T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL SURİÇİ (FATİH) HAZİRE VE TÜRBELERİNDE HATTAT VE HATTATLARI BİLİNEN MEZAR TAŞLARI

Oktay TÜRKOĞLU

2501200654

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU

İstanbul - 2024

ÖZ

İSTANBUL SURİÇİ HAZİRE VE TÜRBELERİNDE

HATTAT VE HATTATLARI BİLİNEN MEZAR TAŞLARI

Oktay TÜRKOĞLU

İslam sanatları içinde mümtaz bir mevkie sahip olan hat sanatı, Osmanlılar'ın elinde daha rafine bir hal alarak usta-çırak ilişkisi içinde yüzyıllar boyunca tekâmül etmiştir. Hat sanatının icracıları olarak hattatlar, özel kağıtlar üzerine yaptıkları eserler kadar kitabe olarak vücud bulmuş eserleri ile de iştihâr etmişlerdir. Bunların içinde azımsanmayacak miktarda mezar taşı kitabesi de vardır.

Tez, iki ana parçadan oluşur. Bunlar; Suriçi (Fatih) hazire ve türbelerinde bulunan hattat mezar taşları ile hattatları bilinen mezar taşlarıdır. Mezar taşlarının bir hattata ait olduğunu en basit şekilde kitabesinde "hattat" ibaresinin geçip geçmediğine bakarak anlamak mümkündür. Bununla birlikte hattat olup da kitabesinde bunun belirtilmediği mezar taşları da mevcuttur ki önemli miktarda hattat mezar taşı da bu kābildendir. Bunlar başta *Tuhfe-i Hattâtîn* olmak üzere hat sanatı tarihi için önemli kaynaklara müracaat edilerek tespit edilmiştir. Hattatları bilinen derken kastettiğimiz şey ise mezar taşı kitabesini hangi hattatın yazdığını bilinen mezar taşlarıdır. Bunu tespit etmenin kolay yolu mezar taşının genellikle en alt bölümde hattat imzasının (ketebe) yer alıyor oluşudur. Bununla birlikte imzanın olmadığı fakat kitabeyi hangi hattatın yazdığını ya kaynaklar dolayısıyla bilinen veya mâkul ölçütlerle izahatını yaparak tahmin ettiğimiz mezar taşları da tezde kendisine yer bulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, Hattat, Mezar taşları, Ketebe, Kitabeler

ABSTRACT

INSCRIPTIONS ON TOMBSTONES OF CALLIGRAPHERS AND CALLIGRAPHERS IN ISTANBUL INNER CITY AND THEIR KNOWN TOMBSTONES

Oktay TÜRKOĞLU

The art of calligraphy, possessing a distinguished status within Islamic arts, underwent refinement over centuries under the Ottoman rule, evolving through a nuanced mentor-apprentice relationship. Calligraphers, practitioners of this intricate art form, took pride not only in their works meticulously crafted on specialized papers but also in the commemorative inscriptions adorning tombstones. Among these, a notable collection comprises inscriptions on tombstones, playing a pivotal role both as exemplars of exquisite calligraphy and as repositories of biographical details.

Our thesis comprises two primary segments: the tombstones of calligraphers situated in the cemetery and shrines of Inner City (Fatih) and the tombstones of calligraphers whose identities are known. Discerning whether a tombstone belongs to a calligrapher can be ascertained, in its simplest form, by examining whether the term "calligrapher" is explicitly mentioned within its inscription. However, instances exist where tombstones of calligraphers lack such explicit designation, and a considerable number of these instances have been meticulously identified, primarily through consultation of significant sources in the history of calligraphy, notably *Tuhfe-i Hattâtîn*. By known calligraphers, we refer to tombstones where the identity of the calligrapher responsible for the inscription is definitively established. The determination of this is facilitated by the observation that the calligrapher's signature (ketebe) is typically positioned at the lowermost part of the tombstone. Additionally, the thesis incorporates tombstones lacking a signature but where the identity of the calligrapher is either documented through credible sources or reasonably inferred through judicious criteria.

Key Words: Calligraphy Art of Ottoman Period, Calligrapher, Tombstones, Calligrapher's signature, Inscriptions

ÖNSÖZ

Osmanlı kültür tarihinden bahsedilecekse hat sanatı ve hattatların anmadan geçmek düşünülemez. İslam sanatları içerisinde en mühim bir yeri teşkil eden hat sanatının Osmanlılar elinde ulaştığı derece bu sanatı İslam tarihi, husûsen de Osmanlı tarihi hakkında özel bir başlık hâlinde değerlendirmeyi zorunlu kılar. Elbette yalnız basit bir değerlendirme değil; aynı zamanda üzerine derin düşünme ve tetkīkatı gerektiren bir konudur bu başlı başına. Maalesef bugüne kadar yapılan bahsi geçen alanlardaki araştırmalarda bu konu çoğu kez üstünkörü ve basmakalıp ifadelerle geçilmiştir. Bununla birlikte son yıllarda hat sanatı geleneğine yönelik ilgiye muvâzi olarak araştırmalar da artmıştır. Fakat bu araştırmalar bu kadar ihmal edilen bir konunun hakkını vermeyi ne denli karşılayabilmektedir, bu noktaya bir mim koymak gerekir.

Bu bağlamda tez, Suriçi İstanbul'u gibi önemli bir yeri merkeze alarak hattatların hayatları/biyografileri (ilginçtir ki "hayatın ölümle kāim olması" gibi, bazı hattatların hayatı da ölüm tarihinden ibarettir!) mühim bir vesika değeri taşıyan mezar taşlarına ve hattatların mezar taşı üzerinde tecessüm etmiş eserlerine odaklanarak bu konuda önemli bir boşluğu doldurma iddiası taşıyor.

Bu çalışmada değerli yönlendirmeleri ve katkılarından dolayı danışman hocam Ahmet Vefa Çobanoğlu'na teşekkür ederim. Saha çalışmasında bana iştirāk eden Yüksek Lisans sınıf arkadaşlarım Muharrem Doğancı ve Recep Samet Gürel ile M. Burak Çetintaş, Esat Can Bilicier ve Mustafa Yılmaz'a minnettarım. Hemen her gün kendisiyle fikir teatisinde bulunduğum A. Tevfik Bildik'in katkıları özel bir yer teşkil etti. Tahrip olmuş, dolayısıyla okunup anlaşılması zor kitabelerin içinden ustalıkla çıkan Selman Soydemir'in desteği olmasaydı çalışma eksiklikler taşırdı. M. Şinasi Acar'a da tezi kontrol edip tashihlerde bulunduğu için şükranlarımı sunarım.

Oktay TÜRKOĞLU

İstanbul - 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ..... **XII**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **XXVII**
KISALTMALAR ..... **XXVIII**

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI İSTANBUL'UNDA MEZAR TAŞLARI

1.1. Suriçi İstanbul 8
1.2. Mezar Taşları 9
1.3. Hat Sanatı ve Osmanlı'da Hat Sanatı ile Hattatlar 10

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL SURİÇİ (FATİH) MAHALLELERİ

2.1. Aksaray Mahallesi 13
2.2. Akşemsettin Mahallesi 22
2.3. Alemdar Mahallesi 29
2.4. Ali Kuşçu Mahallesi 37
2.5. Atik Ali Mahallesi 71
2.6. Ayvansaray Mahallesi 84
2.7. Balat Mahallesi 89
2.8. Beyazıt Mahallesi 93
2.9. Binbirdirek Mahallesi 100
2.10. Cerrahpaşa Mahallesi 103
2.11. Cibali Mahallesi 115
2.12. Derviş Ali Mahallesi 121
2.13. Hacı Kadın Mahallesi 124
2.14. Haseki Sultan Mahallesi 135

2.15. Hırka-i Şerif Mahallesi 145
2.16. Hobyar Mahallesi 148
2.17. Hoca Gıyasettin Mahallesi 153
2.18. Hocapaşa Mahallesi 157
2.19. İskenderpaşa Mahallesi 159
2.20. Kalenderhane Mahallesi 175
2.21. Karagümrük Mahallesi 185
2.22. Kemal Paşa Mahallesi 189
2.23. Küçük Ayasofya Mahallesi 194
2.24. Mercan Mahallesi 200
2.25. Mevlanakapı Mahallesi 202
2.26. Mimar Kemalettin Mahallesi 204
2.27.Mimar Hayrettin Mahallesi 207
2.28. Molla Fenari Mahallesi 209
2.29. Molla Gürani Mahallesi 261
2.30. Saraç İshak Mahallesi 264
2.31. Seyyid Ömer Mahallesi 266
2.32. Silivrikapı Mahallesi 272
2.33. Süleymaniye Mahallesi 277
2.34. Sümbül Efendi Mahallesi 299
2.35. Şehremini Mahallesi 341
2.36. Topkapı Mahallesi 346
2.37. Yavuz Sinan Mahallesi 348
2.38. Yavuz Sultan Selim Mahallesi 350
2.39. Zeyrek Mahallesi 352

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATTAT MEZAR TAŞLARI

3.1. Abdurrahman 359
3.2. Abdurrahman (Hocazâde) 359
3.3. Abdülfetttah 359
3.4. Abdülhamit Ferit (Paşa) 359
3.5. Ahmet (Harsüveli) 359

3.6. Ahmet (Mestçizâde) 360
3.7. Ahmet 360
3.8. Ahmet Ârif 360
3.9. (Hafız) Ahmet Mecdi (Sünbüli) 360
3.10. Ali Fuat 360
3.11. Ali Vehbi 361
3.12. Aliyyü'l-Mısrî el-Kemâlî 361
3.13. (Şeyh) Ârif 361
3.14. Bahai Mehmet 361
3.15. Cafer (Taczâde) 362
3.16. Cemalettin İshak (Karamani) 362
3.17. Derviş Ali 362
3.18. Derviş Ali (Ağaçkakan Müezzinizâde) 362
3.19. Derviş Mustafa 362
3.20. Ebubekir Nasih 363
3.21. Esad (Hamzazâde) 363
3.22. Fahrettin İbrahim Şevki (Erenden) 363
3.23. Fazıl Ahmet (Paşa) (Köprülüzâde) 363
3.24. Halil 364
3.25. Hasan 364
3.26. Hasan 364
3.27. Hasan Tevfik 364
3.28. Hüseyin (Fehimzâde) 364
3.29. Hüseyin Vehbi 365
3.30. İbrahim 365
3.31. İbrahim 365
3.32. İbrahim 365
3.33. İbrahim (Hamzazâde) 365
3.34. İbrahim (Kavafzâde) 366
3.35. (Nevşehirli Damat) İbrahim (Paşa) 366
3.36. İbrahim Şevki 366
3.37. İbrahim Vasfi 366
3.38. İsmail (Mimar Şeyhi) 367
3.39. İsmail (Noktacızâde) 367
3.40. İsmail (Kethüdazâde) 367

3.41. İsmail Asım (Çelebizâde) 368
3.42. İsmail Hakkı (Kıbrısizâde) 368
3.43. İsmail Hakkı Sami 368
3.44. İshak 368
3.45. Aziz Mahmut (Hatip Efendi) 369
3.46. Küçük Çelebi 369
3.47. Lütfullah 369
3.48. Mehmet (Dal Çelebi) 369
3.49. Mehmet (Üç Ambarlı Reis) 369
3.50. Mehmet Ârif (Arapzâde) 370
3.51. Mehmet Ata 370
3.52. Mehmet Behçet 370
3.53. Mehmet Esad (Yesârî) 371
3.54. Mehmet Emin (Kabakulak Ahmet Beyzâde) 371
3.55. Mehmet Emin (Tokadi) 371
3.56. Mehmet Emin (Tophaneli) 371
3.57. Mehmet Sait (Ahmet Efendizâde) 372
3.58. Mehmet Selim 372
3.59. Mehmet Raif 372
3.60. Mehmet Hâşim 372
3.61. Mehmet Hâşim 372
3.62. Mehmet Hilmi 373
3.63. Mehmet Hüdadad (Ebu Bekir Efendizâde) 373
3.64. Mehmet Raşit 373
3.65. Mehmet Sadullah (Arapzâde) 373
3.66. Mehmet Sait 374
3.67. Mehmet Sait Raşih (Vanizâde) 374
3.68. Mehmet Salim 374
3.69. Mehmet Şevket Sait (Siyahizâde) 374
3.70. Mehmet Şükrü 374
3.71. Mehmet Zeynelabidin 375
3.72. Mehmet Tahir (Habib Efendizâde) 375
3.73. Mir Hasib (Kadri Beyzâde) 375
3.74. Muhammet Eşref Zihni 375
3.75. Muhammet Emin Recai 376

3.76. Mustafa 376
3.77. Mustafa 376
3.78. Mustafa (Hatipzâde) 376
3.79. Mustafa (Kadızâde) 376
3.80. (Kaymak) Mustafa (Paşa) 377
3.81. Mustafa Râkım 377
3.82. Mustafa (Vezir Ferhat Paşazâde) 377
3.83. Mustafa Âşir 377
3.84. Mustafa Cevdet (Behçetzâde) 377
3.85. Mustafa Fevzi 378
3.86. Mustafa Halimi 378
3.87. Mustafa İzari 378
3.88. Mustafa İzzet (Yesârîzâde) 378
3.89. Mustafa Sıdkı 379
3.90. Mustafa Zeyni 379
3.91. Muhammet Emin Âlî (Paşa 379
3.92. Muhammet Sait 379
3.93. Muhammet Sait 379
3.94. Muhammet Ragıp (Paşa) 380
3.95. Namık İbrahim 380
3.96. Nazif Mustafa 380
3.97. Nuri 380
3.98. Osman (Trabzonlu) 380
3.99. Osman 380
3.100. (Hafız) Osman 381
3.101. Osman (Pirizâde) 381
3.102. Osman Zeki 381
3.103. Ömer (Nahilbendli) 382
3.104. Ömer (Nuh Efendizâde) 382
3.105. (Ahmet/Küçük) Râkım 382
3.106. Rıza Ali (Mehterzâde) 382
3.107. Sadık (Hacı Esat Ağazâde) 383
3.108. Salih 383
3.109. Sırrı Paşa (Giritli) 383
3.110. Süleyman (Beşikçizâde) 383

3.111. Süleyman Saadettin (Müstakimzâde) 383
3.112. Süleyman (Ebubekir Paşazâde) 384
3.113. Süleyman (Şeyhzâde) 384
3.114. Şerife Necibe (Yazıcızâde kerimesi) 384
3.115. Şerife Şefiyye 384
3.116. Şirin Ali 385
3.117. Vasfi Mehmet (Bedestanizâde) 385
3.118. Yahya 385
3.119. Yakup Kemali 385
3.120. Zahide Selma 385

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HATTAT MEZAR TAŞLARI

4.1. Ali Haydar 387
4.2. Aliyyü'l-Mısrî (el-Kemali) 387
4.3. Ârif (Filibeli/Bakkal) 387
4.4. Aziz 390
4.5. Abdülfettah 391
4.6. Ağakapılı İsmail 392
4.7. Cemil (Eyyübi) 393
4.8. Çarşambalı Ârif 393
4.9. Çömez Mustafa Vasıf 394
4.10. Derviş Ömer 394
4.11. Eğrikapılı Mehmet Rasim 394
4.12. (Mehmet) Emin Eyyübi 395
4.13. Ferit 397
4.14. Hafız Ahmet (Mecdi) Sünbüli 397
4.15. Hamit (Aytaç)/Diyabekri Azmi 398
4.16. Hatib-i Kalender (Derviş Ali) 399
4.17. Hâşim 400
4.18. Hulusi (Yazgan) 400
4.19. Hüsnü 401
4.20. İbrahim 402

4.21. İmamzâde Rasim 402
4.22. İsmail (Mimar Şeyhi) 402
4.23. İsmail Zühdü 403
4.24. İsmail Hakkı Altunbezer 403
4.25. (Mehmet) İzzet 404
4.26. Kazasker Mustafa İzzet 405
4.27. Kamil (Akdik) 405
4.28. Katipzâde Mehmet Refî 406
4.29. Kaşıkçızâde Hüseyin Ârif 406
4.30. Hüseyin Macit Ayral 406
4.31. Mâlik 407
4.32. Hafız Mehmet 409
4.33. Halil 409
4.34. Mehmet Nazif 410
4.35. Mehmet Rânâ 410
4.36. Mehmet Rıfat 411
4.37. Mehmet Rıfat Mısrî/Üsküdârî 411
4.38. Mehmet Rıfat Üsküdârî (Mısrîzâde mahdumu) 413
4.39. Mehmet Şakir Recai 414
4.40. Mehmet Şevket 414
4.41. Mehmet Zühdü Zeki 415
4.42. Mestçizâde Ahmet 415
4.43. Mısrîzâde Ali Rıza Üsküdârî 416
4.44. Musaffa 416
4.45. Mustafa Halim Özyazıcı 417
4.46. Mustafa Hilmi (Hakkâkzâde) 418
4.47. Mustafa Râkım 418
4.48. Necmettin Okyay 419
4.49. Nazif 419
4.50. Necati 420
4.51. Nuri (Korman) 420
4.52. (Hatip) Ömer Vasfi 421
4.53. (Ahmet/Küçük) Râkım 422
4.54. Rıfat 422
4.55. (İsmail Hakkı) Sami 423

4.56. Seyyit Ali Hamdi 424
4.57. Seyyit Mehmet Hulus 425
4.58. Seyyit Mustafa 425
4.59. Seyyit Osman 426
4.60. Suudü'l-Mevlevi (Suud Yavsı Ebusuudoğlu) 427
4.61. (İbrahim) Sükûti 427
4.62. Süleyman Nadiri 428
4.63. Şevki 428
4.64. Şükrü 429
4.65. Taşmektepli Mustafa Râkım 429
4.66. Tevfik 430
4.67. Vahit 431
4.68. Vasfi 432
4.69. Vehbi 432
4.70. Yahya Vehbi 433
4.71. Yesârîzâde Mustafa İzzet 433
4.72. Zihni 434
4.73. Zühdü 434

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

5.1. Hattat Mezar Taşları 436
5.2. Hattatları Bilinen Mezar Taşları 451

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1 14
Fotoğraf 2 15
Fotoğraf 3 16
Fotoğraf 4 17
Fotoğraf 5 18
Fotoğraf 6 19
Fotoğraf 7 20
Fotoğraf 8 21
Fotoğraf 9 23
Fotoğraf 10 24
Fotoğraf 11 25
Fotoğraf 12 26
Fotoğraf 13 27
Fotoğraf 14 28
Fotoğraf 15 30
Fotoğraf 16 31
Fotoğraf 17 32
Fotoğraf 18 33
Fotoğraf 19 34
Fotoğraf 20 35
Fotoğraf 21 36
Fotoğraf 22 38
Fotoğraf 23 39
Fotoğraf 24 40
Fotoğraf 25 41
Fotoğraf 26 42
Fotoğraf 27 43
Fotoğraf 28 44
Fotoğraf 29 45
Fotoğraf 30 46
Fotoğraf 31 47
Fotoğraf 32 48

Fotoğraf 33 49
Fotoğraf 34 50
Fotoğraf 35 51
Fotoğraf 36 52
Fotoğraf 37 53
Fotoğraf 38 54
Fotoğraf 39 55
Fotoğraf 40 56
Fotoğraf 41 57
Fotoğraf 42 58
Fotoğraf 43 59
Fotoğraf 44 60
Fotoğraf 45 61
Fotoğraf 46 62
Fotoğraf 47 63
Fotoğraf 48 64
Fotoğraf 49 65
Fotoğraf 50 66
Fotoğraf 51 67
Fotoğraf 52 68
Fotoğraf 53 69
Fotoğraf 54 70
Fotoğraf 55 72
Fotoğraf 56 73
Fotoğraf 57 74
Fotoğraf 58 75
Fotoğraf 59 76
Fotoğraf 60 77
Fotoğraf 61 78
Fotoğraf 62 79
Fotoğraf 63 80
Fotoğraf 64 81
Fotoğraf 65 82
Fotoğraf 66 83

Fotoğraf 67 85
Fotoğraf 68 86
Fotoğraf 69 87
Fotoğraf 70 88
Fotoğraf 71 90
Fotoğraf 72 91
Fotoğraf 73 92
Fotoğraf 74 94
Fotoğraf 75 95
Fotoğraf 76 96
Fotoğraf 77 97
Fotoğraf 78 98
Fotoğraf 79 99
Fotoğraf 80 101
Fotoğraf 81 102
Fotoğraf 82 104
Fotoğraf 83 105
Fotoğraf 84 106
Fotoğraf 85 107
Fotoğraf 86 108
Fotoğraf 87 109
Fotoğraf 88 110
Fotoğraf 89 111
Fotoğraf 90 112
Fotoğraf 91 113
Fotoğraf 92 114
Fotoğraf 93 116
Fotoğraf 94 117
Fotoğraf 95 118
Fotoğraf 96 119
Fotoğraf 97 120
Fotoğraf 98 122
Fotoğraf 99 123
Fotoğraf 100 125

Fotoğraf 101 126
Fotoğraf 102 127
Fotoğraf 103 128
Fotoğraf 104 129
Fotoğraf 105 130
Fotoğraf 106 131
Fotoğraf 107 132
Fotoğraf 108 133
Fotoğraf 109 134
Fotoğraf 110 136
Fotoğraf 111 137
Fotoğraf 112 138
Fotoğraf 113 139
Fotoğraf 114 140
Fotoğraf 115 141
Fotoğraf 116 142
Fotoğraf 117 143
Fotoğraf 118 144
Fotoğraf 119 146
Fotoğraf 120 147
Fotoğraf 121 149
Fotoğraf 122 150
Fotoğraf 123 151
Fotoğraf 124 152
Fotoğraf 125 154
Fotoğraf 126 155
Fotoğraf 127 156
Fotoğraf 128 158
Fotoğraf 129 160
Fotoğraf 130 161
Fotoğraf 131 162
Fotoğraf 132 163
Fotoğraf 133 164
Fotoğraf 134 165

Fotoğraf 135 166
Fotoğraf 136 167
Fotoğraf 137 168
Fotoğraf 138 169
Fotoğraf 139 170
Fotoğraf 140 171
Fotoğraf 141 172
Fotoğraf 142 173
Fotoğraf 143 174
Fotoğraf 144 176
Fotoğraf 145 177
Fotoğraf 146 178
Fotoğraf 147 179
Fotoğraf 148 180
Fotoğraf 149 181
Fotoğraf 150 182
Fotoğraf 151 183
Fotoğraf 152 184
Fotoğraf 153 186
Fotoğraf 154 187
Fotoğraf 155 188
Fotoğraf 156 190
Fotoğraf 157 191
Fotoğraf 158 192
Fotoğraf 159 193
Fotoğraf 160 195
Fotoğraf 161 196
Fotoğraf 162 197
Fotoğraf 163 198
Fotoğraf 164 199
Fotoğraf 165 201
Fotoğraf 166 203
Fotoğraf 167 205
Fotoğraf 168 206

Fotoğraf 169 208
Fotoğraf 170 210
Fotoğraf 171 211
Fotoğraf 172 212
Fotoğraf 173 213
Fotoğraf 174 214
Fotoğraf 175 215
Fotoğraf 176 216
Fotoğraf 177 217
Fotoğraf 178 218
Fotoğraf 179 219
Fotoğraf 180 220
Fotoğraf 181 221
Fotoğraf 182 222
Fotoğraf 183 223
Fotoğraf 184 224
Fotoğraf 185 225
Fotoğraf 186 226
Fotoğraf 187 227
Fotoğraf 188 228
Fotoğraf 189 229
Fotoğraf 190 230
Fotoğraf 191 231
Fotoğraf 192 232
Fotoğraf 193 233
Fotoğraf 194 234
Fotoğraf 195 235
Fotoğraf 196 236
Fotoğraf 197 237
Fotoğraf 198 238
Fotoğraf 199 238
Fotoğraf 200 239
Fotoğraf 201 240
Fotoğraf 202 241

Fotoğraf 203 242
Fotoğraf 204 243
Fotoğraf 205 244
Fotoğraf 206 245
Fotoğraf 207 246
Fotoğraf 208 247
Fotoğraf 209 248
Fotoğraf 210 249
Fotoğraf 211 250
Fotoğraf 212 251
Fotoğraf 213 252
Fotoğraf 214 253
Fotoğraf 215 254
Fotoğraf 216 255
Fotoğraf 217 256
Fotoğraf 218 257
Fotoğraf 219 258
Fotoğraf 220 259
Fotoğraf 221 260
Fotoğraf 222 262
Fotoğraf 223 263
Fotoğraf 224 265
Fotoğraf 225 267
Fotoğraf 226 268
Fotoğraf 227 269
Fotoğraf 228 270
Fotoğraf 229 271
Fotoğraf 230 273
Fotoğraf 231 274
Fotoğraf 232 275
Fotoğraf 233 276
Fotoğraf 234 278
Fotoğraf 235 279
Fotoğraf 236 280

Fotoğraf 237 281
Fotoğraf 238 282
Fotoğraf 239 283
Fotoğraf 240 284
Fotoğraf 241 285
Fotoğraf 242 286
Fotoğraf 243 287
Fotoğraf 244 288
Fotoğraf 245 289
Fotoğraf 246 290
Fotoğraf 247 291
Fotoğraf 248 292
Fotoğraf 249 293
Fotoğraf 250 294
Fotoğraf 251 295
Fotoğraf 252 296
Fotoğraf 253 297
Fotoğraf 254 298
Fotoğraf 255 300
Fotoğraf 256 301
Fotoğraf 257 302
Fotoğraf 258 303
Fotoğraf 259 304
Fotoğraf 260 305
Fotoğraf 261 306
Fotoğraf 262 307
Fotoğraf 263 308
Fotoğraf 264 309
Fotoğraf 265 310
Fotoğraf 266 311
Fotoğraf 267 312
Fotoğraf 268 313
Fotoğraf 269 314
Fotoğraf 270 315

Fotoğraf 271 316
Fotoğraf 272 317
Fotoğraf 273 318
Fotoğraf 274 319
Fotoğraf 275 320
Fotoğraf 276 321
Fotoğraf 277 322
Fotoğraf 278 323
Fotoğraf 279 324
Fotoğraf 280 325
Fotoğraf 281 326
Fotoğraf 282 327
Fotoğraf 283 328
Fotoğraf 284 329
Fotoğraf 285 330
Fotoğraf 286 331
Fotoğraf 287 332
Fotoğraf 288 333
Fotoğraf 289 334
Fotoğraf 290 335
Fotoğraf 291 336
Fotoğraf 292 337
Fotoğraf 293 338
Fotoğraf 294 339
Fotoğraf 295 340
Fotoğraf 296 342
Fotoğraf 297 343
Fotoğraf 298 344
Fotoğraf 299 345
Fotoğraf 300 347
Fotoğraf 301 349
Fotoğraf 302 351
Fotoğraf 303 353
Fotoğraf 304 354

Fotoğraf 305 355
Fotoğraf 306 356
Fotoğraf 307 357
Fotoğraf 308 387
Fotoğraf 309 387
Fotoğraf 310 389
Fotoğraf 311 389
Fotoğraf 312 389
Fotoğraf 313 389
Fotoğraf 314 389
Fotoğraf 315 389
Fotoğraf 316 389
Fotoğraf 317 389
Fotoğraf 318 390
Fotoğraf 319 390
Fotoğraf 320 391
Fotoğraf 321 391
Fotoğraf 322 391
Fotoğraf 323 391
Fotoğraf 324 391
Fotoğraf 325 391
Fotoğraf 326 391
Fotoğraf 327 391
Fotoğraf 328 391
Fotoğraf 329 391
Fotoğraf 330 392
Fotoğraf 331 392
Fotoğraf 332 393
Fotoğraf 333 393
Fotoğraf 334 393
Fotoğraf 335 394
Fotoğraf 336 396
Fotoğraf 337 396
Fotoğraf 338 396

Fotoğraf 339 396
Fotoğraf 340 396
Fotoğraf 341 396
Fotoğraf 342 396
Fotoğraf 343 396
Fotoğraf 344 396
Fotoğraf 345 396
Fotoğraf 346 397
Fotoğraf 347 397
Fotoğraf 348 398
Fotoğraf 349 398
Fotoğraf 350 398
Fotoğraf 351 398
Fotoğraf 352 398
Fotoğraf 353 398
Fotoğraf 354 398
Fotoğraf 355 398
Fotoğraf 356 398
Fotoğraf 357 399
Fotoğraf 358 399
Fotoğraf 359 399
Fotoğraf 360 399
Fotoğraf 361 399
Fotoğraf 362 399
Fotoğraf 363 400
Fotoğraf 364 400
Fotoğraf 365 400
Fotoğraf 366 401
Fotoğraf 367 401
Fotoğraf 368 401
Fotoğraf 369 401
Fotoğraf 370 402
Fotoğraf 371 402
Fotoğraf 372 403

Fotoğraf 373 404
Fotoğraf 374 404
Fotoğraf 375 404
Fotoğraf 376 405
Fotoğraf 377 405
Fotoğraf 378 405
Fotoğraf 379 408
Fotoğraf 380 408
Fotoğraf 381 408
Fotoğraf 382 408
Fotoğraf 383 408
Fotoğraf 384 409
Fotoğraf 385 409
Fotoğraf 386 409
Fotoğraf 387 409
Fotoğraf 388 410
Fotoğraf 389 411
Fotoğraf 390 411
Fotoğraf 391 413
Fotoğraf 392 413
Fotoğraf 393 413
Fotoğraf 394 413
Fotoğraf 395 413
Fotoğraf 396 413
Fotoğraf 397 414
Fotoğraf 398 414
Fotoğraf 399 414
Fotoğraf 400 414
Fotoğraf 401 415
Fotoğraf 402 415
Fotoğraf 403 416
Fotoğraf 404 416
Fotoğraf 405 416
Fotoğraf 406 416

Fotoğraf 407 417
Fotoğraf 408 417
Fotoğraf 409 418
Fotoğraf 410 418
Fotoğraf 411 419
Fotoğraf 412 420
Fotoğraf 413 420
Fotoğraf 414 421
Fotoğraf 415 421
Fotoğraf 416 421
Fotoğraf 417 421
Fotoğraf 418 421
Fotoğraf 419 422
Fotoğraf 420 422
Fotoğraf 421 422
Fotoğraf 422 423
Fotoğraf 423 423
Fotoğraf 424 423
Fotoğraf 425 423
Fotoğraf 426 423
Fotoğraf 427 424
Fotoğraf 428 424
Fotoğraf 429 424
Fotoğraf 430 424
Fotoğraf 431 425
Fotoğraf 432 425
Fotoğraf 433 425
Fotoğraf 434 426
Fotoğraf 435 426
Fotoğraf 436 427
Fotoğraf 437 427
Fotoğraf 438 428
Fotoğraf 439 428
Fotoğraf 440 429

Fotoğraf 441 429
Fotoğraf 442 429
Fotoğraf 443 429
Fotoğraf 444 429
Fotoğraf 445 429
Fotoğraf 446 429
Fotoğraf 447 430
Fotoğraf 448 430
Fotoğraf 449 431
Fotoğraf 450 431
Fotoğraf 451 431
Fotoğraf 452 431
Fotoğraf 453 432
Fotoğraf 454 432
Fotoğraf 455 433
Fotoğraf 456 433
Fotoğraf 457 434
Fotoğraf 458 434
Fotoğraf 459 434
Fotoğraf 460 434
Fotoğraf 461 435
Fotoğraf 462 435
Fotoğraf 463: Çeşmenin üzerindeki “Keçecizâde Hânedânı Makberesidir” yazılı sofa kitabesi. 463
Fotoğraf 464: Hafız Mustafa İzari’nin seyyar vaziyetteki mezar taşı. Tarihi kayıtlı değildir. (“Zeynep Sultan Camiinin bahçesinde bir mezar taşı”, İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_005460). 464
Fotoğraf 465: Hattat Mehmet Esad Yesari ve Yesarizâde Mustafa İzzet’in makberleri Fatih Camii’nin yakınlarındaki Tuti Abdüllatif Efendi Medresesi’nin haziresinde iken. (Encümen Arşivi) 464
Fotoğraf 466: Hattat Mehmet Esad Yesari’nin muvacehe penceresi üzerindeki âyet-i kerime ve altındaki ta’lik satır. 465
Fotoğraf 467: Hattat Yesarizâde Mustafa İzzet’in muvacehe penceresinin sağında ve solunda iki ayrı kartuş şeklinde düzenlenmiş kitabe. 466

Fotoğraf 468: Ahmet Midhat Efendi'nin mezar taşının yan cephesinde Şair Nigar Hanım'a ait beyit. 466
Fotoğraf 469: Hattat Katipzâde Mehmet Refi'nin kabrinin imha edilmesinden biraz sonra Kovacı Dede Cami ve haziresi, 1939. (Encümen Arşivi) 467
Fotoğraf 470: Hattat Mehmet Tahir'in kabri taşınmadan önce. (Encümen Arşivi) 468
Fotoğraf 471: Topkapı Sarayı'nda Hazine Koğuşu'nda sergilenen yazı kalıbı..... 469
Fotoğraf 472: Köprülüzâde Fazıl Ahmet Paşa'nın türbesinin cephesindeki kitabe. 470
Fotoğraf 473: Tokadi Mehmet Emin'in parmaklıkla çevrili kabrinin hemen arkasında Müstakimzâde'nin kitabeli cephesi parmaklığa bakar şekilde göze çarpıyor. (Oktay Türkoğlu Arşivi) 471
Fotoğraf 474: Hattat Cemalettin İshak Karamani'nin Sütlüce'de Mahmut Ağa Camii'nin haziresindeki türbesi. 471
Fotoğraf 475: Hattat Cemalettin İshak Karamani'nin kabri Koruk Tekkesi'ne taşındıktan sonraki ilk hali. (https://www.janusmezat.com) 472
Fotoğraf 476: Muvacehe penceresinin arkasında sol tarafta Mehmet Zeynelabidin'in mezar taşı asli yerindeyken gözüküyor. (Salt Araştırma-Ülgen Ailesi, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/89190) (Çevrim içi erişim: 13.02.24) 472
Fotoğraf 477: Behçetzâde Mustafa Cevdet'in mezarı asli yerinde duruyorken. (Ünsal, **a.g.e.**, s. 21) 473
Fotoğraf 478: Hattat Eğrikapılı Mehmet Rasim'in mezarı. 473
Fotoğraf 479: Hattat Mehterzâde Rıza Ali'nin sebil olarak düzenlenmiş muvacehe penceresi. 474
Fotoğraf 480: Küçük Çelebi'nin muvacehe penceresi kitabesi 474
Fotoğraf 481: Karesi Mutasarrıfı Muhammet Salih'in mezar taşı kitabesinin estampajı..... 475
Fotoğraf 482: Sadrazam Kabakulak İbrahim Paşa'nın Resmo Arkeoloji Müzesi'ndeki mezar taşı. Başlığı yerinde olmayan bu şâhideye ait olması muhtemel bir kallavi başlık yine aynı müzede muhafaza edilmektedir. (Fotoğraf: Institute For Mediterranean Studies. Fotoğrafı bana ulaştıran Halil Ölmez'e teşekkür ederim.) 476
Fotoğraf 483: Üsküdar-Çamlıca'da Meryem Kadın Çeşmesi'nin celi ta'lik kitabesi. 477
Fotoğraf 484: Hazinedarzâde Süleyman Paşa'nın "Terzi İsmail-zâde Mehmed Rif'at Mısrî" ketebeli şâhidesi. 478

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Aşağıda teze konu olan hattatların mezar taşlarının özeti mâhiyetinde tablo. 442

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.t.	:	Adı geçen tez
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
CSRA	:	Cemalettin Server Revnakoğlu Arşivi
Ed.	:	Editörler
F.	:	Fotoğraf
Hadika	:	Hadīkatü'l-Cevâmi
Haz.	:	Hazırlayan
Nr.	:	Numara
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TİEM	:	Türk ve İslam Eserleri Müzesi
v.	:	Vefat
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
vd.	:	Ve diğerleri
YL	:	Yüksek Lisans

GİRİŞ

İstanbul, şehrin Osmanlılar tarafından fethinden Cumhuriyet'in ilanına kadar payitahtı olması münasebetiyle birçok inşai faaliyetin de merkezi olmuştur. Bu süre zarfında muhtelif bâni/bâniyeler tarafından yaptırılan cami, mescit, medrese, çeşme gibi yapıların bazılarının yanında hazireler bulunmaktadır. Bu hazirelerin önemli bir kısmı zaman içerisinde teşekkül etmiş ve ihtiva ettikleri mezar taşı miktarı da giderek artmıştır.

Bu hazirelerde yer alan mezar taşları şüphesiz ki hazirenin oluşmasında etkili olan bâni/bâniyelerin kimliği, dolayısıyla bulundukları yapıların tarihlendirilmesi hakkında önemli bilgiler taşımaktadır. Bununla birlikte hazireye defnedilen muhtelif şahsiyetler de gerek hazirenin bulunduğu mahallenin sosyal yapısı gerek de kimlikleri sebebiyle önemli araştırma nesneleri durumundadır.

Bu anlamda mezar taşların tarihi bir vesika olarak değeri taşıdığından bahsetmek gerekir. Bir mezar taşı hiç değilse medfun kimsenin vefat tarihiyle alâkalı bilgiyi ihtiva etmesi sebebiyle bile oldukça mühimdir. Buna ilave olarak bazen mesleği, akrabalık bağları, mensup olduğu tarikat, hatta doğum tarihini vererek araştırmacılara bir biyografik kimlik inşa etme sürecinde büyük imkânlar tanır.

Çalışmanın Kapsamı ve Amacı

Çalışmanın ekseni iki yönlüdür. İlki hattat mezar taşları iken ikincisi hattatları bilinen mezar taşlarının tespitidir. Bazen ikinci olarak zikrettiğimiz bölümün ilkiyle de kesiştiği; yani hem hattat hem de hattatı bilinen bir mezar taşının olduğu vâkīdir. Hattatları bilinen mezar taşlarını, kitabelerini yazan hattatların Osmanlı devrinde doğmuş olmasıyla sınırlandırdık. Bu hattatlardan, misal Hamit Aytaç (1891-1982) ve Halim Özyazıcı (1898-1964) gibi, Osmanlı dönemimde doğup da Cumhuriyet döneminde kitabe yazmış olanlar varsa bunlar da tezde kendine yer bulmuştur.

Çalışmanın muhiti olarak Suriçi İstanbul yani bugünkü Fatih ilçesi sınırları belirlenmiştir. Bu karar verilirken; Suriçi İstanbul'unun tarihî ehemmiyeti kadar buradaki hazirelerin Karacaahmet, Eyüp gibi geniş bir sahayı kapsayan umûmî mezarlıkların aksine tetkīk etmesi ve kaydetmesinin bu yerlere nispetle daha kolay olması da belirleyici olmuştur. Suriçi İstanbul'unda

II, Mahmud Türbesi, Sümbül Efendi Camii, Süleymaniye Camii[1], Fatih Camii[2] gibi niceliksel olarak külliyetli hazireler olmakla birlikte daha ziyade tetkīk süresi yarım saati aşmayan hazireler mevcuttur. Bununla birlikte şunu söylemek gerekir ki; hazirelerdeki mezar taşları yüklü miktarda olmasa bile ilçenin hemen her mahallesine yayılmış olması ve mezar taşlarının bir nevi kaçınılmaz akıbeti olan sıhhatsiz vaziyeti araştırmamızı zorlaştıran sebeplerden olmuştur. Buna karşın gerek sahada bireysel ve kolektif çabalarımızla gerek de ince eleyip sık dokumak ve kaynaklardan edindiğimiz bilgileri yorumlamak suretiyle en sahih bilgiye ulaşmak ve kaydetmek konusunda âzamî çaba gösterdik.

Bu çalışmayı yapmaktaki maksadımız temelde Osmanlı/Türk hat sanatı tarihinin vesika değeri taşıyan mezar taşları cihetinden yanlış bilinen, karanlıkta kalan yahut hiç aydınlanmamış kısımlarına ışık tutmaktır.

Hattat mezar taşlarının tespiti ile bizatihi hattatların kimliği hakkında birinci elden bilgiler elde edilmiş olmaktadır. Hattatları bilinen mezar taşlarının tespiti ile ise hat sanatının taşta tecessüm bulmuş misallerinin görmek mümkün olmaktadır. İkinci zikrettiğimiz hattatların eserleri kategorisinin bir parçası olduğu için onların biyografilerine de bir katkı mâhiyeti taşır.

Araştırmalar ve Çalışmada Kullanılan Kaynaklar

Araştırmamızın temel direğini saha çalışması teşkil etmiştir. Suriçi İstanbul/Fatih bölgesinde yaptığımız hazire tetkīk çalışmaları neticesinde teze konu olan katalog çalışmasını

---

[1] Şunu da not düşmek gerekir ki mezar taşlarını tetkīk ettiğimizde Süleymaniye'ye ve Fatih'e yapılan definlerin on dokuzuncu asrın ikinci yarısına doğru başladığını görürüz. Hatta Süleymaniye haziresinin on dokuzuncu asrın başlarında "bostan ve bahçe" olduğunu söyleyen Emin Efendi, devamında şunları ilave eder; "(Burada) Marul, salata, nane, mi'de-nüvâz gibi mahsûl yetiştirirler ve satarlardı. Muhharir fakîr, çocukluğum zamanında vâlidemin pederinin evi o taraflarda olduğundan gider, oradan marul alırdık. Hem bânî-i merhûmun türbe-i şerîfesi ziyâret olunur ve etrâfında direkler arasında dolaşılır eğlenilir, hem de tenezzüh olunur, gezinilir ferahlanır idi." Emin Efendi, teessürünü ise şöyle dile getiriyor; "Süleymaniye ve cevâmi-i sâire vakıflarının mütevellileri paraya tama' edip ahalinin inbisât ve inkişâfını aramadılar. Bahçelik ve bostanlıkları makbere ettiler.". Bkz. Emîn Efendi, **Menâkıb-ı Kethüdâzâde El-Hâc Mehmed Ârif Efendi: Osmanlı Hayatından Kesitler**, İstanbul, İnsan Yayınları, 2007, s. 412-13.

[2] Fatih Camii'ne saray mensupları dışında ilk defin 1871'de vefat eden Şeyhülislam Mehmet Refik Efendi'dir. Revnakoğlu, ondan; "gül ve karanfil bahçeliğinden çıkarılıp, kabristan haline getirildikten sonra buraya ilk defa gömülen insan…" diye bahseder. Bkz. Ali Rıza Özcan, **Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi: Hazîre**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2007, C. 2, s. 33.

yapmak mümkün olmuştur. Bu araştırma teze başladığımız 2022 tarihi ile sınırlı değildir. Bu tarihten önce de tezden bağımsız bir şekilde içlerinde hazirelerin de olduğu araştırmalar yapıyor ve malzeme biriktiriyorduk. Tezi hazırlamamıza sebep olan esas faktör de bu olmuştur.

Çalışmada çok sayıda kaynağa atıfta bulunduk. Bununla birlikte bazı kaynaklar tezin müşekkel hale gelmesinde büyük bir önem taşımaktadır. Bunların başında Müstakimzâde Süleyman Saadettin'in *Tuhfe-i Hattâtîn* adlı eseri gelmektedir.[3] Esas olarak Prof. Dr. Mustafa Koç'a neşre hazırladığı kitaptan yararlanmakla birlikte İbnülemin Mahmut Kemal İnal'in 1928'de neşre hazırladığı baskıyı kontrol ettiğimizi ilave etmemiz gerekir. İsmini andığımız İbnülemin Mahmut Kemal İnal'in *Son Hattatlar* adlı eseri faydalandığımız bir diğer önemli kaynaktır.[4] Ardından Prof. M. Uğur Derman'ın *Ömrümün Bereketi* adlı şimdilik 4 ciltten oluşan kitaplarında yer alan makaleler ile *TDVİA*'daki makalelerini zikretmemiz gerekir.[5] Yine Prof. Dr. Mustafa Koç'un büyük bir emek ve titizlikle neşre hazırladığı Cemalettin Server Revnakoğlu'nun Süleymaniye Kütüphanesi'nde mahfuz notlarından ortaya çıkan beş ciltten müteşekkil *Revnakoğlu'nun İstanbul*'u kitapları da başvuru kaynaklarımızdan biri olmuştur.[6] Hat sanatı tarihi için önemli kaynaklardan biri olan Suyolcuzâde Necib'in *Devhatü'l-küttâb*'ında da özellikle biyografi bölümünde faydalandık.[7] M. Şinasi Acar'ın *Gelimli Gidimli Dünya* adlı eseri hattat mezar taşları konusunda esaslı olarak yapılan ilk çalışma olması hasebiyle önem arz etti.[8] Bunların yanında İsmail Fazıl Ayanoğlu'nun Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde çalıştığı süre zarfında çektiği yüzlerce fotoğraftan oluşan kodeksinde yer alan hattatlarla ilgili husûsî bölüm

[3] Müstakimzâde, **Tuhfe-i Hattâtîn**, Haz. Mustafa Koç, İstanbul, Klasik Yayınları, 2011.

[4] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Hattatlar**, İstanbul, Maarif Basımevi, 1955.

[5] M. Uğur Derman, **Ömrümün Bereketi: 1**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2017 (4. Baskı); M. Uğur Derman, **Ömrümün Bereketi: 2**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2019; M. Uğur Derman, **Ömrümün Bereketi: 3**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2019; M. Uğur Derman, **Ömrümün Bereketi: 4**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2021.

[6] Mustafa Koç, **Revnakoğlu'nun İstanbul'u: İstanbul'un İç Tarihi: Fatih**, İstanbul, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, 2021 (5 Cilt).

[7] Suyolcuzâde Mehmed Necib, **Devha-tül-küttab**, Haz. Kilisli Muallim Rifat, İstanbul, Güzel San'atlar Akademisi Neşriyatı, 1942.

[8] M. Şinasi Acar, **Gelimli Gidimli Dünya: İstanbul'un Hattat Mezar Taşları**, İstanbul, Ofset Yapımevi Yayınları, 2023.

gerek bugün var olan gerek günümüze ulaşamayan mezar taşlarını tespit etmede bizlere büyük imkânlar tanımıştır.[9]

Araştırma Yöntemi ve Düzen

Araştırma yöntemi olarak evvelemirde literatürde yer alan bilgilerin derlenmesi ve çalışmamız için pratik hale getirilmesi adımı atıldı. Bu anlamda yukarıda ismini andığımız kaynak eserlerin okunması ve notlanması yapıldı. Daha sonra bu bilgiler eşliğinde saha çalışmasına başlanıldı. Sahada var olan veya yok olan taşları tespiti yapılırken genel olarak hazirelerde yer alan taşlar da incelendi. Bu sırada çok sayıda, kaynaklarda ismi geçmeyen hattatın mezar taşlarına da tesadüf edildi. Ayrıca kaynaklarda gönderme yapılmayan hazireler de bu sırada incelendi ve teze konu olan çok sayıda mezar taşı da bu sırada tespit edilmiş oldu.

Araştırmalarımız neticesinde bir katalog meydana getirilmiştir. Bu katalogda yer alan mezar taşları mahalellerine göre gruplandırılmıştır. Alfabetik olarak ele alınan her bir mahallenin açıklama kısmında mahallede kaç hazire ve türbe olduğu bilgisi *İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri: Fatih* adlı kitaba[10] referans verilerek açıklanmış, ardından bu mahallelerde kaç hattat/hattatı bilinen ve hattatı bilinen mezar taşı tespit edildiyse bunların rakamsal karşılığı verilmiştir. İkinci paragrafta mahalle sınırları içerisinde bulunduğu kaynaklarda kayıtlı olan mezar taşlarının ismi ilgili kaynaklara referans verilerek gösterilmiştir. Her bir mahallede yer alan mezar taşları en başta hattat/hattatı bilinen sonra hattatı bilinen şeklinde sıralanmıştır. Hattat/Hattatı bilinen mezar taşları mezar taşı sahibinin ismine göre, hattatı bilinen mezar taşları ise hattatın ismine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

[9] Bu kodeksin bir kısmı bugün Ankara'daki Milli Kütüphane'de muhafaza edilmektedir. Ayanoğlu'nun arşivi numaralı dosyalar halinde bulunmaktadır ve bunların dijitallerine kütüphanenin "06 Mil Yz Müs 116" yer numarası ile erişilebilmektedir. Yakın zamanda Ayanoğlu'nun bahsi geçen yerdeki arşivi İBB tarafından kitaplaştırıldı. Bkz. Fazıl İsmail Ayanoğlu, **Tarihî Mezar Taşları**, Haz. Seyit Ali Kahraman, İBB Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı, 2022 (4 Cilt). Tezde fotoğrafların asıllarını Milli Kütüphane'den alıp kullandık ancak kütüphane nüshasına referans vermek pratik olmadığı için kitaptaki yerine atıfta bulunduk.

[10] **İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri: Fatih** (4 Cilt), İstanbul, Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü, 2019.

Standart bir şablon dahilinde; isim, görev, yer, hattat üst başlıkları ile orta bölümde sağ tarafta ilgili mezar taşı, solda şâhide kitabesinin transkripsiyonu yer verilmiş olup en altta ise tanım bölümü yer almaktadır.

"İsim" kısmında sahib-i kabrin şâhidede kayıtlı olan ismi herhangi bir ünvan belirtilmeksizin (efendi, hanım vs.) verilmiştir. Yalnız hattatların iştihâr ettikleri bir ünvanı varsa, mesela meşhur hattat Hafız Osman'daki gibi, parantez içinde bunlar kaydedilmiştir. Ayrıca memleketi veya nesebi taşta geçiyorsa bunlar da isimlerin ayırt edilebilmesini arttırmak amacıyla parantezle gösterilmiştir. "Görev" kısmında -varsa- sahib-i kabrin icra ettiği vazife, "Yer" kısmında şâhidenin bulunduğu hazire/mezarlık[11], "Hattat" kısmında -varsa- ise şâhide kitabesinin hattatı belirtilmiştir.

Şâhidelerin güncel fotoğrafları tarafımızdan çekilmiştir. Okunması güç olan mezar taşlarının bir kısmı da yine tarafımızdan tebeşirlenmiştir. Yerden tasarruf etmek amacıyla şâhidelerin yalnız kitabelerinin olduğu bölümlerin fotoğraflarıyla iktifa etmek durumda kalınmıştır. Hem baş hem ayak taşında veya baş taşının birden fazla yüzünde kitabesi olan mezar taşlarının kitabeyi içeren bütün kısımları birleştirilerek şablonda yer verilmiştir. Günümüze ulaşamayan mezar taşlarının fotoğrafları İsmail Fazıl Ayanoğlu'nun kodeksinden alınmıştır.[12] "Transkripsiyon" kısmında transkripsiyon harflerine göre kitabenin Latin harflerine çeviri-yazısı yapılmıştır. Transkripsiyonda köşeli parantez ile gösterilen kısımlar tarafımızca tamamlanmış; olması gereken heceler, kelimelerdir. Normal parantezle ise hicri/rumi tarihin miladi karşılığı verilmiştir. "Tanım" kısmında ise ilk cümlede mezar taşının var olan unsurları (baş, ayak, pehle, lahit) hakkında bilgi, ikinci cümlede başlığının adı, ardından mensur/manzum olduğunun bilgisi ile hangi yazı türüyle yazıldığının bilgisi yer alır. Mezar taşı hakkında özel bir bilgi varsa (sahib-i kabrin gömüldüğü yer ile olan ilişkisi, muvacehe penceresinin olması gibi) bunlar da kaydedilmiştir.

Bazı hattatların ölüm tarihi ve nakl-i kuburdan ötürü defnedildiği yerle alâkalı farklı ve yeni bilgilerle de karşılaşıldı. Bunlar da tanım ve dipnotlarda belirtilerek ekler bölümüne koyulan eski fotoğraflarla takviye edildi.

---

[11] Bu hazire/mezarlıklar bir üstteki dipnotta geçen kaynağa göre adlandırılmıştır. Hazire/Mezarlık ile ilgili farklı bir bilgi söz konusu ise bunlar dipnotta açıklanmıştır.

[12] Bkz. 9 numaralı dipnot.

Değerlendirme bölümünde katalogdaki mezar taşlarının etraflı bir incelemesi yapılmış, Sonuç bölümde de araştırmanın neticesi ortaya konulmuştur.

1. OSMANLI İSTANBUL'UNDA MEZAR TAŞLARI

Osmanlılar'ın İstanbul'u fethinden itibaren şehir hızla iskân edilmiş ve muhtelif yerlere külliyeler inşa edilmeye başlanmıştır. Bu külliyelerin bânileri ve onların yakınları vefatlarının ardından buralara defnedilmişler, böylece türbeler ve makberler bu külliyelerinin bir parçası hâline gelmeye başlamıştır. Bu yapıların etrafında yaşayan insanların da zamanla buralara gömülmesiyle şehrin içinde ciddi miktarda hazire alanları teşekkül etmeye başlamıştır. Yüzyıllar içerisinde, ve tabii her defasında artan nüfusla birlikte, Suriçi İstanbul başta olmak üzere Bilâd-ı Selâse olarak anılan Eyüp, Beyoğlu ve Üsküdar mıntıkalarındaki irili ufaklı külliyelerin hazire alanlarının yanında, bunlardan ayrı mezarlık alanları da ortaya çıkmıştır. Bunların arasında Suriçi İstanbul'unun kara surları yönünden çıkışında yer alan Edirnekapı ile havalisi, Eyüpsultan ve Karacaahmet en başta gelen kabristan alanlarıydı.

Osmanlıların defin yeri tercihlerinde elbette ziyaret kolaylığı önemli bir etken olmuştur. Bununla birlikte "kutsiyet" atfedilen evliya, tarikat şeyhi vs. gibi kimselerin yakınında defnedilmiş olmak da mühim bir yer tutuyordu. Buna ilave olarak on dokuzuncu asırla birlikte karşımıza çıkan bir şey de II. Mahmud Türbesi ve Fatih Camii hazirelerinde görülen devlet bürokrasisinde üst düzey görevler icra etmiş kişilerin buralara defnedilmesi olgusudur.

Bahsi geçen yerlerde gömüler yapıldıktan sonra kabir sahibini temsilen mezar taşı yaptırılması söz konusudur. Bu mezar taşlarının mimari biçimi yüzyıllar içinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bununla birlikte günümüze intikāl eden mezar taşlarını incelediğimizde önemli bir kısmının benzer bir biçime sahip olduğu görülmektedir. Bunda bu mezar taşlarının çoğunun on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl örneklerinin teşkil ettiğini söylemek gerekir. Daha erken tarihli örneklerin bir kısmı zamanla bir kısmı da tıpkı bugün yaşandığı gibi (fakat elbette bugünkü acımasız bir tahribata varan yok etme girişimiyle karşılaştırılamayacak kadar) yeni gömülere yer açmak için ortadan kaldırılmıştır.

Yüzyıllar boyunca şehrin muhtelif noktalarına serpiştirilmiş bu mezar taşları adeta birer mimari unsur gibi göze çarpar.[13] Eski gravürleri, kartpostalları, fotoğrafları incelediğimizde

[13] Yük. Müh. ve Mimar Necibe Saracoğlu 1950'de, "memleketimizde son senelerde sanki mimarî ve dolayısiyle san'atla hiçbir alâkası yokmuş gibi, maalesef ihmal edilerek bakımsız bırakılan mezarlıklarımız…" diyerek hem

pitoresk birer öge olarak da algılanan mezar taşları Yahya Kemal'in tavsif ettiği şekilde "ölüleriyle yaşayan" bir millet olan Türkler'in şehirlerinin ve bilhassa payitahtın ayrılmaz bir parçası olmuşur.

1.1. Suriçi İstanbul

Bugün İstanbul'un Fatih ilçesi olarak bilinmektedir. İstanbul'un yüzyıllar boyunca muhtelif resmi/gayr-i resmi isimleri olmuştur. Bunlardan Suriçi İstanbul ifadesi bu isimlere nispetle çok daha günümüze yakın bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bununla Bizans/Doğu Roma devrinden kalan kara ve deniz surlarıyla çevrili alanın içi kastedilmektedir.

Birçok eski roman, hatırat hatta filmde Suriçi İstanbul'un dışında olan bir yerden (sözgelimi Üsküdar, Kadıköy, Boğaziçi'nin bir köyü) gelindiğinde "İstanbul'a gitmek" tabirinin kullanıldığına şahit olunabilir.[14] Yani eskiden etrafı surlarla çevrili tek bir İstanbul ve bu İstanbul'un periferisi mâhiyetini taşıyan cüzleri bulunmaktaydı. Bu bağlamda "Suriçi" tabiri, İstanbul'un nüfusunun hızla arttığı bir süre zarfında (diyelim ki 1960'dan sonra) ve şehrin çeperi konumundaki yerlerin giderek kendi etraflarında bir merkez oluşturmaları sonucunda bulanıklaşan "esas" İstanbul'un neresi olduğunu vurgulamaya yarayan bir tabir olarak istimal edildiğini söyleyebiliriz.

Tezin başlığı olarak Suriçi'ni "esas" kabul edip "Fatih"i parantez içinde kullanmamızdaki niyetimiz büyük oranda Osmanlı İstanbul'unun birer parçası olarak teşekkül etmiş mezar taşlarının asıl yerlerine atıf yapmaktır.

Suriçi İstanbul'unda toplamda 57 mahalle ve her mahalede irili ufaklı birden fazla hazire bulunur. Bu hazirelerin kimisinde 400'ü aşkın şâhide varken kimisi de yalnız birkaç mezar

---

teessürünü belirtmiş hem de mezar taşlarının değerini anlatmaya çalışmıştır. Bkz. Necibe Saracoğlu, **Türk Mezarlarına Dair Araştırma**, İstanbul Matbaacılık, 1950, s. 5.

[14] Bununla ilgili olarak Dr. Ahmet Vefa Çobanoğlu'nun şahsi hatıralarından bize naklettiği bilgiyi burada kaydetmek yerinde olacaktır. Çobanoğlu'nun babası Şerafeddin Efendi imamete Ortaaköy'deki Neşet Ağa Camii'nde başlamıştır. Arapça vesair ilim tahsili için Fatih'te Üçbaş Camii'ne gidip gelmektedir. O zamanki şartlarda oldukça zahmetli olan bu seyahatten dolayı Vefa'da Mimar Ağa Camii'nin imamıyla anlaşarak görev yaptıkları camileri münavebeli bir şekilde kullanmaya başlamışlar. Efendi, Ortaköy'den Fatih'e yaptığı bu seyahat için "İstanbul'a gidiyorum" ifadesini kullanırmış.

taşından ibarettir. Bazı hazireler de günümüze ulaşamamıştır; yalnız haritalardan ve sair kaynaklardan varlığını anlayabilmek mümkün olmaktadır.

1.2. Mezar Taşları

Bugün ekseriyetle karşılaştığımız örneklere baktığımızda mezar taşları genellikle baş ve ayak taşı tabir edilen iki dikey taş ve bu iki taşı birbirini kenetleyen yatay pehle taşından oluşmaktadır. Baş taşında kabir sahibi hakkında bilgiler çoğunlukla mensur (düzyazı) bazen de manzum (şiir) şeklinde kitabe olarak yer alır. Baş taşının tepesinde yatan kişi erkekse mesleğine ait bir başlık yahut sözgelimi bir tarikat şeyhiyse bağlı olduğu tarikatın serpuşu yer alır. Eğer kadınsa herhangi bir serpuş değil, tepelik veya hotoz tabir edilen başlıklar bulunur. Ayak taşı ise genellikle bazen düz bazen de servi, hurma ağacı vs. gibi temsillerle süslü olarak karşımıza çıkar. Pehle taşının ortasına açılmış boşluk kimi zaman suluk kimi zaman da mezarı süslüyecek bir çiçek türü için yuva olur. Bunların dışında yalnız baş taşından ibaret yahut çok daha nufüzlu kimselerin lahitli mezar taşlarına da rastlanır. Mezar taşları birbirine benzese de dışarıdan bakıldığında göze çarpan ilk taşların genellikle nüfuzlu kimselere ait olduğunu görülür. Bunda bu mezarların mimari ve tezyini (hattı, kabartmaları vs.) özelliklerinin yanı sıra taş işçiliği bakımından da dikkate değer örnekler olduğu farkedilir.[15] Mezar taşlarına, "orada yatanın kim olduğuna tanıklık eden" anlamında "şâhide" de denir[16] ki biz de tezde mezar taşının yerine kimi zaman bu kelimeyi kullandık.

Mezar taşları umûmî kabristanlarda, hazirelerde yahut türbelerde bulunur. Umûmî kabristanlar deyince İstanbul'da akla Karacaahmet, Eyüp yamaçları, Zeytinburnu-Merkezefendi gibi yerler gelir. Buralardaki mezar taşları herhangi bir tekil yapıyla ilişkisi olmayan müstakil mezarlık alanlarının parçasıdırlar. Arapça menşeili bir kelime olan "hazire" ise lügat manası olarak; "cami, türbe ve tekke bahçelerinde etrafı parmaklık veya duvarla çevrili mezarlık" anlamına gelir.[17] Buna bağlı olarak hazire alanlarındaki mezar taşları inşa edilen herhangi bir mimari yapının bir parçası konumundadır. Hatta İstanbul'da II. Mahmud Türbesi, Yahya Efendi, Sümbül Efendi Camii hazireleri gibi inşa edildikleri yapıların birer mütemmim cüzü haline gelen

[15] Mezar taşlarının yapısına ilişkinin mufassal açıklama için bkz. Süleyman Berk, **Zamanı Aşan Taşlar: Zeytinburnu'nun Tarihî Mezar Taşları**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2016, C.1, s. 29-53.

[16] Acar, **a.g.e.**, s. 12.

[17] http://lugatim.com/s/hazire (Çevrim içi erişim: 10.01.24)

büyük çaplı hazireler de vardır. Türbeler de tıpkı hazireler gibi bir mimari yapı ile ilintilidir. Müstakil olarak yapılmış ve zamanla etrafında bir hazire teşekkül eden türbeler olsa da daha ziyade cami, mescit, medrese gibi yapıların etrafında yer alır. Türbelerde bazen yapının bânisi/bâniyesi bazen de sonraki yıllarda oraya gömülmüş kimselerin kabri bulunur. Çoğu kez bir kubbe ile örtülü türbelerin içindeki kabirlerin mezar taşından değil de sandukadan olduğu görülür. Bununla birlikte türbe dahilinde olup kabri mezar taşı şeklinde olan medfun kişilere de rastlanır.

1.3. Hat Sanatı ve Osmanlı'da Hat Sanatı ile Hattatlar

İslam sanatının en tebellür etmiş rükünlerinden olan hat sanatının çıkış noktasının Kur'an'ı güzel yazma gāyesi olduğu hemen her kaynakta mukayettir. Bununla birlikte hat sanatı yalnız Kur'an kitabetiyle sınırlı kalmamış; ailelerin harem ve selamlıklarını tezyin eden, mimari eserlerin cazibesini arttıran, hatta bir ticarethanenin albenisini arttıran bir tabela olarak bile karşımıza çıkan pek çok muhtelif mekânda kendine yer bulmuştur.

Hüsn-i hat yani "Güzel Yazı" Arap harflerin yüzyıllar boyunca elekten geçirilip estetik açıdan belli kāidelere bağlanmasıyla tekâmül etmiştir. Abbasiler'in ünlü veziri İbn-i Mukle ardından Yakut-ı Musta'sımi gibi hat dehaları evvelden bir katiplikten çok da farkı olmayan bu sanatı, hat sanatı kisvesine büründürmüşler ve bunlarla iştigāl eden adına "hattat" denilen bir zümrenin oluşmasına da zemin hazırlamışlardır.

Osmanlılar ise bu sanatı kudemanın açtığı ana yolu genişletmek, çoğaltmak ve daima güzelin bir peşinde bir arayış dahilinde zenginleştirmek için çaba sarfetmişlerdir. Osmanlılar'dan önce ve -İran'daki nesta'lik geleneğini bir tarafaya koyarsak- onlara paralel devam eden Arap harflerini kullanan devletlerde olmayıp da Osmanlı'ya has olan en mühim şey ananevi bir hoca-talebe ilişkisinin olması, dolayısıyla inkıtaya uğramaksızın gelişen bir hattat silsilesinin varlığıdır. Bu kökleşmiş durum Osmanlı hat sanatı ekolünün kurucusu olma vasfı taşıyan Şeyh Hamdullah'tan başlayarak 1982'de alem-i bekāya göçen Hamit Aytaç'a varıncaya değin takip edebildiğimiz bir hattat soyağacının olması anlamına gelir.

Osmanlı'nın hat sanatı tarihine kattığı şey sadece bununla da ibaret değildir. Şeyh Hamdullah, Ahmet Karahisari, Hafız Osman gibi kadim hattatların eserleri kendi çağlarında birer çığır açmış, sonra gelen hattatlara da ilham vermiştir. Celi sülüs yazıda Mustafa Râkım (1758-1826), celi ta'lik yazıda ise Yesârîzâde Mustafa İzzet (v. 1849) ekol sahibi hattatlar olarak kabul edilir. Bunlardan sonra sülüs ve ta'lik yazan -ki Osmanlı hat sanatı en münbit çağını on

dokuzuncu asırda yazdığını da göz önünde tutarak düşünürsek- tüm hattatlar onların ölçülerini ve hareketlerini birer takipçisi olmuştur. Sanattaki bu inkılapları Osmanlı coğrafyasını hemen her yerinde hissedildiğini ve hatta bugün hat sanatıyla uğraşan kimseler için de miyar olduğunu belirtilmesi gerekir. Bu anlamda "beynelmilel" bir hat sanatı tarihinden söz etmek büyük oranda Osmanlı hat sanatından bahsetmek anlamına gelmektedir.

2. İSTANBUL SURİÇİ (FATİH) MAHALLELERİ

Bu bölümde 39 farklı mahallede tespit ettiğimiz hattat/hattatları bilinen mezar taşlarının dökümü yapılmıştır. Mahalleler alfabetik olarak listelenmiştir. Her mahalle başlığının altında o mahallede kaç hazire ve türbenin mevcut olduğu ile tezin kapsamı dahilinde kaç farklı hazire ve türbede kaç adet hattat/hattatları bilinen mezar taşlarının olduğu kaydedilmiştir.

Bir katalog çalışması olan bu bölümde mezar taşlarının kitabe bölümünü ihtiva eden kısmının fotoğraflarına, mezar taşıyla ilgili isim/görev/yer/hattat/transkripsiyon/tanım maddeleri eşlik etmiştir. Kitabelerin Latin harflerine aktarımı transkripsiyon kurallarına göre yapılmıştır. Kitabede eksik veya hatalı olan kısımlar köşeli parantezle, hicri/rumi tarihlerin miladi karşılığı ise parantezle belirtilmiştir. Aynı mahalle sınırları içindeki maddeler; hattat ve hattatı bilinen bir arada, hattat, hattatı bilinen şeklinde hattat isimleri baz alınarak alfabetik olarak sıralanmıştır. Tanım kısmında; ilk cümlede mezarın fiziksel varlığına, ikinci cümlede başlık tipi ile manzum/mensur/manzum-mensur bir arada olduğuna -eğer manzum ise şair mahlasının olup olmadığına- dair bilgiler verilmiştir. Şayet mezarla ilgili husûsî bir bilgi varsa -muvacehe penceresinin olması, sahib-i kabrin gömüldüğü yerle ilişkisi vs.- bunlar da son cümlede belirtilmiştir.

2.1. Aksaray Mahallesi

Aksaray Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on üç müstakil hazire alanı mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 54-70). Tezin kapsamı dahilinde dört farklı hazirede toplamda sekiz mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan beş tanesi hattat mezar taşı iken üç tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

İsim: Rami Ali
Görev: Hattat

Yer: Şem'i Molla Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ziyāretden murād du'ādır
Bugün ban[ŋ]a ise yārın san[ŋ]adır
Merḥūm ve maġfūr
Ḫaṭṭāṭ Rāmī 'Ālī
Efendi rūḥuna
fātiḥa | sene 1199 (1784-85)

Fotoğraf 1

Tanım: Mezar bir baş taşından ibarettir. Nezkep başlıklı şâhide klişe bir manzum beyit ve mensur bir arada celi sülüs hatla yazılmış kitabeye sahiptir.[18]

[18] Tezde işlenen birçok mezar taşında "klişe" tabir ettiğimiz manzum, kimisi bir beyit kimisi bir kıt'adan oluşan, parçalar bulunmaktadır. Bunlar hakkında mufassal bir araştırma için bkz. Edhem Eldem, "Ölümüne Kopya: Osmanlı Mezar Taşı Geleneğinde Metin Aktarımı Hakkında", **Bir Allame-i Cihan: Stefanos Yerasimos (1942-2005)**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2012, C. 1, s. 235- 259.

İsim: Hüseyin Vehbi
Görev: Hattat, Şair

Yer: Cambaziye Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Āh kim eyledi 'adem mülkünü āḫir mesken
Pederim mālik-i mülk-i hüner ü faẓl ü süḫan

O Hüseyin ism 'Alī-sīret ü Vehbī maḥlas
Zübde-i zümre-i eşrāf-ı mevāliden iken

Terk idüb ẓulmet-i dünyāyı fenāsın bildi
Nūr-ı raḥmetle ola ḳabri İlāhi rūşen

Ne sa'ādetdür İlāhi bu ki ol āl-i Resūl
Gitdi agāh beḳā mülkine geldi ḥācdan

Çıḳdı bir āh ile tārīḫi Münīfā dilden
Geldi ḥācdan pederim itdi na'īmi mesken

el-fātiḥa
sene 1149 (1736-37)

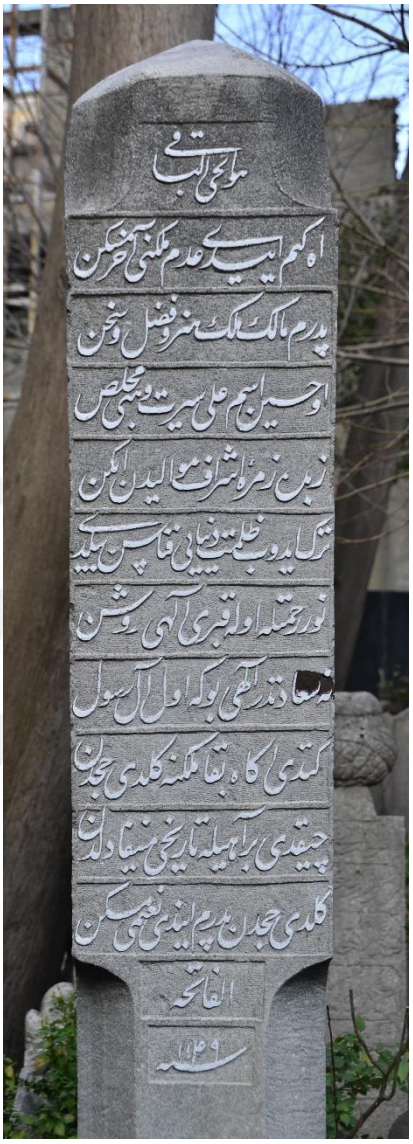

Fotoğraf 2

Tanım: Mezar; lahitli baş ve ayak taşlarından oluşur. Başlıksız şâhide, kitabesinde de geçtiği cihetle, sahib-i kabrin oğlu şair Münif'in (ö. 1153/1740) manzumesini yazdığı celi ta'lik hatlı kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi hanesinin bu civarda yer almasıydı.[19]

[19] Müstakimzâde, **a.g.e.**, 588.

İsim: İsmail (Kethüdazâde)
Görev: Hattat, Anadolu Kazaskeri

Yer: Ebubekir Paşa Sıbyan Mektebi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Sābıḳā Ṣadr-ı Anaṭolu
merḥūm ve maġfūr-leh
Ketḫüdā-z̲āde İsma'īl[20]
Efendi rūḥiçün
el-fātiḥa
sene 1166 (1752-53)

Geldi üçler ḳabri üzre didiler tārīḫini
Hāc İsmā'īl Efendi rūḥuna el-fātiḥa

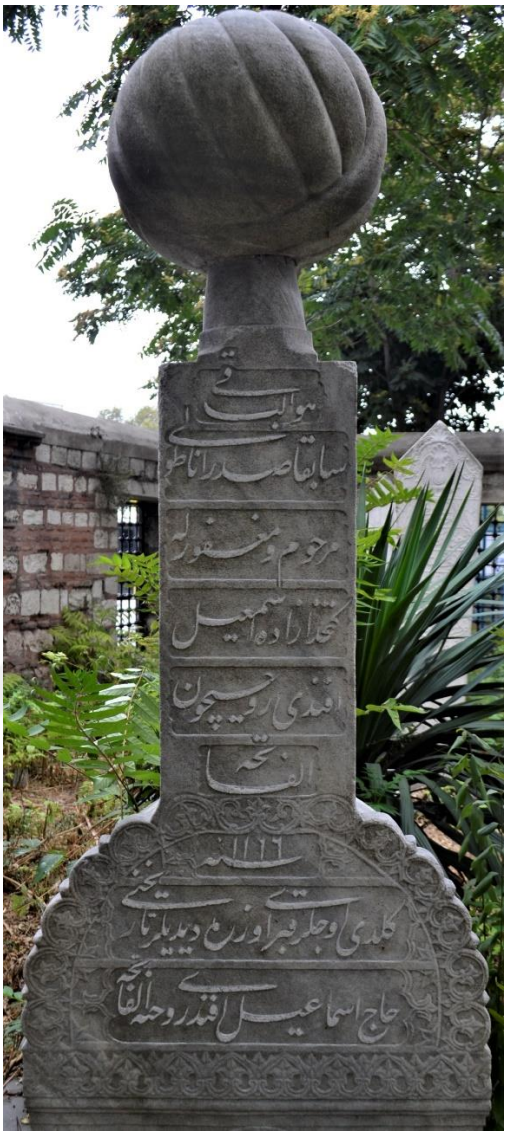

Fotoğraf 3

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış altı satırlık mensur ve bir beyitlik, şairi belli olmayan, manzum kitabeden oluşur. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi hanesinin bu civarda yer almasıydı.[21]

[20] Kitabede iki farklı "İsmail" kullanımı söz konusudur. Bunların her ikisi de doğrudur ama esas kullanım ve Kur'an'daki imlâ da اسمعیل şeklinde olduğundan doğru olan odur diyebiliriz. Bu şekilde Kitabeyi yazan ilk yazdığı kelimenin imlâsını esas kabul edip diğerini tarih mısraı olduğu için ebcede uydurabilmek maksadıyla farklı yazmıştır.

[21] Müstakimzâde, **a.g.e.**, 579.

İsim: Muhammet Eşref Zihni
Görev: Hattat

Yer: Cambaziye Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayy

Ḳayalar İmāmı-zāde eşrāf-ı
ḳuḍāt-ı kirāmdan
Süleymān Efendi'niŋ maḫdūmu
es-Seyyid Ḫaṭṭāṭ Ḥāfıẓ Muḥammed
Eşref Zihnī Efendi'niŋ
rūḥ-ı şerīfleriçün
Allāh rıżāsıyçün fātiḥa
fī 20 Ş sene 1247 (24 Ocak 1832)

Fotoğraf 4

Tanım: Mezar bir baş taşından ibarettir. İlmiyye başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Şerife Necibe (Yazıcızâde kerimesi)
Görev: Hattat

Yeri: Cerrahpaşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Yazıcı-z̤āde Efendi
kerīmesi merḥūme ve maġfūrun-lehā
el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūre[22]
Şerīfe Ḫaṭṭāṭ Necībe
Ḫānım rūḥiçün
rızā'en-lillāhi'l-fātiḥa
fī 29 Cā sene 1227 (10 Haziran 1812)

Fotoğraf 5

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşından oluşur. Barok bir tepelikten oluşan şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[22] Son kelimenin "ġafūr" şeklinde yazılması gerekirdi. Bir sonraki satırdaki "hattât" kelimesinin "hattâte" şeklinde yazılması daha muvafıksa da mesleklerde tağlib kāidesi gereği erkekler için istimâl edilen kelimenin kadınlara şâmil olması da mümkündür. Bununla birlikte kitabenin metnini hazırlayan yahut yazanın sahibe-i kabrin isminin arasında "hattât" kelimesini kullanması tıpkı ilk cümleden belirttiğimiz türden bir sehivdir.

İsim: Edakâr Emine
Görev: -

Yer: Cerrahpaşa Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Şakir Recai

Transkripsiyon:

Raḥmetullāh-i ʻaleyhā

Maʻden Ḳalemi Ser-ḫalīfesi-zāde
Ḫaṭṭāṭ Muḥammed Şākir Recāʼī
Efendiʼniŋ zevcesi olub
vedāʻ-ı ʻālem-i fānī iden
merḥūme ve maġfūr-lehā Saraylı
Edākār Emīne Ḫānım rūḥiçün fātiḥa

fī leyletiʼl-erbaʻa min şehr-i | 21 C sene 1248 (15 Kasım 1832) | Raḳamehū zevcühāʼl-merḥūme ġufira lehumā

Fotoğraf 6

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Bir vazodan sarkan güllerle tezyin edilmiş tepeliğe sahip şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Baş taşı, ayak taşının aksine hazire penceresine bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Mehmet Şakir Recai, kitabenin hatttını yazdığı gibi taş işçiliğini de kendisi yapmıştır.[23] Bunda hiç şüphesiz medfunenin ilk hanımı olmasının etkisi vardır. Hattat ketebesinde ismini açıkça belirtmeyip "zevcetü'l-merhûme" terkibini kullanması da dikkat çekici bir husûstur.

[23] Derman, **a.g.e.**, C. 2, s. 260.

İsim: İzzet Molla (Keçecizâde)
Görev: Şair

Yer: Cambaziye Camii Haziresi
Hattat: Necmettin Okyay[24]

Transkripsiyon:

Miḥnet-i Keşān | Bahār-ı Efkār | Gülşen-i ‘Aşḳ | Ḫazān-ı Āsār

Biŋ iki yüz ḳırḳ dört sene-i hicrīyyesinde
Sivas’a iclā olunub bir sene soŋra
orada ‘āzm-i semt-i āḫiret olan
şā‘ir-i ṣāhib-şöhret Keçeci-zāde
Meḥemmed ‘İzzet Monlā merḥūmuŋ biŋ üç yüz
otuz beş senesinde İstanbul’a
naḳl olunan baḳiyye-i ‘iẓāmı burada
vedī‘a-yı ḫāk-i maġfiret ḳılınmışdır

Fotoğraf 7

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşından oluşur. Üstüvani şâhidenin en tepesinde katibi başlığı kabartma olarak işlenmiş, alt bölüme ise mensur kitabe yerleştirilmiştir. Kitabede 1244’te (1829) Sivas’ta iken sürgünde ölen şairin, 1335’te (1916) nakl-i kubur ile buraya taşındığı kaydedilmiştir.[25] Bu sırada yeni kabrinin yazısını da Necmettin Okyay celi ta’lik hatla yazmıştır. Keçecizâde İzzet Molla’nın buraya getirilmesinin sebebi bu mahallede doğmuş olmasıdır. Nitekim aynı hazirede babası Salih Efendi (v. 1800) de olmak üzere aile bireylerinden üç kişinin kabri daha bulunmaktadır.

[24] Uğur Derman, “Okyay, Mehmed Necmeddin”, **TD İslâm Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s. 345. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/okyay-mehmed-necmeddin (25.11.23).

[25] Ayrıca bkz. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, İstanbul, MEB Devlet Kitapları, 1969, C. 2, s. 746.

İsim: Kazım (Keçecizâde) **Yer:** Cambaziye Camii Haziresi
Görev: Tophane Âmire İstihkām Alayı Kaymakamı **Hattat**: Kazasker Mustafa İzzet[26]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ṭopḫāne-i ʻĀmire İstiḥḳām
Alayı'nda Ḳā'īm-maḳām
ve yigirmi üç yaşında
ʻāzim-i dārü'l-ḫuld
ḥūr[un] maḳṣūrātu[n] fi'l-ḫiyām [Rahman 55:72]
olan Keçeci-ẕāde kanından Kāẓım
Begefendi merḥūmuŋ
rūḥiçün fātiḥa
sene 1276 (1859-60)

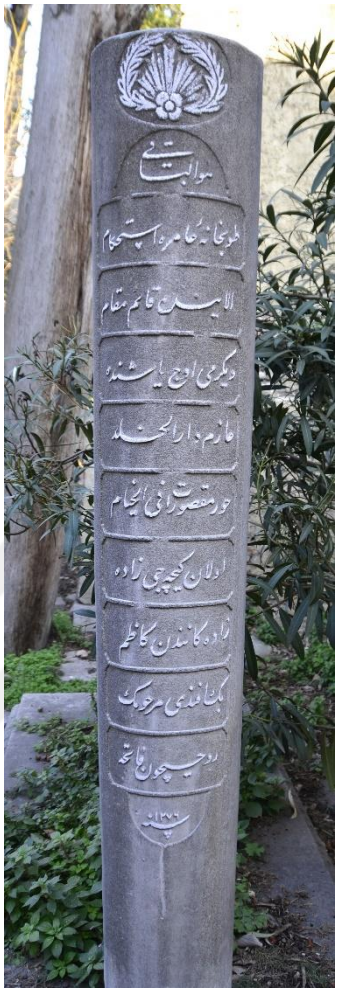

Fotoğraf 8

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Medfun şahsın kabrinin önünde babası Keçecizâde Fuad Paşa tarafından yaptırılmış ve onun adıyla anılan bir çeşme bulunur. Şevket Vahdeti'nin tek beyitlik kitabesinin hattını yazdığı çeşmenin üst bölümünde "Keçeçizâde Hânedânı Makberesi'dir" yazan aile sofa kitabesi yer almaktadır.[27]

[26] Murat Özer, **Ayasofya'nın Nişânesi Kazasker Mustafa İzzet**, İstanbul, Kuveyttürk, 2020, s. 109. Bu kitabenin hattatını bir zamanlar Prof. M. Uğur Derman'ın koleksiyonunda bulunan yazı kalıbından anlayabilmek mümkündü.

[27] Bkz. Ekler, F. 463.

2.2. Akşemsettin Mahallesi

Akşemsettin Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan dokuz müstakil hazire alanı mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 71-98). Tezin kapsamı dahilinde üç farklı hazirede toplamda altı mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan iki tanesi hattat mezar taşı iken dört tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

İsim: İbrahim Vasfi

Yer: Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi Haziresi[28]

Görev: Hattat, Sıbyan Mektebi Hocası

Hattat: -

Transkripsiyon:

Ḥaẕā'l-ḳabrü

Ḥażret-i Emīr Aḥmed el-Buḫārī
Dergāhı ḳarşusunda merḥūm
Ḳāḍı'asker 'Abdurrāhman Efendi
ḥażretleriniŋ Mekteb-ı Ṣıbyān
Ḫācesi merḥūm ve maġfūr-leh
es-Seyyid Ḥāfıẓ Meḥemmed Nūrī Efendi'niŋ
rūḥuna ve Ḫaṭṭāṭ Ḫāce İbrāhīm
Vaṣfī Efendi'niŋ rūḥuna ve kāffe-i
ehl-i īmān ervāhiçün fātiḥa
[fī] 22[29] L sene 1288 (4 Ocak 1872)

Fotoğraf 9

Tanım: Mezar, yeni bir mermer kāideye oturtulmuş bir baş taşından ibarettir**.** İlmiye sarığı başlıklı şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Mezar taşı iki kişi için müştereken yaptırılmıştır.

[28] Esasında bu hazire, mezar taşında da geçtiği cihetle, bu civarda olup yıkılan Kazasker Abdurrahim Efendi Mektebi'ne aitti. Ayanoğlu bu mezar taşının olduğu yeri "Emir Buhari Zaviyesi Mezarlığı" olarak tanımlar. Bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 90.

[29] Şâhideyi mermer kāideye raptetmek için kullanılan macun tarihi kapadığı için okunamamıştır. Tarihin "22" olduğunu Revnakoğlu tespit eder. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 3, s. 1324. Ayırca eski fotoğrafı için bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 90.

İsim: Vasfi Mehmed (Bedestanizâde)

Görev: Hattat

Yer: Kazasker Mehmed Efendi Camii Haziresi

Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Mürġ-i dil uçdu ḳafesden
cānımıŋ cān-pāresi[,] ḳondu cennet
bağına ciġerde ḳaldı yāresi[,] on
ṭoḳuz yaşında tekmīl imiş meġer bunuŋ
vā'desi[,] bir melek-ḥaṣlet civān idi
gencliġine ṭoymadı[,] ey
felek lāyıḳ mı şimdi ṭaşdan olsun
lānesi[.] Bedestānī-żāde merḥūm Ḥaṭṭāṭ
Vaṣfī Meḥemmed Emīn
Efendi rūḥuna fātiḥa
23 M sene 1227 (7 Şubat 1812)

Fotoğraf 10

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Abdülaziz
Görev: Nakşî Şeyhi

Yer: Emir Buhari Tekkesi Camii Haziresi
Hattat: (İbrahim) Sükûti

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Meşāyiḫ-i Naḳşibendiyye'den
veda'-ı 'ālem-i fānī iden
merḥūm ve maġfūr eş-Şeyḫ
'Abdü'l-'azīz Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
fī Z sene 1227 (Aralık 1812/Ocak 1813)

Ketebehū Sükūtī

Fotoğraf 11

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Nezkep başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. "fî Z'' kısmının ketebeye dahil edilmesi dikkat çekici bir husûstur.

İsim: Ahmet Rifat
Görev: Muhasebât-ı Atīka Muhasebecisi

Yer: Emir Buhari Tekkesi Camii Haziresi
Hattat: Mısrîzâde (Ali Rıza Üsküdârî)

Transkripsiyon:

[…]
raḥmet-i ilāhiyye ḳılınan Māliyye Muḥā[sebāt-ı]
‘Atīḳa Muḥāsebe Cālisi Aḥmed Rif‘at Efendi merḥūmuŋ rūḥuna rıża’en-lillāhi te‘ālā[‘l-]fātiḥa

fī ġurre-i Receb sene 1312 (Aralık 1894/Ocak 1895) | Mısrī-z̲āde

Fotoğraf 12

Tanım: Mezar; üst bölümün yaklaşık yarısı kırılmış vaziyetteki baş ve ayak taşlarından oluşur. Göründüğü kadarıyla şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.[30]

[30] Hazirede yapılan tetkīkte baş taşının parçasına rastlanmamıştır. Bir yanında zevcesi bir yanında oğlu ile birlikte aynı pehle taşına raptedilmiş mezar taşı bu şekilde bir aile sofası meydana getirir.

İsim: Sıdıka

Yer: Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi Haziresi

Görev: -

Hattat: (Mehmet) Rıfat Mısrî (Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Dünyānıŋ aṣlı […]
Ḳıl rūz ü şeb iṭā'at iḫlāṣ […]

'Abdülġanī Efendi merḥūmuŋ […]
Gevher gibi türābe ma'ṣūme-i […]

Ol gül-nihāl eyvāh genc idi […]
Hem-nāmı ile Allāh 'adniŋ ide […]

Raḥmet ile bu ḳabri her kim iderse teşrīf
[…] şefā'at eylesün peyġamber-i mu'aẓẓama

Tārīḫ-i sāl-i fevtin yazdım idüb münācāt
Ṣıddıḳa Ḫānım'a Haḳ me'vā ide na'īmi

fī 14 Rebī'ü'l-evvel sene 1261 (23 Mart 1845)
| Ketebehū Rif'at Mıṣrī

Fotoğraf 13

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize çiçek kabartmalarıyla tezyin edilmiş tepelikli şâhide şair mahlasının geçmediği beş beyitlik celi ta'lik hatlı manzum kitabeye sahiptir. Kitabe satır sonları tahrip olduğu için sıhhatli okumaya elverişli değildir.

İsim: Şerife Zeynep
Görev: -

Yer: Emir Buhari Tekkesi Camii Haziresi
Hattat: Şevki

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Ḳapudān-ı Deryā esbaḳ merḥūm
'Abdülḳādir Paşa ḥalīlesi
ve Anaṭolu Ordu-yı Hümāyūn Defterdārı
esbaḳ Su'ād Ḫalil Beg
efendi ḥażretleriniŋ vālidesi
merḥūme ve maġfūrun-lehā ḥāce
Şerīfe Zeyneb Ḫānım rūḥiçün fātiḥa

fī 23 Ş sene 1277 (6 Mart 1861) | Ketebehū Şevḳī

Fotoğraf 14

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşından oluşur. Orantısızlıktan ötürü baş ve ayak taşlarının sonradan başka bir pehleye oturtulduğu anlaşılmaktadır. Stilize yapraklarla tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabe yer yer tahrip olmuş durumdadır.

2.3. Alemdar Mahallesi

Alemdar Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan üç hazire alanı[31] mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 99-109). Tezin kapsamı dahilinde iki hazirede toplamda yedi mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan dört tanesi hattat mezar taşı iken üç tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

[31] Günümüze intikāl etmeyen Cezeri Kasım Paşa Camii'nin haziresinden de bir mezar taşı tezde yer almıştır.

İsim: Derviş Ali
Görev: Hattat

Yer: Cezeri Kasım Camii Haziresi[32]
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Beni ḳıl maġfiret yā Ḫudā bāġ-ı cinān
Rāḍıyım emrine eyledim teslīm-i cān
Vire cennetde murādım baŋa Ḫallāḳ-ı cihān
Ey benim dertli vālidem aġlayub itme fiġān
Rūz u şeb ḫayr du'ādan beni unutman hemān

[Ḫaṭṭāṭ Dervīş merḥūm 'Alī Efendi
rūḥuna fātiḥa | fī 25 B sene 1248 (18 Aralık 1832)][33]

Fotoğraf 15

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibaret gözükmektedir. Mahmudi fes başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum parça ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

[32] 1957'de yıktırılan bu caminin haziresi Eyüp'te Afife Hatun Tekkesi'ne nakledilmiştir. Bkz. Fâzıl Ayanoğlu, "İstanbul'da Yola Kalbedilen Cami Vesaire", **Vakıflar Dergisi**, S. 8, 1969, s. 332. Mezkûr yerde yapılan tetkīkte şâhide tespit edilmiştir.

[33] Şâhidede raptedildiği mermer kāidenin altında kaldığı için okunamayan kısım Ayanoğlu'nun taşın asli yerinde çektiği fotoğraftan faydalanarak okunmuştur. Bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 223.

İsim: Mir Hasib (Kadri Beyzâde)
Görev: Hattat

Yer: Zeynep Sultan Camii Haziresi
Hattat: Ali Haydar[34]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ḳadrī Beg-ẕāde o gül naḫlı leṭāfet ki ṣolub
İtdi hicri bize bu gülşeni cāy-ı ḥasret

Genc iken dāḫil olub silsele-i tedrīse
Eyledi mūṣile-i[35] ṣaḥn-ı cihāndan ḥareket

Ḫaṭṭ-ı ta'liḳde bir şiveye mālik idi kim
Kıṭ'asın görse gelür idi 'İmād'a ḥayret

Serfirāzıydı semāḥatle kişi-ẕādeleriŋ
Dā'imā eyler idi herkese 'ālī himmet

Ḥaḳ o yattıkca vire vālide ü dāderlerine
'Ömr ü iḳbāli ebedi feyż ü kemāl-i ṣıḥḥat

Cevdetā ṭaş diküb ḳabrine yazdım tārīḫ
Menzilin Mīr-i Ḥasib'iŋ ide Rabbim cennet
fī 12 Rā sene 1243 (3 Ekim 1827)

Fotoğraf 16

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide şair Recaizâde Ahmed Cevdet'in (v. 1831) manzumesini yazdığı[36] celi ta'lik hatla yazılmış kitabeye sahiptir. Mir Hasib ile babası Abdülkadir Bey'in burada medfun olmalarının sebebi, caminin banisi Zeynep Sultan'ın ikinci kocası Melek Mehmed Paşa'nın torunu ve oğlu olmalarıdır.

[34] Manzum kitabede Mir Hasib'in "Kadri Bey-zâde" olduğu ifade edilir. Kadri Bey, Ali Haydar Bey'in babasıdır ve kabri Mir Hasib ile yan yanadır. Şu halde Mir Hasib ile Ali Haydar Bey kardeş olmuş oluyorlar. Hem bu akrabalık bağı hem de kitabede ta'lik hattın şivesinin mezkûr hattata muvafık olması sebebiyle kitabenin hattının tıpkı Kadri Bey'inki gibi Ali Haydar Bey'e ait olduğunu düşünüyoruz.

[35] Bir sonraki dipnottaki makalede "mevtiyle" diye okunmuş. Divan'da doğrusu yazıyor.

[36] Recaizâde Ahmed Cevdet, **Divan-ı Cevdet**, İstanbul Üniversitesi (Demirbaş: 02847), s. 16a-16b. http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TY/nekty02847.pdf (21.12.2023); Ali Yörür, "Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Tarih Manzumeleri", **Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature**, 2021, S. 2, C. 7 s. 508, 520.

İsim: Mustafa İzari
Görev: Hattat, Mekteb-i Maârif-i Adliye Müdürü

Yer: Zeynep Sultan Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḫallāḳu’l-Bāḳī

Rütbe-i s̲alis̲e aṣḥābından
ve ḫuṭūṭ-ı mütenevvi‘a hüner-mendānı
ser-āmedānından Mekteb-i Ma‘ārif-i
‘Adliyye Müdīri rif‘atlü Ḥāfıẓ
[Mustafā] ‘İzārī ‘aleyhi’r-raḥmeti’l-Bārī
[Efendi’niŋ rūḥiçün] fātiḥa
[sene 1272 (1855-56)]

Fotoğraf 17

Tanım: Mezar kırık ve seyyar vaziyette bir baş taşından ibarettir.[37]Azizi fes başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[37] Bu sebeple köşeli parantezle olan yerleri Atatürk Kitaplığı’nda bulunan mezar taşı fotoğrafına bakarak tamamladık. Bkz. Ekler, F. 464. Bu fotoğrafta mezar taşının bugün de olduğu gibi seyyar vaziyette olduğu gözükmektedir.

İsim: Mustafa Halimi
Görev: Hattat

Yer: Zeynep Sultan Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Beni ḳıl maġfiret ey Rabb-i yezdān
Bi-haḳḳı 'arş-ı a'ẓām nūr-ı Ḳur[']ān
Gelüb ḳabrim ziyāret iden iḫvān
İdeler rūḥuma bir fātiḥa iḥsān

Merḥūm ve maġfūrun-leh
es-Seyyid Muṣṭafā Ḥalīmī
Ḫaṭṭāṭ rūḥuna el-fātiḥa
fī Ẕā sene 1221 (Ocak/Şubat 1807)

Fotoğraf 18

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum parça ile mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

İsim: Abdülkadir (Melek Paşazâde)
Görev: -

Yer: Zeynep Sultan Camii Haziresi
Hattat: Ali Haydar[38]

Transkripsiyon:

Küllü man ‘aleyhā fān [Rahman 55:26]

Dirīġā göçdü kerrūbī-şiyem-i necl-i Melek Paşa
Vücūdun s̱ānī-i ibn-i Melek itmiş idi Mennān

Ṣudūr içre seḫā vü faż̧l ile ḳadri olub ‘ālī
Tarīkıyle re’īs olmuş idi a‘lāma bu ḳudsi-şān

Sipihr-i encüm-i ‘irfān idi itdi ecel ifnā
Dü-çeşm-i mihr ü mehle görmemişdir mis̱lini devrān

[İ]düb ḫayru’l-ḫalef nesl-i neslin kādīyyü’l-ḥācāt
Cemāl ü cennetle ẕāt-ı pākin eylesün şādān

Münācāat ile yazdım fevti tārīhin oḳu Ṣafvet
Mekān-ı Mīr ‘Abdülḳādir’i firdevs ide Ḥannān

fī 14 Z Sene 1262 (3 Aralık 1846)

Yan taraf

Re’isü’l-‘ulemā
ṣadr-ı vālā-yı
Rum-ili-i eṣbak
Melek Meḥmed Paşa-ẕāde
me’va-mekān
ḫuld-āşiyān
maġfiret-nişān
el-ḥāc ‘Abdülḳādir
Beġefendi’niŋ
rūḥiçün fātiḥa
1262 (3 Aralık 1846)

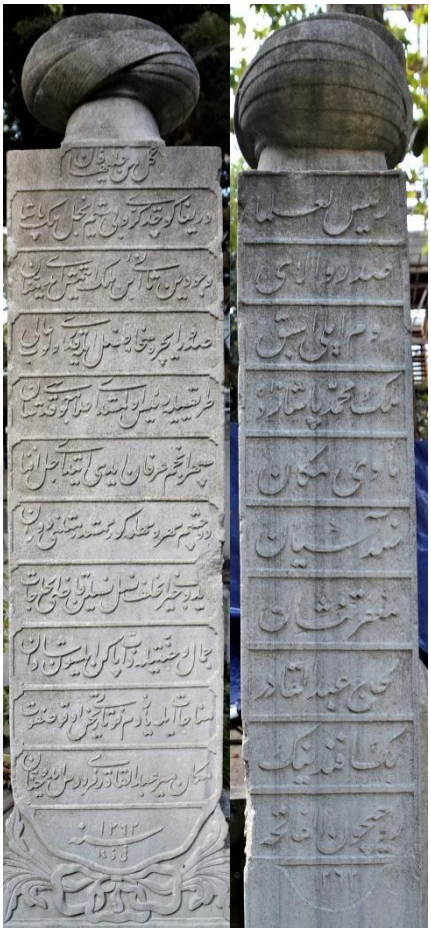
Fotoğraf 19

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhidenin geniş yüzünde şair Galatalı Mustafa Safvet’in yazdığı (1795-1866/67)[39] beş beyitlik manzum ve caddeye bakan dar cephesinde mensur celi ta’lik hatlı kitabeler yer alır. Abdülkadir Bey ile oğlu Mir Hasib’in burada medfun olmalarının sebebi, caminin banisi Zeynep Sultan’ın ikinci kocası Melek Mehmed Paşa’nın oğlu ve torunu olmalarıdır.

[38] Derman, **a.g.e.**, C. 3, s. 508.

[39] Şeyh Zaik Efendi de vefatına bir tarih manzumesi tanzim etmiştir. Bkz. Engin Karakoyun, **“Zaik Divanı”**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Konya, 2007, s. 137.

İsim: Tahsin (Ahmed Efendizâde)
Görev: Defterdar

Yer: Zeynep Sultan Camii Haziresi
Hattat: Yesarizâde Mustafa İzzet[40]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Müstevfī'-i hüner-ver idi itdiler şehīd
Aḥmed Efendi-zāde'ye Ḥaḳ iḥtirām ide

Geldikçe yāde vak'a-i mergi o bī-kesiŋ
Dirdik cenāb-ı ḥażret-i Ḥaḳ intiḳām ide

Erbāb-ı fitneye ḳomadı ḫūn-ı nā-ḥaḳḳın
Ṣadr-ı Selīm sīreti Ḥaḳ müstedām ide

Olmuşken irtiḫāli yigirmi yıla ḳarīb
Kim dirdi kim gelüb birisi ihtimām ide

Seng-i mezārı ḳalmış idi tā bu vaḳte dek
Bā'iṯ o āṣaf oldu Ḫudā ber-devām ide

Erkān-ı devlet itse n'ola ḫidmetiyle faḫr
Bir ẕāt idi kim ölenlerini iltizām ide

'İzzet demişdi fevtine tārīḫ-i cevherī
Taḥsīn Efendi cennet-i 'adni makām ide
sene 1223 (1808)

Fotoğraf 20

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Horasani örfi destarlı başlıklı şâhide şair Keçecizâde İzzet Molla'nın manzumesini yazdığı yedi beyitlik kitabeye sahiptir. Tarih sayfalarında Alemdar Vak'ası olarak bilinen hadisenin başrollerinden Defterdar Tahsin Efendi, Yeniçeriler tarafından katledildikten sonra cesedinin kalan kısımları Yedikule'de bir çukura atılmış, yaklaşık yirmi sene sonra Sadrazam Benderli Selim Sırrı Paşa tarafından bulunup Alemdar Mustafa Paşa ile birlikte bugünkü mezarı yaptırılmıştır. Bu sebepten manzumenin ve hattın da hicri 1223'ten yirmi yıl kadar sonra yazıldığını düşünmek gerekmektedir. Yedikule'deki mezarlar 1909'da merasimle bugünkü yerlerine çok yakın bir konuma taşınmış, Operatör Cemil Topuzlu'nun şehreminiliği sırasında (1913-14) da bugünkü yerine nakledilmiştir.[41]

[40] Oktay Türkoğlu, **Hattat Yesârîzâde Mustafa İzzet'in İstanbul Kitâbeleri**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyât, 2023, s. 153.

[41] Kemalettin Kuzucu, **Kahramanı Yaratmak & İttihatcıların Alemdar Mustafa Paşa'yı Hatırlaması**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2018, s. 220-230.

İsim: Zeynep Sultan
Görev: -

Yer: Zeynep Sultan Camii Haziresi
Hattat: Mustafa Halim Özyazıcı

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Bu camiin baniyesi
Üçüncü Ahmed'in
kızı
ve Melek Mehmed
Paşa[']nın zevcesi
Zeynep Sultan[']ın
ruhu şerifi için

el-fātiḥa | Sene 1188

Bu taş 1955 tari-
hinde Vakıflar
İdaresi tara-
fından yeni-
lenmiştir.

Ketebehū Ḥalīm

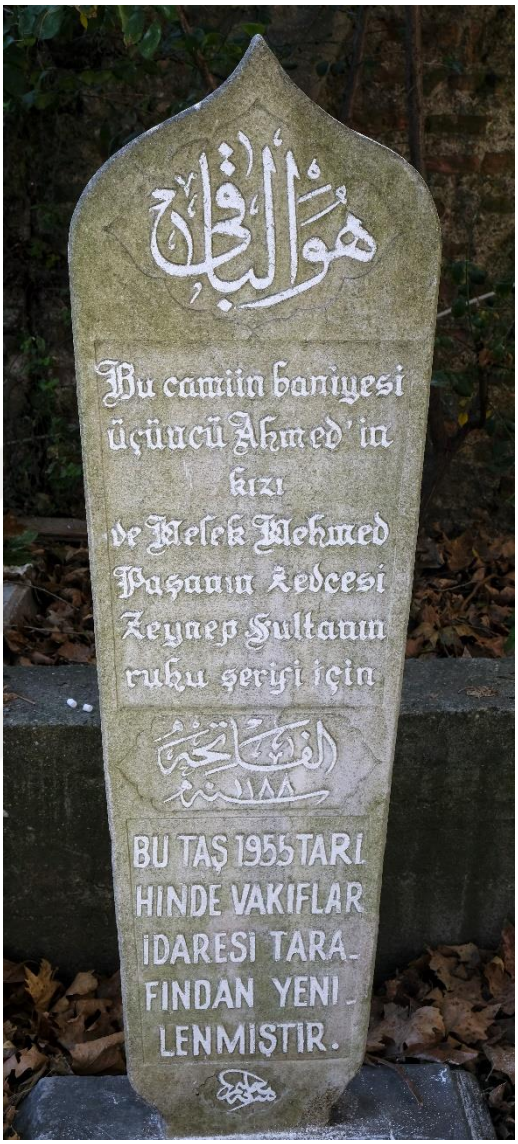

Fotoğraf 21

Tanım: Mezar 1955 senesinde yenilenen bir baş ve pehle taşından ibarettir.[42] Zevci ile koyun koyuna yatan Zeynep Sultan gömülü olduğu hazirenin bağlı olduğu külliyenin baniyesidir. Sivri tepelikli şâhide Latin ve Arap harflerinin birlikte kullanıldığı mensur kitabeye sahiptir.

[42] Zeynep Sultan ve zevci Melek Mehmet Paşa husûsî türbelerinde medfundular. Türbe yola gidince kemikleri alınıp yeni yerlerine defnedildi. Zeynep Sultan'ın da kabrine bu sırada yeni bir taş dikilmiştir. Bkz. Fazıl İsmail Ayanoğlu, **Vakıflar İdaresince Tanzim Ettirilen Tarihî Makbereler**, İstanbul, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1942, s. 402.

2.4. Ali Kuşçu Mahallesi

Ali Kuşçu Mahallesi sınırları içerisinde on hazire alanı ve dokuz türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 110-152). Tezin kapsamı dahilinde üç hazire ve bir türbede otuz bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi hattat, üç tanesi hem hattat hem hattatı bilinen, yirmi sekiz tanesi ise hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Ahizâde Abdülhalim-i Halimi[43], Dursunzâde Abdullah Feyzi[44], Osman bin Musa[45], Ganizâde Mehmet Nadiri[46], Seyyid Mehmet Haşim[47] adlı hattatların mezar taşları bulunamamıştır.

[43] Şeyhülislam Hüdayi Hüseyin Efendi Medresesi'nin haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 227.

[44] Otlukçu Yokuşu'ndaki Abid Çelebi Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 253. Bu taşı Revnakoğlu da aramış fakat bulamamıştır. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 563.

[45] Malta Çarşısı'ndaki Hafız Paşa Sebili'nin yanında medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 279.

[46] Otlukçu Yokuşu'ndaki Abid Çelebi Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 382.

[47] Sivasi Tekkesi'nde medfundu. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 440.

İsim: Bahai Mehmed
Görev: Hattat, Şeyhülislam

Yer: Şeyhülislam Baha Efendi Haziresi[48]
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr-leh
cennet-mekān firdevs-
āşiyān Şeyḫülislām-ı
sābıḳ Behāī Meḥemmed Efendi
rūḥiçün ve cemī'-i ehl-i
īmān rūḥlarıçün
rıżā'en-lillāhi te'ālā'l-fātiḥa
sene 1264 (1847-48)

Fotoğraf 22

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Baş taşının tamamı, ayak taşının ise önemli bir kısmı tahrip olmuş durumdadır. Baş taşı TİEM'in deposunda mahfuzdur.[49] Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. 12 Safer 1064'te (2 Ocak 1654) senesinde vefat ettiği bilinen[50] Şeyhülislam Bahai Efendi'nin kabrindeki tarih kabrin yenilendiği tarih olmalıdır; dolayısıyla kitabe muahhardır.

[48] Müstakimzâde'nin *Tuhfe-i Hattâtîn*'inde mezar taşının yeri "Vahvahek Türbesi dîger kûşesinde vâki' mezâristânda…" diye tarif edilmektedir. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 652.

[49] M. M. Bozcu, "Türk ve İslam Eserler Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu (2 cilt)", **MMSGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, 2017, s. 636-637. Fotoğraf da bu kaynaktan alınmıştır.

[50] Mehmet İpşirli ve Mustafa Uzun İsmet, "Bahâî Mehmed Efendi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, TDV Yayınları, 1991, s. 464. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/bahai-mehmed-efendi (18.01.24).

İsim: İsmail Hakkı Sami
Görev: Hattat, Nişan-ı Hümayun Kalemi Mümeyyizi

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Kamil (Akdik)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Feżā'il-i aḫlāḳı ve ḫuṭūṭ-ı mütenevvi'āda olan
kemāl-i ehliyyet ve iḳtidārı sebebiyle memdūh
ve maḳbūl-i enām olaraḳ vedā'-ı 'ālem-i fānī
iden müteḥayyizān-ı ricāl-i devlet-i 'aliyye'den sābıḳā
Nişān-ı Hümāyūn ḳalemi mümeyyizi üstād-ı muḥterem
merḥūm ve maġfūrun-leh edīb-i bī-müdānī
Mevlānā İsmā'īl Ḥaḳḳı Sāmī Efendi'niŋ rūḥ-ı
şerīfine el-fātiḥa
[16 Receb] 1330 (1 Temmuz 1912)[51]

Ketebehū tilmīẕe'l-merḥūm el-ḥāc Kāmil

Fotoğraf 23

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Hamidi fesli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabe medfun şahsın talebesi tarafından yazılmış, bu durum ketebe kaydında da belirtilmiştir. Mezar taşlarındaki tezyini unsurlar Sami Efendi'nin bir diğer talebesi İsmail Hakkı (Altunbezer) Bey'in eseridir.[52] Kitabenin yazı kalıpları günümüze ulaşmıştır.[53]

[51] İnal, **a.g.e.**, s. 355.

[52] Acar, **a.g.e.**, s. 228; M. Uğur Derman, "Sami Efendi, İsmail Hakkı", TDVİA, İstanbul, TDV Yayınları, 2009, C. 36, s. 72. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/sami-efendi-ismail-hakki (17.01.24).

[53] Mahmut Sami Kanbaş, "Hattat Sâmi Efendi ve Hat Sanatındaki Yeri", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk-İslâm Sanatları Tarihi Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, 2022, s. 28-32.

İsim: Mehmet Esad (Yesârî)

Görev: Hattat

Yer: Yesarizâde Mustafa İzzet Türbesi (Fatih Camii Haziresi)[54]
Hattat: Yesârîzâde Mustafa İzzet[55]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Üstād-ı ekrem merḥūm
ve maġfūr-leh Ḫaṭṭāṭ el-ḥāc
Mehemmed Es'ad el-Yesārī Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 12 B sene 1213 (20 Aralık 1798)

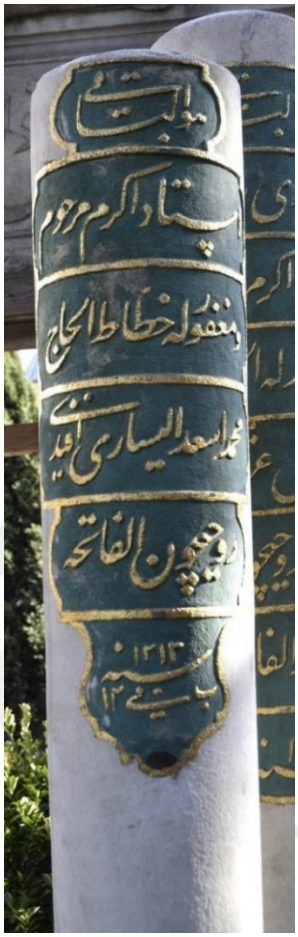

Fotoğraf 24

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[54] Mezar taşı Fatih'te Gelenbevi Caddesi üzerinde Tuti Abdüllatif Medresesi'nde bulunuyorken yol inşası sırasında kaldırılarak TİEM'in deposunda muhafaza altına alınmış, daha sonra buraya taşınmıştır. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 535; Derman, **a.g.e.**, C. 2, s. 435-36. Bkz. Ekler, F. 465. İlginç olan şu ki taşlar muvacehe penceresinin arkasında yer alması gerekiyorken bugün ön tarafa yerleştirilmiştir. Pencerenin üzerinde Ankebut [29:57] âyet-i kerimesinde Mehmet Esad Yesârî'nin imzası bulunmaktadır. Onun da altında tek satırlık şu kitabe yer alır: "Merhûm ve mağfûr lehumâ Tûtî Abdüllâtif ve üstâd-ı ekrem Hattât el-hâc Mehmed Es'ad el-Yesârî Efendi rûhları içün el-fâtiha". Bkz. Ekler F. 466.

[55] Oktay Türkoğlu, **Hattat Yesârîzâde Mustafa İzzet'in İstanbul Kitâbeleri**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2023, s. 128-29.

İsim: Mustafa İzzet (Yesârîzâde)

Görev: Hattat

Yer: Yesarizâde Mustafa İzzet Türbesi (Fatih Camii Haziresi)[56]
Hattat: Ali Haydar[57]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Yesārī-zāde
üstād-ı ekrem merḥūm
ve maġfūr-leh Ḫaṭṭāṭ el-ḥāc
Muṣṭafā 'İzzet
Efendi rūḥiçün
rıżā'en-lillāhi'l-fātiḥa
fī 1 Ş sene 1265 (23 Haziran 1849)

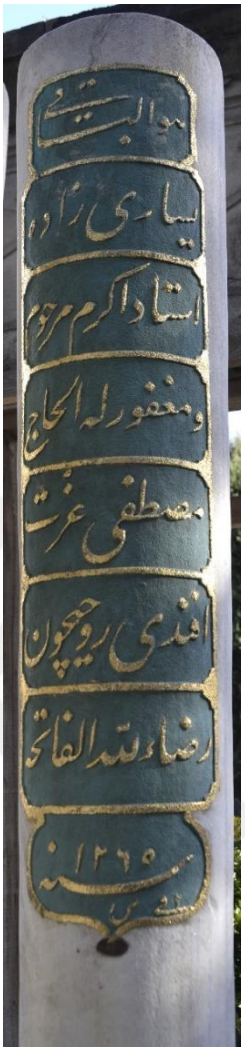
Fotoğraf 25

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Pencerenin iki yanında serlevha ve ölüm tarihleri haricinde mezar taşında yazan ibarelerin aynısı yerleştirilmiştir.[58]

[56] Bkz. 54 numaralı dipnot.

[57] Derman, **a.g.e.**, C. 2, s. 436.

[58] Bkz. Ekler, F. 467.

İsim: Muhammet Abdurrefi

Yer: Fatih Camii Haziresi

Görev: Edib, Şair, Preveze Mutassarrıfı

Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

E'āẓım-ı ricāl-i Devlet-i 'Āliyye-i Oṣmāniyye'den ve udebā['] ve şu'arā-yı benāmdan esbaḳ Preveze Mutaṣṣarrıfı Muḥammed 'Abdurrefi' Efendi'niŋ İnzivāgāh-ı ebedīsidir
fī 20 Ẕi'l-ḳa'de sene 1318 | fī 26 Şubāṭ Pazar-irtesi Sene 1316 (11 Mart 1901) | Ketebehū 'Ārif

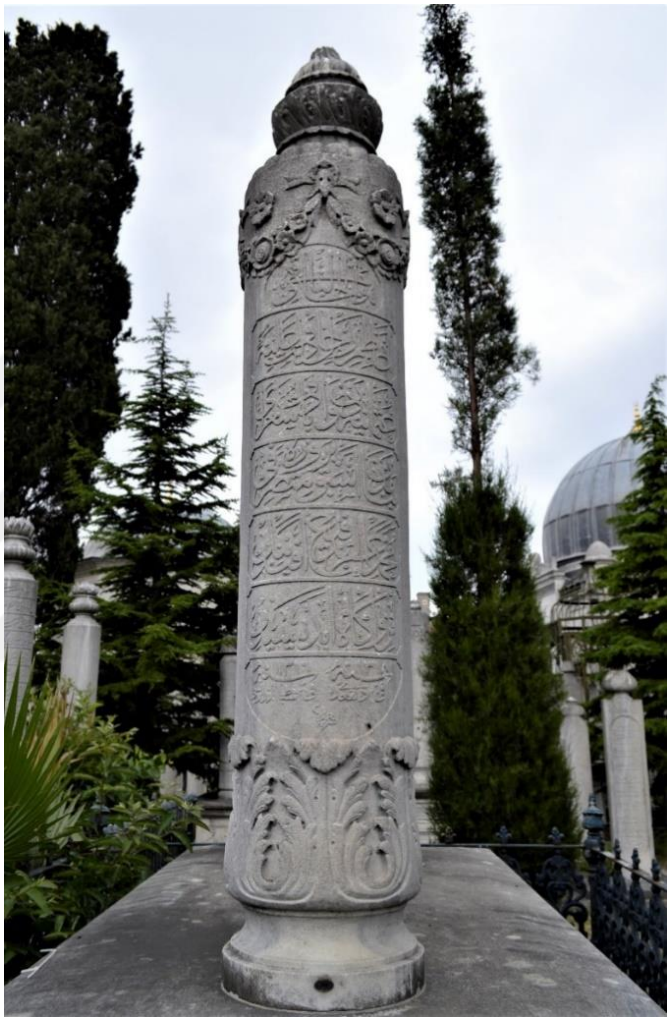

Fotoğraf 26

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarıyla onları çevreleyen demir bir şebekeden oluşur. Tepesinde meşale benzeri kabartma bulunan şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mahmut Aziz (Sadrazam Selim Paşa-zâde)
Görev: -

Yer: Nakşıdil Valide Sultan Türbesi Haziresi
Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḫallaḳu’l-Bāḳī

Ḥarameyn-i muḥteremeyn pāyelülerinden
Ṣadr-ı esbaḳ Selīm Paşa-z̲āde
Maḥmūd ‘Azīz Efendi’niŋ
rūḥ-ı şerīfiçün fātiḥa
fī yevmi’l-erbi‘ā’
ḫāmis-i cumāde’l-āḫire [5 Cemaziyelahir 1309 Çarşamba] (6 Ocak 1892)

Ketebehū ‘Ārif

Fotoğraf 27

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Abdurrahman Nureddin
Görev: Sadrazam

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: (Şeyh) Aziz (Rıfai)

Transkripsiyon:

Baş taşı

Hū
Küllü men ʻaleyhā fān [Rahman 55:26]
Germiyān Ḫānedanından
ve Ḥacı Emīr-zāde Kütahyalı Hacı ʻAlī
Paşa'nıŋ maḫdūmu
Ṣadr-ı esbaḳ Seyyid ḥācı
ʻAbdurrahmān Nūreddīn
Paşa'nıŋ rūḥuna
el-fātiḥa

Tārīḫ-i velādeti 10 Ẕi'l-ḥicce sene 1251 (28 Mart 1836)
Tārīḫ-i irtiḥāli 23 Şaʻbān Sene 1330 (7 Ağustos 1912) |
Ketebehū ʻAzīz

Fotoğraf 28

Ayak taşı

Merḥūm-ı
Meşārünileyh
Şumnu Varna Niş
Mutaṣarrıflıḳlarında Prizren
Ṭuna Anḳara Baġdad
Diyārbekir Ḳasṭamonu
Aydın Edirne
Vāliliklerinde
ve Başvekīl
ʻunvānıyle maḳām-ı Ṣadāret'de
ʻAdliyye Neẕāreti'nde īfā-yı
hüsn-i ḫidmet eylemişdir

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Baş ve ayak taşlarında tezyini unsurların olduğu şâhideler celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabelere sahiptir.

İsim: Faika
Görev: -

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Baş taşı

Hüve’l-ḥayyü lā-yemūt

Esbaḳ Ḫāriciyye Nāẓırı merḥūm Rāşid
Paşa kerīmesi devletlū Ṣubhī
Paşa-zāde Sāmī Beg ḥalīlesi
Fā’īḳa Ḫanım'ıŋ sinni on altıya dāḫil
olduḳda rūḥ-ı muḳaddesi vāṣıl-ı maḳām-ı
‘illiyīn ve mufāraḳatı bi’l-cümle ta‘alluḳāt-ı
eḫibbāsına mūcīb-i āh u enīn ve daġ-ı derūn
oldu[.] Merḥūme-i meşārü’n-ileyhā aḫlāḳ-ı
ḥamīdeye mālik ve rāh-ı ṣevāba sālik
bir ẕāt-ı melek-ḫaṣlet idi[.] Dünyāda maḳbūl
ve muḥterem olduġu gibi ümīd ideriz ki uḳbāda
da maẓhar-ı iltifāt-ı Rabbü'l-enām olur[.]
raḥmetullāhi ‘aleyhā raḥmente[n]
vāsi‘a | fī 23 Rebī‘ü’l-āḫir sene 1299 (14 Mart
1882)

Ketebehū ‘Azīz

Ayak taşı

Āh mine'l-firāḳ

Der-‘aḳab terk idecekdiŋ bu fenā dünyāyı
Bāġ-ı firdevs bıraḳdıŋ da ne geldiŋ evvel

Ṣanurum nār-ı firāḳıŋla beŋi yaḳmaḳ içün
Uġradıŋ ‘āleme gitdiŋ yine pek müsta‘cel

Terḳ-i candan beter oldu bu ‘azīmet baŋa āh
Böyle sensiz yaşamaḳdansa ölüm oldu emel

Çār-yār indi semādan didi bu tārīḫi
Taze gül Fā’īḳa'yı cevr ile ṣoldurdu ecel
fī 23 Rebī‘ü’l-āḫir sene 1299 (14 Mart 1882)

Fotoğraf 29

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhidelerin her ikisi de celi ta’lik hatla yazılmış biri şair mahlasının geçmediği manzum ve biri mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma Memduhe
Görev: -

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Üstād-ı şehr Ḫarpūtī İsḥaḳ Efendi merḥūmuŋ
necl-i necībi Meclīs-i İdāre-i Emvāl-i Eytām
Re'īsi faẕiletlū
Meḥemmed Cemāleddīn Efendi ḥażretleriniŋ
duḫter-i pākīzeleri ki
henüz on sekiz sāline resīde olan bütün 'ömr-
i civānīsini
tilāvet-i Ḳur'ān-ı Kerīm ve ibādet ü ṭā'at-ı
Ḫuda-yı erḥāmü'r-rāḥimīn ile
imrār ve ḥattā nefes-i peseninde bile
ẕikrullāhı ibzāl ile müste'ār-ı ḥayāt iden
ẕekā' ve meḥāsin-i aḫlāḳın tims̱āli
muḫeddarāt-ı islāmiyyeniŋ? bir bikr-i
ḳalīlü'l-mis̱āli Fāṭıma Memdūḥe Ḫanım'ıŋ
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 7 Rebi'ü'l-āḫire sene 1326 (9 Mayıs 1908)

'Azīz

Fotoğraf 30

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Meşale kabartmalı üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mahmut Mesut
Görev: Bab-ı Seraskeri Muhakemat Dairesi Reisi

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Müşīrān-ı 'iẕām'dan
Bāb-ı Ser-'Askerī
Muḥākemāt Dā'iresi
Re'īsi Maḥmūd Mes'ūd
Paşa'nıŋ mezārı burasıdır
rūḥiçün el-fātiḥa
28 Cemāẕiye'l-aḫir sene 1308
27 Şubat sene 1306 (8 Şubat 1891)

Ḫāme-i 'Azīz

Fotoğraf 31

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Lahdin dört cephesinde de medfun şahsın yaşamıyla alâkalı bilgileri içeren kitabeler konmuştur.[59]

,

[59] Özcan, **a.g.e.**, C. 2, s. 142-43.

İsim: Mustafa Naili
Görev: Vali

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Hüve’l-Bāḳī

Otuz sene Girid’de vālilik
etmiş ve ba‘dehū Meclis-i Vālā-yı
Aḥkām-ı ‘Adliyye Riyāseti’ni ve iki
def‘a Mesned-i Celīl-i Ṣadāret’i iḥrāz
ederek Mecālis-i ‘Āliyye’ye me’mūr iken
irtḥāl-i dār-ı na‘īm eylemiş olan
el-ḥāc Muṣtafa Nā‘ilī Paşa’nıŋ

rūḥuna el-fātiḥa | fī 15 Şevvāl sene 1288 (28 Aralık 1871) | Ḥarrarahū ‘Azīz

Fotoğraf 32

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Süleyman Şevket
Görev: Vezir, Şeyhülharem

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü lā-yemūt

Vüzerādan Şeyḫü'l-ḥarem-i
ḥażret-i Nebevī Meḥemmed
Şevket Paşa'nıŋ
mezārı burasıdır
rūḥiçün el-fātiḥa

Velādeti Rebī'ü'l-evvel sene 1239 (Kasım/Aralık 1823) | Vefātı 22 Zi'l-ḳa'de sene 1308 (29 Haziran 1891) |
Ketebehū 'Azīz

Fotoğraf 33

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve kademelendirilmiş pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kabrin iki ayrı yerinde daha celi ta'lik hatla yazılmış kitabeler yer alır.[60]

[60] Özcan, **a.g.e.**, C. 2, s. 98-99.

İsim: Yusuf Ziyaedddin
Görev: Ders-i âmm

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: (Şeyh) Aziz (Rıfai)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Fātih Cāmī'-i şerīfi
mücīz Ders-i 'Āmmlarından
Re'isü'l-'ulemā Tikveşli
el-ḥāc Ḥāfıẓ Yusuf
Żiyāeddīn Efendi
ve kāffe mü'minīn ervāhına
el-fātiḥa

Tārīḫ-i vefātı 22 Ṣafer sene 1339 (5 Kasım 1920) | Tārīḫ-i teveleddü 15 Ṣa'bān 1245 (9 Şubat 1830) | Ketebehu 'Azīz

Fotoğraf 34

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Hasan Hilmi
Görev: Mukarrir

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Cemil (Eyyübi)

Transkripsiyon:

Yā Ġafūr

Efāḫim-i ‘ulemā-yı benām
ve Ṣudur-ı ‘iżām-ı ẕevī’l-
iḫtirāmdan üstādü’l-
küll merḥūm ve maġfūr-lehū
mevlānā Gümülcineli ve Muḳarrir
el-ḥāc Ḥasan Ḥilmī
Efendi’niŋ rūḥuna el-fātiḥa

fī 16 Ṣa‘bānü’l-mu‘aẓẓam yevm-i Cum‘a-ertesi sene 1321 (7 Kasım 1903) | Ketebehū Cemīl

Fotoğraf 35

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Nasuh
Görev: Alim

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Çarşambalı Ârif[61]

Transkripsiyon:

Este‘īzü billāh

el-ḥamdülillāhi’l-leẕī ṣadaḳanā va‘dehū [Zümer 39:74]

Yā vāḳıfen bi-kabrī mütefekkiren bī-emrī
Küntü miṣleke ems ġaden teṣīru miṣlī[62]

Efāḫim-i ‘ulemā-yı aḫyār ve e‘āẓım-ı
‘urefā-yı ebrārdan üstād-ı
ẕī-irşād meşhūr Ḥāfıẓ
Naṣūh Efendi ḥażretleriniŋ
ḫalvetgāh-ı ma‘nevīyessidir
rūḥiyçün fātiḥa | fī 13 Cā 1308 (25 Aralık 1890)

Fotoğraf 36

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi ta’lik hatla yazılmış manzum ve mensur bir arada kitabeye sahiptir.

[61] Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 552 ve 669.

[62] Bu Arapça beytin anlamı şöyledir: “Ey kabrimin başında durup hâlimi tefekkür eden, Dün senin gibiydim yarın sen de benim gibi olacaksın”.

İsim: İsameddin
Görev: Siroz Müftüsü

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Hamit (Aytaç)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

İlā rūḥ-ı
Müftiyyü beleti's-Siroz 'İṣāmeddīn
ibn-i Fetḥullāh
el-fātiḥa
Vülide 1285 1867 Tüvüffiye 1368 1952

Ḥāmid

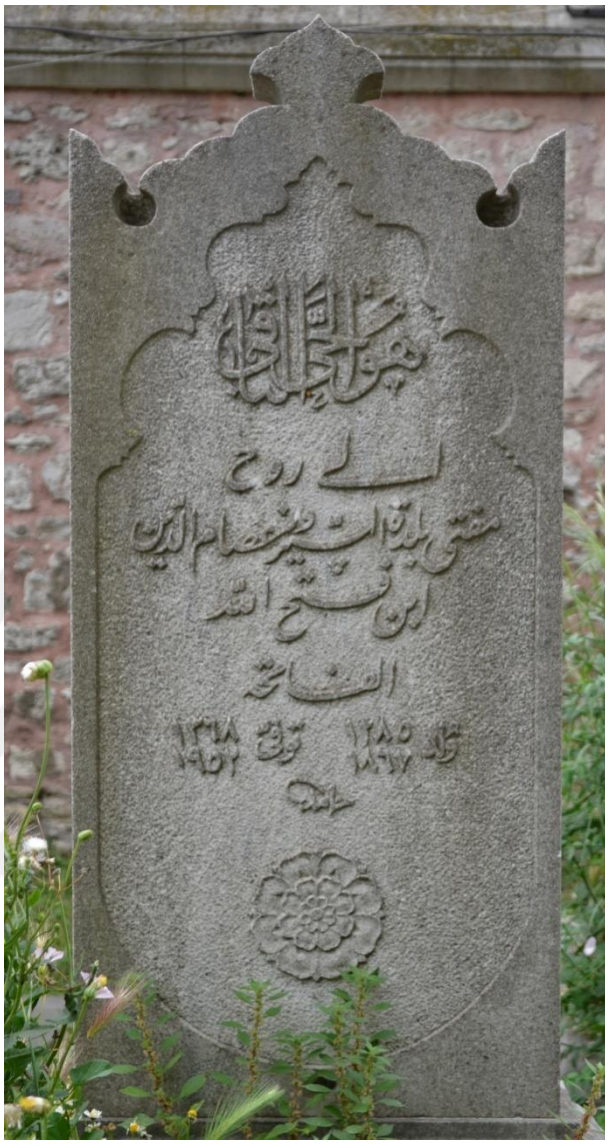

Fotoğraf 37

Tanım: Kabir arkalı önlü bir mezar taşından ve onu raptedildiği kāideden oluşur. Mezar taşının arka yüzünde serlevha bölümü celi sülüs, mensur bölümü celi ta'lik hatla yazılmış kitabe bulunur. Ön yüzdeyse Latin harfleriyle "Serez Müftüsü İsameddinn Onan Efendinin Ruhuna Fatiha 1867-1952" yazılı kitabe vardır. Bunun da Latin hurûfatıyla da yazıları olan mezkûr hattatın eseri olması ihtimal dahilindedir.

İsim: Ali Emiri
Görev: Kütüphane müessisi, Şair, Edib

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Hamid el-Amidi (Aytaç)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Fātih'de Millet Kütübhānesi mü'essisi
Efāżl-ı İslām'dan ve Şu'arā-yı
ẕevī'l-i iḥtirāmdan faḫru'l-Üdebā
Diyārbekirli 'Ali Emīrī Efendi
merḥūmuŋ ḳarargāh-ı ebedīsidir

el-fātiḥa | Tevelllüdü sene 1274 (1857) |
Vefātı sene 1342 (1924) | Hāmid el-'Amīdī

Fotoğraf 38

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide serlevha ve "el-fatiha" ibaresi celi sülüs, geriye kalan kısmı celi ta'likle yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Harf anatomilerinden taş ustasının işini hakkıyla ifa etmediği anlaşılmaktadır. Hattat hoş bir nükteyle imzasında medfun şahıs ile hemşehri olduğunu göstermek istemiştir. Fatih'te hâlen "Millet Kütüphanesi" adıyla Feyzullah Efendi Medresesi'nde faaliyet gösteren kütüphanede taşın replikası bulunmaktadır.

İsim: Ahmet Nazif
Görev: Maliye Nazırı

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Hulusi (Yazgan)

Transkripsiyon:

Küllü man ʻaleyhā fān
[Rahman 55:26]

Vükelā-yı salṭanat-ı seniyyeden
üçüncü defʻa Māliyye Nāẓırı
iken irtiḥāl-i dār-ı beḳā iden
merḥūm ve maġfūr-leh Aḥmed Naẓīf
Paşa'nıŋ rūḥiçün fātiḥa
fī 11 Ẕi'l-ḳaʻde sene 1323
(7 Ocak 1906)

Nemaḳahū Ḫulūsī

Fotoğraf 39

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide baş taşı mensur, ayak taşı şairi mahlasının geçmediği manzum kitabeye sahiptir.[63] Bu zatın mezar taşı için Sami Efendi de kitabe yazmıştır fakat taşa işlenmemiştir, yalnızca yazı kalıpları eldedir.[64]

[63] Manzum kitabeye sahip şâhide için bkz. Özcan, **a.g.e.**, s. 88-89.

[64] Kanbaş, **a.g.t.**, s. 156-57.

İsim: İsmail Hakkı
Görev: Kazasker, Mukarrir

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Hulusi (Yazgan)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ṣudūr-ı ʻizāmdan
ve Muḳarrīn-i kirāmdan ve efāḍim-i
ʻulemā-yı benāmdan merḥūm
ve maġfūr-lehū Hāce-zāde
Dramalı Ḥacı İsmāʻīl
Ḥaḳḳı Efendi'niŋ rūḥuna fātiḥa
fī 6 Cumʻade'l-ūlā Çarşamba sene 1319 (21 Ağustos 1901)

Ketebehū Ḥulūṣī

Fotoğraf 40

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde çevrelenmiş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Ayak taşından başlayıp lahdin cephesinde sonlanan celi ta'lik hatla yazılmış başka kitabeler de vardır.[65]

[65] Özcan, **a.g.e.**, C. 2, s. 124-25.

İsim: Ahmet Midhat
Görev: Muharrir

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Kamil (Akdik)

Transkripsiyon:

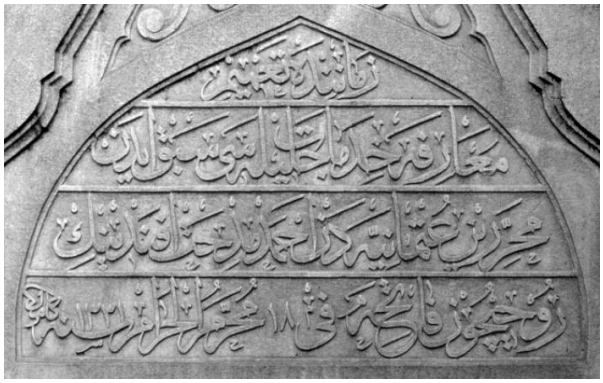

Fotoğraf 41

Önce cephede

Zamānında ta‘mīm-i
ma‘ārife hidemāt-ı celīlesi sebḳ iden
Muḥarrirīn-i ‘Oṣmāniyye’den Aḥmed Midḥat Efendi'niŋ
rūhiçün fātiḥa fī 18 Muḥarremü'l-harām sene 1331 (28 Aralık 1912) | Kāmil

Lahdin yan cephesinde

Ġayretindir sevdiren fażl u ‘ulūmu ümmete
Verzişiŋdir aŋladan sevdā-yı sa‘yı millete

Nigār

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Baş taşının üzerinde mensur, lahdin hazireyi gören yola bakan yüzünde şair Nigar Hanım’ın (1862-1918) yazdığı tek beyitlik celi sülüs hatla yazılmış kitabeler bulunur.[66] Milli/Ulusal Mimari tarzında inşa edilmiş bu mezarın tasarımı Sanayi-i Nefise muallimlerinden Asım Bey’in, taş işçiliği ise Unkapanı’nda Yahya Usta’ya aittir.[67]

[66] Bkz. Ekler, F. 468.

[67] Ahmed İhsan, “Ahmed Midhat Efendi merhûmun makberi”, **Servet-i Fünûn**, 14 Temmuz 1332/26 Ramazan 1334, S. 1310, s. 114.

İsim: Fatma
Görev: -

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Kamil (Akdik)[68]

Transkripsiyon:

Hüve'l-'Azīzü'l-Ġafūr

Nişān-ı Hümāyūn Ḳalemi Mümeyyīzi
Sāmī Efendi'niŋ ḥalīlesi
olub vedā'-ı ālem-i fānī
iden merḥūme ve maġfūrün-lehā
Fāṭıma Ḫanım'ın rūḥiçün
rıżā'en-lillāhi te'ālā'l-fātiḥa
11 Rebī'ü'l-āḫir yevm-i Cum'a-ertesi sene 1322 (25 Haziran 1904)

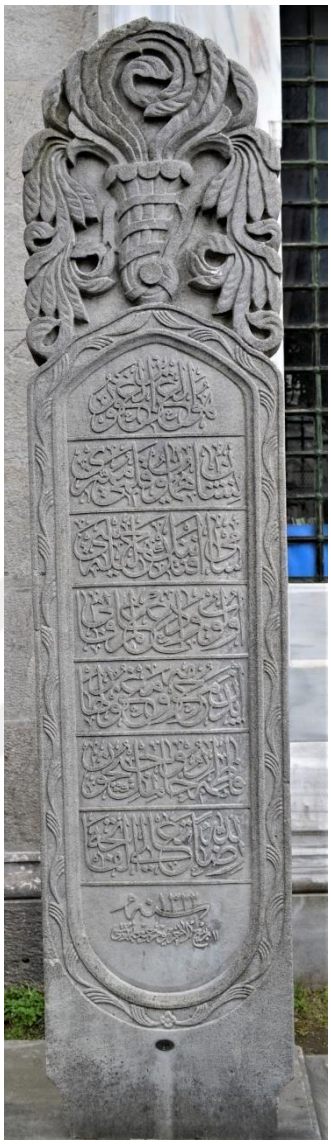

Fotoğraf 42

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize yapraklarla tezyin edilmiş tepelikli şâhide mensur kitabeye sahiptir.

[68] Sami Efendi'nin annesi Fatma Hanım'ın mezar taşını yazan Kamil Efendi'nin hocasına hürmeten kitabeye imza koymadığı menkuldür. Bkz. Derman, **a.g.e.**, C. 1, s. 122.

İsim: Emine Hayriyye
Görev: -

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Kamil (Akdik)

Transkripsiyon:

Hüve'l-'Azīzü'l-Ġafūr

Dīvān-ı Hümāyūn Beglikciliginden
müteḳā'id Nāṣır Beg'iŋ hemşīresi
esbaḳ Evkāf-ı Hümāyūn Nāẓırı ḥācı
Aḥmed Tevḥid Efendi merḥūmuŋ
ḥalīlesi faḫrü'l-muḫadderāt Emīne
Ḫayriyye Ḫānım'ıŋ rūḥiçün
fātiḥa
fī 5 Şevvāl sene 1336 (14 Temmuz 1918) |
Kāmil

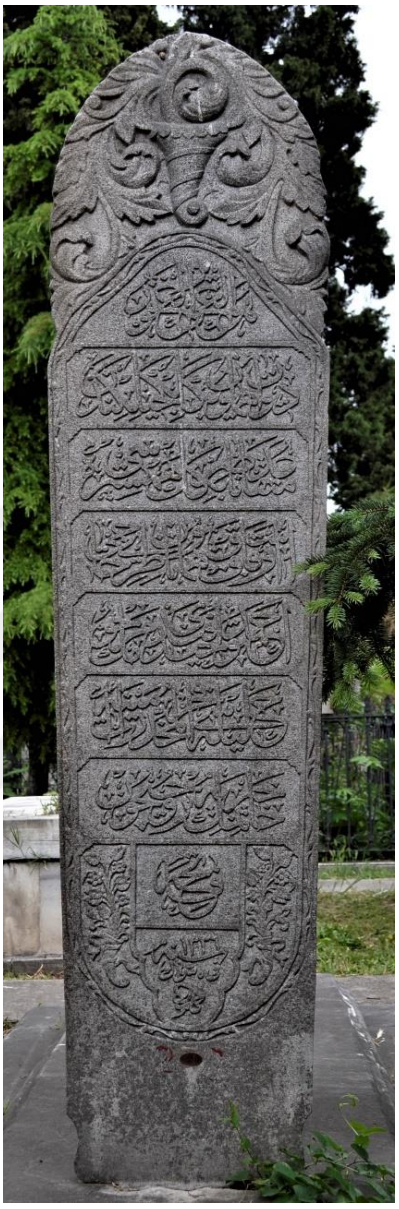

Fotoğraf 43

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize yapraklarla tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazdığı mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mahmut Aziz
Görev: Süvari Mirlivası

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Rıfat

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ḫıḍmet-i muḳaddese-i 'askeriyyede
ḳırḳ yedi sene cān-siperāne
ḥüsn-i ḫıdemāt īfāsıyle vāẓīfe-i
'askeriyyesi uġrunda fedā-yı
cān iden maḳām-ı Ser-'askerī
Dīvān-ı Ḥarb-i Maḫṣūṣ
A'żāsından Süvārī
Mīr-livāsı Maḥmūd 'Azīz
Paşa'nıŋ rūḥiçün fātiḥa

Tārīḫ-i velādeti 1257 (1841-42) | Tāriḫ-i vefātı fī 17 Receb sene 1322 (27 Eylül 1904) | Ketebehū Meḥmed Rif'at

Fotoğraf 44

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Hüseyin Rüştü
Görev: Temyiz Mahkemesi Azası

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Mısrîzâde Ali Rıza (Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Allāh bes bāḳī heves

Rütbe-i bālā ricālinden
ve Maḥkeme-i Temyīz A‘żāsından
Hüseyīn Rüşdī Efendi
merhūmūŋ hāb-gāh-ı
sükūn-ı ebedīsi
burasıdır el-fātiḥa

sene 1316 (1898-99) | Mışrī-z̲āde ‘Alī Rıżā

Fotoğraf 45[69]

Tanım: Mezar; demir parmaklıkla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Faid

Yer: Fatih Camii Haziresi

[69] Özcan, **a.g.e.**, C. 2, s. 160.

Görev: -

Hattat: Mehmet Rıfat Üsküdârî (Mısrîzâde mahdumu)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Āh Teşrīfātī İbrāhīm Efendi Beg'iŋ
Necli Fā'id Beg bu kabriŋ ṣāḥibi

Genc iken düşdü ḳara ṭoprāḳlara
Tünd-bāda uġramış bir gül gibi

Nīşterler zaḫmına kan aġladı
Çāre-cūyāniyle yerli ecnebī

Ḥażret-i Mevlā revān-ı pākini
Eylesün hem-sāye-i ālü'n-Nebī

fī 13 Cemāẕiye'l-evvel sene 1319 (28 Ağustos 1901) | Mıṣrī-ẕāde maḫdūmu Meḥmed Rif'at Üsküdārī

Fotoğraf 46

Tanım: Mezar; demir parmaklıkla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde lahitli, baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide şair mahlasının geçmediği celi ta'lik hatla yazılmış manzum kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üstünde Hamidi fesi kabartma olarak işlenmiştir.

İsim: İbrahim Hakkı
Görev: Ders-i âmm

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Rıfat Üsküdârî (Mısrîzâde mahdumu)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Fātiḥ Cāmi'-i Şerīfi
Mücīz Ders-i 'Āmm-ı kirāmından
niḥrīr-i şehīr nādirü'n-nāẓīr
Eginli el-ḥāc
Ḥāfıẓ İbrāhīm Ḥaḳḳī
Efendi'niŋ rūḥ-ı şerīfi
içün rıżā'en-lillāh-i fātiḥa

Tārīḫ-i tevellüdü Rebī'ü'l-evvel sene 1269 (Aralık 1852-Ocak 1853) | Tārīḫ-i vefātı 27 Şevvāl sene 1318
yevm-i Cum'a-irtesi (17 Şubat 1901) | Ketebehū Mışrī-zāde maḫdūmu Meḥmed Rif'at Üsküdārī

Fotoğraf 47

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Revnak

Görev: Hazinedâr

Yer: Nakşıdil Valide Sultan Türbesi Haziresi

Hattat: Mustafa Hilmi (Hakkâkzâde)

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḫallāḳu’l-Bāḳī

Silaḥşorān-ı ḫaṣṣadan
Aḥmed Begefendi’niŋ ḥalīle-i
muḫteremeleri merḥūme ve maġfūrūn-
lehā cennet-mekān firdevs-
āşiyān saraylı Ḫazīnedār
Revnaḳ Ḫānımefendi’niŋ
rūḥuna rıżā’en-lillāhi
te‘āla’l-fātiḥa

sene 1237 (1821-22) | Taḥrīrahū Muṣṭafā el-Hilmī

Fotoğraf 48

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Barok tezyinatlı tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Baş taşının her iki tarafında da, ketebe detayı haricinde, aynı kitabe yer almaktadır.[70]

[70] Şâhidenin diğer yüzü sıhhatli durumda olmadığından yalnız bir yüzünü koymayı tercih ettik.

İsim: Nurcihan
Görev: Hazinedar Kalfa

Yer: Nakşıdil Valide Sultan Türbesi Haziresi
Hattat: Mustafa (Râkım)[71]

Transkripsiyon:

Allāhu mūnisu külli vaḥīdin [Allah yalnız olanın dostudur] | Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Raḥmetiŋle maġfiret ḳıl yā Raḥīm
Baḳma yüzüm ḳāresine yā Kerīm

Ṭāli'imde nice el virdi cihān
Ḫazīnedār Ḳalfa olub Nūr-cihān

Genc yaşımda nā-murād gitdim 'aceb
Hak murādım cennetinde vire heb

'Aḳıbet şīr-i ecel kapdı beni
Çāresiz ḳaldım meded āh yā Ġanī

Düşdü firḳat geldi ḥasret başıma
'İbret içün yazdılar baḳ taşıma

Ḳabrim üzre gel du'ā it ruḥuma
Oḳu Allāh 'aşḳına bir fātiḥa

fī 23 L sene 1238 (13 Temmuz 1822) | Rāḳımü'l-ḥurūf Muṣṭafā el-ma'rūf

Fotoğraf 49

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Barok tarzda bir istirdye kabuğu ve stilize çiçeklerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış şair mahlasının geçmediği manzum kitabeye sahiptir.

[71] Bu mezar taşını Osmanlı hat sanatı tarihinin en meşhur hattatlarından Mustafa Râkım'ın yazdığına birkaç sebeple kanaat getirdik. Bunlardan ilki hattatın ketebedeki "Rāḳım" ifadesinin iki anlamda; yani hem harfleri yazan anlamında cins isim hem de kendi adı olarak özel isim şeklinde kullanmış olması. İkincisi mezar taşının bulunduğu külliyenin celi sülüs yazılarını aynı hattatın yazmış olması. Üçüncüsü medfunenin bir saraylı bir hanım olması. Dördüncüsü ise harfler üzerine Prof. Dr. Süleyman Berk ve Doç. Dr. Savaş Çevik ile yaptığımız tetkīk. Böylece bütün bunları yan yana koyduğumuzda Mustafa Râkım'ın daha önce tespit edilememiş bir kitabesi açığa çıkmış oldu.

İsim: Saadet
Görev: -

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Nazif[72]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Nişān-ı Hümāyūn Ḳalemi Mümeyyizi
Sāmī Efendi'niŋ kerimesi
ve ḳalem-i meẕkūr ḫülefāsından
Su'ād Beg'in zevce-i muḥteremesi
merḥūme ve maġfūrün-lehā
Sa'ādet Ḫanım'ın rūḥiçün
el-fātiḥa | 20 Şevvāl yevm-i pazartesi sene 1320 (20 Ocak 1903)

Fotoğraf 50

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize yapraklarla tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Mezkûr hattatın zırnık mürekkebiyle yazdığı yazı kalıpları da günümüze intikāl etmiştir.[73]

[72] Derman, **a.g.e.,** C. 1, s.18; Derman, **a.g.e.**, C. 3, s. 173.

[73] Bunlar için bkz. Süleyman Berk, **Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı**, İnkilâb Basım Yayım, İstanbul, 2022, s. 278-285.

İsim: Ahmet Amiş
Görev: -

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: (Hatip) Ömer Vasfi

Transkripsiyon:

Baş taşı

Hüve'l-Bāḳī

Rūḥ-ı pāk-i mürşid-i yektā cenāb-ı Aḥmed'e
Sāye'-i 'arş-ı ilāhīdir mu'allā āşiyān

Maṭla'-ı feyż-i velāyetdir o ḳuṭbü'l-vāṣılīn
Sırr-ı ferdiyet olurdu vech-i pākinden 'ıyān

Rāh-ı Şa'bān-ı Velī'de ekmel-i devrān olub
Ehl-i ḥāle ḳıble'-i 'irfān idi birçok zamān

Āh kim yükseldi lāhūt-i muhīṭ-i vaḥdete
Oldu envār-ı tecellī'-i bekāda bī-nişān

Neşvebār oldukça envār-ı cemāli ḳalbime
Parlıyor pīşimde eşvāḳ-ı ṣafā-yı Cāvidān

Ceẕbe'-i vaḥdetle Sāmī söyledim tārīḫ-i tām
Gitdi gülzār-ı cemāle pīr-i efrādı cihān

Ṣa'bān 20 sene 1338 (9 Mayıs 1920) | 'Ömer Vaṣfī

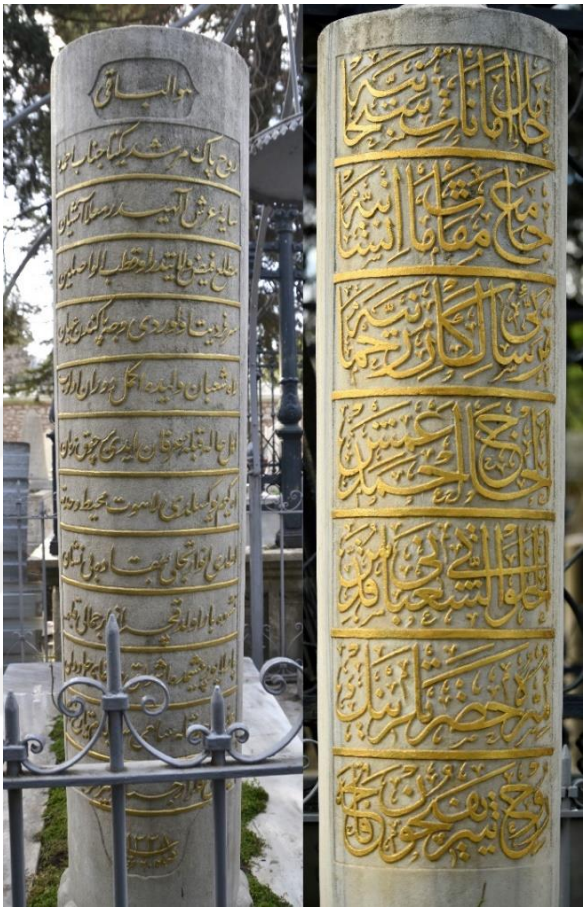
Fotoğraf 51

Ayak taşı

Ḥāmil-i emānāt-ı Sübḥāniyye
cāmi' maḳāmāt-ı insāniyye
mürebbī-i sālikān-ı Raḥmāniyye
el-ḥāc Aḥmed 'Amiş
el-Ḫalvetī eş-Şa'bānī ḳuddise
sırruhū ḥażretleriniŋ rūḥ-ı şerīfi içün el-fātiḥa

Tanım: Mezar; demir parmaklıkla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Hem baş hem ayak taşında kitabeye sahip olmasıyla istisnai bir özelliği barındır. Baş taşı Evronoszâde Sami Bey'in (1875-1953) yazdığı[74] celi ta'lik hatlı yazılmış manzum, ayak taşı celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[74] Osman Ergin, **Balıkesirli Abdülaziz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti**, İstanbul, Kenan Basımevi, 1942, s. 142.

İsim: Halil Hamit
Görev: -

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: (İsmail Hakkı) Sami[75]

Transkripsiyon:

Küllü nefsün ẕāiḳatü’l-mevt [Ankebut 29:57]

Dāmād-ı ḥażret-i şehriyārī
Şūrā-yı Devlet A‘żāsından
ve Ṣadr-ı esbaḳ merḥūm
Ḫalīl Ḥamīd Paşa aḥfādından
Nūrullāh Beg-ẕāde merḥūm
ve maġfūr-leh Ḫalīl Ḥamīd Beg
Efendi’niŋ rūḥiçün fātiḥa
fī 16 R sene 1306 (20 Aralık 1888)

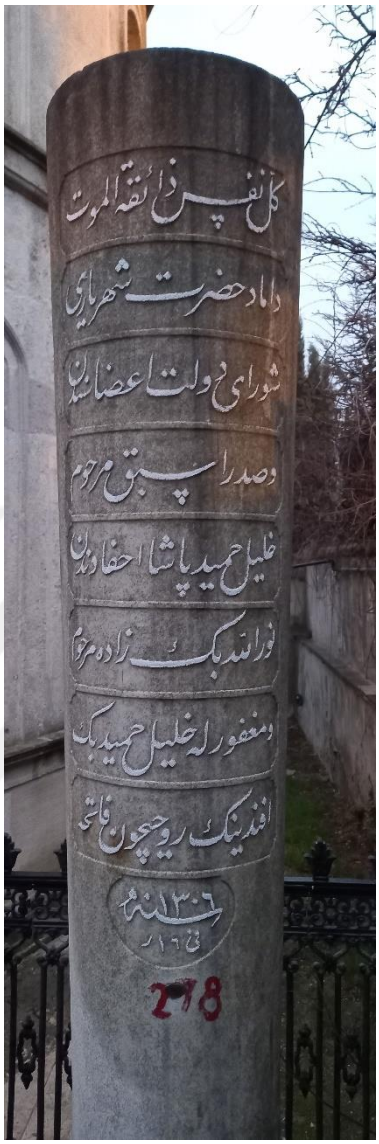

Fotoğraf 52

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde bir kāideye oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[75] Özcan, **a.g.e.**, C. 2, s. 76 ve 79, 288 ve 293.

İsim: Ayşe Nahide
Görev: -

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Şeyh Aziz Rıfai

Transkripsiyon:

Hū[76]

Dāmād-ı ḥażret-i şehriyārī
İṣḳodralı-ẕāde
devletlü ʻaṭafetlü
Celāleddīn Paşa
ḥażretleriniŋ vālidesi
ʻĀişe Nāhīde Ḫanım'ıŋ
rūḥiçün el-fātiḥa

fī 23 Ẕi'l-ḥicce sene 1334 | fī 8 Teşrīn-i evvel sene 1332 (21 Ekim 1916) | Ketebehū eş-Şeyḫ ʻAzīz er-Rıfāī

Fotoğraf 53

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[76] Müsenna (aynalı/simetrik) olarak yazılmıştır.

İsim: Mehmet Emin (Batumlu)
Görev: Alim

Yer: Fatih Camii Haziresi
Hattat: Tevfik

Transkripsiyon:

Yā Ġaffār

Efāḫim-i güzīde-i ‘ulemā-yı benām
ve ẕevi’l-ihtirāmdan ve cemī‘
müfredāt-ı kemālāt-ı insāniyye ile
tezyīn-i ẕāt ü ṣıfāt buyurmuş
ferīdü’d-dehr üstād-ı küll
ẓāhir ü bāṭın ‘ilmini cāmī‘
aḫlāḳ-ı ḥamīde ile mevṣūf
merḥūm ve maġfūr-leh
Baṭumī el-ḥāc Meḥemmed
Emīn Efendi’niŋ

rūḥiçün fātiḥa | Nemeḳahū Tevfīḳ
| fī 29 Ṣa‘bān yevm-i Pençşembe sene 1313
(14 Şubat 1896)

Fotoğraf 54

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.5. Atik Ali Mahallesi

Atik Ali Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on üç müstakil hazire alanı ve üç türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 153-174). Tezin kapsamı dahilinde altı hazire alanında ve bir de türbe içerisinde toplamda on dört mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan dört tanesi hattat, bir tanesi hem hattat hem hattatı bilinen, on tanesi hattatları bilinen mezar taşlardır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Kafzâde Mustafa Feyzi[77], Şeyhülislam Zekeriya[78], Şeyhzâde Abdülgani[79], Mehmet Raşit[80], Katipzâde Mehmet Refi[81], Abdullah b. Hamza[82] adlı hattatların mezar taşları ile 1266 (1849-50) tarihli manzum kitabesini Hattat İzzet'in yazdığı Kavaklı Şeyh Seyyid Mehmet Şakir'in şâhidesi[83] bulunamamıştır.

[77] Malul Mehmed Efendi Medresesi haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 467-68.

[78] Kendi yaptırdığı bugüne ulaşamayan medresesinin haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 597.

[79] Kovacı Dede haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 614.

[80] Zincirlikuyu'da medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 661.

[81] Kovacı Dede haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 412-13 ve 659-60. Süheyl Ünver, Katipzâde'nin kabrinin yok olmasıyla ilgili şunları yazmaktadır: "(…) vaktile mamure olan bu yer Fatih yangınından sonra (1917) bir harabeye dönmüştür. Yolu mezarlığın yarısını traş etmek bahasına mahvetmişlerdir. Mezarlık geriye çekilebilir. Buna aklım erer, fakat geri çekmeyerek yola hâil olan kısmı yok edilmez. İşte Kâtibzâde taşile yok edilmiştir. (…) Kâtibzâde'nin medfun olduğu yer bugün yolun kaldırımına rastlamaktadır. Ne yazık ki taşile nakl(-)i kabir yapılmamıştır; belki de kemikleri kaldırımın altında kalmıştır. Gelip geçenler çiğneyip geçerler." Bkz. A. Süheyl Ünver, **Hekimbaşı ve Hattât Kâtipzâde Mehmet Refî' Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, İ.Ü. Tıb Tarihi Enstitüsü, 1950, s. 18. Bkz. Ekler, F. 469.

[82] Keskin Dede Kabri haziresinde medfundu. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 1, s. 369.

[83] Koç, **a.g.e.**, C. 1, s. 369.

İsim: Mehmet Hâşim
Görev: Hattat, Sikke Ressamı

Yer: Hattat Mustafa Rakım Efendi Türbesi
Hattat: (Ahmet/Küçük) Râkım[84]

Transkripsiyon:

Yā Hū

Ḫācegān-ı Dīvān-ı Hümāyūndan
cānib-i Ḍarbḫāne-i Ma‘mūre’de
Sikke-i Hümāyūn-ı Şāhāne Ressāmı
merḥūm ve maġfûr el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi’l-ġafūr el-ḥāc
Muḥammed Hāşim Efendi rūḥiçün
el-fātiḥa | fī 22 C 1261 (28 Haziran 1845)

Fotoğraf 55

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Mahmudi fesli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Aynı kitabe baş taşının her iki tarafına da konulmuştur. Hattat Mustafa Râkım’ın hem talebesi hem evlatlığı olduğundan bu türbeye defnedilmiştir.

[84] M. Uğur Derman, “Hâşim Efendi, Mehmed”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, C. 16, s. 409. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/hasim-efendi-mehmed (12.01.24).

İsim: Esad (Hamzazâde)

Görev: Hattat, İzmir Kadısı

Yer: Malul Mehmed Efendi Medresesi Haziresi

Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Sabıḳā İzmīr Ḳāḍısı olub
vedā'-ı 'ālem-i fānī iden
merḥūm ve maġfūr-leh Ḥamza-zāde
Es'ad Efendi
rūḥiçün fātiḥa
fī Ẕā sene 1180 (Mart/Nisan 1767)[85]

Fotoğraf 56

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[85] Müstakimzâde'nin teferruatlı bir şekilde 14 Zilhicce 1180'de (13 Mayıs 1767) vefat ettiğini söylemesi taşta yazan tarihin hatalı olabileceği anlamına gelebilir. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e**., s. 648. Çeşmizâde'de de vefat tarihini Müstakimzâde gibi kaydeder. Bkz. Çeşmî-zâde Mustafa Reşîd, **Çeşmî-zâde Tarihi**, Haz. Bekir Kütükoğlu, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1959, s. 29.

İsim: İbrahim
Görev: Hattat, Şeyhülislam

Yer: Şeyh Hamza Tekkesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Seyyid İbrāhīm Efendi ol ferīdü'l-'aṣr kim
Olmuşdu bir nice müddet neḳābetle bekām

İki def'a Ḳāḍı-ı belde iki de Rūm-ili
Ṣadrına oldu ṣalābet-rīz şān ü iḥtişām

Ṣoŋra ṭoḳsan altı şevvālinde ol pīr-i güzīn
Oldu bā-ẕāt ü zamān iḳbālle Müftīyyü'l-enām

Mesned-i fetvāda revnaḳ-bahş-ı 'izz ü cāh iken
Şerbet-i ḫoş-güvār-ı mürg itdi telḫ-kām

El çeküb ġavġa-yı bī-encām-ı 'ömr-i zeydden
Yazdı ḳāḍı-ı ecel 'ömrüne imżā-yı ḫitām

Ṣarṣar-ı nāke resān mürg-i güvāh-endāz ile
Olıcaḳ evrāḳ-ı 'ömrü böyle muḫtelü'n-niẓām

Yazdı tārīḫ-i vefātın kilk-i zārım Behçetā
Dār-ı firdevs ola İbrāhīm Efendi'ye maḳām

sene 1197

Fotoğraf 57

Tanım: Mezar; lahitli baş ve kırılmış vaziyetteki ayak taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide manzumesini şair Behçet'in yazdığı celi ta'lik hatlı kitabeye sahiptir.

İsim: İbrahim (Hamzazâde)
Görev: Hattat, Selanik Kadısı

Yer: Malul Mehmed Efendi Medresesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Sābıḳā Selanik Ḳāḍısı olub
vedā‘-ı ālem-i fānī iden
merḥūm ve maġfūr-leh Ḥamza-żāde
Ḥāfıẓ İbrāhīm Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa

fī […] sene 1180 (Eylül 1766)[86]

Fotoğraf 58

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[86] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 34.

İsim: Mehmet Tahir (Habib Efendizâde)

Görev: Hattat, Kadı

Yer: Malul Mehmed Efendi Medresesi Haziresi[87]

Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Şeyḫü'l-islām-ı esbaḳ
'Arab-ẕāde Efendi
aḳrabāsından eşrāf-ı
Ḳużāt'dan merḥūm Ḥabīb
Efendi-ẕāde Ta'līk Ḫaṭṭāṭı
merḥūm ve maġfūr-leh Meḥemmed Ṭāhir
Mollā Efendi rūḥiçün
sene 1231 (1815-16)

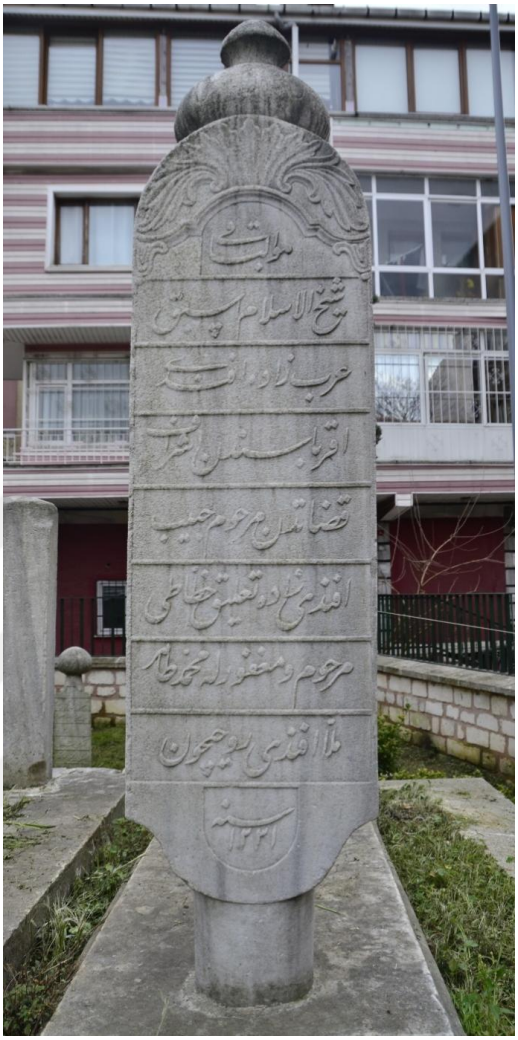

Fotoğraf 59

Tanım: Mezar, baş taşı ile sonradan ikâme edildiği anlaşılan mermer bir pehle taşından oluşur. Başlıksız şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabede medfun şahsın "ta'lik hattatı" olduğunun husûsen belirtilmiş olması ve "fatiha" ibaresinin geçmemesi dikkat çekicidir.

[87] Mezar taşının asıl yeri yaklaşık olarak buranın karşısına tesadüf eden Efdalzâde (Keskin Dede) Camii'nin arsası üzerindeydi. Bkz. Ekler, F. 470. Cami, 1945'te okul yaptırılmak için yıktırılınca başka kabirlerle birlikte Mehmet Tahir'in taşı da buraya getirildi. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 1 s. 375-76-77; Semavi Eyice, "Efdalzâde Sebili", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1994, C. 10, s. 455. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/efdalzâde-sebili (18.01.24).

İsim: Mehmet Emin
Görev: Şeyhülislam

Yer: Kovacı Dede Camii Haziresi
Hattat: Derviş Ömer

Transkripsiyon:

Baş taşı

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Faẕil-i rūy-ı zemīn Müftī-i devr-i zamān
Mürşid-i rāh-ı Ḫüda ḳuṭb-ı sipihr-i yaḳīn

Terk-i cihān eyleyüb 'azm-i cinān eyledi
Rūḥ-i revānı ola sidre-i cennet-mekīn

Söyledi tārīḫini hātif-i ġaybī Naẓīm |
Ketebehū el-faḳīr Dervīş 'Ömer

Ayak taşı

Müftī-i dehr idi ḥayf göçdü Meḥmed Emīn

sene 1098 (2 Kasım 1687)[88]

Fotoğraf 60

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide şair Yahya Nazim Çelebi'nin (v. 1727) manzumesini yazdığı celi ta'lik hatlı kitabeye sahiptir.[89] Kitabenin tarih/son mısraı ayak taşının altındaki lahdin sokağa bakan cephesine yerleştirilmiştir.

[88] Şeyhülislam Mehmet Emin Efendi'nin 26 Zilhicce günü vefat ettiği bilinmektedir. Bkz. Tahsin Özcan, "Mehmed Emin Efendi, Ankaravî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Ankara, TDV Yayınları, 2003, C. 28, s. 461. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-emin-efendi-ankaravi (26.11.2023).

[89] Nazîm, **Dîvan**, Haz. Mehmed Nâil, İstanbul, 1257 (1841-42), s. 494-95; Mustafa Sefa Çakır, "Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)", **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, 2018, s. 593-94.

İsim: Mustafa
Görev: Kazasker

Yer: Kazasker Mustafa Efendi Medresesi Haziresi
Hattat: Derviş Ömer

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḥayyü’l-Bāḳī

Terk idüb dār-ı fenāyı eyledi ‘azm-i beḳā
Ol faẓilet menba‘ı ol gevher-i ‘ālī-kelām

Rūḥunu şād eyleye anıŋ Ḫudā-yı müste‘ān
‘İzzet ile bāġ-ı cennetde ḫırām ide müdām

Müstaḳīmā ḳıl du‘ā ile ānın tārīḫini | Dervīş ‘Ömer
İde Allāh Muṣṭafā’ya cennet-i ‘adni maḳām

sene 1098 (1686-87)

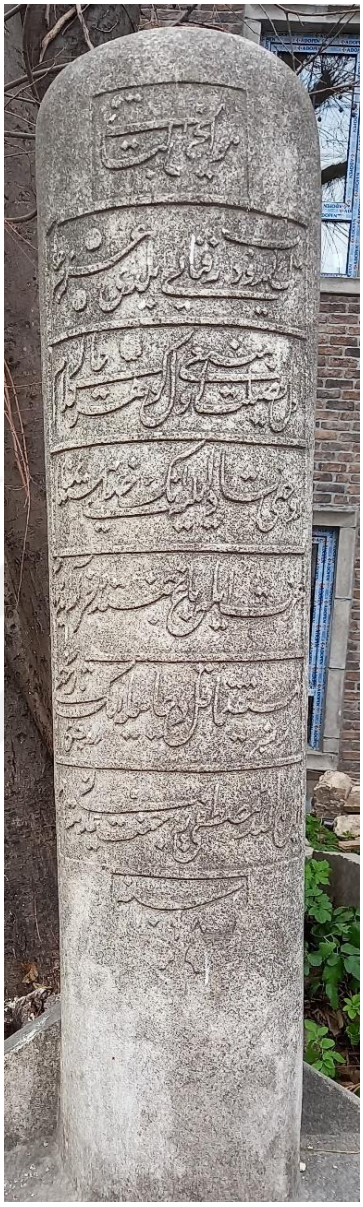

Fotoğraf 61

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta’lik hatla şair Müstakim’in yazdığı manzum kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Raif
Görev: Mescit-i Nebevi memuru, Ferik, Mirimiran

Yer: Kovacı Dede Camii Haziresi
Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) (Sünbüli)

Transkripsiyon:

Yā Hū

Ḥarem-i şerīf-i ḫażret-i Nebevī
ebniyye-i ‘ālīyyesi Me’mūr-ı sābıḳ
Ferīḳān-ı ‘izām ve Mīr-i Mīrān-ı
kirāmdan merḥūm ve maġfūr
el-ḥāc es-seyyid Meḥemmed Rā’if
Paşa’nıŋ rūḥiçün fātiḥa

fī 4 Muḥarrem sene 1285 (27 Nisan 1868) |
Ḥāfiż Aḥmed

Fotoğraf 62

Tanım: Mezar; ayak taşı kırılmış vaziyette baş ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevhanın üstüne Azizi fes kabartma olarak işlenmiştir.

İsim: Muhammet Emin
Görev: Duhani (Tütüncü)

Yer: Üçbaş Camii Haziresi
Hattat: İmamzâde Rasim

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Beni ḳıl maġfiret ey Rabb-i yezdān
Bi-haḳḳı 'arş-ı a'ẓām nūr-ı Ḳur'ān
Gelüb ḳabrim ziyāret iden iḫvān
İdeler rūḥuma bir fātiḥa iḥsān

Zincirliḳuyu'da Duḫānī el-ḥāc
es-seyyid Muḥammed Emīn Aġa rūḥiçün el-fātiḥa
fī 9 Z sene 1223 (26 Ocak 1809)

Meşşeḳahū İmām-zāde Rāsim

Fotoğraf 63

Tanım: Mezar; bir baş taşı ile onun raptedildiği kāideden ibarettir. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum kıt'a ile mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir. Kitabede geçen "Zincirlikuyu" mezkûr cami ile Saray Ağası Çeşmesi'nin arasında bir zamanlar var olan kuyudan gelme semtin ismidir. Böylece medfun şahsın tütün esnaflığı yaptığı yerin yakınına defnedildiğini anlaşılmaktadır.

İsim: Hatice
Görev: -

Yer: Nişancı Paşa Camii Haziresi
Hattat: İsmail Zühdi

Transkripsiyon:

Rahimehāllāhū

Tersāne-i ‘āmire Kereste
Kātibi Muṣṭafa ‘Ārif
Efendi’niŋ kerīmesi
merḥūme ve maġfūre-lehā
Ḫadice Ḫatun rūḥiçün
el-fātiḥa
fī 28 R sene 1219 (6 Ağustos 1804)

Ketebehū İsma‘īl Zühdī

Fotoğraf 64

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Hotoz tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kabrin ayak taşının büyük bir kısmı kırılmış ve önüne düşmüş vaziyettedir.

İsim: Ahmet Şemsettin
Görev: Şeyh

Yer: Nişancı Paşa Camii Haziresi
Hattat: Tevfik

Transkripsiyon:

el-Fātiḥa

Nişāncı-ı Cedīd Meḥmed Paşa
Dergāh-ı şerīfinde Seccāde-nişīn-i
irşād iken rūḥ-ı pür-fütūḥu
evc-i ‘alīyyesine pervāz eyleyen
ekābir-i ṭarīḳat-ı ‘alīyye-i Ḳādirīyye’den
Şeyḫ ‘Abdülḥalīm Efendi’niŋ
dāmādı faḫrü’l-‘ārifīn es-Seyyid
eş-Şeyḫ Ḥāfıż Aḥmed Şemseddīn
Efendi’niŋ ārām-gāh-ı ma‘neviyyesidir

fī 23 Muḥarremü’l-ḥarām yevm-i pençşembe
sene 1323 (30 Mart 1905) | Nemeḳahū Tevfīḳ

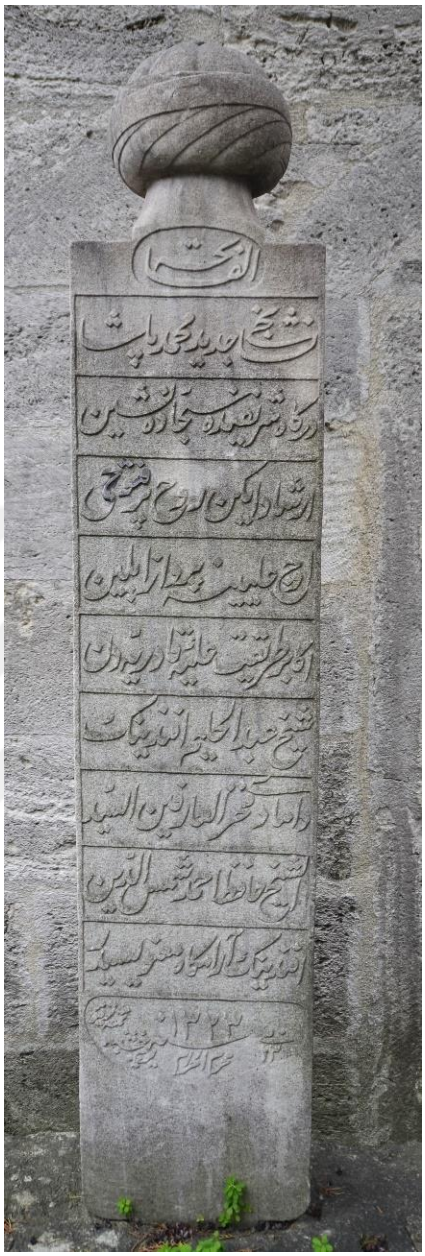

Fotoğraf 65

Tanım: Mezar; ayak taşı yerinde olmayan baş ve pehle taşlarından oluşur. Kādiri tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mahmut Selahattin
Görev: Harbiye Nezareti Mübayaat Komisyonu Kalemi halifesi

Yer: Nişancı Paşa Camii Haziresi
Hattat: Tevfik

Transkripsiyon:

el-Fātiḥa

Nişāncı-ı Cedīd Meḥmed Paşa Dergāhı
Şeyḫi merḥūm Ḥāfiż Aḥmed
Şemseddīn Efendi'niŋ
maḫdūmu Ḥarbiyye Neẓāreti
Mübāya'āt Ḳomisyonu
Ḳalemi Ḫulefāsından iken
yigirmi altı yaşlarında müteverrimen
vefāt iden es-Seyyid Maḥmūd
Ṣelāhaddīn el-Ḳādiri'niŋ
maḳbere-i pür-fütūḥıdır

fī 14 Rebi'u'l-ūlā sene 1332 ve fī 28 Kānun-ı sānī sene 1329 Ṣalı gicesi (10 Şubat 1914) | Ketebehū Tevfīḳ

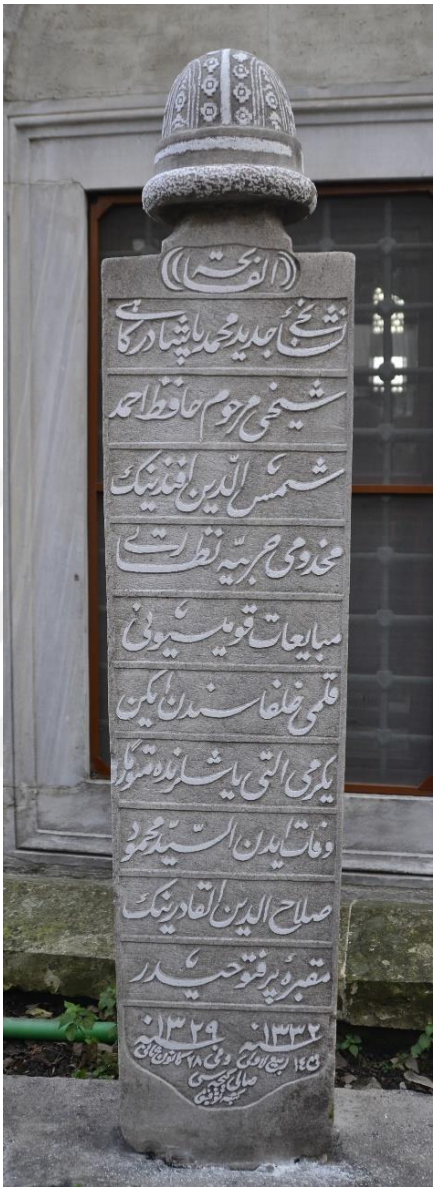

Fotoğraf 66

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Kādirî tac-ı şerifi başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.6. Ayvansaray Mahallesi

Ayvansaray Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on bir hazire alanı ve dört türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 175-220). Tezin kapsamı dahilinde bir hazire alanında ve bir de türbede toplamda dört mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan iki tanesi hattat mezar taşı iken iki tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Mir İbrahim-i Hanif[90], Osman bin Abdülbaki[91] adlı hattatların mezar taşları bulunamamıştır.

[90] Ayvansaray'da Daye Hatun Türbesi'nde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 43-44.

[91] Yavedud İskelesi'nin yakınlarında medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 275.

İsim: Ahmet
Görev: Hattat

Yer: Toklu Dede Kabri Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Merḥūm ve maġfūr

Ḫaṭṭāṭ Aḥmed
Efendi rūḥiçün
el-fātiḥa | sene 1169 (1755-56)

Fotoğraf 67

Tanım: Mezar; baş, kırılmış olduğu anlaşılan ayak ve pehle taşlarından oluşur. Paşalı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mustafa
Görev: Hattat, Sır Katibi

Yer: Toklu Dede Kabri Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Sābıḳā Sır Kātibi
merḥūm Ḫaṭṭāṭ
Muṣṭafā Aġa rūḥiçün
el-fātiḥa | 1157 (1744-45)

Fotoğraf 68

Tanım: Mezar; baş, kırılmış olduğu anlaşılan ayak ve pehle taşlarından oluşur. Paşalı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi hanesinin bu civarda yer almasıydı.[92]

[92] Müstakimzâde, **a.g.e**., 474.

İsim: Fatmatü'l-ülfet
Görev: -

Yer: Toklu Dede Kabri Haziresi
Hattat: Seyyit Mehmet Hulusi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ser-eṭıbbā'-ı Sulṭānī Mes'ūd
Efendi merḥūmuŋ ḥalīlesi
merḥūme ve maġfūrun-lehā
Fāṭımü'l-ülfet Ḳadın'ıŋ rūḥuna
li-rıżā'ihī te'āle'l-fātiḥa

Seyyid Meḥmed Ḫulūṣī | fī 16 L sene 1261 (18 Ekim 1845) | Ḥāfıẓ-ı kütüb-i Rāġıb Paşa

Fotoğraf 69

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Barok tezyinata sahip tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Hattatın ketebesinde mesleğini de kaydetmiş olması dikkat çekici bir husûstur.

İsim: Hamdullah
Görev: -

Yer: Hamdullah el-Ensari Türbesi
Hattat: (Mimar Şeyhi) İsmail[93]

Transkripsiyon:

Hāẕā ḳabrü Ḥamd[94]
el-Enṣārī
raḍıyallāhū ‘anhu

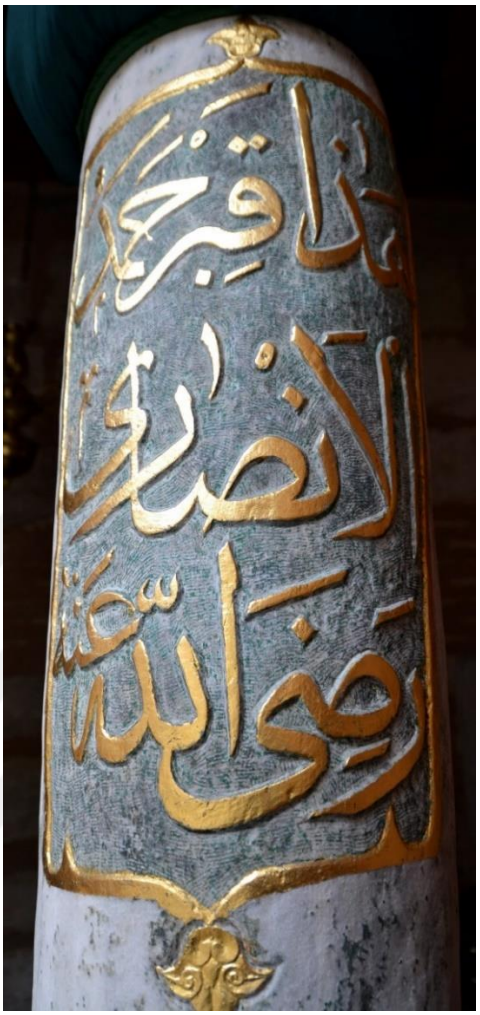

Fotoğraf 70

Tanım: Mezar; sandukalı, baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kendisine özel mahfilde bulunan mezar esasında bir makamdır. Mekânın dış cephesinde manzumesini Vakanüvis Esad Efendi'nin, hattını ise Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yazdığı Sultan II. Mahmut dönemi 1251 (1835) tarihli tecdid kitabesi bulunmaktadır.[95]

[93] Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, **Mecmuâ-i Tevârih**, Haz. Fahri Ç. Derin ve Vâhid Çabuk, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1985, s. 232.

[94] Kitabedeki harekelemede bir sıkıntı göze çarpmaktadır. En makul okumanın bu şekilde olduğuna kanaat getirdik. Sahib-i kabrin ismini ise kaynaklarda geçtiği şekilde kullandık.

[95] Bu kitabe için bkz. Derman, **a.g.e.**, C. 3, s. 410-11.

2.7. Balat Mahallesi

Balat Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan yedi hazire alanı ve yedi türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 225-244). Tezin kapsamı dahilinde iki hazire alanında üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunların tümü hattatlara ait mezar taşlarıdır.[96]

[96] Yavuz Sultan Selim Külliyesi'ndeki Servetseza Sultan Türbesi'nde yer alan hanım sultanın 1294 (1878) tarihli mezar taşı kitabesinde "Mâcid" imzası okunabiliyorsa da bunun tarih itibarıyla Macit Ayral'a (1891-1964) ait olması ihtimal dışıdır. Bazı kaynaklarda türbenin 1910'da yapıldığı kaydedilmektedir. Türbe yapılırken kitabe de yeniden yazılmış ancak hanım sultanın vefat tarihi konulmuş olması ihtimali mümkünse de nispetlerindeki bozukluk sebebiyle kitabenin hattı Hattat Macit Bey'e yaraşmamaktadır.

İsim: Lütfullah
Görev: Hattat, Anadolu Kazaskeri

Yer: İsmail Ağa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hūvallāhü'l-Bāḳī

Sābıḳā Rūm-ili pāyesiyle zīver-ārā-yı
Ṣadr-ı Anāṭolu merḥūm ve maġfūr
Luṭfullāh Efendi rūḥiçün
el-fātiḥa
1167 (Ağustos 1754)[97]

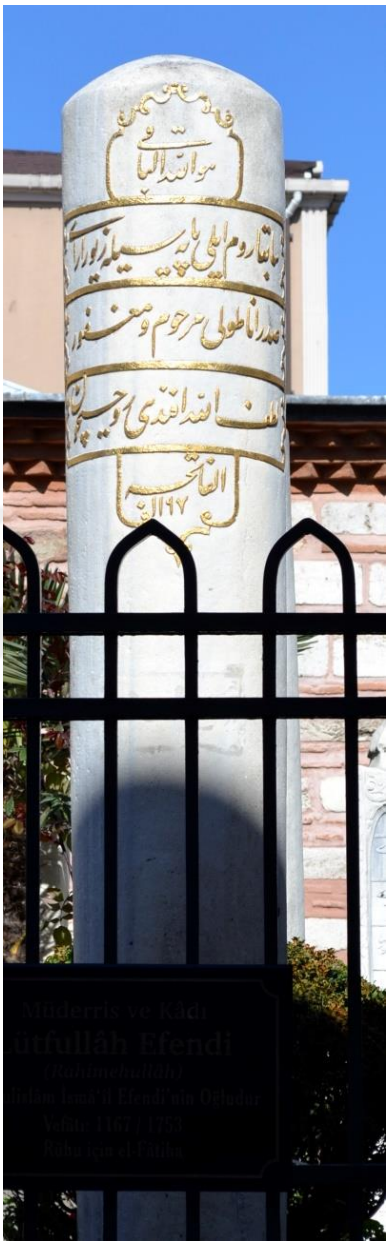

Fotoğraf 71

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[97] Zilkade ayında vefat ettiği kaydedilir. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 643.

İsim: İshak
Görev: Hattat, Şeyhülislam

Yer: İsmail Ağa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüvallāhü'l-Bāḳī

Bi'l-fi'l mesned-ārā-yı Ṣadr-ı Fetvā iken vedā'-ı 'ālem-i fānī iden Şeyḫülislām merḥūm ve maġfūr İsḥaḳ Efendi rūḥiçün fātiḥa
fī [3 Cemaziyelahir] sene 114[7] (31 Ekim 1734)[98]

Fotoğraf 72

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[98] Muhammet Nur Doğaan, "İshak Efendi, Ebûishakzâde", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2000, C. 22, s. 531. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/esad-efendi-ebuishakzâde (18.01.24).

İsim: Cafer (Taczâde)
Görev: Hattat

Yer: Tevkîî Cafer Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:
-
920[99]

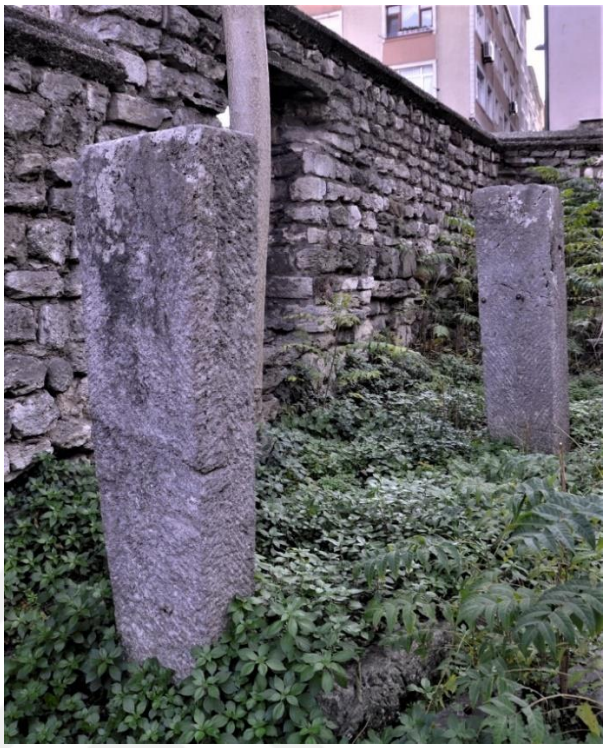

Fotoğraf 73

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Her iki taş da kaba bir kesime sahiptir ve kitabesizdir.

[99] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 139.

2.8. Beyazıt Mahallesi

Beyazıt Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan bir hazire alanı ve dört türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 245-250). Tezin kapsamı dahilinde bir hazire alanında beş mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi hattat mezar taşı iken dört tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

İsim: Derviş Mustafa
Görev: Hattat, Sadaret Kethüdası

Yer: Beyazıt Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Merḥūm ve maġfūr
el-muhtāc ilā-raḥmeti
Rabbihi'l-ġafūr
Keṯḥüdā-yı ṣadr-ı 'ālī
iken vefāt iden
Dervīş Muṣṭafā Efendi
rūḥuna el-fātiḥa
3 Zi'l-ḥicce sene 1170 (19 Ağustos 1757)

Fotoğraf 74

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Sadık (Hacı Esat Ağazâde)
Görev: Hattat

Yer: Beyazıt Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve’l-Bāḳī

Ḥācı Es‘ad Aġa-zāde āh kim
Ṭıfl iken Ṣādıḳ Efendi güzīn

Ārif ṣāhib-edeb Ḫaṭṭāṭ iken
Ṭoymadı genç yaşında bu nāzenīn

Dām-ı ṭā‘ūna giriftār oldu āh
Uçdu rūḥu bülbülī ḫuld-ı berīn

Vire Ḥak bāḳīlere ṣabr-ı cemīl
A[Ā]ŋa raḥmet ide Rabbü’l-‘ālemīn

Fevtine tārīḫ içün ey Maẓharī
Didi dā’im mūnis ola ḥūrī ‘ıyn [Vakıa 56:22]

rūḥiçün rıżā’en-lillāh fātiḥa
fī 12 Rā sene 1228 (15 Mart 1813)

Fotoğraf 75

Tanım: Mezar; baş ve pehle taşlarından oluşur. Ayak taşı yerinde değildir. Katibi başlıklı şâhide şair Mazhari’nin yazdığı celi sülüs hatlı manzum kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Eşref
Görev: Kazasker, Mukarrir

Yer: Beyazıt Camii Haziresi
Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hū

Ṣudūr-ı ʻiẓāmdan
ve ḥużūr-ı hümāyūn-ı
mülūkāne Muḳarrirlerinden
İstanbulī Muḥammed Eşref
Efendi’niŋ medfenidir

fī 2 Ramaḍān sene 1318 (24 Aralık 1900) |
Ketebehū ʻĀrif

Fotoğraf 76

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: İsmail Hakkı (Babanzâde)
Görev: Muharrir, Maarif Nazırı

Yer: Beyazıt Camii Haziresi
Hattat: İsmail Hakkı Altunbezer[100]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Baban Ḫānedānı'ndan ve Muḥarrirīn-i Siyāsiyye-i 'Osmāniyye'den Baġdad Meb'usu ve Ma'ārif Nāẓır-ı esbaḳı İsmā'il Haḳḳı Beg'iŋ rūḥuna el-fātiḥa
sene fī 27 Muḥarremü'l-ḥaram 1333 | yevm-i pençşembe | fī 12 Kānun-ı evvel sene 1329 (25 Aralık 1913)

Fotoğraf 77

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Milli/I. Ulusal Mimari üslubuna uygun tezyin edilmiş tepelikli baş taşı celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Baş taşının üç cephesinde de birbirinin aynısı olan mistarsız kitabeler yer alır.

[100] İmzasız şâhidenin İsmail Hakkı Bey'in hattı olduğu Milili Saraylar Koleksiyonu'nda (G.Y. 73) yer alan kitabeye ait yazı kalıbından anlaşılmaktadır. Kalıp yeni açılan Hazine Koğuşu dairesinde sergilenmektedir. Bkz. Ekler, F. 471.

İsim: Şerife Ümmü Gülsüm Reşide
Görev: -

Yer: Beyazıt Camii Haziresi
Hattat: Mâlik

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḥayyü lā-yemūt

Māliyye Ḫāzīne celīlesi Müdīr-i ‘umūru iken
irtiḥāl-i dār-ı beḳā iden es-Seyyid
el-ḥāc Muṣṭafā Efendi
merḥūmuŋ ḫalīlesi merḥūme
vü maġfūr[un]-lehā Şerīfe Ümmü Gülsüm
Reşīde Ḫānım’ıŋ rūḥiçün
rıżā’en-lillāhi te‘āla’l-fātiḥa

fī 13 Ramaḍān sene 1264 (13 Ağustos 1848) |
Eṣer-i ḫāme-i Mālik

Fotoğraf 78

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize çiçeklerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Hami (Hazinedarzâde)
Görev: Mütehayyiz, Ahyolu Müdürü

Yer: Beyazıt Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Rıfat (Mısrî) Üsküdârî

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Dīvān-ı Hümāyūn Ḳalemi
Mühimme Oṭası Ḫulefāsı
Müteḫayyīzīnden ve rütbe-i s̱ālīs̱e
eṣḥābından Ḫāzīnedār-z̲āde
Aḥyolu Müdīri sābıḳ
Meḥemmed Ḥāmī Efendi rūḥiçün

fī 6 Rā sene 1277 (22 Eylül 1860) | Nemeḳahū
el-faḳīr Meḥmed Rif'at Üsküdārī ġufıra-leh

Fotoğraf 79

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Azizi başlıklı şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.9. Binbirdirek Mahallesi

Binbirdirek Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulan beş hazire alanı ve üç türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 251-265). Tezin kapsamı dahilinde bir hazire ve bir türbede birer mezar taşı tespit edilmiştir. Her ikisi de hattata ait mezar taşlardır.

İsim: Fazıl Ahmet (Paşa) (Köprülüzâde)
Görev: Hattat, Sadrazam

Yer: Köprülü Mehmed Paşa Türbesi[101]
Hattat: -

Transkripsiyon:

-

Fotoğraf 80

Tanım: Mezar; husûsî türbesinde baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhidenin üzerinde kitabe bulunmamaktadır.[102]

[101] Türbe 1871'de yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılıp yeni yerinde tekrar yaptırılmıştır. Ayrıca türbenin ilk defa yapıldığında üstünün kubbeyle örtülü olduğu bir süre sonra bugünkü gibi kubbenin yıktırılıp üstü açık bir türbe haline getirildiği, bunun da yaklaşık yüzyıl sürecek bir "bir mimari moda" oluşturuduğu ifade edilir. Bkz. Mustafa Çağhan Keskin, "Üzerime bir kubbe ve âsâr binâlar etmen: Osmanlı Mimarlığında Açık Türbe Modası (1661-1763)", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, S. 55, 2022 s. 52-55, 85 vd.

[102] Bununla birlike türbenin üst bölümünde babası Köprülü Mehmed Paşa ve annesi Ayşe Hanım'a ait kitabelerin yanı sıra ona ait bir kitabe de bulunmaktadır. Kitabede; "Sadr-ı a'zam-ı esbak Köprülü-zâde merhûm | Fâzıl Ahmed Paşa rûhiçün fâtiha | 1087 (1676)" yazmaktadır. Bkz. Ekler, F. 472.

İsim: Mehmet Şükrü
Görev: Hattat, Topçu, Zakir

Yer: Keçecizâde Fuat Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve’l-Bāḳī

Gelmişdi belde’-i İstanbul’a bir ẕāt kim
Rum-ilinde Şebin’dir anıŋ diyār-ı dā’irān

Başlamışdı ḫaṭṭ-ı Şeyḫ’e benzedüb bir muṣḥafı
Cüz’-i ṯāminde ḫitāma irdi ‘ömrü nā’irān

Öyle bir ḫaṭṭaṭ idi kim fāiḳü’l-aḳrān olub
Haḳḳa vāṣıl olmaḳ içün olmuşdı ẕākirān

Topçu idi ẕātı anıŋ sonra ḫaṭṭaṭ oldu ol
Çerḫ-i devrān içre ol ẕāt nādir idi nādirān

Ḳabrini cennet ide Haḳ fażl-ı lüṭfundan anıŋ
Fātiḥa kılsun ḳırā’et tā-be-maḥşer zā’irān

Oḳu iḫlāṣ söyledi ‘İlmī fevtine tārīḫ-i tām
Oldu ‘ukbāya Meḥmed Şükri Efendi tā’irān
| sene 1277 (1860-61)

Fotoğraf 81

Tanım: Mezar bir baş taşından ibarettir. Başlığı tahrip olmuş şâhide celi ta’lik hatla yazılmış şair İlmi’nin manzumesini yazdığı celi ta’lik hatlı kitabeye sahiptir.

2.10. Cerrahpaşa Mahallesi

Cerrahpaşa Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on hazire alanı ve üç türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 293-321). Tezin kapsamı dahilinde dört hazire alanında on bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan iki tanesi hattat mezar taşı iken dokuz tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Hasan Şah[103], Çinicizâde Abdurrahman[104], Mollazâde Muhammet[105], Nuh Efendizâde Mir Yahya[106] adlı hattatların mezar taşları bulunamamıştır.

[103] Davud Paşa Camii yakınlarında medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 152.

[104] Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nin yakınlarındaki Üveys Dede Türbesi'nde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 236.

[105] Hekimoğlu Ali Paşa Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 445.

[106] Hekimoğlu Ali Paşa Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 696.

İsim: Mehmet Hilmi
Görev: Hattat, Postnişin, Şeyhülkurra

Yer: Bayram Paşa Külliyesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Yā Allāh Hū

Fenādan beḳāya eyledi rıḥlet
Haḳ ide ḳabrini ravża-i cennet

Sülāle-i hażret-i Merkez'den
Bayram Paşa h[ḫ]ānḳāhında Post-
nişīn-i irşād olan ṭarīḳ-i Sünbülīyye'den
Şeyḫü'l-ḳurrā' merḥūm Ḥāfıż Ḫaṭṭāṭ
Muḥammed Ḥilmī Efendi'niŋ rūhiçün
rıżā'en-lillāhi te'ālā fātiḥa
fī 27 C sene 1253 (28 Eylül 1837)

Fotoğraf 82

Tanım: Mezar, baş taşından ibarettir. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Raşit
Görev: Hattat, Yeniçeri Kalemi Serhalifesi

Yer: Cerrahpaşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Yā ilāhi ol mübārek ism-i pākiŋ 'izzeti
Hem Resūl'üŋ faḫr-i 'ālem şāh-ı kevneyn ḥürmeti
Eyleye ḳabrin ravża-i cennet ilahe'l-'ālemīn
Gice gündüz eylesünler ḥūr-ı ġılmān hizmeti

Merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc ilā
raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr esbaḳ Yeŋiçeriyān-ı
dergāh-ı 'ālī ḳalemi ser-ḫalifesi olub irtiḥal-i
dār-ı beḳā iden Ḫaṭṭaṭ Meḥemmed Rāşid
Efendi'niŋ rūḥiçün el-fātiḥa
fī selḫ-i B sene 1239 (31 Mart 1824)

Fotoğraf 83

Tanım: Mezarın bir baş taşından ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum kıt'a ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

İsim: Ahmet Muhtar Kesbi
Görev: Etyemez Tekkesi Postnişini

Yer: Beyazıt-ı Cedit Camii Haziresi[107]
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ġafūr

Ṭarīḳat-ı 'āliyye-i Sa'diyye'den
Etyemez Ḫanḳāh-ı şerīfi
Post-nişīni iken irtiḥāl-i
dār-ı beḳā eyleyen merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā rahmeti Rabbihi'l-ġafūr
eş-Şeyḫ el-ḥāc Aḥmed Muḫtār
Kesbī Efendi'niŋ rūḥ-ı ṭayyibesiçün
bi-ḥurmeti sırr-ı ṣureti'l-fātiḥa

fī 16 Şevvāl yevm-i Cum'a-ertesi sene 1298
(11 Eylül 1298) | Ḥarrarahū 'Azīz

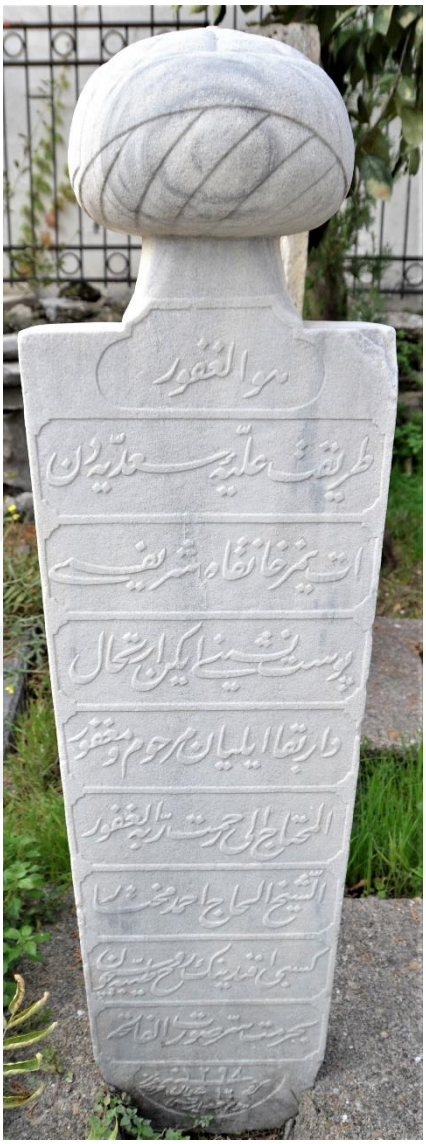

Fotoğraf 84

Tanım: Mezar, baş taşı ile onun rekzedildiği kāideden ibarettir. Sadiyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[107] Bu haziredeki, tezde işlenen dört mezar taşı da dahil olmak üzere, mezar taşlarının bir kısmı bir zamanlar mezkûr caminin çok yakınlarında yer alan Etyemez Tekkesi'ne aitti. Orası istimlak edilince hazire de caminin avlu kapısındaki tamir kitabesi gibi buraya nakledildi (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 297).

İsim: Ataullah
Görev: Şeyh

Yer: Beyazıt-ı Cedit Camii Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Destūr Yā Hū

Bendegān-ı ḥażret-i sulṭān Sa‘adeddīn’den
Şeyḫ Meḥemmed Nūrī ya‘nī zübde-i ehl-i ṣafā

Necl-i pāk idi cenāb-ı Şeyḫ ‘Aṭāullah’ıŋ ol
Sebṭ-i ‘ālī-i Ḥaṣırī hāce-i vālā-liḳā

Vār idi Şeyḫ Ferideddīn Efendi’niŋ daḫī
Ecr-i ṣabr iḥsān ide aŋa daḫī rabbü’l-‘ulā

Bu mübārek ẕāt ḥubbü’l-ḥayydır ve sıbṭeyn ile
Eylemişdi ẕātını hāk-i rah-i āl-i ‘abā

Evvel mātemde terk-i ḫāne -i dünyā ḳılub
Māsivādan çekdi el hem etdi iṯbāt-ı vefā

Soŋ nefesde ‘aşḳile etdi nidā-yı yā Ḥüseyin
Muṭlaḳā “Lebbeyk” demişdir aŋa Şāh-ı Kerbelā

Cevher eşkimle yazdım Vaṣfiyā tārīḫi
Nūra ġarḳ olsun bu vālā ḳadr-i ālihā dā’imā

fī ġurre-i Muḥarrem yevm-i Ṣalı sene 1302 (Ekim 1884) | Ḥarrarahū ‘Azīz

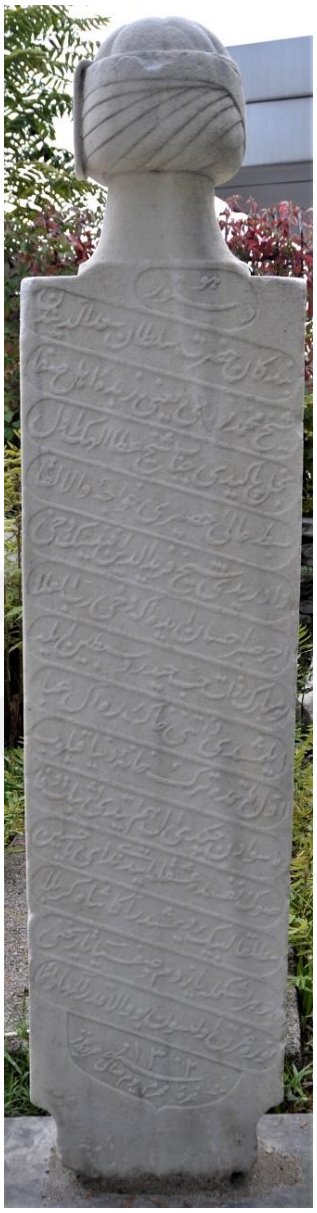

Fotoğraf 85

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur. Sadiyye tarikatına özgü tac-ı şerif başlıklı şâhide şair Vasfi’nin manzumesinin yazdığı celi ta’lik hatlı kitabeye sahiptir.

İsim: Nimetullah
Görev: -

Yer: Beyazıt-ı Cedit Camii Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ġafūr

Çün Ḥaṣırī-zādelerdendir ānıŋçün çeşmine
Būriyā gelmez ḳumaş u aṭlas-ı çerḫ-i dü tā

Şeyḫ Ferideddīn Efendi'niŋ ne çāre emr-i Ḥaḳ
Hemser-i 'iffet-güzīni eyledi terk-i fenā

Ṣaçını çārūb idüb sıbṭeyn-i ekrem aşḳına
İşbu dergehde iderdi ḫıdmetin ṣubḥ u mesā

Bir muḥibbe pāk derviş idi bu merḥūme baḳ
'Aşr-ı mātem içre oldu cān-fedā-yı Kerbelā

Oldu hem-nām Ḫadice şāfi'i olsunlar hem
Muṣṭafā vü Mürteżā vü Fāṭıma ḫayrü'n-nisā

Ḥaḳ erenler baḫş ide bāḳīlere ecr-i cezīl
Böyledir fermān-ı Mevlā böyledir ḥükm-i ḳażā

Düşdü eşk ü ḥüzn-i firḳat-ḫīz ile tāriḫ Nebīl
Ni'metullāh Ḫānım olsun nā'il-i cāh-ı beḳā

fī 5 Muḥarrem yevm-i Pazar sene 1304 (4 Ekim 1886) | Ḥarrarahū 'Azīz

Fotoğraf 86

Tanım: Mezar, baş taşı ile onun rekzedildiği kāideden ibarettir. Güneş ışını tasvirli başlıklı şâhide şair Nebil'in manzumesini yazdığı celi ta'lik hatlı kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde Sadiyye tarikatına mahsus tac-ı şerif kabartması vardır.

İsim: Mehmet Ali Müştak (Baba Efendizâde)
Görev: Bayram Paşa Tekkesi Şeyhi

Yer: Bayram Paşa Külliyesi Haziresi
Hattat: el-hac (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Allāh mevcūd

Dāḫil-i bezm-i harem-sarāy-ı ‘irfān
Gül-i baġ-ı cinān el-ārif-i bi-Rabbihi’l-‘ālī
ṭarīḳat-ı ‘ālīyye-i Ḳādirīyye Meşāyıḫ-ı
kirāmından Bayram Paşa-ı Velī Dergāh-ı
şerifi Post-nişīn-i el-Alūsīyy
ü’l-Muṣūlī merḥūm Baba Efendi-zāde
es-Seyyid eş-Şeyḫ Meḥemmed ‘Ālī Müştāḳ
Efendi’niŋ merḳad-i şerifeleridir

fī Rebi‘ul-evvel sene 1309 (Ekim 1891) |
Tilmīz-i Şevḳī el-ḥāc el-‘Ārif

Fotoğraf 87

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde Kādirî tarikatına mahsus tac-ı şerif kabartması vardır. Hattatın ketebesinde Şevki Efendi’nin tilmizi olduğunu husûsen belirtmesi dikkat çekici bir detaydır.

İsim: Zehra
Görev: -

Yer: Bayram Paşa Külliyesi Haziresi
Hattat: Hulusi (Yazgan)

Transkripsiyon:

Āh mine'ş-şeybi ve 'avāḳıbihi [Ah yaşlılık ve onun akıbetlerinden]

Vāy benim ḳıymetli annem āḳıbet göçdüŋ mü sen
Elli beş yıl titremişdiŋ üstüme şefḳatle sen

Bir nefesle bir nigāhıŋ oġluŋa cān-baḫş idi
İstinād-gāhım cihānda sen idiŋ billāh sen

Kimsemiz yoḳ iki cāndıḳ sevginiŋ enmūzeci
Ben ki Ḳays-ı 'Āmir idim Leylī'niŋ tims̱āli sen

'Ömrümüŋ mes'ūd zamānı döndü naḥsa nā-gehān
Baŋa dūzaḫ oldu 'ālem[,] gideli firdevse sen

Aŋdı şu tārīḫle oġluŋ sevgili Mūsā'ŋ seni
Yā rabbi raḥmet eyle vālidem Zehrā'ya sen

Erżurumī Şeyḫ Ḥüseyin Rūḥī Efendi'niŋ ḥalīlesi ve Mūsā Efendi'niŋ vālidesi Zehrā Ḫānım'ıŋ merḳadidir

fī 5 B Çarşanba sene 1341 (21 Şubat 1923) | Ketebehū Ḫulūṣī

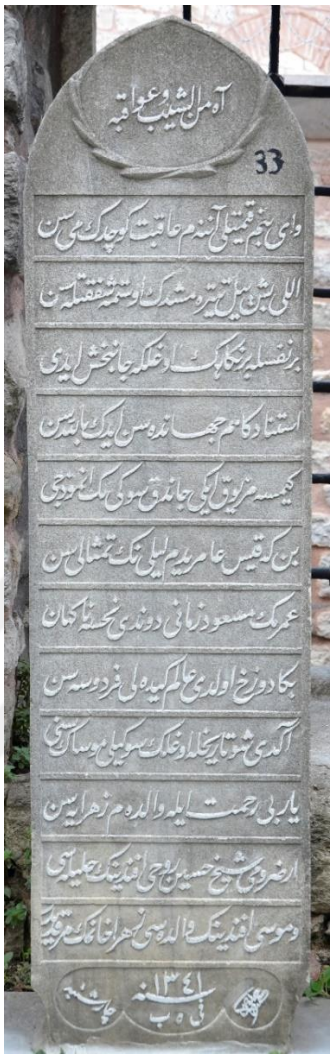

Fotoğraf 88

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur. Uca doğru sivrilen biçimdeki şâhide medfunenin oğlu Musa tarafından yazılmış[108] manzum ile son iki satırı mensur olan celi ta'lik hatlı kitabeye sahiptir.[109]

[108] Musa Efendi'nin, eşi Fehime Hanım'ın Merkezefendi'deki mezar taşında da tarih manzumesi vardır. Bkz. Berk, **a.g.e.**, C. 1, s. 154. Bu manzumenin edebi değerlendirmesi için bkz. Mehmet Samsakçı, **Ölüme Açılan Estetik Kapı: Türk Mezar Taşı Edebiyatı**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2023, s. 213-216. Ayrıca Musa Efendi'nin babasının mezar taşı için bkz. Oktay Türkoğlu, "Bayram Paşa Tekkesi ve Sanat Şahikası Bir Mezar Taşı", **Derin Tarih**, sy. 131, Şubat 2023, s. 25.

[109] Mezar taşı hakkında daha detaylı bir inceleme için bkz. Oktay Türkoğlu, "Bayram Paşa Tekkesi ve Sanat Şahikası Bir Mezar Taşı", **Derin Tarih**, sy. 131, Şubat 2023, s. 24-25.

İsim: Salih Kemalettin
Görev: Beyazıt-ı Cedit Camii İmamı

Yer: Beyazıt-ı Cedit Camii Haziresi
Hattat: Nuri (Korman)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Bu cāmi'-i şerīfiŋ Ser-imāmı
ve Ḫaṭibi merḥūm
ve maġfūr ilā raḥmeti
Rabbihi'l-ġafūr es-Seyyid Ḥāfiż
Ṣāliḥ Kemāleddīn Efendi'niŋ
rūḥu içün rıżā'en-lillāh fātiḥa

3 Muḥarrem sene 1319 (22 Nisan 1901) |
Ketebehu Nūrī

Fotoğraf 89

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Emine Mevhibe
Görev: -

Yer: Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi
Hattat: Seyyit Mustafa Hulusi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr
Hekīmbaşı-z̲āde
'Ālī Paşa ḥafīdi
es-Seyyid 'Ālī Rıżā
Efendi'niŋ ḥafīdesi
Emīne Mevhībe Ḫānım'ıŋ
rūḥiçün fātiḥa

sene 1240 (1824-25) | Ketebehū Seyyid Muṣṭafā Ḫulūṣī

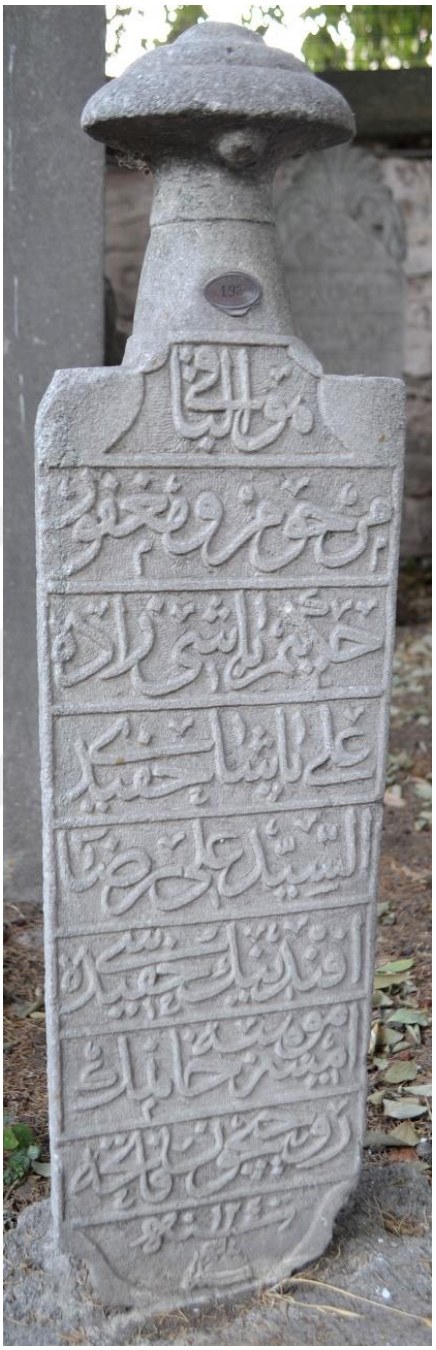

Fotoğraf 90

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur. Ayak taşı mevkiinde Hekimbaşızâde Ali Paşa'nın torunlarından Mustafa Bey'in kabri bulunur. Hotoz başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Ali Müştak (Baba Efendi)
Görev: Şeyh

Yer: Bayram Paşa Külliyesi Haziresi
Hattat: Şevki

Transkripsiyon:

Allāh mevcūd

‘Ārif-i billāh vāsıl-ı illallāh
es-Seyyid eş-Şeyḫ el-ḥācc
Muḥammed Aḥmed el-Müştāḳ
el-Ḳadīrīyyü’l-Alūsī
eş-şehīr bi-Baba Efendi
ḳuddisallāhū sırrehū’-ālī

fī 10 Şevvāl sene 1298 (5 Eylül 1881) | Ketebehū Şevḳī

Fotoğraf 91

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Bu şekliyle mezar üstü açık bir türbe hüviyeti taşır. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde Kādirî tarikatına mahsus tac-ı şerife kabartma olarak işlenmiştir.

İsim: Mehmet Zihni
Görev: Ferik, Bahriye Reisi

Yer: Bayram Paşa Külliyesi Haziresi
Hattat: Tevfik

Transkripsiyon:

Ṭarīḳat-ı ʻĀliyye-i Ḳādiriyye'den
Şūrā-yı Baḥriyye Re'īsliginden
müteḳāʻid Ferīḳān-ı
kirāmdan Meḥmed
Ẕihnī Paşa'nıŋ
rūḥuna el-fātiḥa

fī 2 Zi'l-ḳaʻde sene 1317 (4 Mart 1900) |
Nemaḳahū Tevfīḳ

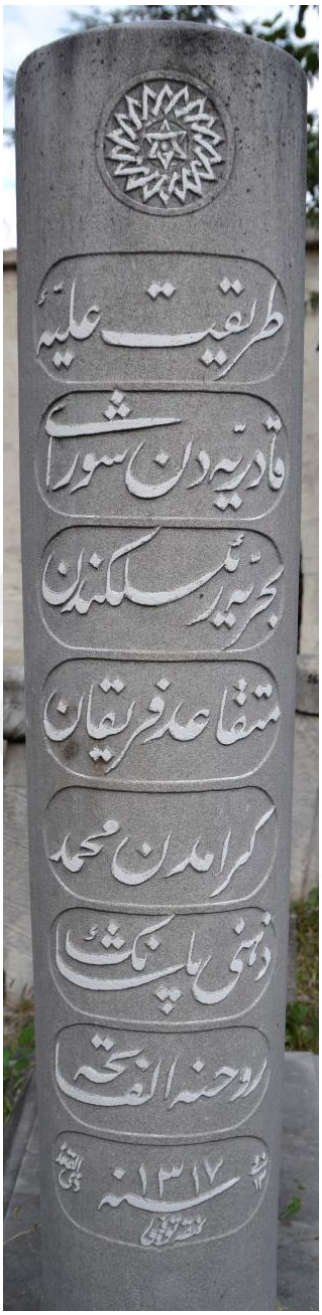

Fotoğraf 92

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Şâhidenin en üst bölümünde Kādirî tarikatına mahsus gül motifi kabartma olarak işlenmiştir.

2.11. Cibali Mahallesi

Cibali Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on bir hazire alanı ve dört türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 322-350). Tezin kapsamı dahilinde üç hazire alanında ve bir türbede beş mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi hattat mezar taşı iken dört tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Taşköprüzâde Ahmet,[110] Hacı Hüseyin[111] adlı hattatların mezar taşları ile 5 Şevvval 1219 (7 Ocak 1805) tarihli manzum kitabesini Hattat Halil Vehbi'nin yazdığı Aziz Bey'in şâhidesi[112] bulunamamıştır.

[110] Seyyid Velayet Türbesi haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 85. Adı geçen hazirede üç adet eski devre ait olduğu anlaşılan pehleli ve lahitli, bir de yalnız baş taşından ibaret kitabesiz mezar taşları vardır. Bunların Taşköprüzâde'ye ait olması ihtimal dahilindedir.

[111] Piri Mehmet Paşa Medresesi haziresinde medfundu. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 876.

[112] Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 873.

İsim: Süleyman Saadettin (Müstakimzâde)
Görev: Hattat, Şeyh

Yer: Piri Mehmet Paşa Medresesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Āh mine'l-mevt

Allāh subḥānehū ve te'ālā[113] ḥażretleri
merḥūm ve maġfūrun-leh ṭarīḳ-i Naḳşıbendī
Toḳādī Şeyḫ Meḥmed Emīn Efendi
ḥażretleriniŋ ḫulefāsından 'ilmen
ve ṭarīḳān ve sinnen Şeyḫ Müstaḳīm-zāde
Süleymān Sa'ādeddīn
Efendi'niŋ ruḥu içün
'āmmeten cemī'ān mü'minīn ve mü'mināt
ervāḥı içün el-fātiḥa
fī 23 L sene 1202 (27 Temmuz 1788)

Fotoğraf 93

Tanım: Mezar, bir baş taşı ile onun raptedildiği bir kāideden oluşur. Nezkep üzerine seyyit sarığı sarılmış başlıklı[114] şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir**.** Şâhidenin kitabeli yüzü Tokadi Mehmet Emin'e dönükken bugün tam tersi istikāmete çevrilmiştir.[115]

[113] Gölpınarlı, Müstakimzâde'nin mezar taşını anlatırken bu ibarenin geçmesi hakkında; "Hamzavîlere şiddet(-i) merbutiyeti düşünülürse Hamzavîliği bu suretle de teeyyüt ve tahakkuk etmiş olur." demektedir. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, **Melamilik ve Melamiler**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1931, s. 180.

[114] H. Necdet İşli, **Osmanlı Serpuşları**, İstanbul, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti, 2009, s. 156. Revnakoğlu, "bozma dikişli, kubbesi uzunca kavuk" diye tanımlar. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 874.

[115] Bkz. Ekler, F. 473.

İsim: Mehmet Emin (Tokadi)
Görev: Hattat, Şeyh

Yer: Mehmed Emin Tokadî Türbesi
Hattat: Katipzâde Mehmet Refî[116]

Transkripsiyon:

Allāh [e]l-Bāḳī

Gülsitān-ı Naḳşībendī'den yine tīġ-ı ecel
Bir gül-i ṣadbergi kaṭ‘ itdi hezār āh ü enīn

Ya‘nī Toḳātī Efendi ol Meḥmed nām-daş
‘Ārif-i billāh emīn-i sırr-ı Rabbü'l-‘alemīn

Mürşīd-i rāh-ı hidāyet hācegānın erşedi
Vākıf-ı sırr-ı ledün ‘ilme'l-yaḳīn ‘ayne'l-yaḳīn

Mürg-i rehber olduġu aḥrara pes ma‘rūf idi
Zāt-ı ma‘ṣūmü'l-irāde zü'l-cenāḥayn-ı zemīn

Siyyemā baġ-ı ḥadīṣ-i Aḥmed'iŋ naḥli idi
Yek-be-yek dest-i kerāmetle olub ḫil‘at-güzīn

Eyleyüb habs-i nefs ġavvāṣ-ı baḥr-i Lā-yezāl
Buldu dürr-i vaṣlı irdi aṣla fer‘inden hemīn

Aṣdiḳā'dan pençe-i şīr-i ecel dūr eyledi
Ola Ṣıddık'ıŋ ḳarīni Şīr-i Haḳ'la hem-nişīn

Peyk-i vaḥdet sırr-ı pākinden okur tārīḫini
Oldu lāhūte revān Allāh deyüp rūḥ-ı Emīn

fī (15 Ṣa‘bân) sene 1158 (12 Eylül 1745)[117]

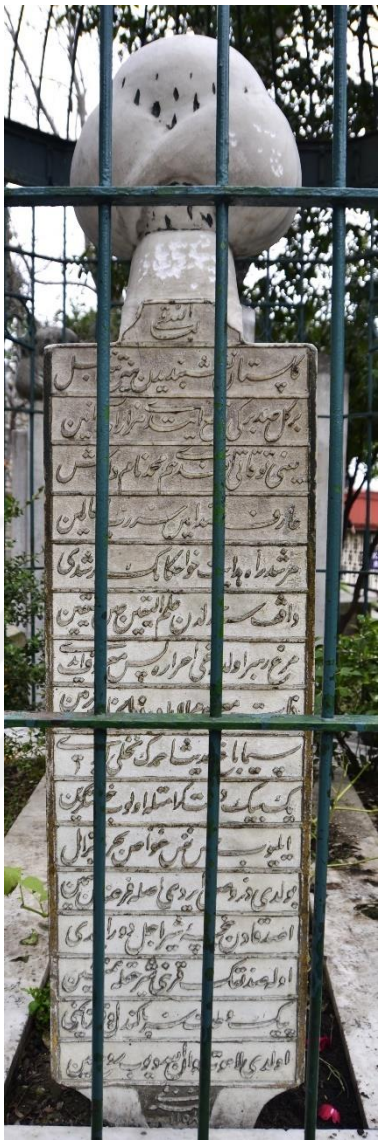

Fotoğraf 94

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde baş, ayak, pehle taşlarından oluşur. Nakşibendiyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide şair Müstakimzâde Süleyman Saadettin'in manzumesini yazdığı[118] celi ta'lik hatlı kitabeye sahiptir.

[116] Müstakimzâde, **a.g.e.**, 365 ve 659.

[117] Halil İbrahim Şimşek, "Mehmed Emin Tokadî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Ankara, TDV Yayınları, 2003, C. 28, s. 467. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-emin-tokadi (17.01.24).

[118] Müstakimzâde, **a.g.e.**, 365 ve 659.

İsim: Mehmet Rüştü (Salih Efendizâde)
Görev: Kazasker, Meclis Azası

Yer: Sinan Ağa Camii Haziresi[119]
Hattat: (Mevlevi) Mehmet Zeki Dede

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī
Şeyḫülislām merḥūm

Ṣālih Efendi ḥafīdi Ṣālih
Efendi-zāde ṭarīḳat-i 'āliyye-i
Mevlevīyye müstaḫleflerinden ve ṣudūr-ı
'iẓāmdan ve meclīs-i 'ālī
Tanẓīmāt a'żāsından
Meḥemmed Rüşdī Molla Efendi'niŋ
rūḥ-i şerīfleriçün fātiḥa

fī 7 S sene 1276 (5 Eylül 1859) | Ketebehū
Meḥmed Zeki Dede

Fotoğraf 95

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üstünde Mevlevi sikkesi kabartması işlenmiştir.

[119] Günümüze ulaşamayan haziredeki taşlar TİEM'e nakledilmiştir. Bkz. Bozcu, **a.g.e.**, 648-49. Kullanılan fotoğraf da bu kaynaktan alınmıştır.

İsim: Mehmet Salih (Salih Efendizâde)
Görev: Zaptiye Meclisi Azası

Yer: Sinan Ağa Camii Haziresi[120]
Hattat: Mısrîzâde (Ali Rıza Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Şeyḫülislām Ṣālih Efendi
ḥafīdi Ṣālih Efendi-z̲āde
ṣudūr-ı ʻiẓāmdan Meḥemmed Rüşdī
Molla Efendi'niŋ necl-i necībi ve ṭarīḳat-ı
ʻālīyye-i Ḫalidī iḫvānından olub
Meclīs-i Żabtiyye Aʻżāsı
sābıḳasından Meḥemmed Ṣālih Beg
Efendi'niŋ rūḥ-ı şerīfi
içün lillāhi'l-fātiḥa

3 Z̲i'l-hicce sene 1293 (20 Aralık 1876) | Mıṣrī-z̲āde

Fotoğraf 96

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Başlığı yerinde olmayan şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[120] Günümüze ulaşamayan haziredeki taşlar TİEM'e nakledilmiştir. Bozcu, **a.g.e.**, s. 665-66. Kullanılan fotoğraf da bu kaynaktan alınmıştır.

İsim: Mahmut Sırri
Görev: Ahmet Buhari Tekkesi Şeyhi

Yer: Şeyh Ahmed Buhari Tekkesi Haziresi
Hattat: Şevki

Transkripsiyon:

Hū

Lā ilāhe illāllāh Muḥammede'r-Resūlullāh
Bu ḫanḳāh-ı 'ālīde post-nişīn ü mürşīd-i
ehlü'l-irāde ve'l-yaḳīn olan
'umdetü's-salikīn naṣb-ı 'aynü's-ṣādıḳīn
ġıdā-i ervāḥu'l-müştāḳīn silsile-i
sādāt-ı Naḳşībendīyye'den
el-ḥacc eş-Şeyḫ Maḥmūd Sırrī
Efendi ḥażretleriniŋ rūḥ-i şerīfi içün fātiḥa

fī 23 Ramaḍān sene 1294 (20 Eylül 1877) |
Ketebehū Şevḳī

Fotoğraf 97

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde Nakşibendi tarikatına mahsus tac-ı şerife kabartma olarak işlenmiştir.[121]

[121] Duvara çok yakın bir pozisyonda yer aldığı için şâhidenin tamamı kadraja alınamamıştır.

2.12. Derviş Ali Mahallesi

Derviş Ali Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan dört hazire alanı ve bir türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 356-369). Tezin kapsamı dahilinde biri türbede biri hazirede iki mezar taşı tepsit edilmiştir. Her ikisi de hem hattat hem de hattatı bilinen mezar taşıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Şeyh Mehmet Emin[122] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[122] Draman Camii haziresindeki türbede medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 392.

İsim: İbrahim Fahrettin Şevki
Görev: Hattat, Cerrahi Şeyhi

Yer: Nureddin Cerrâhî Tekke Türbesi
Hattat: Hamit (Aytaç)

Transkripsiyon:

Ḥayy
18[123]

Hū Hū! Diyüb başdı ḳadem
Maḳāmı firdevs-i a'lāda civār-ı Muṣṭafā
1386 (1966)

Ḳutbü'l-'ārifīn pīr Meḥemmed Nūreddīn el-Cerrāḥī
ḥażretleriniŋ āsitānesi on sekizinci post-nişīni
es-Seyyid eş-Şeyḫ İbrāhīm Faḫreddīn Şevḳī el-Cerrāḥī
ḥażretleriniŋ ḫalvetgāh-ı ma'nevīyyesidir

Tārīḫ-i velādeti 28 Zi'l-ḳa'de 1303 (8 Eylül 1885)
İclāsı 12 Rebi'ü'l-evvel 1332 (8 Şubat 1914)
İrtiḥali 3 Şa'bān-ı şerīf 1386 (17 Kasım 1966)

Mevlidü'n- nebiyyi ṣallahū 'aleyhi ve sellem[124]

Hāmid

Fotoğraf 98[125]

Tanım: Mezar; sanduka tipindedir. Sandukanın ön bölümüne yerleştirilmiş mermer şâhide sülüs, ta'lik ve nesih hat nev'ileriyle yazılmış manzum ve mensur bir arada kitabeye sahiptir. Ebcetle tarih veren beyit, Fahrettin Efendi'nin halefi Muzaffer Ozak'ın güftesidir.[126]

[123] Kitabede de geçtiği cihetle sahib-i kabrin mezkûr tekkedeki postnişinlik sırasını göstermektedir. Ayrıca "Hayy" ibaresinin ebcet karşılığı da yine 18'dir.

[124] Hz. Peygamber'in doğumu ile Şeyh Fahrettin Efendi'nin iclasının aynı güne denk gelmesi münasebetiyle yazılmıştır.

[125] Fotoğrafın kaynağı için bkz. https://defter-i-ussak.blogspot.com/2015/11/fahreddin-efendi-hazretlerinin-sandukas.html (01.02.24)

[126] Bkz. Üstteki internet bağlantısı.

İsim: Salih
Görev: Hattat, Mahzen-i Çub Katibi, Şair

Yer: Kadı Sadi Tekkesi Haziresi
Hattat: Eğrikapılı Mehmet Rasim[127]

Transkripsiyon:

Allāh rūḥ-ı pākini Ṣālih Efendi'niŋ
Çün irci'ī ḫiṭābı ile oldu rū-be-rāh

Sünbülistān-ı 'adne[128] teveccüh idüb o dem
İtdi meşām-ı cānını bir fātiḥa refāh

Kātiblerinde Maḫzen-i Çūb'uŋ o pīr-i pāk
Deryā-dil idi şūḫ-tabī'at laṭīfe-ḫāh

Pür-gūy-ı şā'irān idi ḫaṭṭāṭ-ı hoş-nüvīs
Dervīş-nihād u kişver-i iḫlāṣa pādişāh

Rıḍvān du'ā idüb didi tārīḫ-i rıḥletin
Ṣāliḥ Efendi ḫuldu maḳām ide yā İlāh

sene 1167 (1753-54)

Fotoğraf 99

Tanım: Mezar, baş ve ayak taşlarından oluşur. Başlıksız şâhide şair Rıdvan'ın[129] manzumesini yazdığı beş beyitlik celi sülüs hatlı kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi hanesinin bu civarda yer almasıydı.[130]

---

[127] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 216.

[128] Şair Rıdvan bu terkiple sahib-i kabrin Şeyh Seyyid Nureddin-i Sünbüli'den tarikat aldığına telmihte bulunmaktadır. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 216.

[129] Müstakimzâde bu tarih manzumesinin kendisinin yazdığını söyler. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 216. Onun Rıdvan mahlasıyla şiir yazdığına herhangi bir kaynakta tesadüf edemedik. Söylediği başka tarihlerde -ki bir tanesi bu tezde de kendine yer bulan Tokadi Mehmet Emin'indir- mahlas geçmediği için bunu teyit edebilmek şimdilik mümkün olmamıştır.

[130] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 216.

2.13. Hacı Kadın Mahallesi

Hacı Kadın Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan üç hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 373-384). Tezin kapsamı dahilinde on mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan dördü hattat mezar taşı iken altı tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Mir Ahmet Refi[131] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[131] Şeyh Ebu'l-Vefa Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s.79.

İsim: Abdurrahman (Hocazâde)
Görev: -

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: **-**

Transkripsiyon:

Hüve'l-Baḳī

Merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
Kütahiyyeli Ḥ[Ḫ]aṭṭāṭ Ḫoca-
ẕāde 'Abdurraḥmān Efendi'niŋ
rūḥiçün ve cemī' ehl-i
īmānın rūḥlarıyçün fātiḥa
fī 15 S sene 1245 (16 Ağustos 1829)

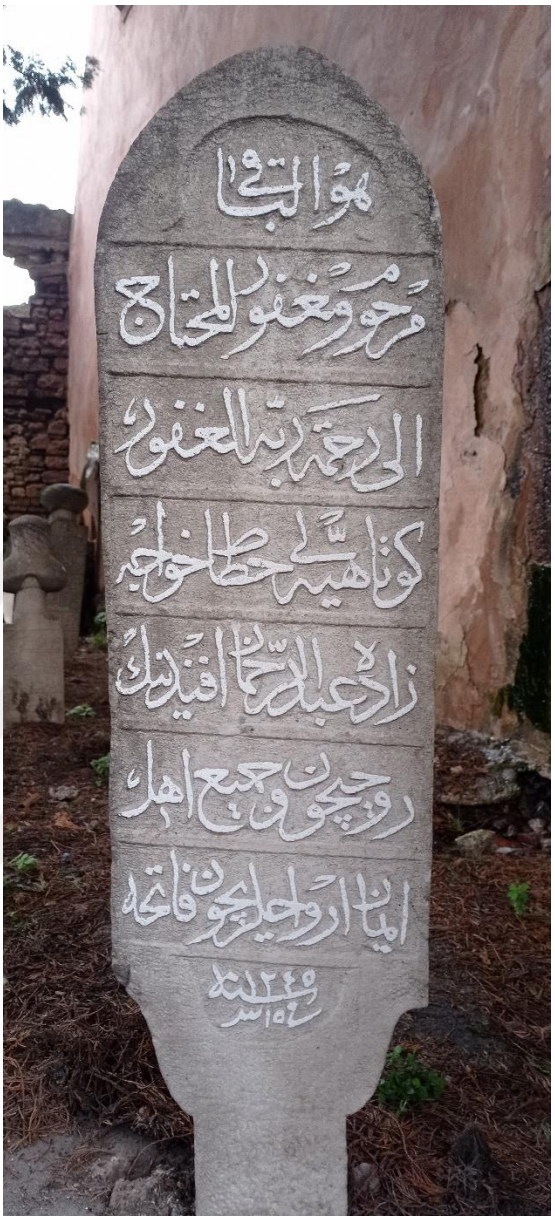

Fotoğraf 100

Tanım: Mezar; ayak taşı yerinde olmayan baş ve pehle taşlarından oluşur. Başlıksız şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Hasan
Görev: Hattat, Tabib-i Hassa (Saray Doktoru)

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Allāh subḥānehū ve te'ālā Ḫaṭṭaṭ Ṭabīb-i
ḫaṣṣā Ḥasan ḳuluna ve bi'l-cümle
mü'minīn ve mü'mināta raḥmet eyleye
bi-ḥurmeti sūreti'l-fātiḥa
fī evāḫir-i Rebī'ü'l-ūlā
sene 1148 (Ağustos 1735)

Fotoğraf 101

Tanım: Mezar, bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Tanımlanamayan başlıklı[132] şâhide celi sülüs hatla yazılmış kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi hanesinin bu civarda yer almasıydı.[133]

[132] Cemalettin Server Revnakoğlu'nun notlarında buna benzer başlığa sahip bir mezar taşı için "ilmiye kallavisi" ifadesi kullanılmaktadır.

[133] Müstakimzâde**, a.g.e.**, s. 156.

İsim: Osman (Trabzonlu)
Görev: Hattat

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Āh ile zār ḳılaraḳ tāzeligime ṭoymadım
Çün ecel peymānesi ṭolmuş murād almadım
Ḥasretā fānī cihānda ṭūl-i 'ömr sürmedim
Firḳatā taḳdīr bu imiş tā ezelden bilmedim

Ṭrabzonlu el-ḥācc Muṣṭafā
Kapudān'ıŋ mahdūmu merḥūm Ḫaṭṭāṭ
'Oşmān Efendi rūḥiçün fātiḥa
fī 15 Z sene 1230 (18 Kasım 1815)

Fotoğraf 102

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi kavuğun düzkaş türündeki başlıklı[134] şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[134] İşli, **a.g.e.**, s. 117.

İsim: (Ahmet/Küçük) Rakım[135]
Görev: Hattat

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü lā-yemūt

Rāḳım ḫaṭṭaṭ kim Ḥaḳ eylemiş
Ẕātını ḥüsn-i kitābetle bekām

Şīve-i ḫaṭṭ-ı celīsi bī-miṣāl
Ḥüsn-i nesḫi hāle-i bedr-i tamām

Bilse ger feyż-i celī ü ḫaṭṭını
Rūḥ-ı Yāḳūtī olur a[ā]ŋa ġulām

Ḫulḳu da ḫaṭṭı gibi aḥsen idi
İtmemişdi sinni elliyi tamām

İrci'ī emrin ṭuyunca eyledi
Füc'eten 'azm-i reh-i dār-ı selām

Eylesin ẕātın Ḫüdāvend-i kerīm
Mekteb-i Firdevs'e üstād-ı benām

Yazdı ḫāme fevtine tārīḫ-i tām
Rāḳım'a ḫuld-ı bīhīn oldu maḳām

fī Receb sene 1279 (Aralık/Ocak 1862/1863)

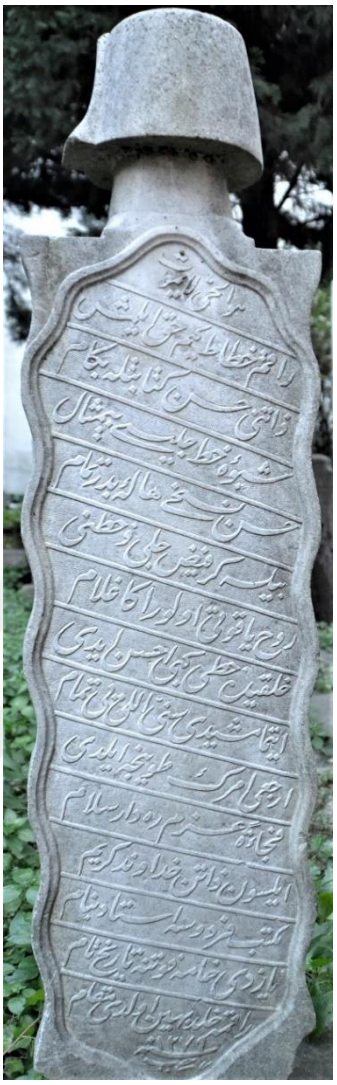

Fotoğraf 103

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Azizi başlıklı şâhide şair mahlasının geçmediği mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış manzum kitabeye sahiptir.

[135] Sahib-i kabrin Ahmet Râkım olduğunu Derman söyler. Burada Habib'ten iktibasla (Bkz. Habib, **Hat ve Hattâtân**, İstanbul, 1305, s. 179.) "1282 veya 1283 yılında İstanbul'da vefat etmiştir" der ve ardından, "Şeyh Vefâ Türbesi hazîresine defnedilmiştir." diye ekler. Bkz. M. Uğur Derman, "Ahmed Râkım Efendi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, s. 117, Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-rakim-efendi (17.01.24). İbnülemin de Habib'teki bilgileri tekrarlar. Bkz. İnal, **a.g.e**., s. 286. Tüm bu malumatlara dayanarak kabrin Hâşim talebesi Râkım'a ait olduğunu, taşta yer alan doğru vefat tarihiyle birlikte, söyleyebiliriz.

İsim: Züleyha
Görev: -

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: Aliyyü'l-Mısrî (el-Kemâlî)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Sābıḳān Tersāne-i ʻĀmire
Emīni ve Ser-bevvābīn-i dergāh-ı
ʻālī merḥūm ve maġfūr
Meḥemmed Emīn Aġa'nın ḥalīlesi
merḥūm ve maġfūrun-lehā
Züleyḫā Ḫānımefendi'niŋ rūḥiçün el-fātiḥa

fī 18 N sene 1228 (14 Eylül 1813) | ʻAliyyü'l-Mıṣrī

Fotoğraf 104

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Barok tezyinatlı tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ayşe Sıdıka
Görev: -

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet Rıfat) Mısrî (Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Kātib-i Gümrük Emīni'ŋ māderi kim çoḳ zamān
Mübtelā-yı derd olub geldi vücūduna ḫalel

Çoḳ devālar etdiler ammā eṭibba-yı cihān
Etmedi te's̲īr ḫayfā çekdi bu fānīden el

Ḥacı İsmā'īl Aġa'nıŋ zevcesiydi göçtü vāh
İde hem-bezm-i zebīḫ 'uḳbāda Haḳ 'azze ve celle

Ṣabır iḥsān eylesin evlādına Rabb-i Raḥīm
Vere bu merḥūmeye cennetde hem a'lā maḥal[l]

Bā ile yazdım yazarken fevtine tārīḫi āh
İtdi güm-nām 'Āīşe Ṣıddıḳa'yı peyk-i ecel

Ketebehū | fī 9 Ş sene 1259 (4 Eylül 1843) | Mıṣrī

Fotoğraf 105

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Barok bir çerçeve içerisinde stilize güllerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide şair mahlasının geçmediği mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış manzum kitabeye sahiptir.

İsim: Hasan Rıfat
Görev: -

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: Mısrîzâde Ali Rıza (Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayy

Yāverān-ı ḥażret-i şehriyārīden
Erkān-ı Ḥarbiyye-i Baḥriyye Re'īsi
Fā'iḳ Paşa'nıŋ peder-i muḥteremi
Ḥasan Rif'at Efendi ve kāffe-i
ehli īmān ervāhiçün
lillāhi'l-fātiḥa

sene 1315 (1897-98) | Nemeḳahu Mıṣrī-z̤āde
'Alī Rıẓā

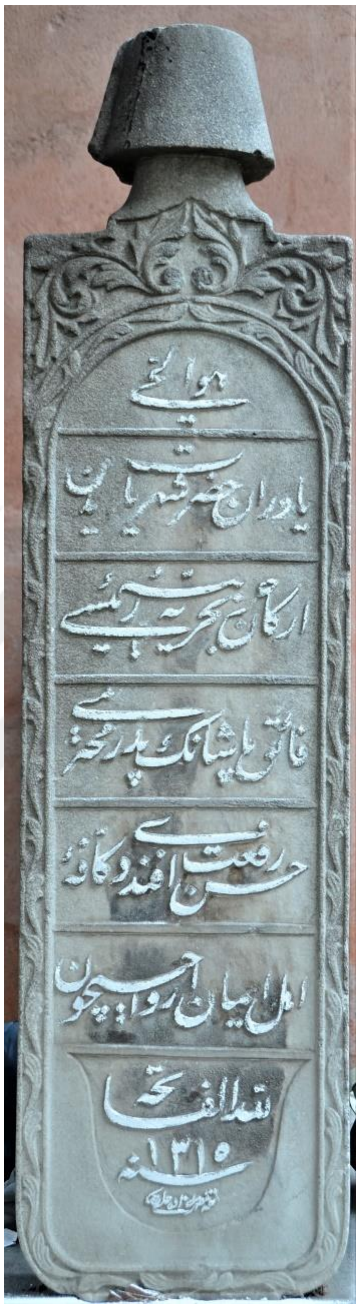

Fotoğraf 106

Tanım: Mezar, yüksek bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Hamidi fesli şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabede yer yer harf deformasyonları oluşmuştur.

İsim: Mustafa
Görev: Kapanlı Katibi

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: Hafız Mehmet

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallaḳu'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbih
i'l-ġafūr Ḳapanlı Kātibi
el-ḥāc Muṣṭafā Aġa
rūḥiçün el-fātiḥa

fī 13 Za sene 12[0]3 (5 Ağustos 1789) | Ketebehū Meḥmed Ḥāfıẓü'l-ḳur[']ān bi Tatarpazarı

Fotoğraf 107

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Emin
Görev: Tersane-i Amire Emini, Ser-bevvabin (Kapıcıbaşı)

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: Vahit

Transkripsiyon:

Ön taraf

Hüve'l-Baḳī

Maẓhar-ı raḥmet-i Ḥak ya'nī Emīn Aġa kim
Sıdḳ u ġayret ile olmuşdu sezā-yı taḥsīn

Cümle manṣıbda pesendīde idi eṭvārı
Dīn devletde emānet ile şöhret-āyīn

Cāh u iḳbāl-i fenādan usanub āḫir-kār
Gitdi 'uḳbāya varub olmaġa āsūde-nişīn

Bī-beḳā olduġunu aŋladı baġ-ı dehrin
Ḳıldı seyrān-gehini ravża-i firdevs-berīn

Rūḥuna fātiḥa-ḫ^{v}ān olsun anıŋ ehl-i vefā
Oldu çün semt-i Vefā'da bu mekān içre mekīn

İde hem-nāmı olan ḥażret-i Faḫr-i 'Ālem
Rūz-ı maḥşerde şefā'at aŋa yā Rāb āmīn

Ref'-i engüşt-i şehādetle oḳu tārīḫin
Hem-nişīn oldu Muḥammed ile cennetde Emīn

Fotoğraf 108

Yan taraf

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī
Sābıḳān Tersāne-i 'Āmire
Emīni ve Ser-bevvābīn-i
dergāh-ı 'ālī merḥūm
ve maġfūr Meḥemmed Emīn Aġa
rūḥiçün rıżā'en-
lillāh-i te'ālā'l-fātiḥa

sene 1206 (1791-92) | Ketebehū Vaḥīd

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Kabrin sokağa bakan yönüne muvacehe penceresi açtırılmıştır. Katibi başlıklı şâhidenin hem hazireye hem sokağa bakan cephesinde kitabeler bulunur. Hazireye bakan tarafta şair mahlasının geçmediği celi ta'lik hatla yazılmış manzum kitabe ile sokağa bakan tarafta celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabe yer alır. Hattat da imzasını buraya atmıştır. Sülüs kitabenin altında ta'lik imzanın yer alıyor olması ta'lik kitabeyi de onun yazdığına delalet etmektedir.

İsim: Süleyman[136]
Görev: Kethüda-yı Bevvabin

Yer: Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hattat: Seyyit Ali Hamdi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī Allāh

Ṣadr-ı esbaḳ müteveffā el-ḥāc
Ḳoca Yusuf Paşa birāderi
sābıḳān Ketḫüda-yı Bevvābin-i ḥażret-i
cihāndārī cennet-mekān-ı 'adn-
āşiyān el-muḥtāc ilā Rabbihi raḥimehü'r-Raḥman
Süleymān Beyefendi rūḥiçün

el-fātiḥa | fī ġurre-i R sene 1233 (Şubat/Mart 1818)

es-Seyyid 'Alīyyü'l-Hamdi

Fotoğraf 109

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide cel sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[136] Mezar taşında Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın kardeşi olduğu söylenen Süleyman Beyefendi, ta'lik hattatı Kamil Efendi'nin de pederidir. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 570.

2.14. Haseki Sultan Mahallesi

Haseki Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on bir hazire alanı mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 385-407). Tezin kapsamı dahilinde dört hazire alanında sekiz mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan altı tanesi hattatlara ait mezar taşları iken üç tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

İsim: Cemalettin İshak (Karamani)

Yer: Karamani Piri Mehmet Paşa Camii (Koruk Tekkesi) Haziresi[137]

Görev: Hattat, Şeyh

Hattat: -

Transkripsiyon:

Hū

Hāẕā merḳadü ‘umdetü’l-kāmilīn
eş-Şeyḫ Cemāleddīn İsḥaḳ
el-Ḳaramanī el-Ḫalvetī ḳuddise sırrıhū
sene 933 (1526-27) | Nuḳıle min Südlüce 1341
(1922-23)[138]

Fotoğraf 110

Tanım: Mezar, baş taşı ile sanduka tipindeki betonarme lahitten oluşur. Lahdin üzerinin muhdes bir sıvayla kaplı olduğu gözlemlenmektedir. Halveti tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabenin niteliğinden kabrin buraya taşınırken muahharen yazıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu kabir bir zamanlar yanındaki, aynı mimari forma sahip, Saçlı Şeyh İbrahim Efendi’nin kabriyle birlikte üstü açık husûsî bir türbede bulunmaktaydı. Muhtemelen türbenin hedmiyle birlikte kabrin nakledildikten sonraki ilk görüntüsü de değişmişti.[139]

[137] Bkz. Bir alttaki dipnot.

[138] Beyoğlu-Sütlüce’de Mahmut Ağa Camii’nin yakınlarında husûsî türbesinde medfun olan İshak Karamani’nin kabrinin “tekkenin şöhretini arttırmak için taşınd(dığı)” düşünülür. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C.4, s. 1774. Tahirü’l-Mevlevi, Koruk Tekkesi’nden bahisle; “(…) Sütlüce’de medfun olan İshak Karamanî’nin mezarından birkaç kürek topra(ğın) (…) buraya getirildi(ğinden)” söz eder. Bkz. Tâhirü’l-Mevlevî, **Bahar Kadar Taze, Hayat Kadar Nazik: İstanbul Yazıları (1910-1951)**, Haz. Mustafa Kirenci, İstanbul, Büyüyen Ay Yayınları, 2020, s. 19.

[139] Koç, **a.g.e.**, C.4 s. 1774-1776-1777. Ayrıca bkz. Ekler, F. 474 ve F. 475.

İsim: İsmail Asım (Çelebizâde)
Görev: Hattat, Şeyhülislam

Yer: Şeyh Molla Gürani Camii Haziresi[140]
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Şeyḫü'l-islām ve Müftī'ü'l-enām iken
vedā'-ı ālem-i fānī iden
merḥūm ve maġfūr-leh Çelebi-zāde
İsma'īl 'Āṣım Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
sene (28 Cemāziye'l-āḫir) 1173 (16 Şubat 1760)[141]

Fotoğraf 111

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[140] Bu mezar taşının asli yeri şimdikinin yerinin yaklaşık olarak karşısına tesadüf eden alandaki Hekimbaşı Ömer Efendi Medresesi'nin haziresi idi. Bu medrese ve hazire hakkında detaylı bilgi için bkz. A. Süheyl Ünver, **İstanbul Risaleleri**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2015, C. 4, s. 153-183; Tâhirü'l-Mevlevî, **a.g.e.**, s. 219-228. Medrese hedm edilirken Hekimbaşı Ömer Efendi Medresesi'ndeki, içlerinde Çelebizâde İsmail Asım ve Mehmet Zeynelabidin'inkileri de olmak üzere, taşları A. Süheyl Ünver bugünkü yerlerine naklettirmiş. bkz. Ahmed Güner Sayar, **A. Süheyl Ünver: Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri (1898-1986)**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2004, s. 420. Asli yerindeki fotoğrafı için Bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 3, s. 207.

[141] Abdülkadir Özcan, "Âsım Efendi, Çelebizâde", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, C. 3, s. 477. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/asim-efendi-celebizâde (27.11.23).

İsim: Mehmet Zeynelabidin
Görev: Hattat, Şeyhülislam

Yer: Şeyh Molla Gürani Camii Haziresi[142]
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Şeyḫü'l-islām-ı sābıḳ merḥūm
Çelebi-zāde İsma'īl 'Āṣım Efendi
ḥafīdi Şeyḫü'l-islām-ı esbaḳ[143]
merḥūm ve maġfūr-leh el-ḥāc
es-Seyyid Meḥemmed Zeynel'ābidīn
Efendi rūḥiçün
el-fātiḥa | (14 Receb) 1239 (15 Mart 1824)[144]

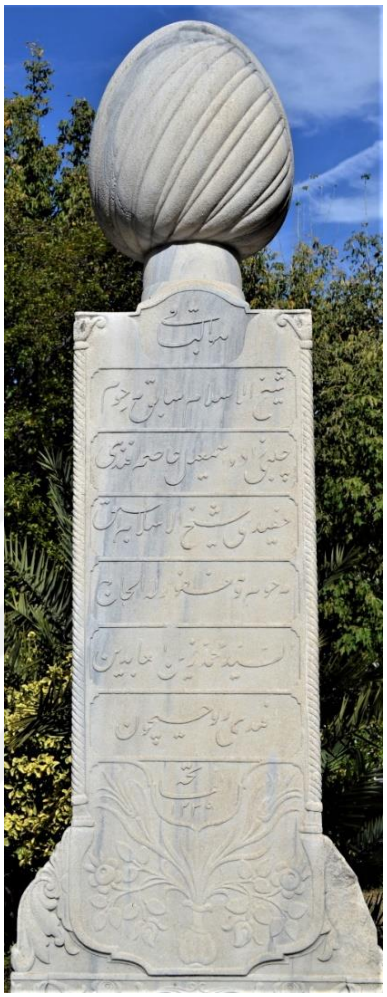

Fotoğraf 112

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[142] Bkz. İki üstteki dipnot. Ayırca asli yerindeki fotoğraf için bkz. Ekler, F. 476.

[143] Tâhirü'l-Mevlevî bu ibareler için şunları söylemektedir: "Bu ibâre, bir garabeti havidir. Sâbık eski, esbak daha eski demek olduğu hâlde burada Âsım Efendi'nin şeyhülislâmlığı için sâbık, Zeynelâbidin Efendi'ninki için esbak tabiri kullanılmış, torunu dedesinden evvel şeyhülislâm olmuş gibi bir mâna çıkmasına meydan verilmiştir." Bkz. Tahirü'l-Mevlevi, **a.g.e.**, s. 225.

[144] İnal, **a.g.e.**, s. 642.

İsim: Mustafa Aşir

Görev: Hattat, Şeyhülislam

Yer: Karamani Piri Mehmet Paşa Camii (Koruk Tekkesi) Haziresi[145]
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Re'īsü'l-küttāb-ı esbaḳ
el-ḥāc Muṣṭafā Efendi
merḥūmuŋ necl-i ekremleri
sābıḳā Şeyḫülislām
ve Müftiyyü'l-enām
merḥūm ve mebrūr
el-ḥāc Muṣṭafā 'Āşir
sene 1219 | Efendi ruhiçün el-fātiḥa | 25 Ş ḥamīs (29 Kasım 1804)

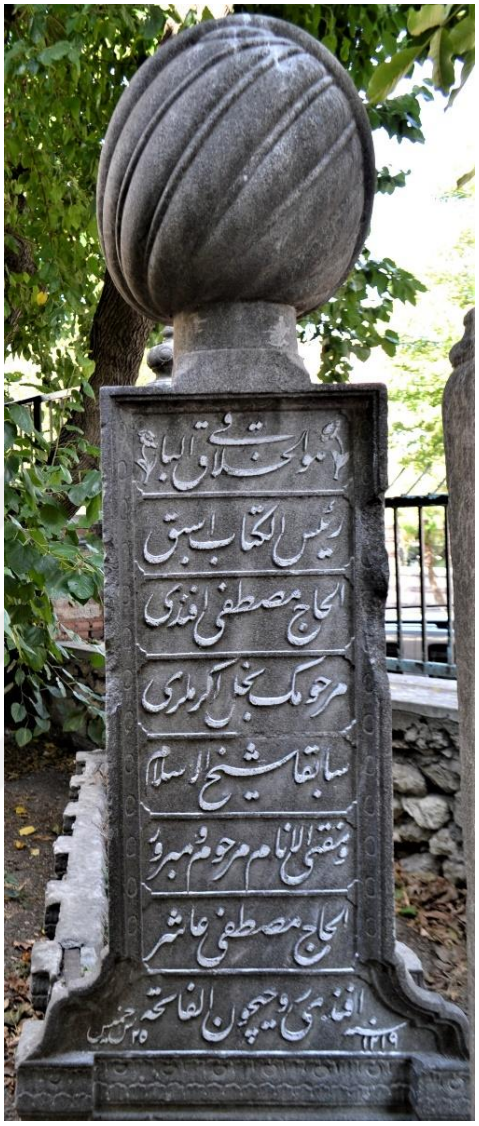

Fotoğraf 113

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[145] Bu mezar taşı Fatih ilçesi Hobyar mahallesi sınırları içerisindeki Şeyhülislam Mustafa Âşir Efendi'nin kendi adına yaptırdığı kütüphanesinin yanında yer alıyorken bina ticarethaneye çevrilince buraya nakledilmiştir. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 497.

İsim: Süleyman (Beşikçizâde)
Görev: Hattat, Nakşi Şeyhi

Yer: Beşikçizâde Tekkesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallaḳul-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc
İlā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
ṭarīḳ-i Naḳşībendiyye'den
Beşikçi-zāde eş-Şeyḫ
el-ḥāc Süleymān Efendi
rūḥuna fātiḥa

fī 13 B 1214 (11 Aralık 1799)

Fotoğraf 114

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Nakşibendi tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Süleyman (Şeyhzâde)

Görev: Hattat

Yer: Erdik Baba Tekkesi Haziresi (Uçuruk Medresesi Mezarlığı)
Hattat: -

Transkripsiyon:

1.
Verā'-ı meraḳidde medfūn
üstād-i kāmil Kilīsī
Ḫaṭṭāṭ-ı Şeyh-z̲āde Süleymān
Efendi ḳuluna raḥmet eyleye
rūḥiçün bi-ḥurmeti'l-fātiḥa
fī 9 Ra sene 1234 (6 Ocak 1819)

2.
Allāh sübḥānehū ve te'ālā
Kilīsī üstād-ı kāmil Ḫaṭṭāṭ-ı
Şeyh-z̲āde Süleymān
Efendi ḳuluna raḥmet eyleye
[…]

Fotoğraf 115

Tanım: İlk mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur. Nezkep başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. İkinci mezar, baş taşından ibarettir. Nezkep başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Taşın son satırları kırıktır, buna karşın ilkiyle aynı şeylerin yazıyor olması gerektir. Aynı kişiye ait iki mezar taşının olmasının sebebi ikinci mezar taşında "yanlış ifade"nin olmasıdır.[146]

[146] H. Necdet İşli, "Osmanlı Mezarlıklarında Bulunan İkili ve Üçlü Mezartaşları", **Yücel Dağlı Anısına**, Haz. E. Balta-M. S. Koz-Y. Dedes-E. N. İşli, İstanbul, Turkuaz Yayınları, 2016, s. 277-78. Yanlış ifadeden kasıt "Kilisî" ifadesinin yeri ile ilgili olmalıdır.

İsim: Şerife Nefise
Görev: -

Yer: Beşikçizâde Tekkesi Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḫallāḳu’l-Bāḳī

Ḫaṭṭāṭ Meḥemmed Şevḳī
Efendi’niŋ vālidesi
olub vedā‘-ı ālem-i
fānī iden merḥūme
ve maġfūr-lehā Şerīfe Nefīse
Ḫānım’ıŋ rūhiçün el-fātiḥa

fī 9 Şevvāl sene 1283 (14 Şubat 1867) | Ḥarrarahū ‘Azīz

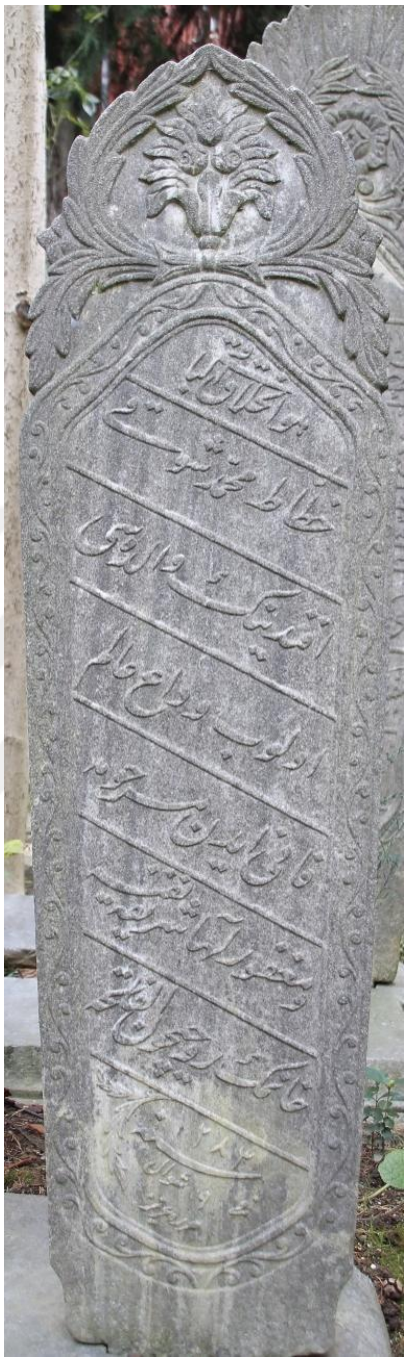

Fotoğraf 116

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Gül buketiyle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma Zehra
Görev: -

Yer: Beşikçizâde Tekkesi Haziresi
Hattat: Şevki

Transkripsiyon:

Yā Hū

Ḫaṭṭāṭ es-Seyyid Muḥammed Ḫulūṣī
Efendi'niŋ kerīmesi ve Müderrisīn'den
İsḥaḳ Efendi'niŋ zevcesi olub
vedā'-ı ālem-i fānī iden
merḥūme ve maġfūrun-lehā Fāṭımatü'
Zehrā Ḫānım'ıŋ rūhiçün el-fātiḥa

fī 15 R sene 1277 (31 Ekim 1860) | Şevḳī

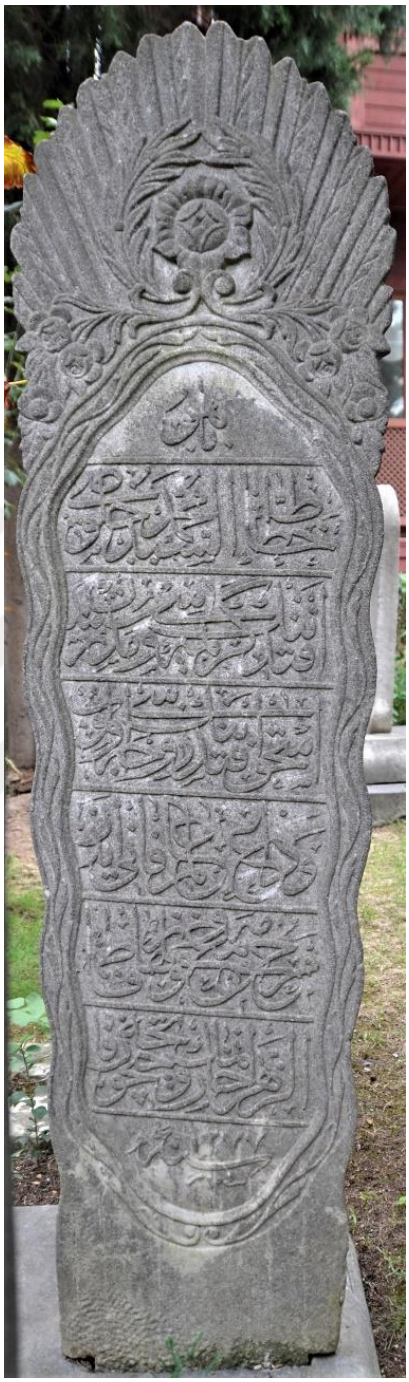

Fotoğraf 117

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize güllerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Fahri

Görev: Şeyh

Yer: Karamani Piri Mehmet Paşa Camii (Koruk Tekkesi) Haziresi
Hattat: Taşmektepli Mustafa Râkım[147]

Transkripsiyon:

Hū

İdüb ‘azm-i beḳā bir Şeyḫ-i kāmil
Ṭarīḳ-i Sünbülī’de merd-i dānā

Vedā‘ itdi cihān-ı bī-beḳāya
Cemāliyle tecellī ide Mevlā

Du‘ā birle Reşīd eyitdi tārīḫ
Cinān ola Meḥmed Faḫrī’ye cā
1148 (1735-36)

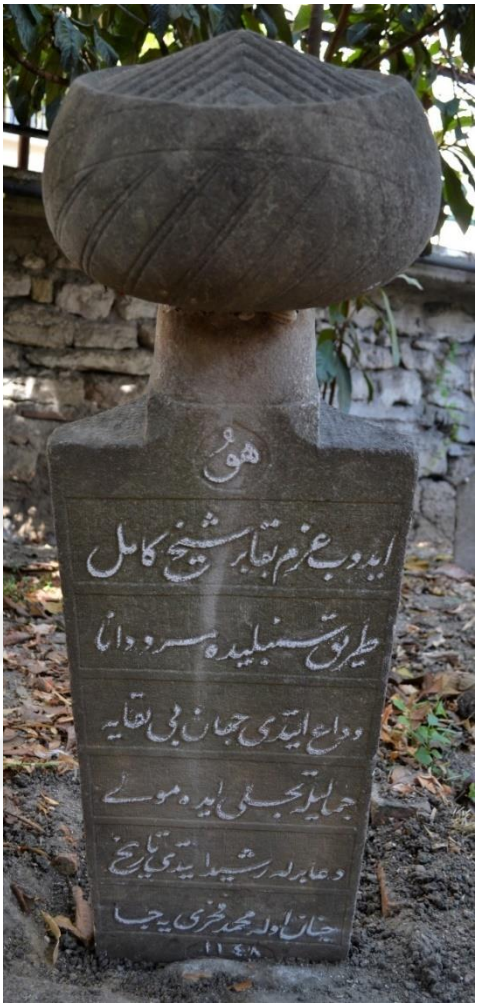

Fotoğraf 118

Tanım: Mezar, baş taşından ibarettir. Sünbüliyye tarikatı mahsus tac-ı şerife başlıklı şâhide şair Reşid’in manzumesini yazdığı celi ta’lik hatlı kitabeye sahiptir.

[147] Ayvansarâyi, Hüseyîn Efendi & Alî Sâtı‘ Efendi & Süleymân Besîm Efendi, **Hadîkatü'l-Cevâmi‘**, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul, İşaret Yayınları, 2001, s. 195. Ayvansarâyî, mezkûr kitabında kitabelerin hattatları hakkında sistematik bir şekilde bilgi vermez. Burada özellikle şâhidenin hattını Taşmektepli’nin yazdığını söylemesi bu sebeple kayda değerdir. Bununla birlikte Taşmektepli’nin kitabedeki yazı nev’i olan ta’lik hattına vâkıf olduğunu mukayyet değildir. Bkz. 4. 65. Taşmektepli Mustafa Râkım. Bu sebeple verdiği malumata ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini not düşmek gerekir. Mezar taşındaki manzume yerine Ziver Ahmed Çelebi’nin düşürdüğü tarihi kaydetmesi de şâhideyi görüp görmediği konusunda bizi tereddüte düşürmektedir.

2.15. Hırka-i Şerif Mahallesi

Hırka-i Şerif Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on iki hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 408-432). Tezin kapsamı dahilinde iki hazirede iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar hattatlara aittir.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Şeyh Mehmet Salih[148] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[148] Tahta Minare Tekkesi'nde türbede medfundu. Bkz. Koç, **a.g.e.**, s. 1192-1193.

İsim: Mehmet Ata
Görev: Hattat

Yer: Mesih Ali Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

[…]
İdeler rūḥuma bir fātiḥa iḥsān

Üstāzdan Kebeci-ẕāde’niŋ
Baş-ḫalīfesi merḥūm
H[Ḫ]aṭṭāṭ Meḥemmed ‘Aṭā
Efendi’niŋ rūḥiçün fā[tiha]
[…][149]

Fotoğraf 119

Tanım: Mezar bir kāideye raptedilmiş baş taşından ibarettir. Üst tarafı kırık vaziyetteki şâhide klişe bir manzum parça ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

[149] Üst tarafta bir serlevha ve altında da okunabilen kısmın ilk mısraını tamamlayan klişe bir üç mısraının daha olduğunu tahmin etmek güç değil. Bununla birlikte kaynaklarda vefat tarihi hakkında malumat bulunmayan hattatın ölüm tarihinin mezar taşından tespit edilemiyor oluşu şayan-ı teessüftür.

İsim: Mehmet (Dal Çelebi)
Görev: Hattat, Reisülküttap

Yer: Akseki Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Baş taşı

Dal Muḥammed nām Re’is-i küttāb ḳıldı rıḥleti
Rāḍı olub ol Mu‘īn ḳabrini cennet eyleye

Raḥmete’n li’l-‘ālemīn ya‘nī Şefī‘ul-müznibīn
Umarın rūz-ı ḳıyāmetde şefā‘at eyleye

Gitdi çün darü’l-beḳā[ya] rūşen olsun menzili
Ol mehe karşu çıkub Rıḍvān hürmet eyleye

Nūş idüb a[ā]nda ṣafāyile şarāb-ı kevseri
Dem-be-dem ḥūrī vü ġılmān ile ṣoḥbet eyleye

İşidicek rıḥletin Dā‘ī a[ā]nıŋ tārīḫini
Hüznile bu dem didi Ḥaḳ a[ā]ŋa raḥmet eyleye
sene 1013

Ayak taşı

Ṭoġdı rıḥlet şemsi çün merḥūm Meḥmed başına
Yazıŋ altun ḥalle tārīḫi ḳabri taşına

Dal idi ḳāmeti ‘ibādetde
Pīr olub geçdi ‘ömri ṭā‘atde

Fotoğraf 120

Tanım: Mezar, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhideler şair mahlasının geçmediği sülüs benzeri bir hatla yazılmış manzum kitabelere sahiptir. Merhum şahsın burada medfun olmasının sebebi camiyi kendisinin yeniden yaptırmış olmasıdır. Bu sebeple caminin ismi halk arasında “Dal Camii” olarak da anılmaktaymış.[150]

[150] Reşat Ekrem Koçu, **İstanbul Ansiklopedisi**, 1958-1974, C. 8, s. 4205.

2.16. Hobyar Mahallesi

Hobyar Mahallesi sınırları içerisinde günümüzde üç hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 433-439). Tezin kapsamı dahilinde bir hazire alanında üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi hattat mezar taşı iken iki tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Osman[151] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[151] Vani Medresesi haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 280.

İsim: Yahya
Görev: Hattat, Silahdâr

Yer: Sultan I. Abdülhamid Türbesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Arka taraf

Hüve'l-Bāḳī
Sābıḳā Silahdār-ı şehriyārī
merḥūm ve maġfūr
Ḥāfıẓ Yahyā Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 15 C sene 1204 (2 Mart 1790)

Ön taraf

Hüve'l-Bāḳī

Beni ḳıl maġfiret ey Rabb-i yezdān
Bi-haḳḳı 'arş-ı a'ẓām nūr-ı Ḳur'ān
Gelüb ḳabrim ziyāret iden iḫvān
İdeler rūḥuma bir fātiḥa iḥsān

Sābıḳā Silahdār-ı şehriyārī
merḥūm ve maġfūr
Ḥāfıẓ Yahyā Efendi
rūḥiçün rıżā'en el-fātiḥa

fī 15 C sene 1204 (2 Mart 1790)

Fotoğraf 121

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Katibi kavuğun çubuklu kalafat türündeki başlıklı[152] şâhide hem ön hem arka cephesinde celi sülüs hatla yazılmış kitabelere sahiptir. Arka cephedeki kitabe mensur iken ön cephedeki kitabe manzum ve mensur birliktedir.

[152] İşli, **a.g.e.**, s. 116.

İsim: Ömer
Görev: Esma Sultan'ın Kethüdası

Yer: Sultan I. Abdülhamid Türbesi Haziresi
Hattat: Seyyit Ali Hamdi[153]

Transkripsiyon:

Ön cephede

Bismillāhīrraḥmanirrahīm
Fā'lem ennehū Lā ilāhe illallāh Muḥammedün Resūlullāh
Cenāb-ı işmet-me'āb devletlū Esmā Sulṭān 'alīyyetü'ş-şān ḥażretleriniŋ Kethudā-yı 'ālī-cāları iken irci'ī ilā Rabbik […]
emrine mütāba'at ile irtiḥāl-i
harem-sarāy-ı bākī-menzilet […] dergāh
[...] cennet-mekān firdevs-āşiyān 'Ömer Ağa rūḥiçün rıżā'en-lillāh-i te'ālā fātiḥa | sene 1220

Yan cephede

Ketebehū es-Seyyid 'Alīyyü'l-Ḥamdī

Fotoğraf 122

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Hattatın ketebesini metinden ayrı olarak yan cepheye koyması, sık karşılaşılmayan dikkat çekici bir husûstur.

[153] Kitabenin hattının ona ait olması Sultan I. Abdülhamid Türbesi'nin türbedârlığını yapmış ve saray katipleri zümresine dahil olmuş olmasıyla ilgili olmalıdır. Bkz. www.ketebe.org, Seyyid Alî Hamdî Efendi: https://www.ketebe.org/en/artist/seyyid-ali-hamdi-efendi-787 (18.01.24).

İsim: İbrahim İbiş
Görev: Silahşör baştebdilcisi

Yer: Sultan I. Abdülhamid Türbesi Haziresi
Hattat: Çömez Mustafa Vasıf[154]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Merḥūm cennet-mekān firdevs-āşiyān
Ġāzī Sultān Selīm Ḫān 'aliyyü'r-
raḥmete ve'l-gufrān ḫażretleriniŋ
ser-tebdīl-i Silāhşorān-ı haşşādan merḥūm
ve maġfūr el-muḥtāc ilā raḥmeti rabihi'l-ġafūr
el-hāc İbrāhīm İbiş Ağa'nıŋ rūḥiçün
rıżā'en-li'llāhi te'āle'l-fātiḥa
fī ġurre-i Cā sene 1241 (Aralık 1825-Ocak 1826)

Fotoğraf 123

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[154] Kitabenin hattının ona ait olmasında Sultan I. Abdülhamid Türbesi'nin baştürbedârı olmasının ilgisi olmalıdır. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 443.

İsim: Mehmet Emin
Görev: Hazine-i Hümayun Kethüdası

Yer: Sultan I. Abdülhamid Türbesi Haziresi
Hattat: (Seyyit Mehmet) Hulusi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Ḫazīne-i Hümāyūn Ketḫüdāsı iken
irtiḥāl-i dār-ı beḳā iden
merḥūm ve maġfūr ilā raḥmeti
Rabbihi'l-ġafūr Ḳıbrīsī
es-Seyyid Meḥemmed Emīn Efendi
merḥūmuŋ rūḥiçün fātiḥa

fī B sene 1245 (Aralık 1829-Ocak 1830) |
Ḥarrarahū Ḫulūṣī

Fotoğraf 124

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Mahmudi fesli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.17. Hoca Gıyasettin Mahallesi

Hoca Gıyasettin Mahallesi sınırları içerisinde üç hazire alanı mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 440-442 ve 640). Tezin kapsamı dahilinde bir hazire alanında üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi hattat mezar taşı iken iki tanesi hattatı bilinen mezar taşıdır.

İsim: İbrahim (Afyonkarahisarlı)

Yer: Molla Şemseddin Gürani Camii Yakınındaki Hazire (Vefa Hazire Alanı)

Görev: Hattat

Hattat: -

Transkripsiyon:

el-Bāḳī

Beni ḳıl maġfiret ey Rabb-i yezdān
Gelüb ḳabrim ziyāret iden iḫvān
İdeler rūḥuma bir fātiḥa iḥsān[155]
Afyonḳaraḥiṣārī merḥūm
ve maġfūr el-ḥāc Ḫaṭṭāṭ
İbrāhīm Efendi'niŋ
rūḥuna el-fātiḥa
sene [1][?]43

Fotoğraf 125

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Başlığı yerinde olmayan şâhide celi sülüs hatla yazılmış manzum ve mensur bir arada kitabeye sahiptir.

[155] Klişe haline gelmiş bu kıt'anın ikinci mısraının yazılmamış olması dikkat çekici bir husustur.

İsim: İbrahim Edhem
Görev: Sipahiler Katibi, Cepehane-i Amire Bina Emini

Yer: Molla Gürani Camii Yakınındaki Hazire
Hattat: Aliyyü'l-Mısrî (el-Kemâlî)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Hācegān-ı Dīvān-ı Hümāyūndan
Sipāhīler Kātibi ve Cebeḫāne-i ʻĀmire
Binā Emīni merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
es-Seyyid İbrāhīm Edhem Efendi'niŋ
rūḥiçün el-fātiḥa

fī 5 Za yevmü's-sebt sene 1228 (30 Ekim 1813) | el-faḳīr ʻĀliyyü'l-Mıṣrī[156]

Fotoğraf 126

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Horosani kafesi destarlı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[156] Ketebe tam olarak anlaşılamamaktadır. İ. F. Ayanoğlu ketebeyi "Âsım" şeklinde okumuştur. Bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 1, s. 15. Aynı ketebeye Eyüpsultan Türbesi'nin önündeki hazirede bulunan hicri 1225 tarihli Yağlıkçızâde Mehmet Emin'in ve Yahya Efendi Dergâhı haziresinde hicri 1231 tarihli Şerife Afife'nin kabrinde rastlanır. Bkz. Ahmet Sacit Açıkgözoğlu, "Eyüp Sultan Civarında İmzalı Mezar Taşı Kitabeleri", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı**, YL Tezi, 1995, s. 39 ve 155; Tuba Ruhengiz Dikbıyık, "Hat ve Süsleme Sanatları ve Mîmârî Üslup Bakımından Yahya Efendi Kabristanı Mezar Taşları", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı**, YL Tezi, 2009, s. 60-61. Bilhassa Şerife Afife'nin kabrindeki ketebe, *a.g.t*'de yanlış okunsa da, anlaşılmaya gāyet müsaittir ve bize bu konuda yardım etmiştir. Aynı hattatın yazdığı bir mezar taşı da Yahya Efendi'de bu defa iç mekanda, türbenin yanındadır. Burada aynı hattat, diğerlerinin aksine imzasını istifli değil satır halinde, "el-fakir Aliyyü'l-Mısrî" şeklinde atmıştır. Bkz. Dikbıyık, **a.g.t.**, s. 446-47. Ayrıca her iki imzasında da ketebehu vb. ifadeler kullanmayıp el-fakir'i tercih etmesi imzalarının karakteristik bir özelliği olarak anlaşılmaktadır.

İsim: Ahmet (Hünkar Delisi)
Görev: Şeyh

Yer: Molla Gürani Camii Yakınındaki Hazire
Hattat: Eğrikapılı Mehmet Rasim[157]

Transkripsiyon:

Yine bir cezbedār-ı ‘aşḳ-ı Mevlā
Nişīmengāhın itdi dār-ı ‘uḳbā

Ferāġ-ı meyl-i dünyā kıldı zinde
Selāsin sāl o ḳutbu merkezinde

Muḳīm olub çü ‘anḳa lānesinde
Süleymāniyye bīmārḫānesinde

Laḳab oldu aŋa Ḫünkār Delisi
Velī olmuş idi ‘asrıŋ velīsi

Güzergāh-ı fenādan geçdi āḫīr
Kerāmātı bilindi oldu ẓāhir

İşitdim fevti tārīḫini nāgāh
Beḳāya Şeyḫ Aḥmed göçdü āgāh

sene 1151 (1758-59)

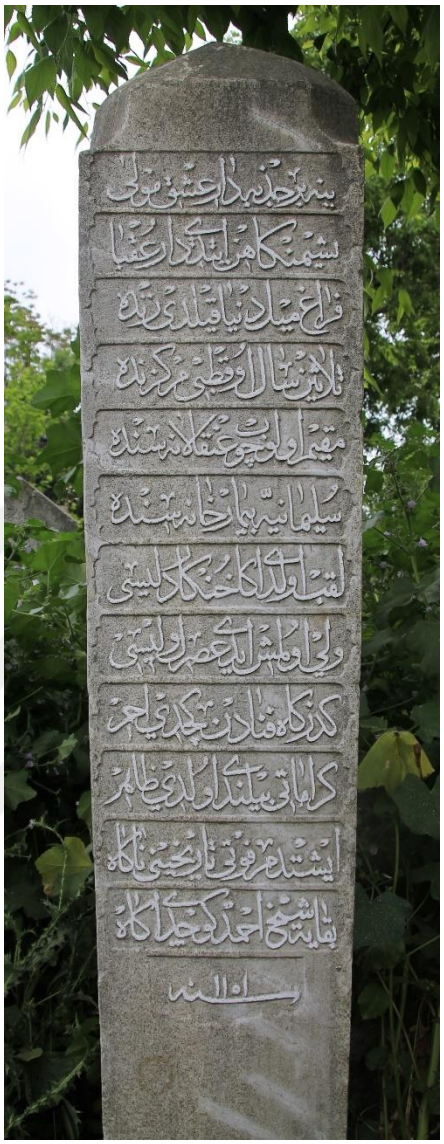

Fotoğraf 127

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Başlıksız şâhide şair Suyolcuzâde Mehmed Necib’in (v. 1758) manzumesini yazdığı[158] celi sülüs hatlı kitabeye sahiptir.

[157] Ayvansarâyi, **a.g.e.**, s. 251.

[158] Ayvansarâyi, **a.g.e.**, s. 251.

2.18. Hocapaşa Mahallesi

Hoca Paşa Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan bir hazire alanı ve bir türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 443-448). Tezin kapsamı dahilinde bir hazire alanın bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşı bir hattata aittir.

İsim: Ahmet (Harsüveli)
Görev: Hattat

Yer: Hasan Ünsi Efendi Tekkesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Çün ecel geldi a[ā]ŋa olmaz emān
Cürmümü 'afv eyle yā Rabbü'l-mennān
Maġfiret ḳıl olmasun ḥāli yamān
Maẓhar-ı nūr-ı şefā'at ḳıl her zamān

Ṭarīḳat-ı Ḳādirīyye'den Ḫarsüveli
merḥūm es-Seyyid el-ḥāc
Ḫaṭṭāṭ Aḥmed Efendi'niŋ rūḥuna fātiḥa
fī 15 C sene 1274 (31 Ocak 1858)

Fotoğraf 128

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Sırmalı sarık[159] başlıklı şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış klişe bir manzum parça ve mensur bir arada kitabeye sahiptir.

[159] **CSRA**, 40:69.

2.19. İskenderpaşa Mahallesi

İskenderpaşa Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on hazire alanı[160] ve bir türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 449-474). Tezin kapsamı dahilinde dört hazirede on dört mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan dört tanesi hattat mezar taşı iken on tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Şeyh Mustafa Beyani[161], Muhaşşi Sinan[162], Nezih[163], Şeyh Ahmet Şevki[164] adlı hattatların mezar taşları ile 9 Ramazan 1302 (22 Haziran 1885) tarihli Hattat Şeyhzâde Seyyid Mustafa Sîret'in yazdığı Ekmelüddin Efendi'nin şâhidesi[165] bulunamamıştır.

[160] Günümüze intikāl etmeyen Mimar Ayas Camii'nin haziresinden de mezar taşları tezde yer almıştır.

[161] Sofular (Ekmel) Tekkesi haziresinde medfundu. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 487.

[162] Yaylak/Kanbur Mustafa Paşa Camii haziresinde medfundu. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 526; Ayvansarâyi, **a.g.e.**, s. 191 ve 295.

[163] Pertevniyal Valide Sultan Camii haziresinde medfundu. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 730.

[164] Ordu Tekkesi'nin haziresinde medfundu. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 3, s. 1437.

[165] Tekkenin ilk şeyhlerinden olan Ekmelüddin Efendi'nin taşını muahharen yazmıştır. Koç, **a.g.e.**, C. 3, s. 1442.

İsim: Hüseyin (Fehimzâde)
Görev: Hattat

Yer: Mimar Ayas Camii Haziresi[166]
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr
ilā raḥmeti Rabbih
i'l-ġafūr Fehim-zāde
Ḫaṭṭāṭ Ḥüseyin Efendi
rūḥiçün fātiḥa | fī 17 R sene [1]264 (23 Mart 1848)

Fotoğraf 129[167]

Tanım: Mezar; baş ve pehle taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[166] Bkz. 198 numaralı dipnot.

[167] Mezar taşının asli yerindeki fotoğrafı için bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, s. 222.

İsim: İbrahim Şevki
Görev: Hattat, Meşk Hocası

Yer: Mimar Ayas Camii Haziresi[168]
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā raḥmeti
Rabbihi'l-ġafūr Meşḳ
Ḫācesi Ḫaṭṭāṭ
İbrāhīm Şevḳī Efendi
rūḥuna el-fātiḥa | sene 1254 (1838-39)

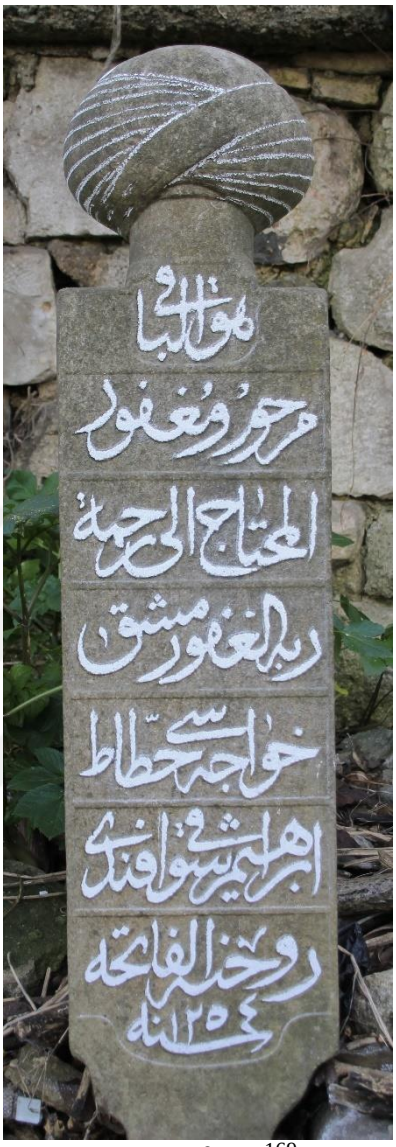

Fotoğraf 130[169]

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibaret gözükmektedir. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[168] Bkz. 198 numaralı dipnot.

[169] Mezar taşının asli yerindeki fotoğrafı için bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 223.

İsim: İsmail (Noktacızâde)

Görev: Hattat, Babüssaade Muhasebecisi

Yer: Amcazâde Hüseyin Paşa Medresesi Haziresi

Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve’l-Bāḳī

El çeker ser-rişte-i ṭūl-i emelden her kişi
Kimesneye olmaz müyesser çünki ‘ömr-i sermedī

İşte sıhr-ı ‘Amūce-z̲āde Ḥüseyin Paşa dirīġ
Eyledi mānend-i sāye cāy-i hak-i esvedi

Ṭamla-i yāḳūt iken her reşḥā-i kilk-i ḫa[ṭ]ṭı[170]
Ṣafḥā-i ‘ālemden itdi ‘āḳıbet keff-i yedi

Defterinden kātib-i taḳrīr ismin ḳıldı ḥa[ḫā]k
Ḥāsib-i Bābü’s-sa‘āde öyle z̲āt-ı emcedi

Ḫāme-i müjgān ile bu beyti taḥrīr eyledim
Cümleniŋ tārīḫinden çün kim du‘ādır maḳṣadı

Z̲evrak-ı kevs̲erle sirāb u bekām itsün Ra’ūf
Bi’r-i zemzem olsun İsmā‘īl Efendi merḳadi

sene 1161 (1748-49)

Fotoğraf 131

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur. Paşalı başlıklı şâhide şair mahlasının geçmediği celi ta’lik hatlı manzum kitabeye sahiptir. Medfun şahsın buraya gömülme sebebi külliyenin banisinin damadı olmasıdır.[171]

[170] Mısraın son kelimesi vezinden dolayı tek “t” ile yazılmıştır.

[171] Derman, **a.g.e.**, C. 3, s. 397. Üçüncü mısraıda geçen “sıhr-ı ‘Amūce-z̲āde Ḥüseyin Paşa” ifade bununla ilgilidir.

İsim: Mehmet Sait
Görev: Hattat, Kasapbaşı Vekili

Yer: Sofular (Ekmel) Tekkesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
gedikliyān-ı dergāh-ı 'ālī
Zu'amālarından[172] sābıḳā Ḳaṣṣāb
başı Vekili merḥūm Ḫaṭṭāṭ
Meḥemmed Sa'īd Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
sene 1213 (1798-99)

Fotoğraf 132

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[172] Kitabede "Zu'amâ" kelimesindeki vav harfi sehven fazladan konulmuştur.

İsim: Muhammet Sait
Görev: Hattat

Yer: Bıçakçı Alâeddin Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Yeniçeri ḳalemi ḫulefālarından
es-Seyyid 'Osmān Efendi'niŋ
maḫdūmu merḥūm Ḫaṭṭāṭ
es-Seyyid Ḥāfıẓ Muḥammed Sa'īd
[…][173]

Fotoğraf 133

Tanım: Mezar bir baş taşından ibaret gözükmektedir. Başlıksız şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Hattatın kabrinin hemen yanında kitabede ismi geçen ve mimari formu birebir aynı olan babasının mezar taşı (v. 3 Câ 1189/2 Temmuz 1775) bulunmaktadır.

[173] Gerisi dört tarafından beton bir blokla kapatılmış olduğundan okunamamıştır.

İsim: Mustafa

Görev: Yağcı

Yer: Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi

Hattat: (Bakkal/Filibeli) Ârif

Transkripsiyon:

Küllü nefsün ẕāiḳatü’l-mevt [Ankebut 29:57]

Şu ḫāk-i ‘ıtırnāk içinde
mestūr-ı dīde-i ehl-i dünyā olan
Yaġcı el-ḥāc Muṣṭafā Efendi
kemāl-i ṣalāḥ-ı hāl ile
yüz yıl mu‘ammer olduḳdan soŋra
ircı‘i emr-i celīline lebbeyk-zen
icābet olmuş bir pīr-i ḫuceste żamīr
olmaġla rūḥunuŋ bir fātiḥa
ihdāsiyle şād buyrulması
zā’irān-ı ṣāḥibü'l-iḥsāndan
temenni ve recā olunur

fī 3 Ẕi’l-ḳa‘ade yevm-i Çeharşenbe sene 1311
(8 Mayıs 1894) | Ketebehū ‘Ārif

Fotoğraf 134

Tanım: Mezar; yüksek bir kāide üzerine oturan oldukça gösterişli lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma
Görev: -

Yer: Sofular (Ekmel) Tekkesi Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin (Eyyübi)

Transkripsiyon:

Allāh Hū

Żapṭīyye Müşīri esbaḳ
Ḥüsnī Paşa ḥalīlesi
ṣāliḥāt-ı müslimātdan
ve ṭarīḳat-ı Şa‘bāniyye mensūbātındaŋ
Ḥāce Fāṭıma Ḫānım’ıŋ rūḥuna fātiḥa
fī 6 Rebī‘ü’l-āḫir sene 1289 (13 Haziran 1872)
| Emīn

Fotoğraf 135

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma

Yer: Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi[174]

Görev: -

Hattat: Hatib-i Kalender (Derviş Ali)[175]

Transkripsiyon:

Nāmdāş-ı Faḫr-i ‘Ālem sābıkā ḳā’im-maḳām
Ya‘nī ol ẕāt-ı melāik-şīmeye Perverdigār

Bu mekānıŋ ṣāhibin i‘ṭā idüb aldı yine
Nām-ı pāki Fāṭıma Ḫānım nesīl ‘ālī-tebār

Ġonca-i nev-reste iken esdi çün bād-ı ecel
Cism-i pākin ḫākile yeksān ḳıldı rūzigār

Çāresiz bir derde düşdü bulmadı dermān ṭabīb
Ḥasret ü firḳatle itdi vālideynin zār zār

Mürġ-ı cennet olduġıyçün ‘azm-i uçmaḳ eyledi
Hak ide Firdevs-i a‘lāda a[ā]ŋı Zehrā’ya cār

fātiḥa | sene 1191 (1777-78)
Harrarahū Ḫaṭīb-i Ḳalender

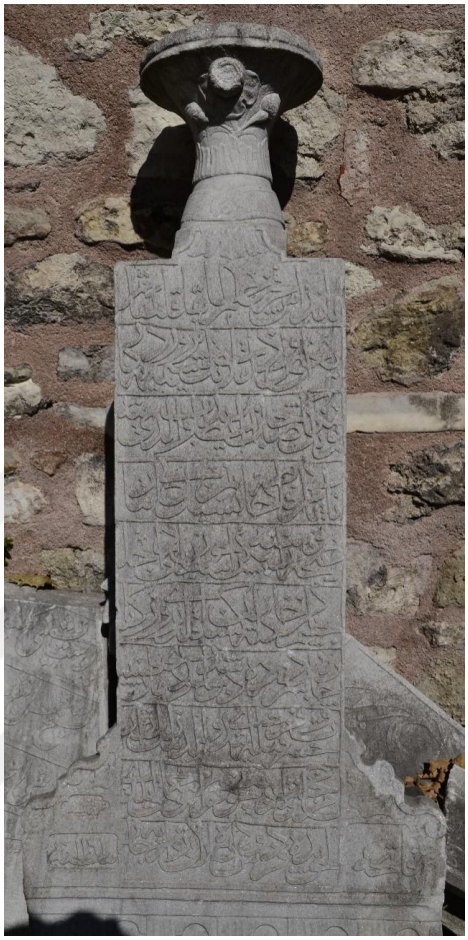

Fotoğraf 136

Tanım: Mezar; baş taşından ibaret durumdadır. Baş taşının altındaki çiçek ve meyve tasvirleriyle tezyin edilmiş bölümden hareketle lahitli bir mezar olduğu anlaşılmaktadır. Hotoz başlıklı şâhide şair mahlasının geçmediği celi sülüs hatlı manzum kitabeye sahiptir.

[174] Bu caminin yerinde eskiden Katib Camii’nin olduğu ve yandıktan sonra arsası genişletilerek bugünkü caminin yapıldığı bilinir. Doğan Yavaş, “Pertevniyal Vâlide Sultan Külliyesi”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, C. 34, s. 241. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/pertevniyal-valide-sultan-kulliyesi (17.01.24). Bu mezar taşının tarih itibarıyla eski caminin haziresinin bir bakiyyesi olduğunu anlıyoruz.

[175] İmzasında yalnız vazifesini kaydeden hattatın Derviş Ali olduğunu, Müstakimzâde’nin kitabında onu “Kalender-hâne Hatîbi” olarak almasından anlayabiliyoruz. Ölüm tarihinin (1200/1786) mezar taşındaki tarihten sonra olması ve kitabedeki yazı nev’inin maharet kesbettiğini bildiğimiz türde olması da bu görüşümüzü desteklemektedir. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 308.

İsim: Hafize
Görev: -

Yer: Sofular (Ekmel) Tekkesi Haziresi
Hattat: Hulûsi (Yazgan)

Transkripsiyon:

Hüve’l-ḥayyü’l-leẕī lā-yemūt

‘Ulemā-i a‘lām ve Fuḳahā-yı
benāmdan sābıḳā Mekke-i mükerreme
Ḳāḍısı Ẕaġferānbolulu
ḥācı Nu‘mān Efendi-zāde
es-Seyyid Meḥemmed Zühdī Efendi
merḥūmuŋ ḥalīlesi merḥūme
Ḥafīẓe Ḫānım’ıŋ rūḥuna
el-fātiḥa

fī 5 Şevvālü’l-mükerrem sene 1320 (5 Ocak 1903) | Ketebehū Ḫulūṣī

Fotoğraf 137

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Bir vazodan taşan stilize yaprak ve çiçeklerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde Halvetiyye tarakatına mahsus tac-ı şerif kabartma olarak işlenmiştir.

İsim: Mehmet Abdülkadir
Görev: Eyüp Kadısı

Yer: Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi
Hattat: Mâlik

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Ṣadr-ı esbaḳ Ḫalīl
Ḥamīd Paşa-zāde
'Ārif Beg ḫafīdi
mevāli-i kirāmdan
Eyyüb Ḳāḍısı
esbaḳ müteveffā
Meḥemmed 'Abdülḳādir Beg
rūḥiçün el-fātiḥa

fī 2 R sene 1267 (4 Şubat 1851) | Ketebehū
Mālik

Fotoğraf 138

Tanım: Mezar, baş ve ayak taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ayşe Münteha
Görev: -

Yer: Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi
Hattat: Mehmet (Şakir) Recai[176]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Ma'den Ḳalemi Ser-ḫalīfesi-zāde
Mektūbī Defteri Ḫulefāsından Ḥāfıẓ
Muḥammed 'Ārif Efendi'niŋ ḥalīlesi
olub 'āzime-i 'ālem-i beḳā olan
merḥūme ve maġfūrun-lehā Saraylı
'Āişe Müntehā Ḫānım rūḥiçün fātiḥa

fī yevmi'l-erba'a min şehr-i 6 B 1248 (29 Kasım 1832) | Reḳamehū Meḥemmed er-Recāī ġufire lehumā

Fotoğraf 139

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Barok bir çereçeve içerisinde bir vazodan taşan stilize çiçeklerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[176] Hattat Mehmed Şakir Recai Efendi, Maden Kalemi başhalifesi Ahmet Nureddin Efendi'nin oğludur. Dolayısıyla buradaki Mehmed Ârif Efendi de Maden Kalemi serhalifesizâde olduğu için Recai Efend*i*'nin biraderi olduğu anlaşılıyor. Bu da hattatın, kardeşinin hanımın mezar taşını yazdığı anlamına gelmektedir.

İsim: Hatice
Görev: -

Yer: Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Şakir Recai[177]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Eshām Muḥāsebesi Ḳalemi Ketebesinden
Ma'den ḫalīfesi-zāde el-ḥāc
Ḥāfıẓ Muḥammed Ṭāhir Efendi'niŋ
zevcesi merḥūme ve maġfūrun-lehā
Ḫadice Ḫānım rūḥiçün ve kāffe
ehl-i īmān ervāḥiçün lillāhi'l-fātiḥa
fī ġurre-i R sene 1260 (Nisan/Mayıs 1844)

Fotoğraf 140

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Barok bir çerçeve içerisinde bir vazodan taşan stilize çiçeklerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış celi sülüs kitabeye sahiptir.

[177] Hattat Mehmed Şakir Recai Efendi, Maden Kalemi başhalifesi Ahmet Nureddin Efendi'nin oğludur. Dolayısıyla buradaki Muhammet Tahir Efendi de Maden Kalemi serhalifesizâde olduğu için Recai Efendi'nin biraderi olduğu anlaşılıyor. Hattatın tıpkı tezde işlediğimiz bir önceki şâhidede olduğu gibi kardeşinin hanımının taşını yazdığı görülüyor. Buna ilave olarak bu kanaate ulaşmamızda kitabe hattının niteliği de etkili olmuştur.

İsim: Abdürrahim
Görev: Kādirî Şeyhi

Yer: Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi[178]
Hattat: Mısrîzâde Ali Rıza Üsküdârî

Transkripsiyon:

Yā Hū

Sālik-i pāk Ḳādirī'niŋ bir mu'aẓẓam mürşidi
Pīr-i menzil ḥażret-i 'Abdurraḥīm-i Ünyevī

Ḳādirī-meslek Üveysī-meşreb ü ġavs idi kim
Rūḥuna ta'ẓīm iderdi rūḥ-i pāk-i Mevlevī

'Ālim ü 'ārif ki naḳd-i ḥāli olmuşdı anıŋ
Maġz-ı Ḳur'ān ü müfād-ı ma'nevī ü Mesnevī

Şāh-ı iḳlīm-i fenā şāhenşeh-i mülk-i beḳā
Ḫādimi olsa sezā idi Emīr-i Dihlevī

Mürşidim idi ṭarīḳ-i Ḥak'da ol merd-i Ḫudā
Ḥamdülillāh oldum ol sulṭān-ı 'aşḳıŋ peyrevi

Ircı'ī emri ile itdi rücū'-i lā-mekān
Düşdi ma'nā mülküne nūr-i cemāli pertevi

Didiler ey Şems tarihin çıḳub isnā 'aşer
İtdi seyr-i lā-mekān 'Abdurraḥīm-i Ünyevī

rūḥ-ı şerīfine el-fātiḥa | sene 1272 (1855-56) |
Mısrī-zāde 'Ālī Rıżā Üsküdārī

Fotoğraf 141

Tanım: Mezar; yüksekçe bir kāidenin üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize yapraklarla tezyin edilmiş tepelikli şâhide şair Osman Şems'in (1814-1893) manzumesini yazdığı[179] celi ta'lik hatlı manzum kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünde Kādirî gülü kabartma olarak işlenmiştir.

---

[178] İbnülemin, "Aksaray'da muhterik Kara Mehmed Paşa Camii haziresinde medfun iken inkılâbdan sonra yolun tesviyesinde kemikleri ve mezar taşı o civarda Pertevniyal Vâlide Sultan Camii haziresine defnolundu." der. Bkz. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, İstanbul, MEB Devlet Kitapları, 1970, C. 5, s. 1761. *Hadika*'da Kara Mehmed Paşa Camii hakkında, "Hüdâyî Efendi Hânkāhı'nda şeyh olan Abdülhay Efendi'ye zâviye olmak üzere binâ olunmuşdur." denir. Bkz. Ayvansarâyi, **a.g.e.**, s. 236. Bunlarla bağlantılı olarak bu mezar taşının kitabesinin muahhar olduğunu düşünüyoruz. Zira Mısrîzâde'nin bu tarihte, tezde işlenenler de dahil olmak üzere, ketebesine rastlanmamıştır. İbnülemin de "inkılâbdan sonra" demekle herhalde 1293/1876 senesindeki ilk meşrutiyeti kastediyor. Büyük ihtimalle bu mezar taşı bu sebeple 1293/1876 sonrasında yazılmıştır. Ayrıca Hattat Mısrîzâde Ali Rıza Efendi de Ünyevi olduğundan, Abdurrahman Ünyevi'nin hemşehrisidir.

[179] Osman Şems, önce Kuşadalı İbrahim Efendi onun irtihalinden sonra da mezar taşının tarihini yazdığı Abdurrahim Ünyevi'ye intisap etmiştir. Bkz. İbnülemin, **a.g.e.**, s. 2255; Koç, **a.g.e.**, C. 4, s. 1722.

İsim: Ömer
Görev: Vezir, Sivas Valisi

Yer: Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi[180]
Hattat: Musaffa

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
Vezīr-i mükerrem Sivas
Vālīsi Bosnevī
el-ḥāc 'Ömer Paşa
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 7 Z sene 1186 (1 Mart 1773) | Ketebehū ed-
ḍa'īf Muṣaffā

Fotoğraf 142

Tanım: Mezar; lahitli olup yalnızca baş taşı günümüze ulaşabilmiştir. Kallavi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[180] Bkz. 174 numaralı dipnot.

İsim: Rukiye
Görev: -

Yer: Pertevniyal Valide Sultan Camii Haziresi[181]
Hattat: Musaffa

Transkripsiyon:

[…]
[…] düşdü derūna nār-ı fırḳat yine āh

[…] kāşānesin ḥüznüyle oldum pür-elīm

[…] olsun didiler tārīḫini
Lāyıḳ-ı Firdevs idüb hakkā anı Rabbü'r-Raḥīm

Ḥasret ile terk idüb ma‘ṣūmun ol nāzenīn
Cennet-i Adn’i Ruḳıyye eyledi dār-ı na‘īm

el-fātiḥa | sene 1185 (1771-72) | Ketebehū Muṣaffā

Fotoğraf 143

Tanım: Mezar yalnız bir baş taşından ibaret durumdadır. Üst bölümü kırık olduğu için tepeliğin neye benzediğini anlamak ve manzum kitabenin tamamını okumak mümkün olmamaktadır. Şâhide celi sülüs hatla yazılmış ve şair mahlasının geçmediği manzum kitabeye sahiptir.

[181] Bkz. 174 numaralı dipnot.

2.20. Kalenderhane Mahallesi

Kalendarhane Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan dört hazire alanı ve dokuz türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 475-501). Tezin kapsamı dahilinde dört hazirede dokuz mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan sekiz tanesi hattat mezar taşı iken bir tanesi hattatı bilinen mezar taşıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Şehzâdeli İbrahim[182], Muslihiddin-i Revani (Revani Çelebi)[183] adlı hattatların mezar taşları bulunamamıştır.

[182] Burmalı Mescit haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 41.

[183] Şu anda yerinde İBB'ye bağlı tıbbi bir merkez bulunan kendi yaptırdığı mescidin haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 499. 1908'de çevrede çıkan yangında zarar gören mescit ve mezar taşı İhtifalci Mehmed Ziya'nın müdahalesiyle yeniden düzenlenerek ihya edilmiştir. Ayrıca onun kaydettiğine göre katibi başlıklı mezar taşının üzerinde üç beyitlik bir kitabe bulunmaktaydı. Bkz. Mehmed Ziya, **a.g.e.**, C. 2, s. 55-57. 1940'lı yılların başlarında Atatürk Bulvarı'nın açılması sırasında mescitle birlikte mezar taşı da hedm edilmiştir. Bkz. Semavi Eyice, "İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihî Eserleri", **Tarih Dergisi**, 2011, S. 27, s. 157.

İsim: İbrahim
Görev: Hattat

Yer: Şehzâde Cam
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

El çeküb bi'l-cümleden itdim beḳāya rıḥleti
Terk idüb girü māl [u] mülk-i devleti
Kim gelüb ḳabrim ziyāret eyleyen iḫvanı
Okusunlar rūḥıma ḳulhūvallāh a[ā]yeti

Merḥum ve maġfūr-leh Ḫaṭṭāṭ
Ḫ[Ḥ]āfiż el-ḥāc İbrāhīm Efendi
rūḥiçün rıżā'en-lillāhi'l-fātiḥa
sene 1219 (1804-05)

Fotoğraf 144

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur.[184] Halvetiyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum kıt'a ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

[184] Aynı pehlede iki kitabeli baş taşı daha vardır. Bu durumda pehlenin ve ayak taşının hangi şâhideye ait olduğu belirsiz kalmaktadır. Bununla birlikte ayak taşının boyu diğerlerinin aksine hattatın taşıyla eş olduğu için ayak taşının bu şâhideye ait olduğunu düşünebiliriz.

İsim: (Nevşehirli Damat) İbrahim (Paşa)
Görev: Hattat, Sadrazam

Yer: Damad İbrahim Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

[Hüve'l-ḫallaḳu'l-bāḳī]

İtdi İbrāhīm Paşa çün vefāt
Raḥmet itsün rūḥuna Rabbü'l-'ibād

Ṣadr-ı 'aẓam olmuş idi sābıḳān
Nice ḥ[ḫ]ayrāt eyledi ol hoş-nihād

Oldu çoḳ ḫayra muvaffaḳ doġrusu
Lāzım itmek rūḥunu ḥ[ḫ]ayr ile yād

İtmege ḥācet ne taṭvīl-i süḥen
Vaṣfdan arīdir ['ārīdir][185] ol 'ālī-nijād

Fevtine 'Āṣım didim tārīḫ ānıŋ
Rūḥuŋ İbrāhīm Paşa ola şād

sene 1143 (1730)

Fotoğraf 145

Tanım: İlk şâhide bî-ser ü bî-pâ (başsız ve ayaksız) formundadır. İkinci şâhide lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. İkinci şâhide kallavi başlıklıdır. İlk şâhide celi ta'lik, ikinci şâhide celi sülüs hatla yazılmış birbirinden küçük farklılıklar taşıyan şair Ârifzâde Âsım'ın (v. 1737) manzumesini yazdığı kitabeye sahiptir.[186] Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın birbirinden form olarak çok farklı iki şâhideye sahip olması Patrona İsyanı olarak bilinen harekette öldürülmesiyle alâkalıdır. Önce ilk şâhidesi damadı Kethüda Mehmet'in Süleymaniye'deki konağının bahçesine rezk edilmiş, bilahare külliyesinin haziresine nakledilmiştir. Asilerin muvakkat hükümranlığı sona erdiğinde de iade-i itibar olarak kallavili mezar taşı yaptırılmıştır.[187]

[185] *Arifzâde Âsım Divanı*'nda (Milli Yazmalar, nr. 6868) "aridir" (elifle) yazıyor.

[186] Kallavi kavuklu taşta yazan fazlalıklar ve farklılıklar köşeli parantez ile gösterilmiştir.

[187] Oktay Türkoğlu, "Patrona Halil İsyanı ve Üç Paşanın Hazin Sonu", **Derin Tarih**, S. 128, Kasım 2022, s. 149.

İsim: Mehmet Sait Raşih (Vanizâde)
Görev: Hattat, Yenişehir-i Fener Kadısı

Yer: Şehzâde Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Hayyü'l-Bāḳī

Sābıḳān Yenişehr-i Fenār
Ḳāḍısı merḥūm ve maġfūr-leh
Vānī-zāde es-Seyyid
Meḥemmed Sa'īd Rāşiḥ Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
sene (Safer) 1190 (Mart-Nisan 1776)[188]

Fotoğraf 146

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kabrin sokağa bakan yönüne muvacehe penceresi açtırılmıştır.

[188] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 360.

İsim: Mehmet Salim
Görev: Hattat, Rumeli Kazaskeri

Yer: Arpa Emini Mustafa Efendi Mektebi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Sābıḳān Rūm-ili
Ḳāḍī‘-askeri
merḥūm ve maġfūr-lehū
Meḥemmed Sālim Efendi’niŋ
rūḥuna el-fātiḥa
sene 1156 (1743-44)

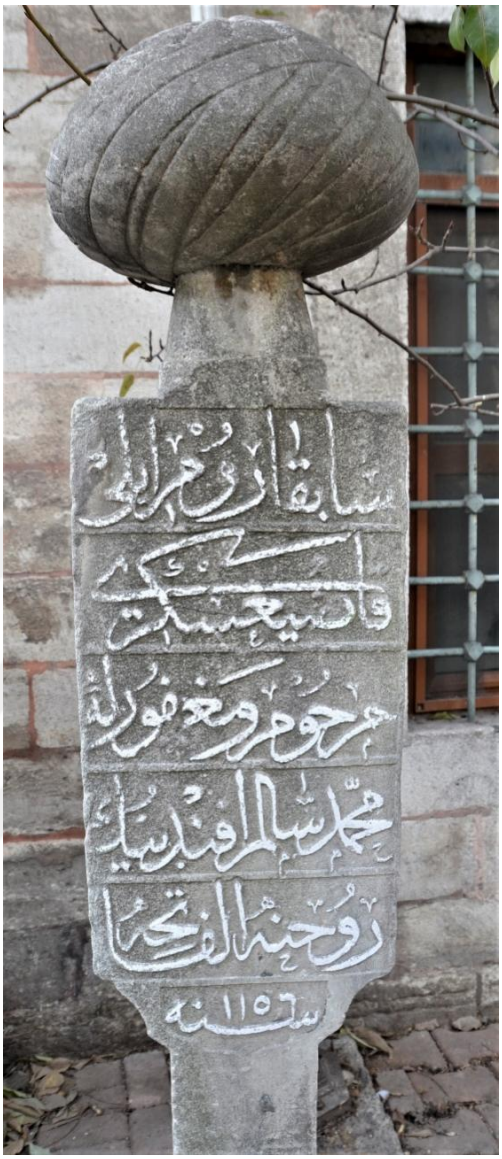

Fotoğraf 147

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Tanımlanamayan başlıklı şâhide[189] celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin buraya defnedilme sebebi yapının bânisinin, şeyhülislamlık da yapmış olan babası Mustafa Efendi olmasıdır.

[189] Başlık itibarıyla Tabib-i Hassa Hattat Hasan (F. 101) ile büyük benzerlik taşımaktadır.

İsim: Mustafa (Hatipzâde)
Görev: Hattat, Türbedar

Yer: Şehzâde Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr-leh
Şeh-zāde Sulṭān Muḥammed
Ḫān ḥażretleriniŋ
Türbedārı merḥūm
Ḫaṭṭāṭ Ḫaṭīb-zāde
Muṣṭafā Efendi'niŋ
rūḥiçün el-fātiḥa
sene 1202 (1787-88)

Fotoğraf 148

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Nezkep başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur sahiptir.

İsim: Muhammet Emin Recai
Görev: Hattat, Tevkii

Yer: Şehzâde Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Cennet-mekān firdevs-aşiyān
sābıḳā Tevḳī'-i hümāyūn merḥūm
ve maġfūr el-muḥtāc ilā raḥmeti
Rabbihi'l-ġafūr el-ḥāc
Muḥammed Emīn Recā'ī
Efendi rūḥ-i şerīfiçün
el-fātiḥa | fī 5 Receb sene 1194 (7 Temmuz 1780)

Fotoğraf 149

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Horosani kafesi destarlı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kabrin sokağa bakan yönüne muvacehe penceresi açtırılmıştır.

İsim: Mustafa (Vezir Ferhat Paşazâde)
Görev: Hattat

Yer: Şehzâde Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Merḥūm el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
Mir-i 'ālem Muṣṭafā Aġa ibn-i Ferhād Paşa el-Vezīr
rūḥiçün fātiḥa | fī 24 Şehr-i Recebü'l müreccb sene
1022 (9 Eylül 1613)

Fotoğraf 150

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Sekiz köşeli başlıksız şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabe baş taşına değil, lahitle baş taşı arasındaki geçiş bölümüne yerleştirilmiştir.

İsim: Namık İbrahim
Görev: Hattat

Yer: Burmalı Mescid Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī | Allāh subḥānehū ve te'ālā

Merḥūm ve maġfūr
Ḫaṭṭāṭ Nāmıḳ İbrāhīm
ḳuluna ve bi'l-cümle mü'mīnīn
[ve] mü'mīnāta raḥmet eyleye
Āmīn[.] bi-ḥurmeti sūret
el-fātiḥa
sene 1190 (1776)[190]

Fotoğraf 151

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur. Bî-ser ü bî-pâ (başsız ve ayaksız) şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[190] Müstakimzâde hattatın ölüm tarihini 10 Zilhicce 1189 (1 Şubat 1776) olarak verir. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 49. *Mecmuâ-i Tevârih*'te de aynı şekilde mukayyettir. Bkz. Ayvansarâyî, **a.g.e.**, s. 355.

İsim: Fatma Nur-ı Felek
Görev: -

Yer: Şehzâde Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin Eyyübi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ḳaresi sancaġı ḫānedānından
Ḳarṣ Mutaṣarrıfı esbaḳ Meḥemmed
Şerīf Paşa ḥalīlesi Fāṭıma
Nūr-ı Felek Ḫanım rūḥiçün fātiḥa
fī 16 Za sene 1295 (3 Ekim 1849) | Emīn Eyyübī

Fotoğraf 152

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Tepeliksiz şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.21. Karagümrük Mahallesi

Karagümrük Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan dört hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 502-515). Tezin kapsamı dahilinde iki hazirede üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunların üçü de hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Şeyh Şemsettin[191] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[191] Ayşe Hatun Zaviyesi'nde medfundu. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 3, s. 1087. Aynı eserin bir sonraki sayfasında vefatıyla ilgili manzum bir kayıt yer almaktadır.

İsim: Emine Raife

Görev: -

Yer: Ayşe Hatun Tekkesi (Seyyid Resmî Tekkesi) Haziresi
Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hū[192]

‘Ā’işe Ḫātun ibnet-i Şeyḫ İbrahīm
Efendi’niŋ işbu Ḳādirīler zāviyesinde
ḫādimü’l-fuḳarā Şeyḫ Muḥammed Nūrī
sellemehullāhıŋ ḳāīnvālidesi
ve sābıḳā Evḳāf Müfettişi Hāce
Aḥmed Nüzhet Efendi merḥūmuŋ
zevcesi Emīne Ra’ife Ḫānım’ıŋ
rūḥiçün el-fātiḥa

fī leyle-i Cum‘a 23 Cumāde’l-ūlā sene 1317
(29 Eylül 1899) | Ketebehū ‘Ārif

Fotoğraf 153

Tanım: Mezar; baş, bir kısmı kırılmış ayak ve pehle taşlarından oluşur. Kādirî gülü ve güllerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[192] Müsenna (aynalı//simetrik) olarak yazılmıştır.

İsim: (Hâkānî) Mehmet
Görev: Şair

Yer: Mihrimah Sultan Camii Haziresi
Hattat: Hüseyin Macit Ayral[193]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ḥilye-i Ḫāḳānī nāẓımı
meşhūr Ṣā'ir
Ḫāḳānī Muḥammed Beg
rūḥiçün fātiḥa
sene 1015 (1606-07)

Fotoğraf 154

Tanım: Mezar, ikisi üstüvani ve Arap harfleriyle, biri de günümüze yakın tarzda Latin harfleriyle düzenlenmiş üç taştan oluşur. Bu taşlardan en eskisi hazirenin sokağa bakan penceresi önünde bulunmaktadır.[194] Yeni mezara muttasıl üstüvani diğer şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabe muahhardır. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi hanesinin bu civarda yer almasıydı.[195]

---

[193] Bkz. Bir alttaki dipnot.

[194] Bu mezar taşında şu garabet ifadeler yazmaktadır: "Hüve'l-Bâkī / Merhûm Hille-i / Hâkānî hazretler / rûhiçün / el-fâtiha." Muallim Naci bu mezar taşı kitabesi için şunları kaydeder: "Anlaşılıyor ki 'Hilye-i Hâkanî denilmek istenmiş. Merhumun adını mezar taşına yazmak isteyen adamın bu nâmı 'Hilye-i Hâkanî olmak üzere tasavvur etmesi, sonra bunu da doğru yazamaması, şaşmaktan ziyade teessüfe şayan olan hâllerdendir. Hiç şüphesiz ki, bu yazı Hazret-i Şeyh Attar'ı 'Pend-i Attar Hazretleri' ünvaniyle yâdedenlerden birinin kaleminin eseridir. Böyle şeyler güce gidiyor. İnsan bir kabrin içindeki zâtın büyüklüğünü düşünüyor bir de dışındaki kitâbeye bakıyor, kabrin için 'Ne kıymet bilmez adamlar imişsiniz!' yollu bir ses işitiyormuşcasına utanıyor". Bkz. Muallim Nâci, **Osmanlı Şairleri**, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986, s. 62. *Hadika*'da "seng-i mezarında hat yoktur" der. Bkz. Ayvansarâyi, **a.g.e.**, s. 65. Bunu göz önünde tuttuğumuzda Hâkānî Mehmet Bey adına yalnız üstüvani bir şâhidenin rekz edildiğine, muahharen de bugün görülen kitabenin yazıldığını anlıyoruz. Fotoğraftaki şâhide A. Süheyl Ünver'in çabalarıyla Hattat Macit Bey'e ısmarlanarak yaptırılmıştır. Yaptırılma sebebi de yukarıda Muallim Naci'nin hayretini mucib olan durumdur. Bkz. M. Uğur Derman ve İskender Pala, **Hilye-i Hâkānî**, İstanbul, Albaraka Yayınları, 2020, s. 22-23.

[195] Derman ve Pala, **a.g.e.**, s. 21-22; Muallim Nâci, **a.g.e.**, s. 63.

İsim: Letafet
Görev: -

Yer: Mihrimah Sultan Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Rıfat (Mısrî/Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Āh mine’l-mevt

Şehinşāh-ı cihān merḥūm Ḫān Maḥmūd
çerāġından
Ṭabībe ve Leṭāfet Ḫānım’a diller ḥazīn oldu

Olub Ḳolaġası Maḥmūd Aġa’nıŋ zevce-i pāki
Anıŋla dār-ı fānīde güzerān-ı sinīn oldu

Aŋa virmişdi bir maḫdūm-ı zībā ḥażret-i
Ḥaḳ[ḳ] kim
Olub ismi Ḥamīd Beg dehrde pek nāzenīn
oldu

Ecel ol nev-civānı çünki atdı ḳara ṭopraġa
A[Ā]nıŋ hicriyle āḫir bu daḫī ḫāke defīn oldu

Sekiz cennet çıkub Cevrī diseler cevherī tārīḫ
Leṭāfet Ḫānım’a gülzār-ı firdevs-i berīn oldu

rūḥiçün rıżā[en]-lillāhi’l-fātiḥa | Ẕi’l-ḥicce
yevm-i ṣalı sene 1280 (Mayıs/Haziran 1864)
| Eṣer-i ḫāme-i Meḥemmed Rif‘at

Fotoğraf 155

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Bir vazodan taşan stilize çiçeklerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide mâil olarak celi ta’lik hatla yazılmış kitabeye sahiptir.

2.22. Kemal Paşa Mahallesi

Kemal Paşa Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan üç hazire alanı ve beş türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 518-534). Tezin kapsamı dahilinde iki hazirede üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan iki tanesi hattatlara ait mezar taşı iken bir tanesi hattatı bilinen mezar taşıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Mehmet Behçet[196] ve Şeyh İsmail Hilmi[197] adlı hattatların mezar taşları bulunamamıştır.

[196] Oğlunun da defnedildiği yerde (bkz. F. 157) medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 413.

[197] Sultan III. Mustafa ve III. Selim türbesi haziresinde medfundu. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 790.

İsim: Mehmet Selim
Görev: Hattat

Yer: Kemal Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr-leh
Molla Begefendi ḥażretleriniŋ
kerime-i muḫteremeleri 'iffetlū
ḫānımefendiniŋ dāye-ẕādeleri
Ḫaṭṭāṭ Meḥemmed Selīm Efendi'niŋ
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 27 B sene 1211 (26 Ocak 1797)

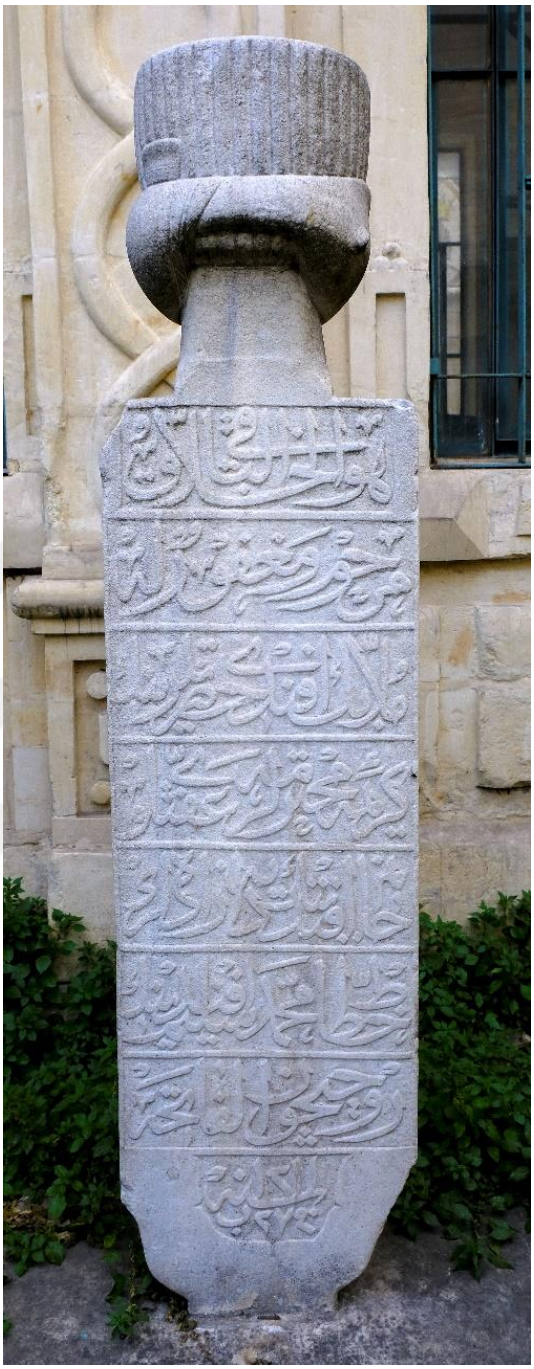

Fotoğraf 156

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mustafa Cevdet (Behçetzâde)
Görev: Hattat, Süvari Mukabelesi

Yer: Hoşkadem Medresesi Haziresi[198]
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr-leh Ḫācegān-ı
Dīvān-ı Hümāyūndan Muḳābele-i Süvāri iken
'āzim-i ḳurb-ı Raḥmānī ve ḫaṭṭ-ı ta'liḳde
'İmād-ı s̱ānī olan Beḥcet-ẕāde
Muṣṭafā Cevdet Efendi
rūḥiçün rıżā'en-lillāh
el-fātiḥa
fī 27 R sene 1201 (16 Şubat 1787)

Fotoğraf 157[199]

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibaret gözükmektedir. Horasani kafesi destarlı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi hanesinin bu civarda yer almasıydı.[200]

---

[198] Bu hazirenin ismi hakkında müteredditdurumdayız. Kabrin bulunduğu yer Hoşkadem Mescidi'nin karşısında Defterdar Sebili'nin arkasıyla Ankaravi Mehmed Efendi Medresesi'nin giriş kapısının önüne tesadüf eden alandadır**.** Bkz. Ekler, F. 477. Revnakoğlu, hattatın mezar taşının metnini de vererek burayı bizatihi onun ismiyle, "Hattat Behcetzâde Mustafa Efendi haziresi" olarak adlandırır. Revnakoğlu, ayrıca; "pek harap bir hâlde bulunan" bu hazireden, tek şâhideden ibaret kabir taşıyla mezarının diğerleri gibi yine Mimar Ayas Câmi'i şerîfi haziresine naklinin pek lüzumlu ve yerinde olacağını" ilgili makamlara bildirmişti. **Bkz.** Koç, **a.g.e.**, C. 4, s. 1532-1535. Behçet Ünsal, "Medresenin önünde, Hoş Kadem Camii karşısındaki köşede, vaktiyle bir de mektep varmış. Bizim incelememiz sırasında (1955) mektep binası yoktu; fakat kıymetli mezar taşlarını havi küçük hazire duruyordu. Birkaç yıl sonra baktık ki o da yok olmuş." der. Bkz. Behçet Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri II**, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1968, s. 22. Mimar Ayas Camii de 1959'de yıkıldığında haziresinin bir kısmı zayi olmuş bir kısmı da Eyüp'te Afife Hatun Tekkesi'nin arkasındaki alana taşınmıştır. Bkz. Fâzıl Ayanoğlu, "İstanbul'da Yola Kalbedilen Cami Vesaire", **Vakıflar Dergisi**, S. 8, 1969, s. 333. Buna karşın bu alanı tetkīk ettiğimizde Mustafa Cevdet'in mezar taşına tesadüf edemedik. Bu durumda ya Revnakoğlu'nun tavsiye mektubuna itibar edilmeyip taşın olduğu yerde veya Mimar Ayas Camii'nin hedmi sırasında naklediliği yeni yerinde imha edildiğini anlıyoruz.

[199] Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 214. Başka bir fotoğrafı için bkz. **CSRA**, 40 no'lu hattatlarla ilgili dosyanın ikinci pozu. Ayrıca kitabe kaydı için bkz. **CSRA**, 40:72.

[200] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 413.

İsim: Ali
Görev: Şazeli Şeyhi, Kemal Paşa Camii'nin İmamı

Yer: Kemal Paşa Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin (Eyyübi)

Transkripsiyon:

Yā Rab bi-nübüvvet-i Rasülü's-seḳaleyn
Yā Rab be-ġazā konende-i Bedr [u] Ḥuneyn
'İṣyān-ı marā dü-nīm kon der 'araṣāt
Nıṣfeş be-Ḥasan be-baḫş nıṣfeş be-Ḥüseyin[201]

'Ulemā-yı Rāsiḫīnden ve ḳudemā-yı Meşāyiḫīnden
muḥibb-i āl-i 'abā ve Mürşīd-i ṭarīḳat-ı 'ālīyye-i
Ebū'l-Ḥasan eş-Şāzeliyye'den İmām-ı camī'-i
şerīf-i Kemāl Paşa es-Seyyid
'Ālī Efendi'niŋ rūḥiçün fātiḥa
sene 1282 (1865-66) | Emīn

Fotoğraf 158

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış manzum bir kıt'a ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir. Manzum bölüm Farsça yazılmıştır. Serlevhanın üstündeki bölümde Şazeliye tarikatına mahsus tac-ı şerif kabartma olarak işlenmiştir.

[201] Bu kıt'a Hz. Mevlana'ya atfedilir. Bunu birçok Osmanlı hattatı da birkaç lafız farkıyla levha olmak üzere yazmıştır. Dr. Selman Soydemir tarafından yapılan çevirisi şu şekildedir: "Ya Rabbi, insanların ve cinlerin Peygamberi Efendimiz'in (s.a.v.) nübüvveti hürmetine. Ya Rabbi, Bedir ve Huneyn gazvelerinde gaza edenler hürmetine. Benim isyan ve günahımı kıyamet günü Arasat'ta ikiye böl de; yarısını Hz. Hasan, diğer yarısını da Hz. Hüseyin hürmetine bağışla Ya Rabbi".

İsim: Fatıma Cihan-füzun

Görev: -

Yer: Sultan III. Mustafa ve III. Selim Türbesi ve Haziresi
Hattat: Seyyit Ali Hamdi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥallāḳu'l-Bāḳī
Cennet-mekān Firdevs-āşiyān Sulṭān
Selīm Ḫān 'aleyhi'r-rahmetü'l-ġufrān
ḥażretleriniŋ çeraġ-ı ḫāṣṣa-i hümāyūnlarından
olub Müderrisīn-i kirāmdan Muḥammed Münīr Beg
Efendi'niŋ ḥalīle-i celīleleri merḥūme
maġfūr[un]-lehā Fāṭıma Cihān-füzūn Ḳādın'ıŋ
rūḥüçün rıżā'en-lillāh fātiḥa | fī Ẕ sene 1226 (Aralık
1811/Ocak 1812)

Ketebehū es-Seyyid 'Alīyyü'l-Ḥamdī

Fotoğraf 159

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Barok etkilerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide her iki yüzünde de aynı yazı ve ibareler barındıran celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabelere sahiptir.

2.23. Küçük Ayasofya Mahallesi

Küçük Ayasofya Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan üç hazire alanı ve bir türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 539-547). Tezin kapsamı dahilinde üç hazirede toplamda beş mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşlarının tümü de hattatlara aittir.

İsim: Hasan
Görev: Hattat

Yer: Bostani Ali Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Merḥūm Hāce
Ḫaṭṭāṭ Ḥasan
Efendi rūḥuna
fātiḥa | sene 1191 (1777-78)

Fotoğraf 160

Tanım: Mezar, bir kāideye raptedilmiş baş taşından ibarettir. Başlıksız ve kaba yontu taş biçimindeki şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: İbrahim (Kavafzâde)
Görev: Hattat, Yeniçeri Katibi

Yer: Sokullu Şehid Mehmed Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Yā Hū

el-ḥāc Evḥad
Şeyḫi es-Seyyid Ḥüseyin
Efendi'niŋ neslinden bu ḫanḳāhda
Şeyḫ olan Seyyid Velī Efendi'niŋ
ḳāin peder[i]e Ḳavaf-zāde ikinci
cemā'atiŋ yazıcısı
Ḥ[Ḫ]aṭṭaṭ İbrahim Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
sene 1201 (1786-87)

Fotoğraf 161

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Halvetiyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Şevket Sait (Siyahizâde)
Görev: Hattat, Muhasebe-i Evvel şakirdi

Yer: Sokullu Şehid Mehmed Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Subḥāne'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Meḥemmed Şevket Sa‘īd meskenidir bu mezār
‘Āḳıbet hüsni bahārın ḥarāb itdi rūzgār
Nā-murād gitdi cihāndan irmedi maḳṣūduna
Cennet-i firdevs-i ‘ālā ola aŋa gül‘i-zār [gül-zār]

Merḥūm Siyāhī-ẕāde Ḫaṭṭāṭ
Şevket Meḥemmed Sa‘īd Şākird-i
Muḥāsebe-i Evvel rūḥiçün
el-fātiḥa | sene 1178

Fotoğraf 162

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir**.** Paşalı başlıklı celi sülüs hatla yazılmış manzum bir kıt’a ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

İsim: Mustafa (Kadızâde)
Görev: Hattat

Yer: Sokullu Şehid Mehmed Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Ḳāḍı-zāde nām-daş-ı Muṣṭafā
Müttaḳī bir ẕāt idi āl-i Resūl

Pīr idi üstād-ı ḫaṭṭātīn idi
Göçdü ḥayfā oldu çoḳ kimse melūl

Dīdeden āb aḳdı tārīḫin didim
Ḳāḍı-zāde buldu Mevlā'ya vüṣūl

fī ġurre-i Receb sene 1210 (Ocak/Şubat 1796)

Fotoğraf 163

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Barok tarzda istidriye kabuklarıyla tezyin edilmiş tepelikli şâhide şair mahlasının geçmediği mâil olarak celi sülüs hatla yazılmış manzum kitabeye sahiptir.

İsim: Şirin Ali
Görev: Hattat, Harem Ağası

Yer: Küçük Ayasofya Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Baḳmayın çeşm-i baṣīretle bu mezārım
ṭaşına[,] bir fātiḥa oḳuyan
[o]lsun Resūl'e āşina

Merḥūm ve maġfūrun-leh
Ḫaṭṭāṭ Şirīn 'Ālī Aġa
be-Ḫulūṣī an Aġayān-ı
Ḥarem-i hümāyūn el-fātiḥa
sene 1227 (1812-13)

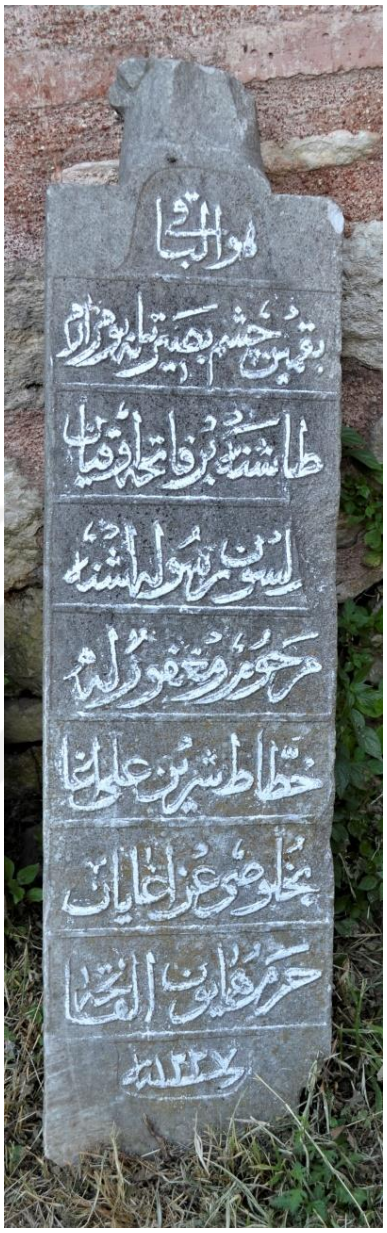

Fotoğraf 164

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Başlığı kırılmış şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum beyit ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

2.24. Mercan Mahallesi

Mercan Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan bir hazire alanı ve bir türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 548-550). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirede bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu, mezar taşı hattatı bilenen bir şâhidedir.

İsim: Mustafa
Görev: Yemişçibaşı

Yer: Çandarlı Atîk İbrahim Paşa Camii Haziresi
Hattat: Seyyit Osman

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Allāh subḥānehū ve te'ālā
celle şānuhū ḫażretleri
Yemişçi-başı merḥūm
ve maġfūr ilā raḥmeti Rabbih
'i'l-ġafūr Muṣṭafā Aġa
ḳuluna ve cemī'ān mü'minīn
ve mü'mināta raḥmet eyleye
bi-ḥurmeti'l-fātiḥa
fī 23 S sene 1198 (17 Ocak 1784)

Ketebehū Seyyid 'Oṣmān

Fotoğraf 165

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.25. Mevlanakapı Mahallesi

Mevlanakapı Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 554-569). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirede bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşı bir hattata aittir.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Ebubekir[202] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[202] Mimar Acem Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 125.

İsim: İsmail (Mimar Şeyhi)
Görev: Hattat, Mimar Acem Tekkesi Şeyhi

Yer: Mimar Acem Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Allāh subḥānehū ve te‘ālā
Mi‘mār Şeyḫi merḥūm
es-Seyyid eş-Şeyḫ İsmā‘īl
Efendi ḳuluna raḥmet eyleye
āmin el-fātiḥa
sene [23 Zilhicce] 1193 (1 Ocak 1780)[203]

Fotoğraf 166

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Halvetiyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı **şâhide** celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[203] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 110.

2.26. Mimar Kemalettin Mahallesi

Mimar Kemalettin mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan üç hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 577-583). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirede ve bir türbede birer mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan biri hattatı bilinen bir mezar taşı iken diğeri hem hattat hem hattatı bilinen bir mezar taşıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde İbrahim Efendizâde Abid[204] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[204] Mehmed Ziya, **İstanbul ve Boğaziçi**, İstanbul, Darü'l-Tıbâatü'l-Âmire, 1336/1928, C. 2, s. 12.

İsim: Muhammet Ragıp
Görev: Hattat, Sadrazam

Yer: Ragıp Paşa Türbesi
Hattat: Kaşıkçızâde Hüseyin Ârif[205]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Ṣāhibü'l-ḫayrāt ve'l-ḥasenāt
el-merḥūm ve'l-maġfūr-leh el-muhtāc
ilā raḥmeti Rabbihi ġafiri's-seyyi'āt
Ṣadr-ı 'Aẓam Muḥammed Rāġıb Paşa
ṭābesserāhū bi-revāaihi'l-cennāt
rūḥiçün el-fātiḥa

fī 25 Ramaẓān sene 1176 yevm-i cum'a (9 Nisan 1793)

Fotoğraf 167

Tanım: Mezar; husûsî türbesinde ve münferit vaziyette olup lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Kallavi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[205] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 168.

İsim: Ömer Sırri
Görev: Deavi Nazırı Kesedarı

Yer: Çoban Çavuş Camii Haziresi
Hattat: Seyyit Mustafa

Transkripsiyon:

Yā Ḥannān

Dīvān-ı De‘āvī Nāẓırı
Kisedārı Ḫācegān-ı
Dīvān-ı Hümāyūndan ve dāḫiliyye
ḳalemi ḫulefāsından es-Seyyid
‘Ömer Sırrī Efendi’niŋ
rūḥiyçün rıżā’en-lillāh

el-fātiḥa | 22 R sene 1257 (13 Haziran 1841) |
Ketebehū Seyyid Berber el-ḥāc Muṣṭafā

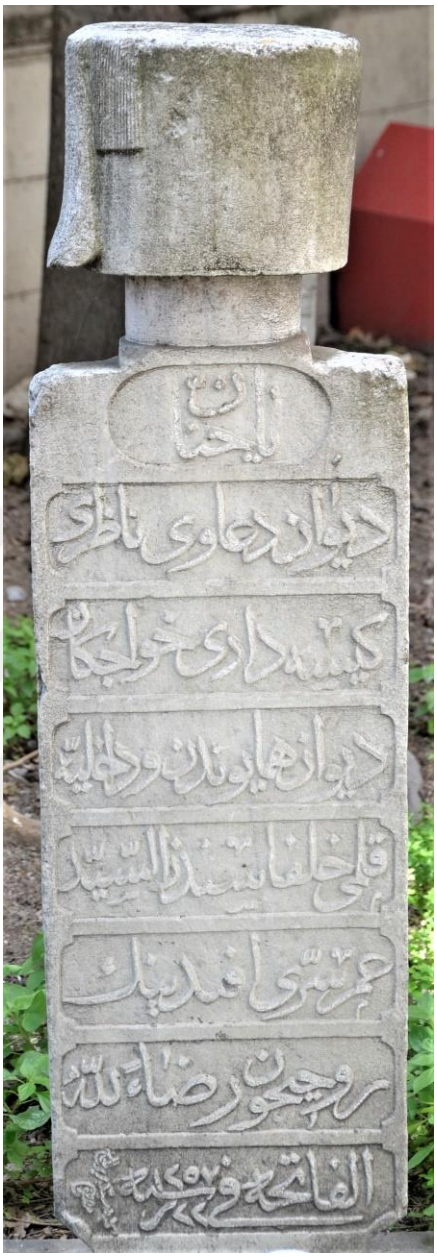

Fotoğraf 168

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Mahmudi fesli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.27. Mimar Hayrettin Mahallesi

Mimar Hayrettin Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan üç hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 570-583). Tezin kapsamı dahilinde iki hazirede iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan bir tanesi hattat mezar taşı iken bir tanesi hattatı bilinen mezar taşıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Mehmet Nigini[206] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[206] Tatlıkuyu/Esir Kemal Mescidi haziresinde medfundu. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 441.

İsim: (Kaymak) Mustafa (Paşa)
Görev: Hattat, Kaptan-ı Derya

Yer: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Türbesi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbihi
'l-ġafūr Ḳapudān
Muṣṭafā Paşa rūḥuna
el-fātiḥa
sene 1143 (1730)[207]

Fotoğraf 169

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Kallavi başlıklı[208] şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Medfun şahsın burada yatmasının sebebi külliyenin bânisinin büyük dedesi olmasıdır. Mezar taşı 1956'daki istimlakten nasibini alarak ortadan ikiye kırılmıştır.[209]

[207] Patrona İsyanı sırasında öldürülmüştür. Bkz. Türkoğlu, **a.g.m.**, s. 146-49.

[208] Tuhfe'de "mücevveze" kaydının bulunması ilginçtir. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 482.

[209] M. Burak Çetintaş, **1453'ten 1928'e kadar İstanbul'da Gömülmüş Türk Denizcilerinin Mezar Taşları**, İstanbul, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, 2009 s. 116. Sağlam vaziyeti için bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C.1, s. 300.

2.28. Molla Fenari Mahallesi

Molla Fenari Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan yedi hazire alanı ve dokuz türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 584-610).[210] Tezin kapsamı dahilinde beş hazirede toplam elli iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan on beş tanesi hattat, biri hem hattat hem hattatı bilenen, otuz beş tanesi ise hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Seyyid Ebubekir-i Firdevsi[211], Süleyman-ı Penah[212], Ali bin Abdurrahman[213], Mir Feyzullah[214], Taczâde Mehmet[215], Mustafa Na'ti[216] adlı hattatların mezar taşları ile 16 Cemaziyelahir 1324 (7 Ağustos 1906) tarihli manzum ve mensur bir arada kitabesini Hattat Seyyid Müderris Mahmud Esat'ın yazdığı Şeyhzâde Ali Hulusi es-Sa'di'nin şâhidesi[217] bulunamamıştır.

[210] Kitapta "Sultan II. Abdülhamid Türbesi ve Sultan Abdülaziz Türbesi" ve ''Nef-i Fidan Türbesi" olarak ayrıca gösterilen türbeler, II. Mahmud Türbesi dahilinde olduğunda için sayılmamıştır. Kitapta "Mahmud Paşa Türbesi Haziresi" ve "Mahmud Paşa Camii Haziresi" olarak iki başlık halinde gösterilen hazire ikinci isim tercih edilerek tek sayılmıştır.

[211] Mahmud Paşa Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 125.

[212] Mahmud Paşa Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 195.

[213] Gazi Atik Ali Paşa Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 289.

[214] Çorlulu Ali Paşa Medresesi haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 326.

[215] Mahmud Paşa Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 361.

[216] Koca Sinan Paşa Medresesi haziresinde medfundu. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 490.

[217] Mengene/Şah Ali Baba/Cünuni Ali Efendi Tekkesi'nin haziresinde medfundu. Koç, **a.g.e.**, C. 5, s. 2092.

İsim: Abdülfettah
Görev: Hattat, Sersikkezen

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ḳudemā-yı ricāl-i
Devlet-i 'Ālīyye'den
ve rütbe-i bālā aṣḥābından
Ser-sikke-ken-i cenāb-ı
şehriyārī el-ḥāc
'Abdülfettāḥ Efendi
merḥūmuŋ rūḥ-ı
şerīflerine el-fātiḥa
fī 8 R sene 1314 (16 Eylül 1896)

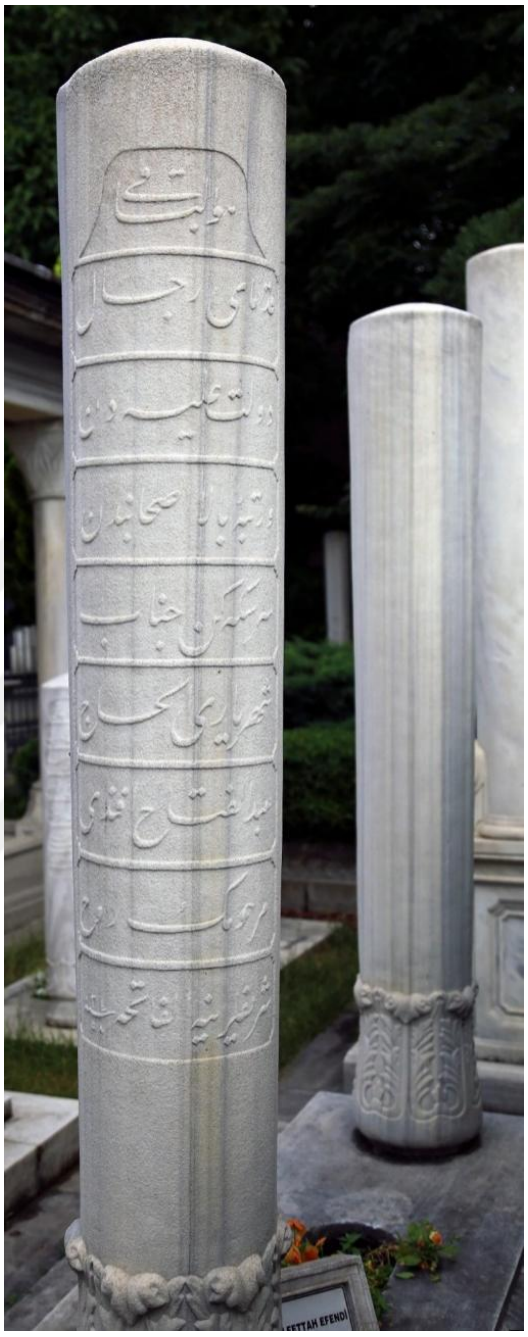

Fotoğraf 170

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Abdülhamit Ferit (Paşa)
Görev: Hattat, Mabeyn Müşiri, Hazine-i Hassa Nazırı, Valide Sultan Kethüdası

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hū

Māb̲eyn-i Hümāyūn Müşīri
ve Ḫazīne-i Ḫāṣṣa-i Şāhāne
Nāẓırı ve Ketḫüdā-yı mehd-i ‘ulyā-yı
salṭanat-ı seniyye iken irtiḥāl-i
dār-ı beḳā iden merḥūm ve maġfūr-leh
es-Seyyid ‘Abdülḥamīd Ferīd Paşa’nıŋ
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 29 M Sene 1292 (7 Mart 1875)

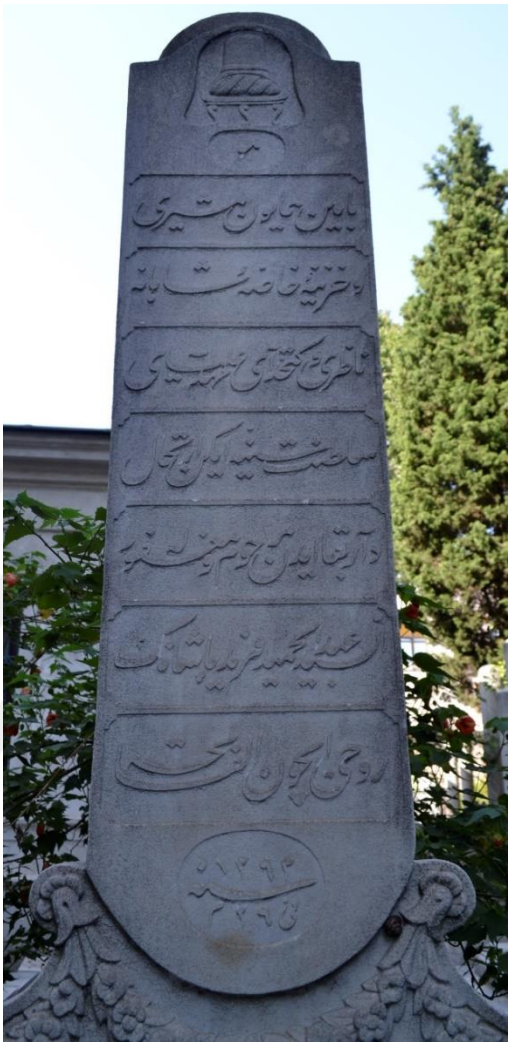

Fotoğraf 171

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Başlıksız şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde üzerinde stilize bir sehpanın üzerinde Mevlevi tarikatına mahsus tac-ı şerifi kabartması bulunmaktadır.

İsim: Ahmet (Mestçizâde)
Görev: Hattat

Yer: Mahmud Paşa Camii Haziresi
Hattat: Mestçizâde Ahmet[218]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Allāh subḥānehu ve te'ālā
merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
Mestçi-zāde Aḥmed Efendi
ḳuluna ve cemī' mü'minīn ve mü'mināta
raḥmet eyleye bi-ḥurmeti'l-fātiḥa
N sene 1174 (5 Nisan 1761)[219]

Fotoğraf 172

Tanım: Mezar, baş taşından ibarettir. Barok tezyinatlı tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi hanesinin bu civarda yer almasıydı.[220]

[218] Mestçizâde Ahmed Efendi, mezar taşını; Hattat Eğrikapılı Mehmet Rasim Efendi'nin el'an Eğrikapı'da bulunan mezar taşına yazdığı kitabenin metnine, yalnız ismini ikāme etmek suretiyle kendisi için de yazmıştır. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 69. Bkz. Ekler, F. 478. Vefat tarihini ise tilmizlerinden biri yazmış olmalıdır.

[219] Müstakimzâde, onun veremden dolayı "selh-i şa'bânda" vefat ettiğini söyler. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 69.

[220] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 68.

İsim: Ahmet Ârif
Görev: Hattat, Müderris

Yer: Mahmud Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḥayyü’l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr Müderrisīn-i
kirāmdan Ebe-ẕāde ḥażret-i cihāndārī
Ḫaṭṭāṭ Meḥemmed Sa‘īd Efendi-ẕāde
merḥūm ve maġfūr-leh el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi’l-ġafūr Müderrisīn-i
kirāmdan Ḫaṭṭāṭ es-Seyyid Aḥmed
‘Ārif Efendi’niŋ rūḥ-i şerīfleri
çün rızā’en-lillāhi’l-fātiḥa | 8 C sene 1204
(23 Şubat 1790)

Fotoğraf 173

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Küçük Çelebi
Görev: Hattat

Yer: Gazi Atik Ali Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

el-Fātiḥa

Zübde-i Ḫācegān-ı ehl-i ḳalem
Ma‘rifette ‘alem Küçük Çelebi

Ḥażret-i Ḥaḳ ġarīḳ-i raḥmet ide
Meded ide Meḥemmed ‘Arabī

Beyt-i ma‘mūr içinde bir tārīḫ
Ḫāldār oldu vech-i münteḥabı

fī sene 1118 (1 Mayıs 1706)

Cilve-rīz ola baġ-ı ‘adn içre
Bülbül rūḥuŋ ey Küçük Çelebi

Fotoğraf 174

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Kafesi destar başlıklı şâhide mâil olarak celi ta’lik hatla yazılmış manzum kitabeye sahiptir. Şair mahlası geçmese de manzumenin Şehdi Mustafa Efendi’ye (v. 1727) ait olduğu şairin divanında mukayyettir.[221] Küçük Çelebi adına Divan Yolu Caddesi bakar şekilde hazire duvarına raptedilmiş bir kitabe daha bulunmaktadır. Bu kitabede; “Merḥūm ve maġfūr Küçük | Çelebi rūḥiçün el-fātiḥa | fī 17 Muḥarremü’l-ḥaram sene 1118” yazmaktadır.[222]

[221] Şehdi, **Divan-ı Şehdi**, İstanbul, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Halet Efendi, nr. 147, 43b; Şeyda Bayındır, “Şehdî Divanı”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**, YL Tezi, s. 201. Divanda yedi beyitten oluşan manzumenin 1, 5, 6 ve 7. beyitleri bazı küçük farklılıklarla taşa hakkedilmiştir.

[222] Bkz. Ekler, F. 480.

İsim: Mehmet Hâşim
Görev: Hattat, Tezkireci[223]

Yer: Gazi Atik Ali Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Baġ-ı dehriŋ ḥayf kim bir serv-i ser-sebzi yine
Düşdü ḫāke meyl edüb her-dem bahār-ı dāime

Ya‘nī kim Kilk-i Dīvān içre bir ẕāt-ı şerīf
[İrcı’]i emrine cān teslīm edüb bī-vāhime

Oldu çün ceffel-ḳalem sırrına ‘ārif çekdi el
Didi ṣād efsūs vāṣıl olmadım dil-ḫāhıma

Elde varın bezl idüb olmuşdı cūduyla ‘ālem
Budur ümmīdim müyesser oldı ḥüsn-i ḫātime

İ‘tiḳādı pāk u ḫāliṣ idi erbāb-ı dile
Ḥubb-ı dervīşānda baḳmazdı levm-i lāyime

Zā’irān-ı ḳabrine gūyā lisān-ı ḥāli dir
Çeşm-i ‘ibret-bīn ile nāẓır olan bu ḫālime

Eylesün bu mıṣra‘-ı tārīḫle baŋa du‘ā
[Kurb-ı] Ḥaḳ mesken olan Seyyid Meḥemmed Hāşim’e

sene 1139 (1726-27)

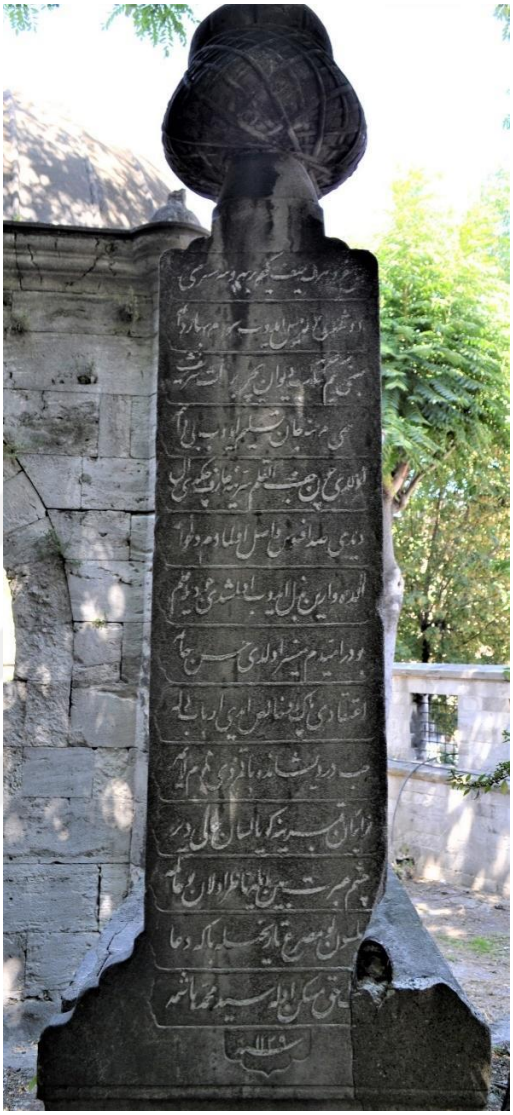

Fotoğraf 175

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Horasani kafesi destarlı başlıklı şâhide celi ta’lik hatla yazılmış manzum kitabeye sahiptir. Kitabe ciddi anlamda tahribata uğradığı gibi son beytin başlarına isabet eden kısmı da kırıldığı için okuma anlamında zorluklar taşımaktadır. Buna karşın anlamsal bağlantılar gözetilerek ve manzum bir kitabe olması sebebiyle vezin ve ebcet gibi unsurları dikkate alarak bu kısımlar okunmaya çalışılmıştır.

[223] Manzum kitabedeki “Kilk-i Dīvān içre bir ẕāt-ı şerīf” ibaresinde kastedilenin bu vazife olduğunu Müstakimzâde kaydededer. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, 405.

İsim: Muhammet Sait
Görev: Hattat, Müderris

Yer: Mahmud Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḥayyü’l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr Ġāzī
Sulṭān Muṣṭafā Ḫān
ḥażretleriniŋ ebe-ẕādesi
merḥūm ve maġfūr Müderrisīn-i
kirāmdan Ḫaṭṭāṭ Muḥammed
Sa‘īd Efendi rūḥuna
el-fātiḥa | sene 1197 (1782-83)

Fotoğraf 176

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Emin (Tophaneli)
Görev: Hattat, Haremeyn Muhasebecisi

Yer: Mahmud Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥallāḳu'l-Bāḳī

Sābıḳān Ḥaremeyni'ş-şerīfeyn
Muḥāsebecisi Ṭopḫāneli
merḥūm ve maġfūr-leh
Meḥemmed Emīn Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 7 R sene 1173 (28 Kasım 1759)

Fotoğraf 177

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Horasani kafesi destarlı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Mezar taşı türbenin çevresinde kümelenen hazire bölümlerinden ayrı bir noktada, caminin kuzey kapısının önündeki set üzerinde yere serilmiş vaziyette görülmüştür.[224]

[224] Müstakimzâde, onun Hattat Mestçizâde Ahmet'in (bkz. F. 172) "pehlu-keş"i olduğunu söylemektedir. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 420. Asli yerindeki fotoğrafı için bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 28.

İsim: Mustafa Zeyni
Görev: Hattat, Hafızü'l-Kur'an

Yer: Mahmud Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Bā-feṣāḥat ḥāfıẓü'l-Ḳur[']ān Ḫaṭṭāṭ-ı zamān
Muṣṭafā Zeynī Efendi muḥterem kān-ı vefā

Cāmi'-i Maḥmūd Paşa-yı Velī'de nice sāl
'İzzet ü rif'at ile olmuşdu nāse muḳtedā

Ṭoymadı 'ömrüne ḥayfā irişüb bād-ı ecel
Gül gibi ṣoldu vücūdu eyledi 'azm-i beḳā

Ḥaḳ te'ālā ez-kerem ḳabrini pür-envār idüb
Rūz-ı maḥşerde şefā'at ide a[ā]na Muṣṭafā

Ey Necībā geldi üçler söyledi tārīḫini
Cennetü'l-'alā ola yā Rab mekān-ı Muṣṭafā

sene 1193 (1779-80)

Fotoğraf 178

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Halvetiyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide şair Necib'in manzumesini yazdığı celi sülüs hatlı kitabeye sahiptir. Asli yerinde olmayıp duvara yaslı vaziyette durmaktadır.

İsim: Mehmet Ârif (Arapzâde)
Görev: Hattat, Şeyhülislam

Yer: Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ḳudemā-yı 'ulemā-yı 'iẓām'dan
'ārif-i billāh vāḳıf-ı esrār-ı ilāh
sābıḳā Şeyḫü'l-islām ve Müftiyy-
ü'l-enām 'Arab-ẕāde el-ḥāc
Meḥmed 'Ārif Efendi
ḥażretleriniŋ rūḥ-ı pür-fütūḥlarına
el-fātiḥa | [6 Şevvāl] 1241 (14 Mayıs 1826)[225]

Fotoğraf 179

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Mezarın kendine mahsus muvacehe penceresi bulunmaktadır.

[225] İnal, **a.g.e.**, s. 494.

İsim: Mehmet Behçet
Görev: Hattat

Yer: Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Rūm-ili Ḳāḍıaskeri sābıḳı
'Arab-zāde semāḥetlū Ẕekī Efendi
ḥażretleriniŋ [maḥdū]mu olub
Mekke-i Mükerreme pāyelülerinden
el-ḥāc Meḥemmed Behcet Efendi rūḥiçün fātiḥa
fī şehr-i muḥarrem yevm-i Ṣalı sene 1278
(Temmuz/Ağustos 1861)

Fotoğraf 180

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur.[226] İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Mezarın kendine mahsus muvacehe penceresi bulunmaktadır.

[226] Bununla birlikte ayak taşının kırılmış olup yerine başka bir mezarın ayak taşının raptedildiği anlaşılmaktadır.

İsim: Mehmet (Üç Ambarlı Reis)
Görev: Hattat, Defterdar

Yer: Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

[…]

Sākinān-ı 'adn-i a'lâ didiler tārīḫini
Vāṣıl-ı 'izz-i cinān oldu Meḥemmed Defterī

sene 1145 (1732-33)

Fotoğraf 181

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Horasani kafesi destarlı başlıklı şâhide şair mahlasının geçmediği celi ta'lik hatlı manzum kitabeye sahiptir.[227]

[227] Manzum kitabenin on iki beyitten oluştuğu anlaşılıyor olmasına karşın üzerindeki aşınmalardan dolayı sıhhatli okumaya elverişli değildir. Bu sebepten yalnızca tarih beytini verdik.

İsim: Mehmet Sadullah (Arapzâde)
Görev: Hattat, Rumeli Kazaskeri

Yer: Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Şeyḫü'l-islām-ı esbaḳ
'Arab-zāde 'Ārif Efendi
merḥūmuŋ necl-i mükerremleri
Re'isü'l-'ulemā ṣābıḳān Ṣadr-ı
Rūm-ili merḥūm ve maġfūr
el-ḥāc Meḥemmed Sa'dullāh Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
sene [5 N] 1259 (29 Eylül 1843)[228]

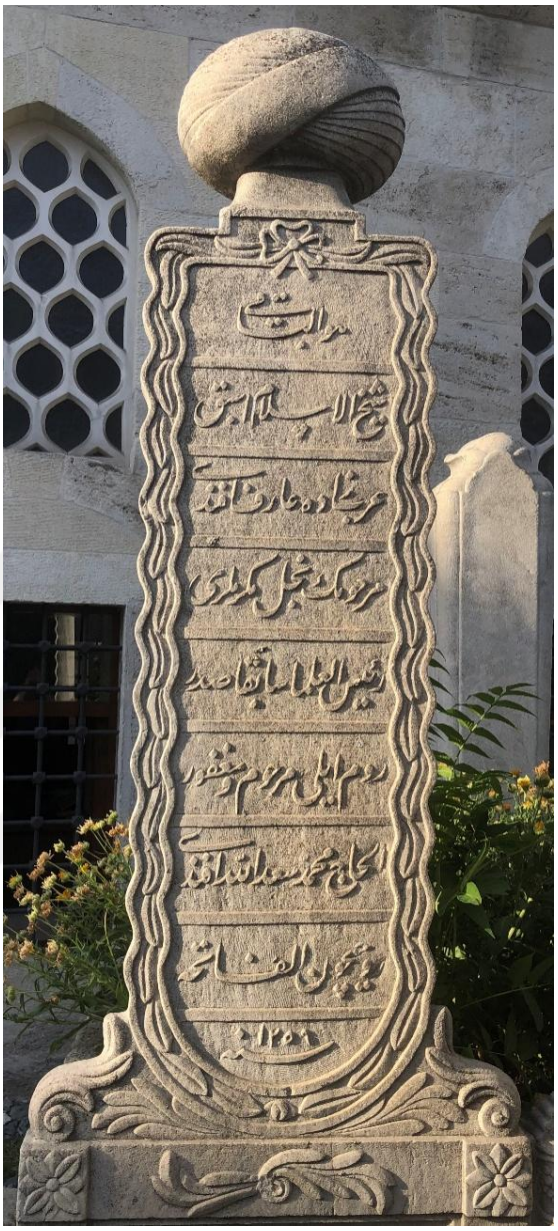

Fotoğraf 182

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[228] İnal, **a.g.e.**, s. 609.

İsim: Osman Zeki
Görev: Hattat, Ser-kurena

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Ser-ḳurenā-yı ḥażret-i şehriyārī
iken irtiḥāl-i dār-ı beḳā iden
merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
'ulūm-ı 'ālīyyeden me'ẕūn
ve meşāhir-i Ḫaṭṭāṭīn'den el-ḥāc
Ḥāfiż 'Osmān Zekī Beg'iŋ
ḳabirleridir[.] Rūḥ-ı şerīfine fātiḥa
sene 1308 (16 Ekim 1890)[229]

Fotoğraf 183

Tanım: Mezar; mermer şebekelerle çevrili oldukça gösterişli lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[229] Ali Birinci, "Osmanbey ve Matbaası", **Müteferrika**, S. 39, 2011, s. 10.

İsim: Rıza Ali (Mehterzâde)
Görev: Hattat, Defterdar

Yer: Gazi Atik Ali Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Arka cephe

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Ön cephe

Merḥūm ve maġfūr
el-muḫ[ḥ]tāc ilā raḥmeti
Rabbihi'l-ġafūr
Emīn-i Defter-i Ḥ[Ḫ]āḳānī
Rıżā 'Ālī Efendi
rūḥiçün
el-fātiḥa
sene 1165 (1751-52)

Fotoğraf 184

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve kırılmış vaziyetteki ayak taşlarından oluşur. Horasani kafesi destarlı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kabir için açılmış husûsî bir muvacehe penceresi ile bunun üzerinde celi sülüs hatla yazılmış manzum kitabe bulunmaktadır.[230]

[230] Kitabede yazanlar şunlardır: "Eşhedü enlā ilāhe illallāh | ve eşhedü enne Muḥammed[un] resūlullāh" (Bu yazının eski bir yapının üzerinden düşünce kabir sahibinin vasiyeti gereği buraya konulduğu ve Şeyh Hamdullah'ın hattı olduğu nakledilmektedir. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 307.)

Emīn-i Defter-i Ḫāḳān 'Ālī Efendi'ye Ḥaḳ | Ḥabībini ide yāver bi-ḥürmet-i Ḥaremeyn
Livā'-i ḥamd-ı Resūlinde ḥaşr ide Mevlā | Bi-cünd-i a[ā]l ü ṣaḥābe bi-ḥaḳḳ-ı Bedr ü Ḥuneyn 'Uṣāt-ı ümmet-i bi-çāreye anlar ider imdād | Ola şefī' Çehār Yār hem Şeyḫayn u Ḥataneyn
Dü şāh-ı muḥteremi yād idüb didim tārīḫ | 'Ālī Efendi'ye yā Rāb şefī' ola Ḥasaneyn | 1165 Bkz. Ekler, F. 479.

İsim: Sırrı Paşa (Giritli)
Görev: Hattat, Vezir, Müellif

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Te'līfāt-ı dīniyyesiyle 'ulemā-yı
millet-i İslāmiyye ve ḥüsn-i idāresiyle
Vüzerā-yı devlet-i 'Oṯmāniyye içinde
bir mevḳi'-i mümtāz iḥrāz itmiş
olan Giridli Sırrī Paşa
merḥūmuŋ rūḥiçün fātiḥa
tārīḫ-i velādeti sene 1260 (1844-45) | tārīḫ-i
vefātı fī 24 Cā Sene 1313 (11 Kasım 1895)

Fotoğraf 185

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Şevknihal
Görev: Hazinedar Usta

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Abdülfettah

Transkripsiyon:

Ḥarem-sarāy-ı Hümāyūn'da ṣıdk u ḥulūṣ ile īfā-yı
ḥüsn-i ḥidmet ü iṣbāt-ı müdde'ā-yı istiḳāmet iderek
Ḫazīne-dār Usta maḳām-ı vālāsını iḥrāz
ve ḥüsn-i i'timād ü i'tibāra maẓhariyetle iktisāb-ı
'izz ü şeref ü imtiyāz etmiş olan
ṣaḥibetü'l-ḫayrāt faḫrü'l-müḥadderāt merḥūme
ve maġfūrun-lehā Şevḳnihāl Usta ḥażretleriniŋ
rūḥ-ı şerīfi vāṣıl-ı raḥmet
ve ġufran ü nā'il-i ravża-i rıdvān ola[.] A[Ā]min

fī Rebī'ü'l-evvel 24 yevm-i Ṣalı sene 1277 (10
Ekim 1860) | 'Abdülfettāḥ

Fotoğraf 186

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Barok tarzda istirdye kabuğu ile tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Bu kitabenin hazırlanması padişah iradesiyle gerçekleşmiştir.[231]

[231] Talip Mert, "Osmanlı Arşivlerinde Kitabe Sipariş Belgeleri", **İslam Dünyasında Hat ve Mimari**, Ed. İrvin Cemil Schick ve Mohammad Gharipour, İstanbul, Albaraka Yayınları, 2022, s. 326-28.

İsim: Ahmet Celal
Görev: İntihab-ı Memurin Komisyonu Reisi

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hū

Ṣadr-ı esbaḳ Muṣṭafā Reşīd
Paşa merhūmuŋ necl-i necībi
Vüzerā-yı ʻıẕāmdan ve Meclīs-i
Aʻyān Aʻżā-yı kirāmından
İntiḫāb-ı Meʼmūrīn Ḳomisyonu
Reʼīsi iken irtiḥāl-i dār-ı beḳā
iden Aḥmed Celāl Paşaʼnıŋ
rūḥ-ı şerīfiçün el-fātiḥa
fī 13 Cemāẕiyeʼl-evvel sene 1303 (17 Şubat 1886) | Ketebehū ʻĀrif

Fotoğraf 187

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Cevher
Görev: Darüssaade Ağası

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hū

Cennet-mekān firdevs-āşiyān
Sulṭān ‘Abdülazīz Ḫān
ḥażretleriniŋ Dārü’s-sa‘ādetü’
ş-şerīfe Aġası merḥūm
ve maġfūr el-muḥtāc ilā raḥmeti
Rabbihi’l-ġafūr Muḥammed Cevher Aġa
rūḥuna rıżā’en-lillāhi’l-fātiḥa
fī 17 Ẕī’l-ḥicce sene 1304 (6 Eylül 1887) |
Ketebehū ‘Ārīf

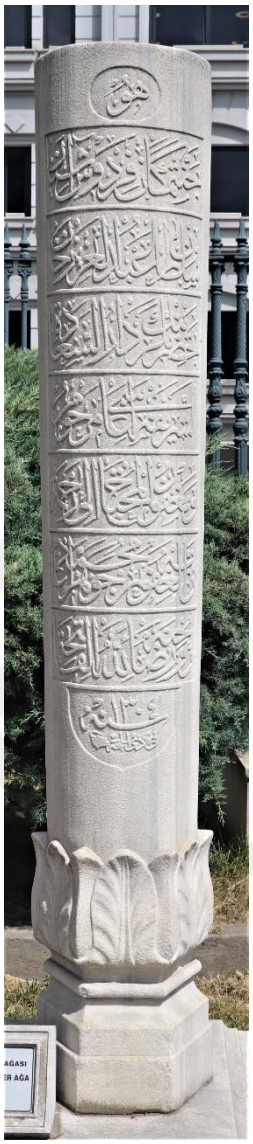
Fotoğraf 188

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Tevfik
Görev: Maliye Nazırı, Mülki ve Askeri Tekaüt Sandığı Nazırı

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Māliyye Nāẓır-ı esbaḳı
ve Mülkī ve 'Askerī
Teḳā'üd Ṣanduḳları
Nāẓır-ı sābıḳı Şeyḫü'l-vüzerā
Muḥammed Tevfīḳ Paşa
ġafarallāhū zünūbehū
lillāhi'l-fātiḥa

Rebī'u'l-evvel sene 1320 (Haziran/Temmuz 1902) | Ketebehū 'Ārīf

Fotoğraf 189

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Şerafettin
Görev: Serkaseri Dairesi Reisi

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḫallāḳu’l-Bāḳī

Hikmet-nümā-yı hükm-i [“]küllü man ‘aleyhā-fān[“] [Rahman 55:26]
ve dār-ı ‘uḳbāya medḫal-i ‘irfān olan
işbu merḳad-i münevverde inzivā güzīn-i raḥmet
ḳudemā-yı e‘āẓım-ı ricāl-i salṭanat-ı seniyyeden
Maḳām-ı vālā-yı Ser-‘askerī Dā’iresi Re’īsi
Muḥammed Şerāfeddīn Efendi’niŋ rūḥuna fātiḥa
fī 8 Receb sene 1318 (1 Kasım 1900) | Ketebehū
‘Ārīf

Fotoğraf 190

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ahmet Eşref
Görev: Hazine-i Hümayun Kethüdası

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Filibeli/Bakkal) Ârif

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ricāl-i Devlet-i 'Āliyye'den
ve rütbe-i ūlā sınıf-ı evveli
aṣḥābından Ḫazīne-i Hümāyūn
Ketḫüdāsı merḥūm ve maġfūr
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
es-Seyyid Aḥmed Eşref Beg'iŋ
ve kāffe-i ehl-i īmānıŋ
ervāhiçün el-fātiḥa

fī 7 Safer Sene 1310 yevm-i Ṣalı (31 Ağustos 1892) | Ketebehū 'Ârif[232]

Fotoğraf 191

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[232] Günümüzde okunamayacak durumdaki ketebeyi eski fotoğrafından karineyle tespit ettik. Bkz. Mustafa Bulut, "Sultan II. Mahmut Türbesi Haziresi", **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, 2012, s. 261.

İsim: Abdurrahman Sami
Görev: Vekil, Şair

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Aziz

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Ey zā'ir-i ṣāhib-nefes ḥubb-i sivādan meyli kes
Dünyāda ḳalmaz hiç kes Allāh bes bāḳī heves

Naẓm-ı Ḥak-cūyānesiniŋ ḳā'ili olan ḳudemā-yı Vükelā'dan
'Abdurraḥmān Sāmī Paşa ki maẓhar-ı tecelliyāt-ı ma'nevī 'ārif-i
serā'ir-i Meşnevī mālik-i bedī'a-i şi'r ü inşā
maḥbūbü'l-ḳulūb-i fuḍalā
ve 'urefā vāḳıf-ı rumūzü'l-hikem ber-taḫrīr kemālāt-ı müsellem idi seksen ṭoḳuz
yaşında nūrānī ser-rūḥānī manẓar bir pīr-i pākize eşer olduḳları
ḥālde fermān-ber-i ḫiṭāb-ı irci'ī olarak rūḥ-ı pür-fütūḥları
vāṣıl-ı maḳām-ı 'ılliyyīn ve na'ş-mübārekleri muḳteżā-yı rü'yā-yı
ṣādıḳaları üzere şu hazīre-i haẓrāda defīn-i hāk-i sukūnet-i
zemīn olmuşdur[.] Maġfūr-ı maşār[ūn]-ileyh dünyāda muḥterem-i ḫevāṣ ü 'avām
olaraḳ her cihetle mes'ūd bir 'ömr ü zindegānīye maẓhariyyetle
be-kâm olmuşdu[.] Ṣalābet-i dīniyye ü feżā'il-i ma'neviyyesinden ümīddir ki uḳbāda daḫi maẓhar-ı talṭīfāt-ı cenāb-ı Rabbi'l-enām olur[.]
Raḥmetullāhi 'aleyhi raḥmet[en] vāsi'a

sene 1298 (1881) | Ketebehū 'Azīz

Fotoğraf 192

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Stilize çiçeklerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi ta'lik hatla yazılmış manzum ve mensur bir arada kitabeye sahiptir. İlk iki kartuştaki manzum parça, medfun şahsın devrinde ve sonrasında da dillerden düşmeyen pek meşhur bir beytidir.[233]

[233] Bu mısraı sahib-i kabrin Keçecizâde Fuad Paşa'nın vefatı için söylediği tarih manzumesinin ilk mısraıdır. Bkz. Abdurrahman Sâmî Paşa, **İnşâ-yı Sâmî**, İstanbul, 1289 (1873), s. 79.

İsim: Ahmet Raşit
Görev: Harem-i Hümayun Nazırı, Birinci Belediye Daire-i Belediye Müdürü

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Cemil (Eyyübi)

Transkripsiyon:

Hū | Yā ḥażret-i pīr Muḥammed Celāleddīn ḳaddese sırrahū teʿālā | Hū

Rütbe-i bālā ricālinden
Ḥarem-i Hümāyūn Nāẓırı
ve Birinci Dāire-i Belediyye
Müdīri merḥūm Aḥmed
Rāşid Efendi'niŋ rūḥiçün
el-fātiḥa

fī 13 Ẕī'l-ḥicce sene 1310 (28 Haziran 1893) |
Ketebehū Cemīl

Fotoğraf 193

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünde Mevlevi sikkesi biçimindeki zemine yazılmış istifli yazı dikkat çekicidir.

İsim: Şerif Ali Paşa
Görev: Vekil

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin (Eyyübi)

Transkripsiyon:

Emīr-i Mekke-i mükerreme
Merḥūm Şerīf Muḥammed bin
‘Avn Efendi’niŋ maḫdūmları
Fer‘ü’ş-şeceretü’l-Mustafāviyyetü’n-Nebevīyye
sülāletü’l-‘aṣâbeti
el-Hāşimiyyeti’l-‘Adnāniyye
Vükelā-yı fiḫām-ı saltanat-ı seniyyeden
ve Mecālis-i ‘ālīyye a‘ẓā-yı
kirāmından Şerīf ‘Alī Paşa

fī 6 Rebī‘u’l-āḫir sene 1291 (23 Mayıs 1874) | Emīn

Fotoğraf 194

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Başlıksız şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Emin Derviş
Görev: Ayan ve Şura Azası, Hikmet Hocası

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin Eyyübi

Transkripsiyon:

On sekiz yaşından altmış
üç yaşına ḳadar Devlet-i ‘Osmāniyye’ye
ḫıdmed iderek bu müddet ẓarfında Sefāret
ve Nezāret gibi mu‘tenā me’mūriyetlere maẓhar
ve seksen dört tārīḫinde ıḥrāz-i rütbe-i
Vezāret’le nām-ver olmış olan
ve Meclās-i A‘yān ve Dāire-i Şūrā-yı
‘Askerī a‘żālıḳları
‘uhdesinde iken vefāt
itmiş bulunan meşhūr Ḥikmet
Ḫācesi merḥūm ve maġfūr
es-Seyyid Muḥammed Emīn Dervīş
Paşa’nıŋ rūḥiçün fātiḥa

fī 24 Muḥarrem sene 1296 (18 Ocak 1879) |
Emīn Eyyūbī

Fotoğraf 195

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde Mevlevi sikkesi kabartma olarak işlenmiştir.

İsim: Muhammet Emin (Kadıbeyzâde)
Görev: Defterdar

Yer: Çorlulu Ali Paşa Külliyesi Haziresi
Hattat: Seyyit Ali Hamdi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Defter-i Ḫāḳānī Emīni iken
irtiḥāl-i dār-ı beḳā iden Defterdār-ı
esbaḳ merḥūm ve maġfūr el-muhtāc
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr Ḳaḍıbeg-
zāde Muḥammed Emīn Begefendi
rūḥiçün el-fātiḥa | 4 C sene 1231 (2 Mayıs 1816)

es-Seyyid 'Alī Ḥamdī

Fotoğraf 196

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Horasani kafesi destarlı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ahmet Fethi
Görev: Tophane-i Amire Müşiri

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Abdül)Fettah

Transkripsiyon:

Allāh Hū

Lā ilāhe illallāh Muḥammedu'r-Rasūlullāh
Efāḫim-i Vükelā-yı Salṭanat-ı Seniyye'den
şeref-i ṣıhriyyet-i ḥażret-i şehriyārīye
nā'il olmuş ve Ṭobḫāne-i 'Āmire Müşīri iken
irtiḥāl-i dār-ı beḳā etmiş olan merḥūm
ve maġfūr el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
Aḥmed Feṭḥī Paşa'nıŋ rūḥ-ı
şerīfiçün el-fātiḥa

fī ġurre-i Receb sene 1274 (Şubat/Mart 1858) |
[Abdül]Fettāḥ

Fotoğraf 197

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Hattat Abdülfettah'ın ketebesinde "Abdü'l-" bölümünü kullanmaması dikkat çekici bir husûstur. Lahdin dört cephesinde de sahib-i kabrin Hattat Rıfat'ın celi ta'lik hatla yazdığı terceme-i hâli yer alır.[234]

[234] Bulut, **a.g.t.**, s. 83-87.

İsim: Hüseyin Agah
Görev: Hariciye Nezareti Tercüme Kalemi Müdür

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (İsmail) Hakkı (Altunbezer)

Transkripsiyon:

Ḥāriciyye Neẓāreti Tercüme Ḳalemi Müdīri Ḥüseyin Agāh Beg'iŋ rūḥuna el-fātiḥa
Velādeti 5 Ramażān sene 1285 (20 Aralık 1868) | Vefātı 10 Muḥarrem sene 1336 (26 Ekim 1917) | Ketebehū Ḥaḳḳı

Fotoğraf 198

Tanım: Mezar, mermer bloklarla çerçevelenmiş kare biçimindeki bir alandan ibarettir. Dikdörtgen biçimindeki şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Sait Halim
Görev: Sadrazam

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Hamit (Aytaç)

Transkripsiyon:

<u>Lahdin doğu ve batı cephelerinde</u>

Bismillāhīrraḥmanirrahīm | Ḥāmid

<u>Lahdin güney cephesinde</u>

[1]866 | Sa'īd Ḥalīm Paşa | [1]921

Fotoğraf 199

Tanım: Mezar, bir kāide üzerine oturtulmuş sanduka biçimli mermer bir lahit görünümü taşır. Mezar üzerindeki kitabeler celi ta'lik hatla yazılmıştır. Hıdiv ailesine mensup ve sadrazamlık vazifesinde bulunmuş biri için kitabelerde iktisatlı davranılmış olması dikkat çekici bir husustur.

İsim: Cudi (Paşa)
Görev: Siverek Mebusu

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Hamit (Aytaç)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Sivereḳ eşrāfından Ḥacı ʻĀlī Efendi
-z̲ādeler'den Bucaḳ ʻAşīreti Re'īsi
el-ḥāc Ḥalīl Efendi maḥdūmu
Sivereḳ Mebʻūs̲u merḥūm ve maġfūr
Cūdī Paşa rūḥiçün
el-fātiḥa

Tārīḫ-i tevellüdü Eylül 1288 (Eylül 1872) | Tārīḫ-i vefātı Temmuz 1341 (Temmuz 1925) | Ḥāmid

Fotoğraf 200

Tanım: Mezar; alışılageldik mezar taşı mimarisi dışında lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Serlevha bölümü celi ta'likle yazılmış şâhidenin, geriye kalan mensur kısmı ise celi sülüsle kaleme alınmıştır.

İsim: Mehmet Cezmi
Görev: -

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Hamit (Aytaç)

Transkripsiyon:

Nāmıḳ Kemāl-ẕāde ʻĀlī Ekrem maḫdūmu[,]
Meḥmed Cezmī'niŋ ḳabridir[.]
[Sağda] Lillāhi'l-fātiḥa
[Solda] Ve yessirhū lī-maġfiret
velādeti sene 1313 vefātı sene 1335 [1916-17]
| Ḥāmid

Fotoğraf 201

Tanım: Mezar, alışılageldik mezar taşı mimarisi dışında özellikler taşır. Dikdörtgen prizma biçimindeki şâhide rik'a hattıyla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Şâhidenin üzerinde sayfaları açık bir kitap temsilinin yer alıyor olması meşhur edip ve devlet adamı Namık Kemal'in torunu, yine edip ve devlet adamı Ali Ekrem Bolayır'ın oğlu olmasıyla ilgili olmalıdır.

İsim: Osman Hulusi
Görev: -

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Diyarbekri Azmi (Hamit Aytaç)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Siverek̟ eşrāfından Ḥacı ʻĀlī
Efendi-z̲ādelerden Bucaḳ aşīreti
Re'īsi Meḥmed Efendi maḫdūmu merḥūm
ve maġfūr el-ḥāc ʻOs̲mān Ḫulūṣī
Paşa rūḥiçün el-fātiḥa

İʻmāli Ḳadrī | Tārīḫ-i tevellüdü 1265 (1848-49) | Tārīḫ-i vefātı 15 Aġustos sene 1333 (15 Ağustos 1917) | Ketebehū ʻAẓmī Diyārbekrī

Fotoğraf 202

Tanım: Mezar, alışılageldik mezar taşı mimarisi dışında özellikler taşır. Başlıksız şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Hattatın yazı kalıbı günümüzde özel bir koleksiyonda bulunmaktadır.[235]

[235] Hattat Hasan Çelebi'nin koleksiyonunda bulunan yazı kalıbı için bkz. Bilal Sezer, "Siverekli Osman Hulûsi Paşa'nın Mezartaşı Kitâbesi", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, S. 37, Erzurum, 2016, s. 58-59. Hattatın ketebesi oldukça aşınmış durumdadır. "Diyabekri" ifadesini okuyabilmemize bu kalıp imkân tanımıştır.

İsim: Mahmut Hamdi
Görev: Müşir

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Hüsnü

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

İkinci Ordu-yı Hümāyūn Müşīri
Maḥmūd Ḥamdī Paşa
ḫanedān-ı salṭanāt-ı seniyyeye
farṭ-ı ṣadāḳat ve 'ubūdiyetle
merbūt ve müfteḫir idi
rütbe-i Müşīriyyet'e ḳadar
iḫrāz etdigi merātib-i 'askeriyyeyi
bütün meyādīn-i ġazāda
īfā-yı vāẓīfe-i cihād-perveri
eyleyerek ḫā'iz olmışdır
Allāh rūḥunu şād eylesün
el-fātiḥa | 28 Rebī'ül'l-evvel sene 1316 Ṣalı | Aġustos sene 1314 (16 Ağustos 1898) | Ketebehū Ḥüsnī

Fotoğraf 203

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ömer Vasfi
Görev: Tahrirat-ı Hariciyye-i Evrak Müdürü

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Mehmet) İzzet

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Ser-ḳurenā-yı ḥażret-i Şehriyārī
merḥūm ʻOs̱mān Beg-ẕāde
Taḫrīrāt-ı Ḫāriciyye-i Evrāḳ Müdīri
ʻÖmer Vaṣfī Beg'iŋ rūḥiçün
fātiḥa | sene 1313 (1895-96) | ʻİzzet

Fotoğraf 204

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet
Görev: Evkaf Muhasebe Katibi

Yer: Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Hattat: Mehmet Hilmi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Şeyḫü'l-islām ḥażretleriniŋ
neẓāret-i 'āliyyelerinde olan
āsūde Evḳāf Muḥāsebe Kātibi
merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
Ḥāfıẓ Meḥemmed Begefendi
ibn-i İbrāhim Beg rūḥ-ı
şerīflerine rıżā'en-lillāhi te'ālā

fātiḥa | fī 25 Cā sene 1242 (25 Aralık 1826) |
Ketebehū Meḥemmed Ḥilmī

Fotoğraf 205

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Süreyya (Paşa)
Görev: Mabeyn Başkatibi

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Mehmet İzzet

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Mābeyn-i hümāyūn Başkātibi
Vüzerā-yı i'ẓāmdan
merḥūm Süreyyā Paşa'nıŋ
rūḥiçün fātiḥa | sene 1312 (1894-95)
Ketebehū Meḥmed 'İzzet

Fotoğraf 206

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Şerife Hatice Zekiyye
Görev: -

Yer: Gazi Atik Ali Paşa Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Nazif

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-leẕī lā yemūt

Ḫācegān-ı Dīvān-ı Hümāyūndan
Ḍarbḫāne-i 'Āmire Başkātibi İbrahīm
Efendi'niŋ kerīme-i mükerremeleri merḥūme
ve maġfūr-lehā el-muḥtāc ilā raḥmeti
Rabbihi'l-ġafūr Şerīfe Ḫadice Zekiyye Ḫānım'ıŋ
rūḥiçün ve Allāhü te'ālānıŋ
rıżā-i şerīfiçün el-fātiḥa
ġurre-i şehr-i Ramażān-ı mübārek sene 1252
(Aralık 1836/Ocak 1837) | Ketebehū Meḥemmed
Naẓīf ġufira-lehū

Fotoğraf 207

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Stilize yapraklarla tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Emin
Görev: Zaptiye Müşiri

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Mehmet Şevket

Transkripsiyon:

Allāh Hū

Żabṭiyye Müşīri es-Seyyid Meḥemmed
Emīn Paşa'nıŋ rūḥuna fātiḥa
fī 11 Şevvāl sene 1283 (16 Şubat 1867) |
Meḥmed Şevket

Fotoğraf 208

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde Mevlevi sikkesi kabartma olarak işlenmiştir.

İsim: Abdullah Galip
Görev: Vekil, Vezir

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Mehmet Zühdü Zeki

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Birçoḳ neẓāret ve vāliliklerde
ve on dört sene Evḳāf-ı Hümāyūn
Neẓāreti'nde ḥüsn-i ḥıḍmed idüb maḥāsin-i
aḫlāḳ ve istiḳâmet ile mümtāz ḳudemā-yı
Vükelā ve Vüzerā-yı salṭanat-ı seniyyeden
merḥūm
'Abdullāh Ġālib Paşa'nıŋ ārāmgâh-ı
ma'nevīsidir[.] Rūḥ-ı şerīfiçün el-fātiḥa

6 Ẕī'l-ka'ade sene 1322 (12 Ocak 1905) |
Meḥmed Zühdī Zekī

Fotoğraf 209

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: İsmail
Görev: Saray Hekimbaşısı, Şehremini

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Mısrîzâde (Ali Rıza Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Ḳudemā-yı vükelā ve vüzerā-yı
salṭanat-ı seniyyeden
Ḥekīmbaşı dimekle maʻrūf
Şehremīni-i esbaḳ İsmāʻīl Paşa
rūḥiçün fātiḥa

sene 1297 (1879-80) | Mısrī-z̲āde

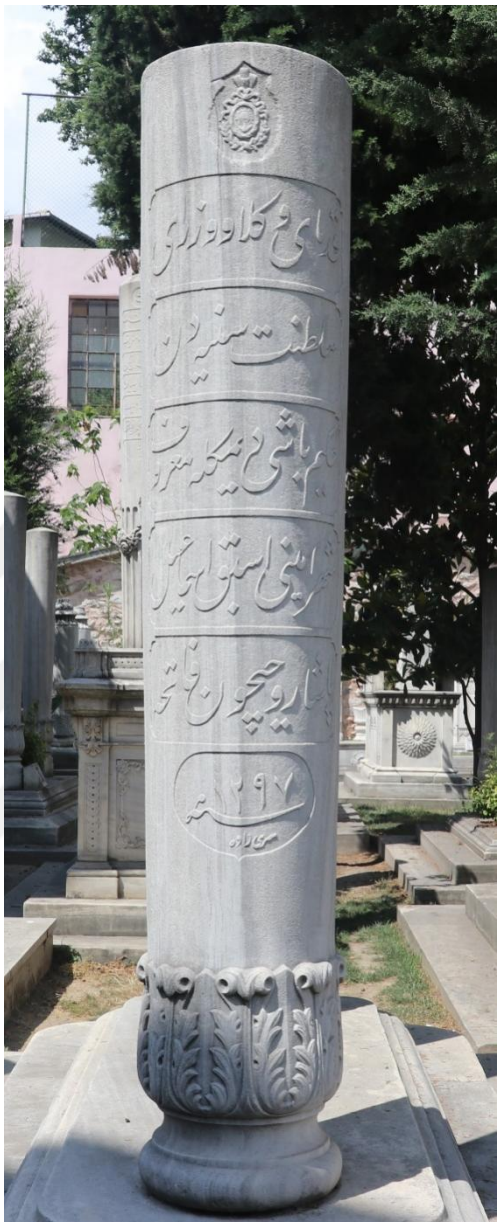

Fotoğraf 210

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. En üst bölümde mazhar olduğu devlet nişanı kabartma olarak işlenmiştir.

İsim: Ahmet Eyüp (Paşa)
Görev: Müşir

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Mısrîzâde Ali Rıza Üsküdârî

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Efāḫim-i Müşīrān-ı 'askeriyyeden olub
tedbīr ve feṭānet ve besālet ve şecā'at
bulunduġu muḥārebātıŋ kāffesinde
ġālibiyyet ile temeyyüz eylemiş iken pençe-i
ecele teslīm-gerden-i iṭā'at eylemiş
olan Ḳumandān-ı meşhūr Aḥmed Eyüb
Paşa'nıŋ rūḥiçün el-fātiḥa

17 Z̲i'l-ḳa'de sene 1310 (2 Haziran 1893)|
Mıṣrī-z̲āde 'Alī Rıżā Üsküdārī

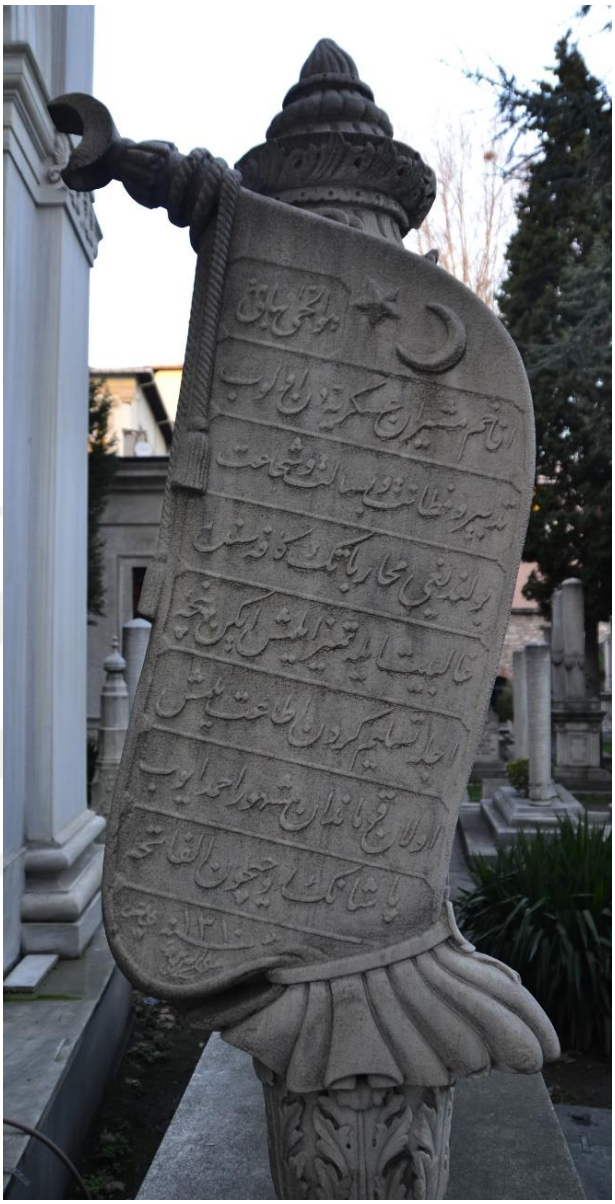

Fotoğraf 211

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Milli unsurlarla tezyin edilmiş şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ali Saip
Görev: Serasker

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Nazif

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Allāh Allāh ne siyeh rūz idi ol gün ki dirīġā
Düşdi İstanbul'a bir velvele ḥüzn-efzā

Sordum eyā bu ne ḥālet ne ḳıyāmet didiler
İrtiḥāl eyledi ḥayfā 'Alī Ṣā'ib Paşa

Ya'nī Ser-'Asker-i ẕī-şān ki şehinşāh-ı cihān
Feyż-yāb-ı naẓar itmişdi aŋı ser-tā-pā

Ḫāṭıra gelmezdi bir gün içinde nā-gāh
Ḳaṣr-ı iḳbāle bedel āh ola tābūt-ı fenā

Yedi yıl mesned-i 'ālī-yi Sipeh-dārī'de
Oldı iclāl ile iḳbāl ile ḥimmet-pīr

Cebīre-i ḥālī idi maṭla'-i nūr-ı temkīn
Hikmet-i rüşd ile eylerdi umūr-i icrā'

Rezmde ḥayder idi bezmde dil-perver idi
Ẓıll-i şemşīri ẓafer-güster idi vaḳt-i veġā

Kimesneniŋ ḫāṭırını itmez idi rencīde
Ḥüsn-i aḫlāḳına meftūn idi pīr ü bernā

Vaṭanında nice āṣāra muvaffaḳ oldu
Cāmi' ve çeşme yapub eyledi mekteb inşā

Ḫıdmetinden idi Sulṭān-ı mu'aẓẓam rāżı
Ḥaḳ Te'ālā ḳıla me'vāsını Firdevs-i rıżā

Kapağın üzerindeki taç bölümünde

Kendisi gitdi güzel nāmı cihānda ḳaldı
Raḥmetullāhi 'aleyh be-devām-ı ebedā

Çekdi bir āh bu tārīḫi yazınca Muḫtār
Rıḥlet-i bezm-i na'īm eyledi Ṣā'ib Paşa

1309 (1891-92) | Naẓīf

Fotoğraf 212

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş oldukça gösterişli bir lahitle, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide şair Ahmet Muhtar Paşa'nın (1848-1910) manzumesini yazdığı celi ta'lik hatlı kitabeye sahiptir. Kitabenin son iki beyti şâhidenin önündeki özel bölmeye yazılmıştır. Hattatın imzası ise rakamların üzerinde tespit edebilmesi son derece güç bir boyutta yazılmıştır.[236]

[236] Bu sebeple olacak Mustafa Bulut'un katalogunda bu ketebe okunamamıştır. Bkz. Bulut, **a.g.t.**, s. 250-55. İlk defa 1963'te neşredilmiş Uğur Derman'ın makālesinde bu mezar taşının Nazif Bey'in hattı olduğu kayıtlıdır. Bkz. Derman, **a.g.e.**, C. 1, s. 18.

İsim: Ziya Gökalp
Görev: -

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Nuri (Korman)

Transkripsiyon:

Büyük Mürşid
Żiyā Gökalp burada yatıyor
öldüġü gün millī bir mātem günü oldu
Türk Ocaġı onuŋ azīz vücūdunu
kendisini yetiştirmekle maġrūr
olan vaṭanıŋ bu toprağına ve mübārek
ḫāṭırasını kendi ḳalbine gömdü
25 Teşrīn-i evvel sene 1924 gün Cum‘a-irtesi (25 Ekim 1924) | Nūrī | Mi‘mār: Hikmet ‘İṣmet | İ‘māli: Unḳapanı’nda Ṣālih Ṣabrī ve Ḥüseyin ‘Avnī

Fotoğraf 213

Tanım: Mezar, sanduka biçimde lahit ve baş taşından oluşur. Milli/Ulusal Mimari çizgisinde inşa edilmiş kabrin şâhidesi, alışılageldik stadartların dışındadır. Celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabenin altında nesih ve rik’a hatlarıyla mimarının ve taşçılarının isimleri kayıtlıdır. Mimar Hikmet İsmet’in (Arif Hikmet Koyunoğlu) kabrini tasarlaması bizatihi medfun şahsın istediğiyle gerçekleşmiştir.[237]

[237] Haz. Hasan Kuruyazıcı, **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Mimar Arif Hikmet: Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler**, İstanbul, YKY, 2008, s. 254-55-56; Arif Hikmet Koyunoğlu, **Kitabe-i Seng-i Mezar: Türk-İslam Mezar Taşlarından Bir Kesit**, Haz. Hasan Kuruyazıcı, İstanbul, Turkuaz Yayınları, s. 164-68.

İsim: Rıfat (Bereketzâde)
Görev: Meclis Azası

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (Hatip) Ömer Vasfi[238]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Anṭakya eşrāfından
ve Meclīs-i Meb'ūsān-ı 'Osmānī
A'żāsından Berekāt-zāde
merḥūm Rif'at Efendi'niŋ
rūḥiçün el-fātiḥa
sene 1329 (1911-12) | Ketebehū Sāmī

Fotoğraf 214

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[238] Esasında kitabenin hattının Hatip Ömer Vasfi'ye ait olduğu ve "hocasının yolundan gittiğinin bir işareti olarak teberrüken onun imzasını kullan(dığı)" kaydedilir. Bkz. Ahmet Sacit Açıkgözoğlu, "Hattat Sami Efendi'nin Mezar Taşı Kitabeleri", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu**, İstanbul, Mezarlıklar Vakfı Yayınları, 1999, s. 132.

İsim: Muhammet Ferruh
Görev: Teşrifatçı

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: (İsmail Hakkı) Sami

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

E'āẓım-ı ricāl-i Devlet-i 'Ālīyye'den
ve Bendegān-ı Salṭanat-ı Seniyye'den
Teşrīfāti-i Dīvān-ı Hümāyūn
Muḥammed Ferruḥ Efendi'niŋ rūḥiçün
rıżā'en-lillāhi te'ālā'l-fātiḥa

fī 4 Şevvāl sene 1319 (14 Ocak 1902) | Ketebehū Sāmī

Fotoğraf 215

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Kamili Ahmet
Görev: Yusuf Ziya Paşa'nın Çuhadarı

Yer: Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Hattat: Süleyman Nadiri

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Beni ḳıl maġfiret ey Rabb-i yezdān
Bi-haḳḳı 'arş-ı a'ẓām nūr-ı Ḳur[']ān
Gelüb ḳabrim ziyāret iden iḫvān
İdeler rūḥuma bir fātiḥa iḥsān

Yusuf Żiyā Paşa Çuḳadārı Mucūrī
el-ḥāc İsmā'īl Āġa-zāde Kāmilī Aḥmed
rūḥiçün fātiḥa sene 1227 (1812-13)
Ḥarrarahū Süleymān Nādirī

Fotoğraf 216

Tanım: Mezar; baş ve pehle taşlarından oluşur. Ayak taşının yerinde olmadığı görülmektedir. Katibi başlıklı (çubuklu kalafat) şâhide celi ta'lik hatla yazılmış manzum ve mensur bir arada kitabeye sahiptir.

İsim: Hasan Rıza
Görev: Serasker

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Şevki

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Ṭoḳuz defʿa mesned-i celīl-i Ser-ʿAskerī'de
bulunmuş ve Meclīs-i Aʿyān Aʿżāsından iken
vedāʿ-ı ʿālem-i fānī eylemiş olan merḥūm
ve maġfūrun-leh Ḥasan Rıżā Paşa rūḥiçün
ve kāffe-i ehl-i īmān ervāḥiçün fātiḥa

fī 17 Ẕi'l-ḳaʿde sene 1294 (23 Kasım 1877) |
Ketebehū Şevḳī

Fotoğraf 217

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde ok-yay ve sodak ile Mevlevi sikkesi kabartmaları bulunur.

İsim: İbrahim
Görev: Doktor, Şura-yı Bahriye Vekili

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Tevfik

Transkripsiyon:

Küllü şey’in hālikūn illā vecẖeh [Kasas 28:88]

Ferīḳ-i pāk-ṭıynet ya‘nī İbrāhīm Paşa kim
Ḥaẕāḳatle tefevvuḳ etmiş idi çoḳ eṭibbāya

Vekīl olmuş idi Şūrā-yı Baḥriyye re’īsine
Levāzımda riyāsetle de ḫıdmet itdi şuraya

Ḫalūḳ u ḫayr-ḫāh ve nāzik ü mükerrem idi el-ḥaḳ
Olur bu ḥüsn-i aḫlāḳ ile mażhar luṭf-ı Mevlā’ya

Cihān bir ẓıll-i zā’ildir Ḫüdā’dan başḳa bāṭıldır
Büyük bürhān aŋa ‘ibretle baḳmaḳ ḥāl-i dünyāya

Dedim hüẕn ü esefle Sāmiyā idüb du‘ā tārīḫ
Na‘īm ola maḳām-ı merḳād İbrāhīm Paşa’ya

rūḥuna el-fātiḥa | fī 29 Receb sene 1315 (24 Aralık 1897) | Nemekahū Tevfīḳ

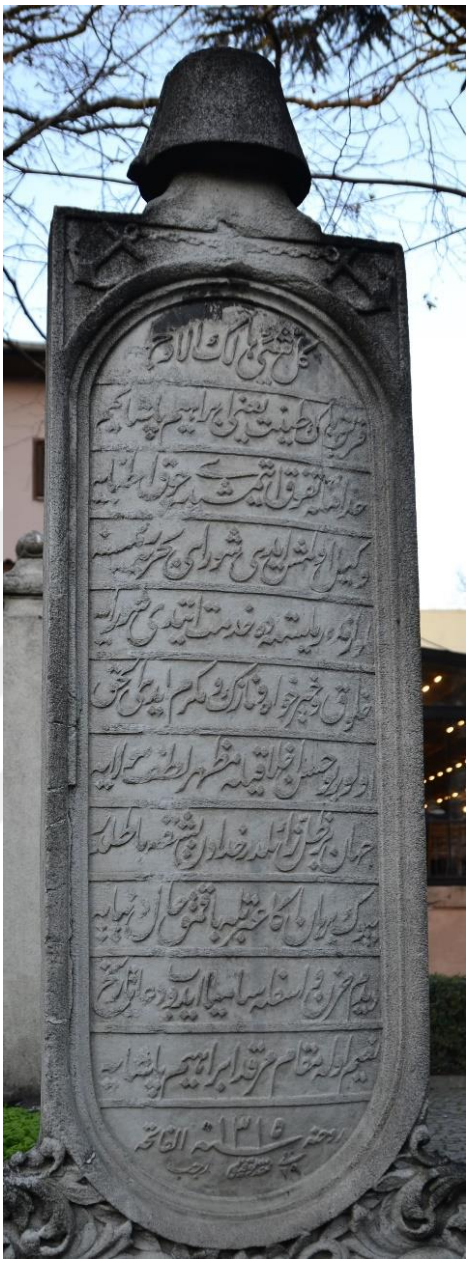

Fotoğraf 218

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Hamidi fes başlıklı şâhide şair Sami’nin manzumesini yazdığı celi ta’lik hatlı kitabeye sahiptir.

İsim: Ahmet Tevfik
Görev: Berlin Sefiri, Erkan-ı Harp

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Tespit edilemedi[239]

Transkripsiyon:

Allāh Hū

Müşīrān-ı ʻızāmdan
Berlin Sefīri esbaḳı erkân-ı harb
Aḥmed Tevfīḳ Paşa
fī 25 Ṣaferü'l-ḫayr sene 1338 | fī 4 Kānūn-ı evvel sene 1335 (19 Kasım 1919) | Ketebehū […]

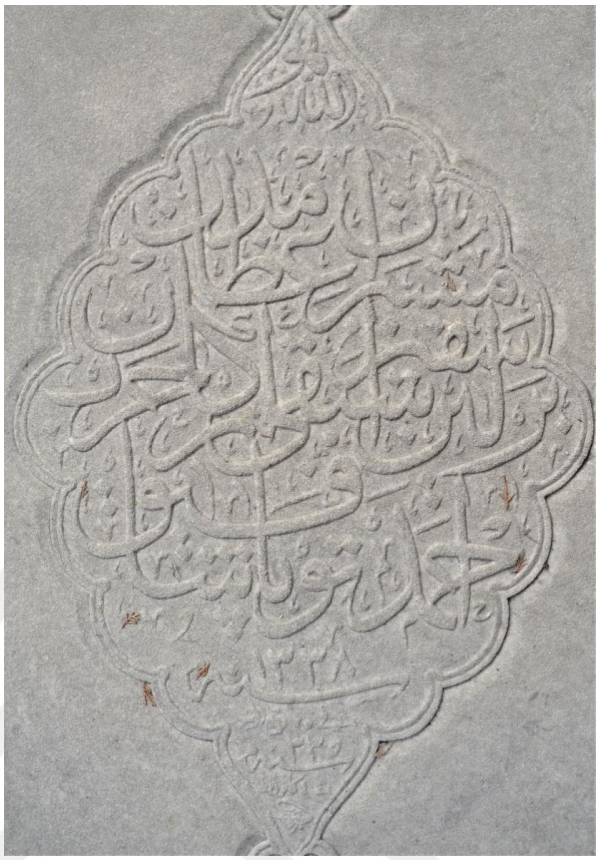

Fotoğraf 219

Tanım: Mezar; husûsî bir türbe dahilindedir. Lahit olarak tasarlanmış mezar üst bölümde mistarsız celi sülüs kitabeye sahiptir.

[239] Mustafa Bulut'un doktora tezinde ketebe "Ârif" diye okunmuş ve bu Ârif'in de Filibeli Bakkal Ârif Efendi olduğuna kanaat getirilmiştir. Bkz. Bulut, **a.g.t.**, s. 473-80 ve 587. Oysa 1909'da vefat eden Arif Efendi'nin bu kitabeyi yazabilmesi mümkün değildir.

İsim: Mahmut Münir
Görev: Tercüman, Teşrifat-ı Umumiye Nazırı

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Tespit edilemedi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Vüzerā-yı 'ıẓām-ı salṭanat-ı seniyyeden
Dīvān-ı Hümāyūn Tercümānı
ve Teşrīfāt-ı 'Umūmiyye Nāẓırı
Maḥmūd Münīr Paşa merḥūmıŋ
rūḥiçün lillāhi'l-fātiḥa
fī 20 […] sene 1317

sene 1315 (1899-1900) | […]

Fotoğraf 220

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Süleyman (Kıbrıslı)
Görev: Teftiş-i Askeri Komisyonu Azası, Bahriye Feriki

Yer: II. Mahmud Türbesi Haziresi
Hattat: Tespit edilemedi[240]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayy

Teftīş-i 'Askerī Ḳomisyon-ı
'Ālīsi A'żāsı ve Baḥriyye
Ferīkānından Ḳıbrıslı Süleymān
Paşa'nıŋ rūḥiçün
el-fātiḥa

5 Ẕī'l-hiccetü'ş-şerīfe sene 1317 (6 Nisan 1900) | […]

Fotoğraf 221

Tanım: Mezar, ayak taşında yerinde olmayan baş ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[240] Bulut, ketebeyi "Şevki" olarak okumuştur. Bkz. Bulut, **a.g.t.**, s. 448. Mezkûr hattatın 1887'de vefat ettiğini göz önünde bulundurduğumuzda bu mümkün gözükmemektedir.

2.29. Molla Gürani Mahallesi

Molla Gürani Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan altı hazire alanı ve dört türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 611-630). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirde iki mezar taşı tespit edilmiştir. Her ikisi de hattatlara ait mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Suphizâde Abdullah Abdi[241], Şeyh Ömer Necmeddin[242] adlı hattatların mezar taşları bulunamamıştır.

[241] Taşkasap'ta Sarı Musa Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 256.

[242] Yenibahçe'de Himmetzâde Tekkesi haziresinde medfundu. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 648.

İsim: Ali Vehbi
Görev: Hattat
Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Sābıḳān Sekbānbaşı
Toḳadī es-Seyyid Ḥāfıẓ
el-ḥāc İbrāhīm Aġa merḥūmuŋ
mu'taḳlarından merḥūm
ve maġfūr-leh Ḫaṭṭāṭ
'Alī Vehbī Efendi'niŋ
[…] el-fātiḥa
Sene 1218 (1803-04)[243]

Yer: Murad Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Fotoğraf 222

Tanım: Mezar, bir baş taşı ve onun raptedildiği kāideden ibarettir. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabenin son bölümünün bir kısmı ve tarihi kazınmış vaziyettetir.

[243] Ayanoğlu'nun mim koyarak okuduğu tarihi esas aldık. Bkz. Ayanoğlu**, a.g.e.**, C. 2, s. 57.

İsim: Osman (Pirizâde)
Görev: Hattat, Şeyhülislam

Yer: Murad Paşa Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Revnaḳ-baḫş-ı Ṣadr-ı Fetvā iken
vedā'-ı 'ālem-i fānī iden
merḥūm ve maġfūr-leh Pīrī-zāde
'Osmān Efendi rūḥiçün
el-fātiḥa
fī Ẕā sene 1183 (Mart 1770)[244]

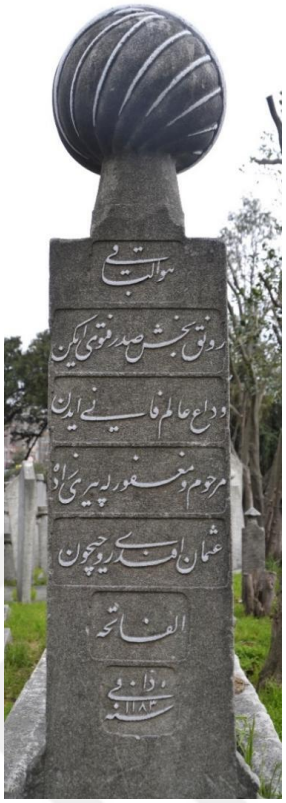

Fotoğraf 223

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kabir bir zamanlar yine yakınlarında bulunan Davut Paşa'nın (Genç Osman'ın katili) kabriyle yan yana idi ve üzerinde sekiz sütunla desteklenmiş demir ve tel kafesli üstü açık bir türbe vardı. 1916'da önünden geçen yolun genişletilmesi sebebiyle türbe yıkılmış ve kabirler de bugün oldukları yere taşınmıştır. Bu yıkım sırasında Pirizâde'nin soyundan gelen Adliye Nazırı İbrahim Hayrullah Bey tarafından bakiyesi Karacaahmet'te Küçük Selimiye Camii/Tekkesi'nin karşısına tesadüf eden Pirizâdeler sofasına nakledilmiştir.[245]

---

[244] 5 veya 6 Zilkāde 1883'te (2-3 Mart 1770) vefat ettiği kaydedilir. Bkz. Tahsin Özcan, "Pîrîzâde Osman Sâhib Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007 ,C. 34, s. 292. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/pirizâde-osman-sahib-efendi (13.01.24).

[245] Mehmed Ziya, **a.g.e.,** s. 84-85. Mezar taşıyla ilgili olarak Tahirü'l-Mevlevi de şunları kaydetmektedir: "Harb-i Umumî'de Enver Paşa'nın otomobili oradan geçerken çeşme ile tramvay arasında kalıp beklemeye mecbur olduğundan gerek çeşme, gerek yanındaki üstü açık mermer türbe yıktırılmış, mezarlığın cadde üstündeki duvarı boydan boya geri çekilmişti. Sonra çeşme yapıldı ise de türbe ortadan kalktı ve içinde bulunan Kara Davud Paşa ile Şeyhülislâm Osman Sâhib Efendi'ye ait mezar taşları mezarlık içine atılıp kaldı. Şimdi, onların kaldırılıp dikildiğini ve yeniden iki mezar vücuda getirildiğini, (…) yakınlardaki ziyaretimde gördüm." Bkz. Tâhirü'l-Mevlevî, **a.g.e.**, s.

2.30. Saraç İshak Mahallesi

Saraç İshak Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan dört hazire alanı mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 656-660). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirede bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu da hattatı bilinen bir mezar taşıdır.

139. Ayrıca bahsi geçen türbenin fotoğrafı için bkz. Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşme ve Sebilleri**, İstanbul, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1995, s. 193.

İsim: Mehmet Fazlı

Yer: Saraç İshak Kabri ve Tekke/ Camii Haziresi

Görev: Şeyh

Hattat: Tevfik

Transkripsiyon:

Allāhu mūnisu külli vaḥīdin [Allah yalnız olanın dostudur]

Bismillāhīrraḥmanirrahīm bed'-i kelāmullāh
Fā'lem ennehū Lā ilāhe illallāh Muḥammedün Resūlullāh
Ni'mel-ceyş senā-yı bī-hemtāsıyla memdūḥ
ve İstanbul fetḥinde nā'il-i fütūḥ olaraḳ
bu ḫaṭırede dāḫil-i ḳabr-i pür-nūr ve ḥażret-i Fātiḥ'e mensūbiyyetle
meşhūr olan Sarāç İsḥaḳ Velī'niŋ
işbu cāmī'-i şerīfinde Seccāde-nişīn iken
'alem-i cemāle intiḳāl iden Şeyḫü'l-eḳırra ve mürşidü'l-fuḳarā
es-Seyyid es-Şeyḫ Ḥāfıẓ Meḥmed Fażlī Efendi er-Rıfā'ī
ibü'ş-Şeyḫ Meḥemmed Dervīş ibnü'ş-Şeyḫ el-ḥāc 'Ömer Fevzī ibn-i el-ḥāc Ḥüseyin ibn-i el-ḥāc Ḥasan bin 'Abdurraḥman bin 'Abdürraḥīm raḥmetullāhi 'aleyhīm ecma'īn bi-ḥurmeti'l-fātiḥa

fī 12 Muḥarrem pençşembe sene 1316 (2 Haziran 1898) | Nemeḳahū Tevfīḳ

Fotoğraf 224

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibaret durumdadır. Rıfai tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Şâhidenin önü cami için yeni yapılmış bir bina ile kapatıldığı için cepheden görüntü almaya elverişli olmamıştır.[246]

[246] Bu sebeple kitabenin okuması her kartuş tarafımızdan tek tek çekilmek ve Revnakoğlu'nun okumasından faydalanmak suretiyle yapılmaya çalışılmıştır. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 5, s. 2042. Buradaki çeşitli okuma hataları da tashih edilmiştir.

2.31. Seyyid Ömer Mahallesi

Seyyid Ömer Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on dört hazire alanı ve üç türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 663-691). Tezin kapsamı dahilinde üç hazirede beş mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan biri hattat mezar taşı iken dört tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

İsim: Mustafa
Görev: Hattat

Yer: Şeyh Hüsameddin Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Lā ilāhe illalāh Muḥammedun Resūlullāh

Ṭarīḳat-ı Rıfā‘iyyeden […]
es-Seyyid Ḫaṭṭāṭ mer[ḥūm]
ve maġfūr Muṣṭafā
Efendi’niŋ rūhi[çün]
rıżā’en-lillāhi’l-fātiḥa
sene 1218 (1803-04)

Fotoğraf 225

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibaret durumdadır. Başlığı kırılmış şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ragıp
Görev: Konya Valisi

Yer: Şeyh Hüsameddin Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin (Eyyübi)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Vüzerā-yı ‘iẓām-ı
salṭanat-ı seniyyeden
Ḳonya Vālīsi esbaḳ
Rāġıb Paşa merḥūmuŋ
rūḥiçün fātiḥa

fī şehr-i Ẕi’l-ḳa‘āde sene 1281 (Mart/Nisan 1865) | Ketebehū Emīn

Fotoğraf 226

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde Mevlevi sikkesi kabartma olarak işlenmiştir.

İsim: Muhammet Emin (Bağdadi)
Görev: Kādirî Şeyhi

Yer: Vani Baba Tekkesi Haziresi
Hattat: Nuri (Korman)

Transkripsiyon:

Hū

Bu dergāh-ı feyż-penāhda seccāde-
nişīn-i irşād iken ‘ālem-i
cemāle irtiḫāl iden
ṭarīḳat-ı ‘āliyye-i Ḳādirīyye’den ‘urefā-i
meşāyiḫiŋ ser-bülendi eş-Şeyḫ
es-Seyyid Muḥammed Emīn el-Bağdādī
Efendi’niŋ rūḥ-ı şerīfi
içün el-fātiḥa

fī 14 Cemāẕiye’l-āḫir yevm-i Cum‘a sene
1322 (26 Ağustos 1904) | Ketebehu Nūrī

Fotoğraf 227

Tanım: Mezar bir baş taşından ibarettir. Kādirî tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Hatice

Görev: -

Yer: Zihgirci Kemal Camii (Alyanak Tekkesi) Haziresi

Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) Sünbüli

Transkripsiyon:

Yā Hū

Bu ḫānḳāh-ı şerīfiŋ
Post-nişīni eş-Şeyḫ ‘Alī
Efendi-zāde İsmā‘īl
Efendi’niŋ ḫalīlesi merḥūm
maġfūr-lehā Ḫadice Ḫānım’ıŋ
rūḥiçün ve kāffe-i ehl-i
īmānıŋ rūḥiçün el-fātiḥa

fī 20 Ṣa‘bān sene 1284 (17 Aralık 1867) |
Ḥāfıẓ Aḥmed es-Sünbülī

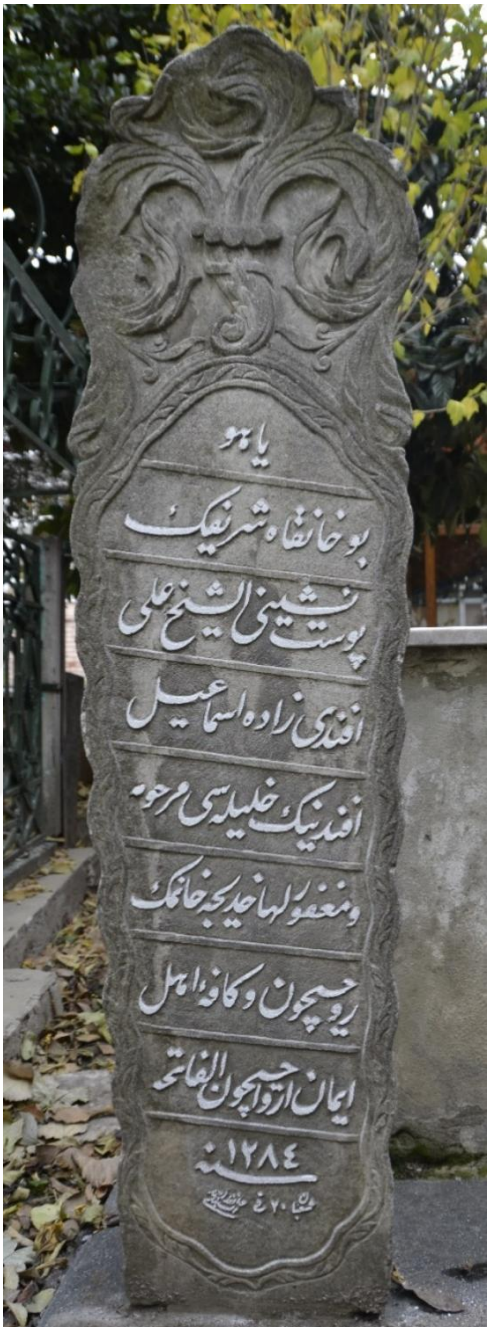

Fotoğraf 228

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize yapraklarla tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma

Görev: -

Yer: Zihgirci Kemal Camii (Alyanak Tekkesi) Haziresi

Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) Sünbüli

Transkripsiyon:

Yā Hū

Bu ḫānḳāh-ı şerīfiŋ Post-nişīni
eş-Şeyḫ ʻAlī Efendi'niŋ
ḫalīlesi ḫādimü'l-maṭbah(ḫ)
merḥūme ve maġfūre-lehā Fāṭıma
Ḫātun'uŋ rūḥiçün ve kāffe-i
ehl-i īmān ervāḥiçün

el-fātiḥa | fī 12 L 1284 (6 Şubat 1868) | Ḥāfız Aḥmed es-Sünbülī

Fotoğraf 229

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde bir sofa içerisinde baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.32. Silivrikapı Mahallesi

Silivrikapı Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan dört hazire alanı mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 692-702). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirede dört mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan biri hattat, biri hem hattat hem hattatı bilinen, ikisi hattatı bilinen mezar taşlarıdır.

İsim: Ahmet Mecdi
Görev: Hattat, Zakir, Hakkak

Yer: Ramazan Efendi Camii Haziresi
Hattat: Hâşim

Transkripsiyon:

Hū

Ḫanḳāh-ı ʻālī-yi ḥażret-i Sünbül'üŋ
ḥücre-nişīn ẕākirānından ve Ḥakkāk-ı
eṣnafı ser-āmedānından iken
tarīḳ-i câme-i ḥayāt-ı müsteʻār olan
Ḫaṭṭāṭ es-Seyyid Ḥāfıẓ Aḥmed Mecdī
Dede'niŋ ruḥına fātiḥa

29 Şaʻban sene 1301 (24 Haziran 1884) |
Ketebehū Hāşim

Fotoğraf 230

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ebubekir Nasih
Görev: Hattat, Mütehayyiz

Yer: Ramazan Efendi Camii Haziresi
Hattat: -[247]

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Dīvān-ı Hümāyūn Mühimme Oṭası ḳudemā-yı Müteḥayyīzān'ından ve beher sene cānib-i
Ḥicāz'a nāme-i hümāyūn taḥrīrine me'mūr buyurulan ve Ḫuṭuṭ-ı mütenevvi'a Hocası el-ḥāc Ebū-Bekir Nāṣiḥ Efendi'niŋ rūḥiçün fātiḥa
fī 13 Rebī'ü'l-evvel sene 1303 (20 Aralık 1885)

Fotoğraf 231

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Hamidi fes başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[247] Acar, kitabenin öğrencilerinden Sami Efendi tarafından yazıldığını söyler. Bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 64. Bununla birlikte biz yazının niteliğini Sami'ye yakıştıramadık. Ayrıca Kanbaş'ın tezinde de (**a.g.t.**) bu şâhide yer almamaktadır.

İsim: Emine Firdevs
Görev: -

Yer: Ramazan Efendi Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin Eyyübi

Transkripsiyon:

Allāh Hū

Ṭarīḳat-ı ‘ālīyye-i Rıfā‘īyye
meşāyiḫından Maḥmūd Rūḥī
Efendi kerīmesi ve ketebeden
dervīş Meḥmed Āṣaf Efendi
zevcesi Emīne Firdevs Ḫanım'ıŋ
rūḥiçün rıżā’en-lillāhi’l-fātiḥa

sene Ẕi’l-ḥicce 1293 (Aralık 1876/Ocak 1877)
| Nemeḳahū Emīn Eyyūbī

Fotoğraf 232

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde stilize bir sehpanın üzerine Rıfai tarikatına mahsus tac-ı şerifi kabartması işlenmiştir.

İsim: Abdullah
Görev: Cerrah

Yer: Ramazan Efendi Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin (Eyyübi)

Transkripsiyon:

Yā Hū

Sāḳī-i mülk-i fenā ṣundu ecelden şerbet
Eyledi semt-i beḳāya bu melek-rū rıḥlet

Mihr-i ruḥsārı fürūzān iken āfāḳ üzre
Münḥasif ḳıldı veremle a[ā]nı ebr-i ẓulmet

Māderine ide Ḥaḳ ṣabr u ecīrler i‘ṭā
Dökmeye hüzn ü firāḳıyla reşk-i ḥasret

Rūz-ı maḥşerde aŋa hem-dem ola Şāh-ı şehīd
Ola hem Ḥaydar-ı Kerrār ḳarīn-i ṣoḥbet

Yāre-i leşker-i İslām’ı ṣarardı ṣıdkān
Niçe biŋ ecr-i cezīl aldı bu pāḳ-ṭīnet

Luṭfī ḳan aġlayaraḳ fevtine didim tārīḫ
Cerrāḥ ‘Abdullāh Efendi'ye ide Bāḳī raḥmet

fī Ş 1295 (Temmuz 1878-77) | Emīn

Fotoğraf 233

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Hamidi fes başlıklı şâhide şair Lütfi’nin manzumesini yazdığı celi sülüs hatlı kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerinde üzerinde stilize bir sehpanın üzerine Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerifi kabartması işlenmiştir.

2.33. Süleymaniye Mahallesi

Süleymaniye Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan üç hazire alanı ve üç türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 716-725). Tezin kapsamı dahilinde iki hazirede toplam on sekiz mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan beş tanesi hattat, biri hem hattat hem hattatı bilinen, on iki tanesi de hattatı bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Acem Ebu Bekir[248], Yahya Hilmi[249], Reşid[250] adlı hattatların mezar taşları bulunamamıştır.

[248] Nevruz Kadın Mektebi'nin yakınında medfundu. Şâhidesinin tarih mısraı şuydu: "Ola Bû Bekr Efendi'nin mekânı sâha-i cennet". Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 124.

[249] Süleymaniye Camii haziresinde medfundu. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 460.

[250] Süleymaniye Camii haziresinde medfundu. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 744.

İsim: Abdurrahman

Görev: Hattat

Yer: Kaptanıderya İbrahim Paşa Camii Haziresi

Hattat: -

Transkripsiyon:

Merḥūm ve maġfūr
Ḳapudān el-ḥāc
İbrāhīm Paşa'nıŋ oġlu
Ḫaṭṭāṭ 'Abdurraḥman
Beg rūḥiçün el-fātiḥa
Receb sene 1148 (Kasım 1735)

Fotoğraf 234

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Paşalı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Medfun şahsın buraya gömülmesinin nedeni, kitabesinden de anlaşılacağı cihetle, caminin bânisinin oğlu olmasıdır.

İsim: Ali Fuat
Görev: Hattat, Vergi Emini

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ṣadr-ı esbaḳ merḥūm
es-Seyyid Muḥammed Emīn 'Ālī
Paşa'nıŋ necl-i kebīri
olub ve Vergi Emīni
iken irtiḥāl-i dār-ı beḳā eyleyen
es-Seyyid 'Ālī Fu'ād Beg
Efendi'niŋ rūḥ-ı şerīfiçün
rıżā'en-lillāhi'l-fātiḥa
fī 16 L sene 1302 (29 Temmuz 1885)

Fotoğraf 235

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Halil
Görev: Hattat (Meşk Hocası), Kayyim

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ġāzī Sulṭān Süleymān
Ḫān ḥażretleriniŋ cāmī'-i
şerīfinde Ḳayyim ve mekteb-i
şerīfinde Meşḳ Hocası
merhūm Haṭṭāṭ Halīl Efendi'niŋ
rūḥuna fātiḥa
[20 Ş] 12[79] (10 Şubat 1863)[251]

Fotoğraf 236

Tanım: Mezar; baş, ayak ve yakın zamanda yapılmış pehle benzeri taşlardan oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[251] Kötü tadilattan dolayı okunamayan kısım Revnakoğlu'na müracaat edilerek tamamlanmıştır. Bkz. **CSRA**, 40:33.

İsim: Hüseyin Tevfik (Şebinkarahisarlı)
Görev: -

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ru'ūs-ı hümāyūn Kīsedārı müteveffā
el-ḥāc Aḥmed Efendi tevābi'ātı
emekdārlarından Ḳaraḥiṣār-ı şarḳīli
merḥūm ve maġfūr Ḥaṭṭāṭ
Ḥüseyin Tevfīḳ Efendi'niŋ
rūḥiçiün fātiḥa
fī 27 M sene 1272 (9 Ekim 1855)

Fotoğraf 237

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Aziz fesli başlıklı şâhide mâil olarak celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Raif
Görev: Hattat, Beylikçi

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Baş taşı

Hüve'l-Ḥayy

E'āẕım-ı ricāl-i Devlet-i
'Ālīyye'den Beglikçi-i
Dīvān-ı Hümāyūn iken
vedā'-ı 'ālem-i fānī iden
merḥūm Meḥmed Rā'if
Efendi'niŋ rūḥiçün fātiḥa
fī 29 Ẕi'l-ḥicce yevm-i Cum'a sene 1315
(21 Mayıs 1898)

Ayak taşı

Hüve'l-Ḥayy

E'āẕım-ı ricāl-i Devlet-i
'Ālīyye'den Beglikçi-i
Dīvān-ı Hümāyūn iken
'azm-i dār-ı beḳā iden
merḥūm Meḥmed Rā'if
Efendi'niŋ rūḥiçün fātiḥa
fī 29 Ẕi'l-ḥicce yevm-i Cum'a sene 1315
(21 Mayıs 1898)

Fotoğraf 238

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Her iki şâhidede de kitabe bulunur. Bu kitabelerin arasındaki tek fark beşinci satırlarındaki ölümle ilgili ibaredir.

İsim: Muhammet Emin Ali
Görev: Hattat, Sadrazam

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Allāh Hüve'l-Bāḳī

Def'a-i ḫāmise-i Ṣadāret'de
irtiḥāl-i dār-ı beḳā eyleyen
es-Seyyid Muḥammed Emīn 'Ālī Paşa'nıŋ
rūḥiçün rıżā'en-lillāhi te'āle'l-
fātiḥa | fī 21 C sene 1288 (7 Eylül 1871)

Fotoğraf 239

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Zahide Selma
Görev: Hattat

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Vasfi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ṣadr-ı esbaḳ es-Seyyid Muḥammed
Emīn ʻĀlī Paşa merḥūmuŋ
kerīmesi ve Piyāde Re'īs-i
Sānīsi Ḥüseyin Nāẓım Paşa'nıŋ
ḫalīle-i muḥteremesi Ḫaṭṭaṭe-i
şehīre merḥūme ve maġfirun-lehā
Zāhide Selmā Ḫānımefendi'niŋ
rūḥiçün rıżā'en-lillāhi'l-fātiḥa

sene 1313 (1895-96)[252] | Sevvedehū Vaṣfī

Fotoğraf 240

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Baş taşının hem ön hem arka cephesinde aynı kitabenin yer alıyor olması dikkat çekici bir husûstur. Genelde bir esas cephe bir de yoldan geçen eşhâsın mezarda yatanın ismini görebilmeleri için küçük olan yan cepheye yazılan kitabenin burada arkada oluşu, bu cephenin tam da caminin kıble cihetindeki penceresinin önüne denk düşmesiyle ilgili olmalıdır. Anlaşılan o ki cami cemaatinin de mezar taşını okuyabilmesi düşüncesiyle böyle yapılmıştır.

[252] İbnülemin, ölüm tarihini metnin içinde sehven hicri 1213 olarak vermiş, fakat kabir kitabesinde doğrusunu kaydetmiştir. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 616.

İsim: Süleyman (Ebubekir Paşazâde)
Görev: Hattat, Divan-ı Hümayun Hocası

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Ṣāfiyye Sulṭān ṭābet ş̲erāhā
ḥażretleriniŋ dāmād-ı mükerremleri
Şeyḫü'l-ḥarem-i Mekke-i Mükerreme merḥūm
el-ḥāc Ebūbekir Paşa-z̲āde
Ḫācegān-ı Dīvān-ı Hümāyūndan
cennet-mekān el-ḥāc Süleymān Beg
efendi rūḥıçün rıżā'en-lillāh
el-fātiḥa | fī 10 Z̲i'l-ḥicce sene 1199 (14 Ekim 1785)

Fotoğraf 241

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Horasani kafesi destarlı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sahib-i kabir, eşi ve kaynanası Sultan II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan (1696-1778) ile yan yana medfundur.

İsim: Mehmet Raşit
Görev: Mektubi

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: (Bakkal/Filibeli) Ârif

Transkripsiyon:

Fā‘lem ennehū Lā ilāhe illallāh Muḥammedün Rasulullāh

Rütbe-i s̱āliṣe eṣḥābından ve Mektūbī-i Ṭobḫāne-i ‘Āmire Ḫulefāsından
iken vedā‘-ı ‘ālem-i fānī ve ‘azm-i gülşen-sarāy-ı cāvidānī merḥūm
ve maġfūr-leh Meḥemmed Rāşid Efendi’niŋ rūḥuna rıżā’en-lillāhi te‘āle’l-fātiḥa

fī 25 C sene 1279 (18 Aralık 1862) | Ketebehū ‘Ārif

Fotoğraf 242

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ayşe Nadir
Görev: -

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Cemil Eyyübi

Transkripsiyon:

Hüve’l-Bāḳī

İstanbul Meb‘ūs̱u
ve Donanma-yı ‘Os̱mānī
Mu‘āvenet-i Milliyye Cem‘īyyeti
Merkez İdāre Re’īsi
Tüccāran’dan? Ḥācı Şefīḳ
Beg’iŋ ḥalīlesi ‘Āişe
Nādir Ḫanım’ıŋ rūḥiçün
rıżā’en-lillāhi’l-fātiḥa

fī 8 Ẕi’l-ḳa‘ade sene 1330 | fī 6 Teşrīn-i evvel sene 1328 (19 Ekim 1912) | Ketebehū Cemīl Eyyūbī

Fotoğraf 243

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur**.** Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Hattatın imzasını rik’a hattıyla atması dikkat çekici bir husûstur.

İsim: Hüseyin Tevfik
Görev: Tophane-i Amire Muhasebecisi

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin Eyyübi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ṭobḫāne-i 'Āmire
Muḥāsebecisi
esbaḳ merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā rahmeti Rabbihi'l-
ġafūr Ḥüseyin Tevfīk
Efendi'niŋ rūḥuna
rıżā'en-lillāhi'l-fātiḥa

fī 19 Muḥarrem sene 1291 (8 Mart 1874) |
Emīn Eyyübī

Fotoğraf 244

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma
Görev: -

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Mâlik

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḫallāḳu’l-Bāḳī

Telġrāf Müdīri Muḥammed
Efendi’niŋ vālide-i
muḥteremeleri Fāṭıma
Ḫanım’ıŋ rūḥiçün
ve sāir ehl-i īmān
ervāḥıçün
rıżā’en-lillāhi’l-fātiḥa

fī 21 R sene 1275 (28 Kasım 1858) |
Nemeḳahū Mālik

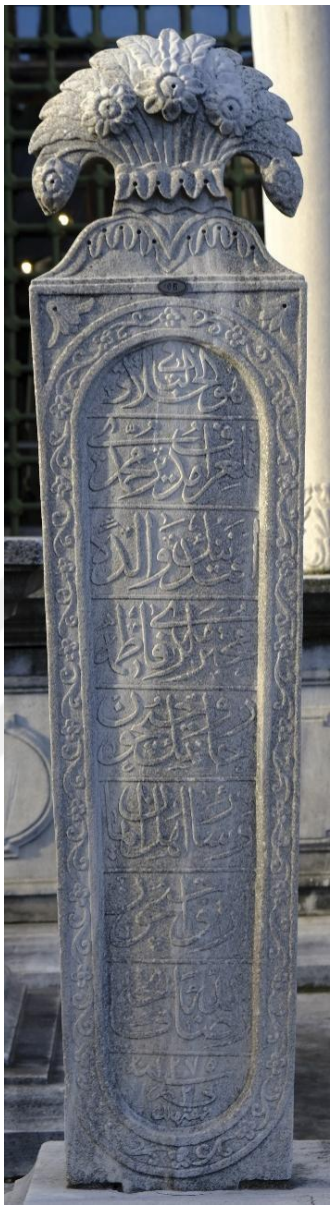

Fotoğraf 245

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize güllerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma Hayriye
Görev: -

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Mâlik

Transkripsiyon:

Küllü man ‘aleyhā fān [Rahman 55:26]

Ḍarbḫāne-i ‘Āmire Müşīri
‘Alī Rıżā Efendi merḥūmuŋ
ḫalīlesi ve mevālī-i ‘ıẓāmdan
Edirne Ḳadısı esbaḳ
Zühdī Efendi’niŋ kerīmesi
merḥūme ve maġfūr-lehā
Fāṭıma Ḫayriyye Ḫānım’ıŋ
rūḥiçün rıżā’en-lillāh-i
te‘āle’l-fātiḥa

fī 19 C sene 1266 (2 Mayıs 1850) | Ketebehū
Mālik

Fotoğraf 246

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Stilize yapraklarla tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Zahide
Görev: -

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Mâlik

Transkripsiyon:

Hüve’l-Bāḳī

Feḫāmetlü devletlü ‘Ālī Paşa
Beg ḥażretler[iniŋ]vālide-i muḥteremeleri
merḥūme ve maġfūr[un]-lehā
cennet-mekān ‘adn-āşiyān
Zāhide Ḫānımefendi’niŋ rūḥ-ı
şerīfeleriçün fātiḥa

sene 1272 (1855-56) | Nemeḳahū Mālik

Fotoğraf 247

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Güneş ışını ve çiçeklerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Servet Süeda
Görev: Meclis-i Vala Odası Mazbata Halifesi

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Hulusi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Esbaḳ Fesḥāne-i ʻĀmīre Müdīri es-Seyyid
Maḥmūd ʻAzīz Efendi'niŋ maḫdūmu
Meclis-i Vālā Oṭası Mażbaṭa
Ḫulefāsından merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
es-Seyyid Muḥammed Servet Sü'edā Beg
efendi'niŋ rūḥiçün fātiḥa

fī 12 Ramażān yevm-i çeherşenbe sene 1281
(8 Şubat 1865) Ketebehū Ḫulūṣī

Fotoğraf 248

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Esad (İmamzâde)
Görev: Alim

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Rıfat (Mısrî/Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Meḥārīb-i 'ulūmuŋ muḳtedāsı füc'eten göçdü
Cemā'āt-i muḥibbān eylesünler nāle vü[-i] cāngāh

Meḥemmed ismi Es'ad maḫlaṣıydı lākin olmuşdu
İmām-z̲āde Efendi künyesiyle zīver-efvāh

Ṣufūf-ı cāmi'-i cāhı cemi'ān geçdi pāyeyle
Ḫaṭīb-i minber-i taḳvā idi ol ḥāce vü[-i] āgāh

Ḳıyāmetde o niḥrīr-i muṣallīye ṣelāmetle
Şefī' itsün İmāmü'l-ḳıbleteyni ḥażret-i Allāh

Bu tārīḫimle ey Ṣafvet mü'ez̲z̲inler ṣalā virdi
İmām-z̲āde ṭavāf-ı ḳıble itdi geldi gitdi vāh

fī 3 Cā sene 1267 (7 Mart 1851) | Ḥarrarahū Meḥmed Rif'at

Fotoğraf 249

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide şair Galatalı Mustafa Safvet'in (1795-1866/67) manzumesini yazdığı[253] celi ta'lik hatlı kitabeye sahiptir.

[253] Mehmet Samsakçı, 19. Asır Mevlevi Şairi Galatalı Safvet (Hayatı – Bütün Şiirleri) & İbnülemin'in Kemâlü's-Safve'si, İstanbul, Hiper Yayın, 2021, s. 86.

İsim: Mehmet Kamil
Görev: Tophane-i Amire Mektubi Odası Evrak Müdürü

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Rıfat (Mısrî) Üsküdârî

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳul-Bāḳī

Ṭarīḳat-ı 'āliyye-i Naḳşībendiyye'den
ve rütbe-i s̱āli̱se aṣḥābından
Ṭopḫāne-i 'āmire Mektūbī
Oṭası Evraḳ Müdīri
merḥūm es-Seyyid Meḥmed Kāmil
Efendi'niŋ rūḥiçün rıżā'en
lilāhi te'ālā'l-fātiḥa

sene 1275 (1258-59) | Ketebehū Meḥmed Rif'at Üsküdārī

Fotoğraf 250

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Aziz fes başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Ahmet
Görev: -

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Rıfat (Üsküdârî/Mısrî)

Transkripsiyon:

Āh mine'l-mevt

Zāde-i Manṣūr Efendi āh kim
Dūş olub bir ḳuşboġanı 'illete

Bir gül-i nesrīn ṭıfl-ı nāz iken
Gitdi bir gün içre dār-ı aḫrete

Fevt olub āġūş-ı māderde hemān
Mübtelā itdi ānı bu miḥnete

Bir düşürdüm cevherī tārīḫini
Aḥmedim göçdü riyāż-ı cennete

fī 3 N sene 1275 (6 Nisan 1859) | Eser-ı ḫāme-i Rif'at

Fotoğraf 251

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Azizi fes başlıklı şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış şair mahlasının geçmediği manzum kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Salih
Görev: Karesi Mutasarrıfı

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: (İsmail Hakkı) Sami

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Efāḫim-i Vükelā-yı Salṭanat'dan
Żabṭiyye Müşīr-i esbaḳı merḥūm
Muḥammed Emīn Paşa'nıŋ maḫdūmu
Rūm-ili Beglerbegligi pāyelülerinden
esbaḳ Ḳaresi Mutaṣṣarrıfı merḥūm ve maġfūr-leh
es-Seyyid Muḥammed Sāliḥ Paşa rūḥiçün fātiḥa

fī 8 Muḥarrem sene 1287 (10 Nisan 1870)
|Ketebehū Sāmī

Fotoğraf 252

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevha bölümünün üzerine Mevlevi sikkesi kabartma olarak işlenmiştir. Bir sanat şahikası olan kitabe, kabrin hazire penceresine çok yakın durumda bulunmasından dolayı karşısından görülememektedir.[254]

[254] Bu sebeple kitabenin estampajını aldık. Bkz. Ekler, F. 481.

İsim: İsmail Zühdü (Abdülhalim Ağazâde)
Görev: -

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Şükrü

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Telḫīṣci-i S̱ānī merḥūm es-Seyyid
'Abdülḥālīm Aġa-ẕāde merḥūm ve maġfūr
el-muḥtāc ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
es-Seyyid İsmā'īl el-Zühdī
Beg ḥażretleriniŋ rūḥiçün
rıżā'en-lillāhi te'āle'l-fātiḥa

fī 9 C sene 1278 (12 Aralık 1861) | Nemeḳahū
Şükrī

Fotoğraf 253

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Azizi fes başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Celalettin
Görev: Dahiliye Müsteşarı

Yer: Süleymaniye Camii Haziresi
Hattat: Vehbi

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

E'āẓım-ı ricāl-i Devlet-i 'Ālīyye'den
Dāḫiliyye Müsteşārı esbaḳ merḥūm
es-Seyyid Muḥammed Celāleddīn
Begefendi ruḥiçün fātiḥa

fī 12 Ṣafer sene 1309 (17 Eylül 1891) |
Ketebehū Vehbī

Fotoğraf 254

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Üstüvani şâhidelerin her ikisinin de kitabe bulunur. Baş taşının celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabesi hattat imzası taşırken, ayak taşının celi ta'lik hatla yazılmış manzum kitabesi imzasızdır.

2.34. Sümbül Efendi Mahallesi

Sümbül Efendi Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan sekiz hazire alanı ve yedi türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 726-747). Tezin kapsamı dahilinde beş hazirede toplam kırk bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan on bir tanesi hattat, dördü hem hattat hem hattatı bilinen, yirmi altı tanesi hattatı bilinen mezar taşlarıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Sadrazam Kabakulak İbrahim Paşa[255] , Habeşizâde Mir Abdürrahim-i Rahimi[256] , Şeyhü'l-haremzâde Abdülerim-i Kerimi[257], Nuh Efendizâde Mir Feyzullah[258], Ramizâde Mustafa Nail[259], Ârif Hikmet[260], Süleyman İsmet[261] adlı hattatların mezar taşları bulunamamıştır.

[255] Sümbül Efendi Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 51. Müstakimzâde onun Girit-Resmo'da idam edildiğini, kesik başının saray kapısında sergilendiğini, sonra da mezkûr yere defnediliğini söylese de adına bir kabir taşı rekz edildiğinden bahsetmez. Bu durumda mezar taşının kaybolmuş olduğunu düşünmenin yanında bir mezar taşına sahip olmadığını söylemek de mümkündür. Onun idam edildiği yerdeki mezar taşı Resmo Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Fotoğrafı için bkz. Ekler, F. 482. Ayrıca bkz. Antonis Anastasopoulos, "The Islamic Gravestones of Ottoman Rethymno: Preliminary Remarks and Thoughts about Them", **The Eastern Mediterranean under Ottoman Rule: Crete, 1645-1840. Halcyon Days in Crete VI**, Rethymno, Crete University Press, 2008, s. 327.

[256] Sümbül Efendi Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 239.

[257] Sümbül Efendi Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 246.

[258] Koca Mustafa Paşa'da babası Nuh Efendi'nin defnedildiği (kabri duruyor) yerde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 328.

[259] Sümbül Efendi Camii haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 483. *Hadika*'da, mezarının yeri; "(Sünbül Efendi) türbe(si)nin kapusı haricinde" diye tarif edilir. Bkz. Ayvansarâyi, **a.g.e.**, s. 226.

[260] Sümbül Efendi Camii haziresinde medfundu. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 58.

[261] Sancaktar Hayreddin Tekkesi haziresinde medfundu. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 711.

İsim: Ârif
Görev: Hattat, Şeyh

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Yā Hū

Şeyḫ ʻĀrif bir mübārek ẕāt idi
Her ḥuṣūsda maḳṣūdu Allāh idi

Yine Ḥaḳ eyledi itdi imtiḥān
Biŋ üç yüz yirmi sekizde itdi irtiḥāl

Sulṭān Bāyezid'de Māliyye ḳarşusunda
Ḫaṭṭāṭ-ı şehr el-ḥāc Şeyḫ
ʻĀrif Efendi'niŋ rūḥuna fātiḥa
fī 27 Şevvāl sene 1329 (21 Ekim 1911)

Fotoğraf 255

Tanım: Mezar; bir mermer kāideye raptedilmiş baş taşından ibarettir. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış manzum ve mensur bir arada kitabeye sahiptir. Kitabede sahib-i kabrin hicri 1329 tarihinde irtihal ettiği yazsa da rakamla bir yıl fazla yazılmış olması dikkat çekici bir husûstur.

İsim: Derviş Ali (Ağaçkakan Müezzinizâde)
Görev: Hattat

Yer: Hoca Hamza Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Emr-i Ḥaḳ[ḳ]la dürlü emrāz kār eyledi tenime
Bulmadı ṣıḥḥat vücūdum sebeb oldu mevtime
'Āḳıbet irdi ecel rıḥlet göründü cānıma
Oḳuyub bir fātiḥa irsāl ideler rūḥuma

Aġaçḳaḳan mü'ezzini-zāde Re'isü
'l-Ḫaṭṭāṭ[īn] merḥūm Seyyid Derviş
'Alī Efendi rūḥiçün el-fatiḥa
fī 27 L sene 1220 (18 Ocak 1806)

Fotoğraf 256

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibaret görünmektedir. Başlıksız şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum kıt'a ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

İsim: İsmail Hakkı (Kıbrısizâde)
Görev: Hattat, Şeyh

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: (İsmail Hakkı) Sami

Transkripsiyon:

Mekke-i Mükerreme pāyelūlerinden olub
şi‘ār-ı ‘ilm ü kemāl ile mevṣūf
ve ta‘līm-i ḫaṭṭ-ı ta‘līk ile
ma‘rūf ‘ārif-i billāh ve muḥibb-i ḫānedān-ı
Resūlallāh olan ṭarīk-i Sa‘diyye
Meşāyiḫinden İsmā’īl Ḥaḳḳı Efendi
raḥmetullāhī ‘aleyh

sene 1279 (1862-63) | Ketebehū Sāmī

Fotoğraf 257[262]

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sami Efendi kitabenin hattını henüz 26 yaşlarında iken yazmıştır.[263] Yazma gerekçesi ise Kıbrısizâde İsmail Hakkı’nın onun ilk ta’lik hocası olmasıdır.

[262] Önüne gelen demir parmaklıktan dolayı sıhhatli bir şekilde fotoğraflayabilmek mümkün olmamıştır.

[263] Bu sebeple sonraki yıllarda yazdığı yazılara nispetle zayıf bir yazı olarak telakki edilmesine misal olarak şu anlatılır: “Sâmi Efendi’nin arkadaşlarından Beylikci Nâsır Bey, çok yıllar sonra, kendisini kızdırmak için ara sıra ‘Sâmiciğim, seninle bir Hazret-i Sünbül’ü ziyâret etsek mi?’ latifesinde bulunur, o da ‘Başlatma şimdi sünbülünden, lâlesinden’ diye cevab verirmiş”. Bkz. Derman, **a.g.e.**, C.3, s.180.

İsim: Mehmet Hüdadad (Ebubekir Efendizâde)
Görev: Hattat

Yer: Nuh Efendi Medresesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr-lehū
faḫrü'l-Müderrisīni'l-kirām
Ebū-Bekr Efendi-zāde
Meḥemmed Ḫudā-dād Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
sene 1167 (1753-54)

Fotoğraf 258

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Baş taşı sokağa bakacak şekilde doksan derece döndürülmüştür. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi babasının hazirenin yakınında ikāmet etmiş ve buraya defnedilmiş olmasıdır.[264]

[264] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 647.

İsim: Mustafa Rakım
Görev: Hattat, Şeyh

Yer: Hacı Kadın Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Ziyāretden murād bir du'ādır bugün baŋa ise
Yarın saŋadır sāhibü'l-ḫayrāt
ve'l-hasenāt merḥūm İskender
Paşa kerīmesi Hāce Mihrişāh
Ḫātun Cāmi'-i şerīf İmāmı
ve Mektep Hācesi [ve] Ḫaṭibi Şeyḫ
Muṣṭafa Rāḳım Efendi'niŋ rūḥuna fātḥa
fī 5 Ṣafer sene 1311 (18 Ağustos 1893)

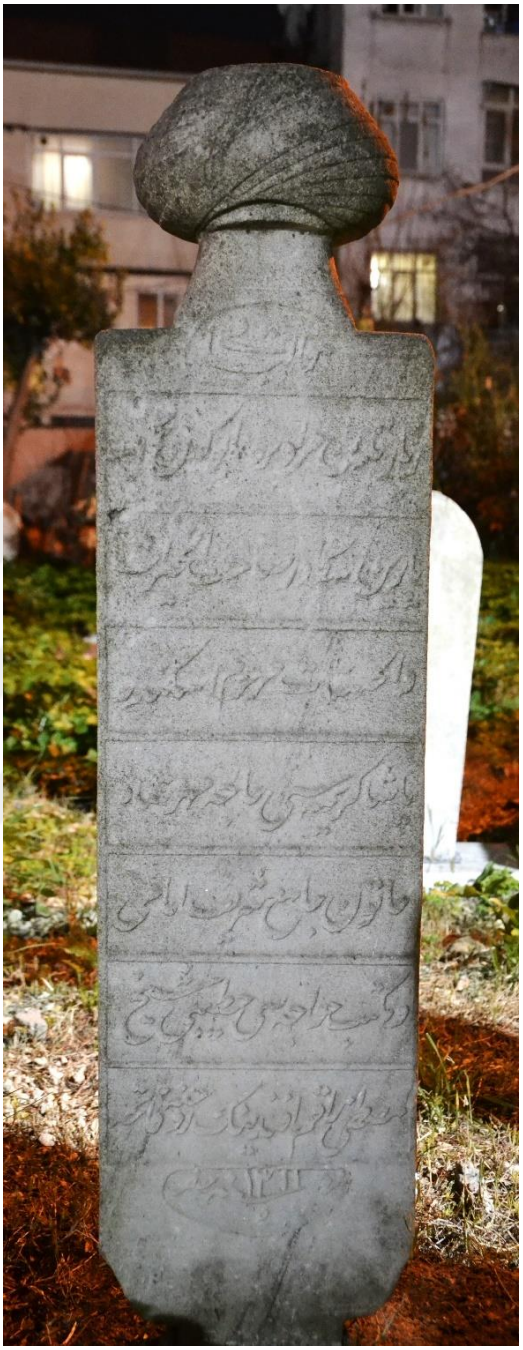

Fotoğraf 259

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Nazif Mustafa
Görev: Hattat, Sadrazam Kethüdası

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Ön cephe

Fātiḥa | Rā 14 sene 1168

Yan cephe

Merḥūm
ve maġfūr
sabıḳā Ketḥüdā-yı
Ṣadr-ı ‘ālī
Naẓīf
Muṣṭafā
Efendi
rūḥuna
fātiḥa Rā 14 sene 1168 (29 Aralık 1754)

Fotoğraf 260

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Horasani kafesi destarlı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabelere sahiptir. Kitabelerden uzun olanı gelip geçen eşhâsın sahib-i kabri tanıyabilmeleri maksadıyla avlu koridoruna bakar şekilde yazılmıştır.

İsim: Aziz Mahmut (Hatip Efendi)
Görev: Hattat, Sümbül Efendi Tekkesi zakirbaşısı, hatibi ve ikinci imamı, Koruk Tekkesi Postnişini

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Bu maḳām-ı ʻālīde Ẕākir-başı
ve Ḫaṭib ve İmām-ı ṯānī ve Ḳoruḳ Tekyesi
Post-nişīni iken ʻāzim-i dāriʼn-naʻīm
olan zümre-i Ḫaṭṭāṭīn ve iḳrā-i
kāmilīnden Ḫaṭib Efendi dimekle
maʻrūf es-Seyyid Ḥāfıẓ ʻİzzet Maḥmūd
Efendiʼniŋ rūḥiçün el-fātiḥa
fī 12 Rebīʻüʼl-āḫir sene 1305 (28 Aralık 1887)

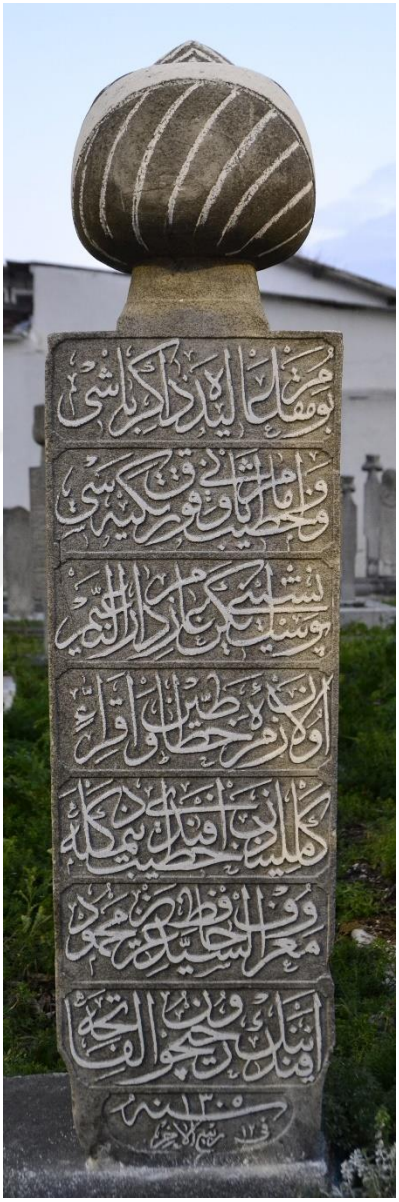

Fotoğraf 261

Tanım: Mezar, baş taşı ile yarısı kırılmış pehle taşından oluşur. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mustafa Fevzi
Görev: Hattat, Postnişin, Pişkadem, İmam

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) (Sünbüli)

Transkripsiyon:

Hū

Ḳuṭbü'l-‘ārfîn Ramażanüddīn-i
Maḫfī ḥażretleriniŋ ḫanḳah
Post-nişīn’i ve bu maḳām-ı ‘ālīde
Pīş-ḳadem ve İmām olan Ḫaṭṭāṭ
ḥāfıẓ Muṣṭafā Fevzī Efendi'niŋ
rūḥiçün rıżā’en-lillāhi’l-fātiḥa

fī gurre-i Rebī‘ü’l-āḫir yevm-i Çeharşenbe sene 1282 (Ağustos/Eylül 1865) | Ḥāfıẓ Aḥmed

Fotoğraf 262

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mustafa Sıdkı
Görev: Hattat, Cambaziye Camii İmamı

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) (Sümbüli)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallaḳu'l-Bāḳī

Ṭarīḳat-ı ‘ālīyye-i Şa‘bāniyye'den
eş-Şeyḫ Aḥmed Nāzikī Efendi
ḫalīfesi ve Cānbāziyye Cāmi‘ İmāmı
Ḫaṭṭāṭ ḥāfıẓ Muṣṭafā Ṣıdḳī
Efendi'niŋ rūḥiçün fātiḥa

fī 22 Ş sene 1289 (25 Ekim 1872) | Ḥāfıẓ Aḥmed

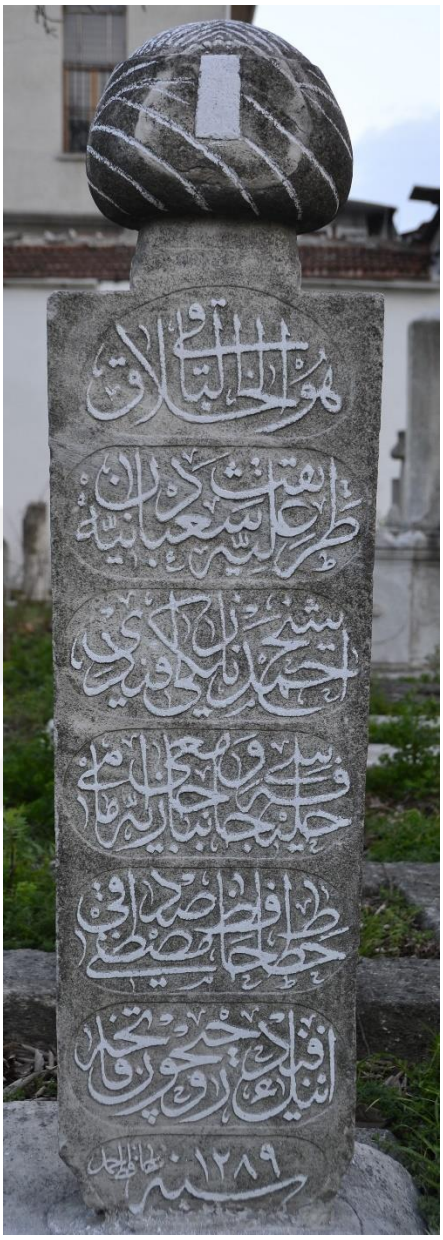

Fotoğraf 263

Tanım: Mezar; baş ve pehle taşlarından oluşur. Şabani tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Nuri
Görev: Hattat

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Yā Hū

‘Azm idüb göçdü cihāndan vālideyniŋ bir gülü
Bir nihālī taze idi ola cennet bülbülü

Ḥaḳ te‘ālā raḥmetiŋle rūḥunu şād eylesin
Ḥasretiyle firḳatiyle yaḳtı bu cān-ı teni

Ṭa‘n-ı ṭāġuna vurulduḳda didim tārīḫini
Merḥūm Ḫaṭṭāṭ es-Seyyid Nūrī Efendi oldu
şehīd-i kāmilī

rıżā’en-lillāh el-fātiḥa
fī 9 R sene 1233 (16 Şubat 1818)

Fotoğraf 264

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşından oluşur.[265] Katibi başlıklı şâhide şair mahlasının olmadığı celi sülüs hatla yazılmış manzum kitabeye sahiptir.

[265] Ayak taşı yerine tesadüf eden yerde onunla ilgisi olmayan birinin taşı raptedilmiştir.

İsim: (Hafız) Osman
Görev: Hattat

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Ağakapılı İsmail[266]

Transkripsiyon:

Allāh subḥānehū ve te‘ālā
Ḥāfıẓ ‘Oṣmān ḳuluna ve bi’l-cümle
mü’mīn ve mü’mīnāta raḥmet eyleye
bi-ḥurmeti sureti’l-fātiḥa
sene [29 Cemaziyelevvel] 1110 (3 Aralık 1698)[267]

Fotoğraf 265

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Rumi bezemelerle tezyin edilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin burada medfun olmasının sebebi Sünbül Efendi Dergâhı’nın müridânından olmasıdır.[268]

[266] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 277. Ağakapılı İsmail’in Kasımpaşa-Doymazdere’de bulunan kabrine de isim kısmı tebdil edilerek aynı ibareler hakkedilmiştir. Bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 12.

[267] Derman, **a.g.e.**, C. 1, s. 281.

[268] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 276.

İsim: Ömer (Nuh Efendizâde)
Görev: Hattat

Yer: Sümbül Efendi Türbesi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Gitdi dünyādan o maḫdūm-ı re’īsü’l-hükemā
Ḥulle-i cennet ola cān-ı pāk-i kefeni

Nūḥ Efendi’niŋ o ferzend-i ciger pāresi kim
Ġarḳ-ı ṭūfān-ı elem eyledi çarḫ-ı küheni

Pā-nihād olmuş iken ṣaḥna o beyne’l-‘ulemā
Göçdü ‘uḳbāya anub nükte-i ḥubbü’l-vaṭanı

Lā-cerem eyler idi ceẕb ḳılub aḫbāb
Luṭfile ḥüsn-i edā ile o ḫulḳ-ı ḥaseni

Rūḥ-ı pākin ide her gāh cenāb-ı Bārī
Vāṣıl-ı meclīs-i pür-nūr-i Nebiyy-i Medenī

Gūş idüb fevtini ol dem didi Remzī tārīḫ
‘Ömer Efendi ḳoyub geçdi bu beyti ḥazeni

el-fātiḥa fī sene [Ṣa‘bān] 1111 (Ocak/Şubat 1700)[269]

Fotoğraf 266

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Örfi başlıklı şâhide şair Remzi’nin manzumesini yazdığı[270] celi ta’lik hatlı kitabeye sahiptir. Kitabenin şâhidenin üç yüzüne birden yazılması dikkat çekici bir husûstur.

[269] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 632.

[270] Hattat Ömer Efendi’nin vefatına şair Nihâdî’nin söylediği tarih Hadika’da şöyle mukayyettir: “Ömer Efendi’ye cây ola cennetü’l-a‘lâ”. Bkz. Ayvansarâyi, **a.g.e.**, s. 226.

İsim: Ömer (Nahilbendli)
Görev: Hattat

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallaḳu'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr-leh
Naḫilbendli Ḫaṭṭāṭ
'Ömer Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa
sene [12 Rebi'ul-evvel] 1171 (24 Kasım 1757)[271]

Fotoğraf 267

Tanım: Mezar, mermer bir kāideye raptedilmiş baş taşından oluşur. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabe satırlarının arası mıstarsızdır.

[271] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 317.

İsim: Şerife Şefiyye
Görev: Hattat

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-bāḳī

'Azm itdi cihāndan anasınıŋ bir gülü
Bir nihāl-i ṭaze idi ola cennet bülbülü
Ḥak raḥmetiyle rūḥunu şād eyleye
Ḥasretiyle firḳatiyle yakdı cān bir gülü

Sābıḳā Evḳāf Nāẓırı Şevḳī Efendi'niŋ
Vekīl-ḫarcı Ḫalīl Aġa'nıŋ kerīmesi
merḥūme ve maġfūre Ḫatṭāṭ
Şerīfe Şefiyye Ḫanım'ıŋ
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 13 Ş sene 1265 (4 Temmuz 1849)

Fotoğraf 268

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş ve pehle taşlarından oluşur. Gün ışığı stilizasyonunun olduğu tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum kıt'a ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir. Bir zamanlar var olan ayak taşının artık yerinde olmadığı anlaşılmaktadır.

İsim: Yakup Kemali
Görev: Hattat, Rüstem Paşa Mektebi Hocası

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Yā Hū

Ḳuṭbu'l-'ārifīn ḥażret-i Sünbül Sinān
ḳuddisu sırrü'l-mennān ḥażretleriniŋ
muḥibbānından ricāl-i Melāmiyye'den
Rüstem Paşa Mektebi Hācesi
Ḫaṭṭāṭ es-Seyyid Ya'ḳūb Kemālī
Efendi ḥażretleriniŋ
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 21 Z̲ā sene 1276 (10 Haziran 1860)

Fotoğraf 269

Tanım: Mezar, mermer bir kāideye raptedilmiş baş taşından ibarettir. İlmiye sarığı başlıklı şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma
Görev: -

Yer: Fevziye Küçük Efendi Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin (Eyyübi)

Transkripsiyon:

Allāh Hū

Evḳāf-ı Hümāyūn
Mümeyyizleri müteḳā‘idānından
Abdü’l-fettāḥ Efendi
vālidesi merḥūme ḥ[ḫ]āce
Fāṭıma Ḫānım rūḥuna fātiḥa
fī 11 Muḥarrem sene 1290 (11 Mart 1873) |
Emīn

Fotoğraf 270

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Şerife Habibe
Görev: Mutfak Hademesi

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin Eyyübi

Transkripsiyon:

Meded yā ḥażret-i Sünbül Sinān

El-ḥācc Evḥaddīn Dergāh-ı şerīfi
Post-nişīn[i] el-ḥācc Muḥammed Ṣūfī
Efendi'niŋ ḫ[ḥ]alīlesi ḫademe-i
maṭbaḫ-ı evliyā merḥūme
maġfūrun-lehā Şerīfe Ḥabībe
Ḫānım'ıŋ rūḥuna fātiḥa
fī 18 Ẕi'l-ḥicce sene 1292 (15 Ocak 1876) |
Nemeḳahū Emīn Eyyübī

Fotoğraf 271

Tanım: Mezar bir baş taşından ibaret durumdadır. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif kabartmalı tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Şerife Hatice
Görev: -

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Emin Eyyübi

Transkripsiyon:

Allāh Hū

Bu maḳām-ı ʻālīniŋ Post-nişīni
Ortanca Hāşim Efendi'niŋ kerīmesi
ve ḫademe-i şāhāne sābıḳ Miralāyı
ḥācı İbrāhīm Beg'iŋ ḥalīlesi merḥūme
Şerīfe Ḫādice Ḫānım'ıŋ ve kāffe-i mü'mīn
ve mü'minātıŋ rūḥlarına el-fātiḥa

sene 1295 (1878-79) | Nemeḳahū Emīn Eyyübī

Fotoğraf 272

Tanım: Mezar bir baş taşından ibaret durumdadır. Başlıksız şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Hatice Şerife
Görev: -

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Ferit

Transkripsiyon:

Hū

Meşāyiḫīn-ı ‘iẓāmdan Ortanca Hāşim
Efendi ḥażretleriniŋ ḥafīdi
Dīvān-ı Hümāyūn ḳalemi mühimme oṭası
ḫulefāsı müteḥayyizzānından ‘izzetlü Aḥsen
Efendi’niŋ ḫalīlesi merḥūme Ḫadice
Şerīfe Ḫānım’ıŋ rūḥiçün fātiḥa

fī 7 S sene 1304 (5 Kasım 1886) | Ketebehū
Ferīd

Fotoğraf 273

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Başlıksız şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Necip
Görev: Şeyh

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Ferit

Transkripsiyon:

Hū

Ṭarīḳat-i ‘ālīyye-i Ṣa‘bāniyye
Meşāyıḫ-ı ‘iẓāmından
‘azīz-i muḥterem eş-Şeyḫ
el-ḥāc Muḥammed Necīb
Efendi’niŋ rūḥiçün
rıżā’en-lillāhi te‘ālā fātiḥa

fī 27 Cā sene 1307 (19 Ocak 1890) | Ketebehū Ferīd

Fotoğraf 274

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Eskiden kabri çevreleyen bir demir parmaklığın olduğunu bilinmektedir.[272] Şabaniyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Hattat Ferit Bey babasının mezar taşını yazmıştır.[273]

[272] Bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 95.

[273] İbnülemin, Ferit Bey’in babasının ismini Şabani şeyhlerinden Ali Necib Efendi olarak verir. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 778. Ayanoğlu ise kitabenin hattatını sahib-i kabrin oğlu olduğunu söyler. Bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 95. Bu durumda mezar taşının hattatın babasına ait olduğu kanaatine varıyoruz.

İsim: Afife Şerife Fazıla
Görev: -

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) (Sünbüli)

Transkripsiyon:

Hū

Bu ḫānḳāh-ı ʻālīnin esbaḳ Post-
nişīni Ortanca eş-Şeyḫ es-Seyyid Meḥemmed
Hāşim Efendi ḥażretleriniŋ kerīmesi
ve ḫademe-i rikāb-ı şāhāne Miralāyı merḥūm
el-ḥāc İbrāhīm Beg'iŋ ḥalīlesi
ʻAfīfe Şerīfe Fāẓıla Ḫānım rūḥiçün fātiḥa

fī Rā sene 1282 (Temmuz/Ağustos 1865) |
Ḥāfıẓ Aḥmed

Fotoğraf 275

Tanım: Mezar bir baş taşından ibaret durumdadır. Tepeliğinde Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif kabartması bulunan şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma Rahime
Görev: -

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) (Sümbüli)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayy

El-mü'minūn lā-yemūtün[e] bel yenḳalibūn[e]
Min dari'l-fenā' ilā dari'l-beḳā' [Mü'minler ölmez; fena aleminden -dünyadan- beka alemine -ahirete- göçerler.]

Bu maḳām-ı 'āliy[y]ede Pīş-ḳadem
ve ḫānḳāh-ı el-ḥāc Evḥaeddīn'de
Seccāde-nişīn Sünbülī
es-Seyyid el-ḥāc 'Abdullāh
el-Nidāī Efendi'niŋ kerīmesi
merḥūme ḫademe-i ehlullāh dervīş
Fāṭıma Raḥīme
Bacı'nıŋ rūḥuna
vāṣıl ola fātiḥa

fī 26 L sene 1286 (29 Ocak 1870) | Ḥāfıẓ Aḥmed

Fotoğraf 276

Tanım: Mezar bir baş taşından ibaret durumdadır. Tepeliksiz şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Nurettin
Görev: Zakirbaşı, Şeyh

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) (Sünbüli)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayy

Bu ḫanḳāh-ı 'ālīniŋ Seccāde-nişīnlerinden
'azimü'd-dār-ı cinān olan es-Seyyid eş-Şeyḫ Meḥemmed
Rāżī Efendi ḥażretleriniŋ ḫulefālarından olub
Ẕākirbaşı iken irtiḥāl-i dār-ı beḳā iden
merḥūm ve maġfūr es-Seyyid eş-Şeyḫ Muḥammed
Nūreddīn Efendi'niŋ rūḥiçün el-fātiḥa

fī 2 Rebī'ü'l-evvel sene 1301 (1 Ocak 1884) | Ḥāfiż Aḥmed

Fotoğraf 277

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet
Görev: -

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Hafız Ahmet (Mecdi) (Sünbüli)

Transkripsiyon:

[…]
Muḥammed Dede’niŋ […]

el-fātiḥa | fī 22 C 1284 (21 Ekim 1867) | Ḥāfıẓ Aḥmed

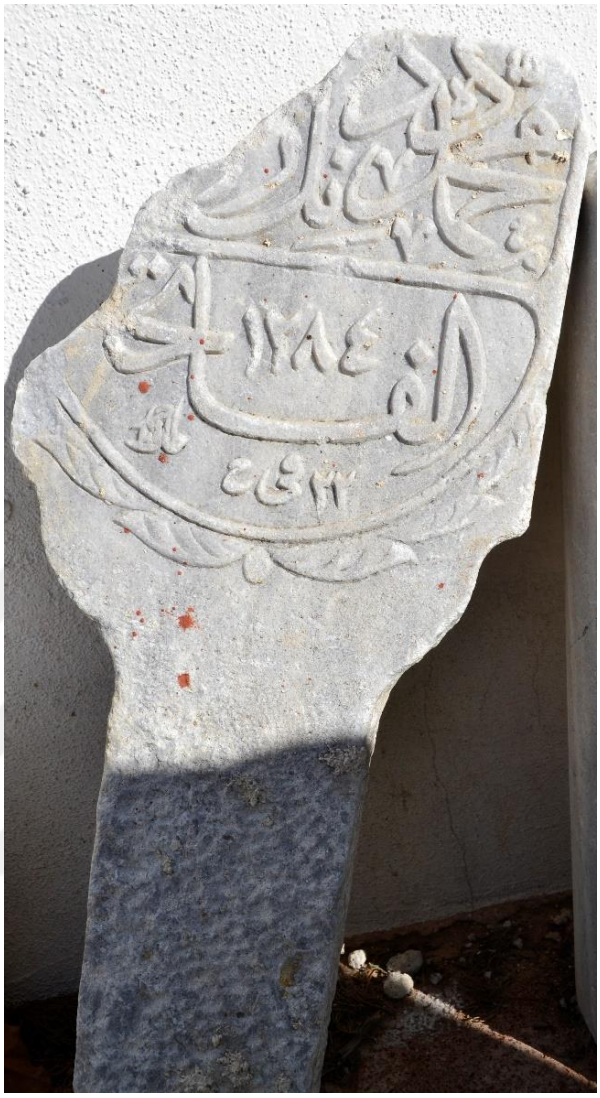

Fotoğraf 278

Tanım: Mezar, önemli kısmı kırılmış vaziyette bir baş taşından ibarettir. Göründüğü haliyle şâhidenin celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İsim: Seyyit Mehmet
Görev: Şeyh

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Hâşim

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Bu maḳām-ı 'āliy[y]ede seccāde-nişīn olan
es-Seyyid eş-Şeyḫ Muḥammed Rıżāeddin Efendi
ḥażretleriniŋ ḫulefāsından ve damādı
merḥūm ve maġfūr ilā raḥmetullāhi te'ālā
es-Seyyid eş-Şeyḫ Seyyid Meḥmed Efendi'niŋ
rūḥiçün el-fātiḥa

[…] Cemāziye'l-aḫir[274] sene 1307 (Ocak/Şubat 1890) | Ketebehū Hāşim

Fotoğraf 279

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur.[275] Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[274] Şâhidenin en alt kısmı betona gömülü olduğundan gün okunamamaktadır.

[275] Ayak taşının olması gereken yere sahib-i kabrinin hafidi Şeyh Mehmet Sinan Efendi'nin baş taşı yerleştirilmiştir.

İsim: Abdülvahit (Şehsuvarzâde)
Görev: Müderris

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: (Mehmet) Hulusi

Transkripsiyon:

Hüve’l-Bāḳī

Müderrisīn-i kirāmdan
merḥūm ve maġfūr
ilā raḥmeti Rabbihi’l-ġafūr
cennet-mekān firdevs-
āşiyān Şehsuvār-
ẕāde es-Seyyid el-ḥāc
‘Abdülvāḥid Beg
rūḥ-i şerīfine lillāhi’l-fātiḥa

fī 21 B sene 1254 (10 Ekim 1838) | Ḥarrarahū Ḫulūşī

Fotoğraf 280

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Tahir (Yazıcı Ebubekir Efendizâde)
Görev: Yedikule Ağası

Yer: Fevziye Küçük Efendi Camii Haziresi

Hattat: İbrahim

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
Yazıcı Ebūbekir Efendi-zāde
Enderūn-ı hümāyūndan muḫrec
Yedikule Aġası el-ḥāc
Ḥāfiż Muḥammed Ṭāhir Efendi
rūḥiçün rıżā'en-lillāhi'l-fātiḥa

sene 1243 (1827-28) | Ketebehū İbrāhīm bi-nāmıḳu'l-ḫaṭṭ

Fotoğraf 281

Tanım: Mezar, mermer bir kāideye raptedilmiş baş taşından ibarettir. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mustafa Fevzi
Görev: Dahiliye Kalemi Serhalifesi

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Mehmet Rânâ

Transkripsiyon:

Cenāb-ı erḥame’r-rāḥimīn

Ḳudemā-yı ḫademe-i Devlet-i ‘Ālīyyeden Dāḫiliyye Ḳalemi Ser-ḫalīfesi iken irtiḥāl-i dār-ı beḳā iden Muṣṭafā Fevzī Efendi’ye ve sā’ir bi’l-cümle ehl-i īmāna raḥmet

Raḳamehū Meḥmed Ra‘na ‘an Nüvīsān-ı mühimme-i | buyura | ḳalem-i Dīvān-ı Hümāyūn ġufira lehumā
fī 26 Ṣ Sene 1258 (2 Ekim 1842)

Fotoğraf 282

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma Zehra
Görev: -

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Necati

Transkripsiyon:

Hāsılı ‘ömrüm ciġerim pāresi
Gitdi elden cānda kaldı yāresi
Kıl şefā‘at nev-civānım ḳuluna
Peder [u] vālideynin ġayrı yoḳdur çāresi

Merḥūm ve maġfūr-lehā Faṭımatü’z-Zehrā
Ḫānım’ın rūḥiçün lillāhi’l-fātiḥa
fī selḫ-i N sene 1226 (16 Ekim 1811)

Ketebehū Necātī

Fotoğraf 283

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Hotoz başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum kıt’a ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

İsim: İbrahim Cevat
Görev: Mümeyyiz

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Nuri (Korman)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Meclīs-i Māliyye Ḳalemi Mümeyyīzi
ve merḥūm Mīralay
ḥāfıẓ Meḥemmed Beg'iŋ maḫdūmu
ḥāfıẓ İbrāhīm Cevād Beg'iŋ
rūḥiçün rıżā'en-lillāh

fātiḥa | 20 Zi'l-ka'ade sene 1316 (1 Nisan 1899) | Ketebehū Nūrī

Fotoğraf 284

Tanım: Mezar; baş ve pehle taşlarından oluşur. Ayak taşının olması gereken yerde sahib-i kabrin babası Miralay Mehmet Bey'in baş taşı bulunmaktadır. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Refet
Görev: -

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Nuri (Korman)

Transkripsiyon:

Hüve’l-Ḫallāḳu’l-Bāḳī

Bāyezid ḥarīḳinde maḥruḳān şehīde olan Çayıroġlu Fā’iḳ Beg ḫafīdelerinden ve merḥūm ḥācı Vaṣfī Efendi’niŋ kerīmelerinden Ḫāriciyye Neẓāret-i celīlesi Muḥāsebecisi ‘aṭafetlū ‘Abdurraḥman Fehmī Beg’iŋ ḥalīlesi Ref’et Ḫānım’ın rūḥuna

fī 2 Muḥarrem sene 1322 (19 Mart 1904) | el-fātiḥa | Ketebehū Nūrī

Fotoğraf 285

Tanım: Mezar; bir platform üzerine oturtulmuş lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. Meşale görünümü verilmiş tepelikli şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Rıza (Paşa)
Görev: Serasker

Yer: Sümbül Efendi Halifelerinin Türbesi[276]
Hattat: (Hatip) Ömer Vasfi

Transkripsiyon:

Ser-‘asker Meḥmed Rıżā Paşa raḥimehullāh

Velādeti sene-i māliyye 1261 (1844-45)
Vefātı 1332 (1920)[277]

Fotoğraf 286

Tanım: Mezar; husûsî türbesinde ve sanduka biçimindedir. Hamidî fesle taçlanan şâhide her tarafını kuşatan celi sülüs hatlı kitabeye sahiptir. Şâhidenin arkasındaki bombeli duvar yüzeyinde celi ta’lik hatla Paşa’nın terceme-i hâli yazılıdır.

[276] İlgili kaynakta böyle bir başlık kullanılmış olsa da Paşa’nın, Sümbül Sinan Efendi’nin türbesiyle muttasıl olan husûsî türbesinde medfun olduğunu belirtmek gerekir.

[277] Üst bölümde “Fa‘lem ennehû” ibaresiyle Kelime-i Tevhid ile kuşak halinde dolanan Haşr Suresi 22-23-24. âyetleri (Huvallâhüllezî) yazılıdır. Şâhidenin eteğinde ise kronolojik sıraya göre şunlar yazmaktadır: ‘‘Mülâzım-ı sânî 1283, Karadağ Harbi 1292, Rus Muhâberesi 1293, Serasker 1307, Yunan Zaferi 1313, İnfisâli 1324’’.

İsim: Mehmet Şakir
Görev: Sertarik, Postnişin/Şeyh

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Rıfat

Transkripsiyon:

Lā mevcūdā illā hū

Bu ḫanḳāh-ı feyż-i penāhda Seccāde-
nişīn-i ṭarīḳat ve mesned-nişīn-i
rāh-ı ḥaḳīḳat kıdvetü's-sālikīn
es-Seyyid eş-Şeyḫ Meḥemmed Rıżāeddīn Efendi
ḥażretleriniŋ ḫalīfesi ve bu maḳām-i 'ālī
Ser-ṭarīḳi ve Balāṭ dergāh-ı şerīfi Post-
nişīni es-Seyyid eş-Şeyḫ Ḥāfıẓ Meḥemmed
Şākir Efendi'niŋ rūḥiçün el-fātiḥa

fī 24 Zi'l-ḥicce sene 1296 (9 Aralık 1879) | Ḥarrarahū Rif'at

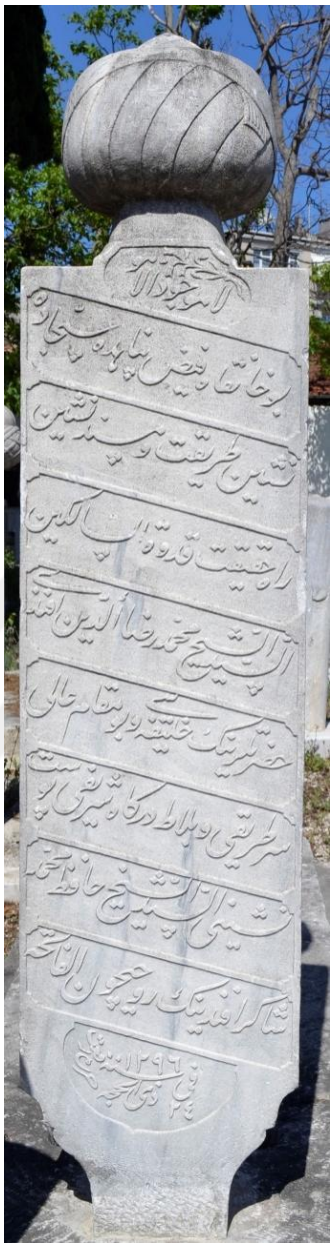

Fotoğraf 287

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide mâil olarak celi ta'lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Abdullah Nidayi
Görev: Pişkadem, Postnişin

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: (İsmail Hakkı) Sami

Transkripsiyon:

İnnā ileyhi rāci‘ūn [Bakara 2:156]

Ḥażret-i Sünbül Sinān ḳuddise sirruhu ḫanḳāh-ı şerīfi
Pīş-ḳademi ve Ḥacı Vaḥdeddīn Tekyesi
Post-nişīni olub Mevlānā Meṣnevīḫānı
Ḥoca Ḥüsāmeddīn Efendi’niŋ meclīsinden
iḳtibas-ı envār-ı feyż ü ma‘rifet iden
el-ḥācc ‘Abdullāh Nidāī Efendi
raḥmetullāhi te‘ālā ‘aleyhi

fī 20 Za sene 1289 (19 Ocak 1873) | Ketebehū Sāmī

Fotoğraf 288

Tanım: Mezar, bir baş taşı ile onun raptedildiği mermer bir kāideden oluşur. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Muhammet Galip
Görev: Edip, Şeyhülkurra, Şeyh

Yer: Fevziye Küçük Efendi Camii Haziresi
Hattat: Şevki

Transkripsiyon:

Yā Hū

Bu tekye-i Feyż-mensūbe udebā-yı Meşāyiḫ-ı kirāmından olub biŋ iki yüz
seksen dört sālinde teṭavvu'ān 1284
berā-yı īfā-yı ḥacc-ı şerīf 'āzim-i
cānib-i Hicāz olaraḳ Cidde'ye
vusūllerinde tekmīl-i müddet-i
ḥayāt-ı müste'ār ve defīn-i civār-ı merḳad-i
şerīf-i ḥażret-i cedde-i büzürgvār olan
ḳıdvetü'l-'ulemā ve Şeyḫü'l-ḳurrā
ḥāfıẓü'l-Kur'ān sāḥibü'l-'irfān
eş-Şeyḫ el-ḥāc Muḥammed Gālib Efendi
'aleyhi'r-raḥmeti ve'r-rıḍvān ḥażretleriniŋ

rūḥ-ı şerīfleri içün fātiḥa | fī 6 Ş [1284] (3 Aralık 1867) | Şevḳī

Fotoğraf 289

Tanım: Mezar, mermer bir kāideye raptedilmiş baş taşından ibarettir. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Kitabeden öğrenildiğine göre merhum şahsın esas kabri Cidde civarında bulunmaktadır. Bu durumda bu şâhidenin bir makam taşı olduğu anlaşılmaktadır. Kitabe satırlarının arası mıstarsızdır. Hattat imzasını küçük bir köşeye atmıştır.

İsim: Ahmet (Şikarizâde)
Görev: Zakirbaşı, Şeyh

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Zihni

Transkripsiyon:

Raḥmetullāhi te‘ālā

Ḳudemā-yı ṣofiyyeden
bu ḫānḳāhda Ẕākirbaşı
ve Ḥācı Evḥadüddīn
Tekyesi Şeyḫi merḥūm el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi’l-ġafūr Şikārī-
ẕāde el-ḥāc Aḥmed Efendi
rūḥiçün lillāhi’l-fātiḥa

fī 16 Muḥarrem sene 1247 (27 Haziran 1831)
| Ḥarrarahū Ẕihnī

Fotoğraf 290

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı[278] şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[278] Revnakoğlu, “taç eski tarzda karavana şeklindedir” der. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 5, s. 2244.

İsim: Abdülkerim
Görev: Balat Tekkesi Şeyhi

Yer: Sümbül Efendi Camii Haziresi
Hattat: Zihni

Transkripsiyon:

Küllü şey'in hālikūn illā vecẖeh [Kasas 28:88]

Bu ẖānḳāh-ı 'āliyyede Pīş-ḳadem
ve Sivasī Tekyesi Şeyẖi
es-Seyyid 'Abdülẖāliḳ Efendi
merḥūmuŋ oġlu Balaṭ
Tekyesi Şeyẖi merḥūm
es-Seyyid eş-Şeyẖ 'Abdülkerīm

Ḥilmī Efendi'niŋ rūḥuna fātiḥa | Ḥarrarahū Ẕihnī

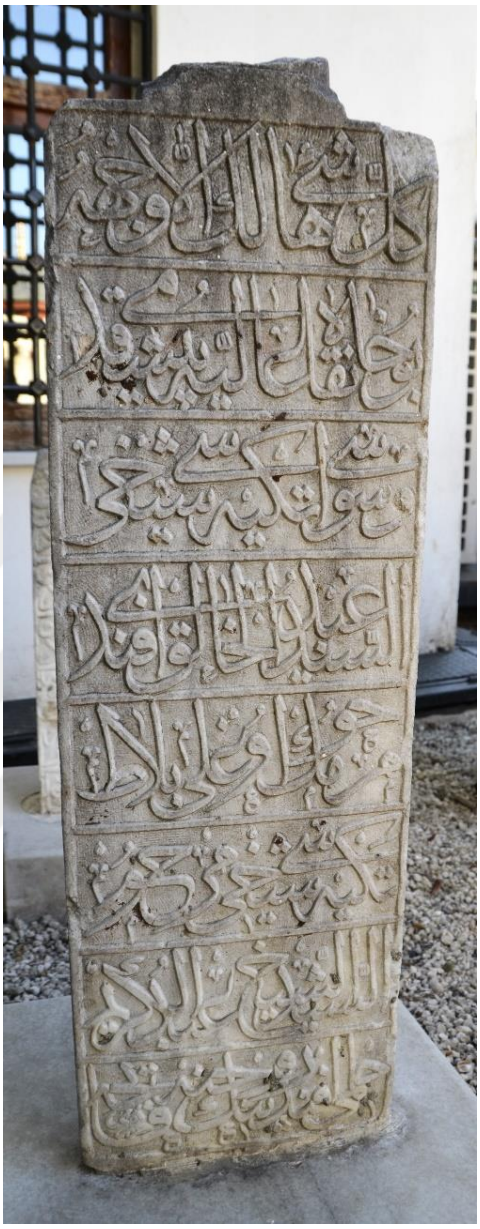

Fotoğraf 291

Tanım: Mezar, yeni yapılmış mermer bir kāideye raptedilmiş bir baş taşından ibaret durumdadır. Başlığı yerinde olmayan şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Sahib-i kabrin vefat tarihi tespit edilememektedir.

İsim: Ahmet İhsan
Görev: Ticaret Meclisi Reis-i Evveli

Yer: Fevziye Küçük Efendi Camii Haziresi
Hattat: Zihni

Transkripsiyon:

Hüve'l-ḥallāḳu'l-bāḳī

Ricāl-i Devlet-i 'Ālīyye'den Ticāret Meclisi Re'īs-i Evveli
Seyyid Aḥmed İḥsān Begefendi'niŋ rūḥiçün el-fātiḥa

Yevm-i Cum'aertesi fī 13 Ş Sene 1277 (24 Şubaat 1861) | Sevvedehū Ẕihnī

Fotoğraf 292

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide mâil olarak celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Mehmet Atıf **Yer:** Sümbül Efendi Camii Haziresi
Görev: Sünbül Efendi Hankahı'nda Pişkadem, Şeyh **Hattat**: Zihni

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Bu ḫānḳāh-ı 'ālīy[y]ede
Pīş-ḳadem iken irtiḥāl-i
dār-ı beḳā iden merḥūm
ve maġfūr ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
eş-Şeyḫ es-Seyyid
el-ḥāc Meḥemmed 'Āṭıf
Efendi'niŋ rūḥiçün
lillāhi'l-fātiḥa

6 C sene 1246 (22 Kasım 1830) | Ḥarrarahū Ẕihnī

Fotoğraf 293

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Sünbüliyye tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Şerife Rukiye
Görev: -

Yer: Fevziye Küçük Efendi Camii Haziresi
Hattat: Zühdü

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥallāḳu'l-Bāḳī

Kibār-ı meşāyiḫden el-ḥācc Feyżullāh Efendi'niŋ
ḥalīlesi Şerīfe Ruḳıyye Ḫānım'ıŋ rūḥiçün fātiḥa

fī yevmü's-selāse 22 Ş sene 1258 (28 Eylül 1842) | Raḳamehū Zühdī

Fotoğraf 294

Tanım: Mezar, baş ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide mâil olarak celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Fatma
Görev: -

Yer: Fevziye Küçük Efendi Camii Haziresi
Hattat: Zühdü

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī

Tersāne-i 'Āmire Emīni merḥūm el-ḥāc 'Āli Beg'iŋ ortanca kerīmesi Fāṭıma Ḫānım rūḥiçün fātiḥa

fī yevmü'l-Cum'a 19 Cā sene 1270 (17 Şubat 1854) | Raḳamehū Zühdī

Fotoğraf 295

Tanım: Mezar; demir parmaklıla çevrelenmiş kendine mahsus daire içerisinde baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Üstüvani şâhide mâil olarak celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.35. Şehremini Mahallesi

Şehremini Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan on hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 748-768). Tezin kapsamı dahilinde iki hazirede dört mezar taşı tespit edilmiştir. Bunların hepsi hattatı bilinen bir mezar taşıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde Fındıkzâde İbrahim[279] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[279] Nuri Dede Camii'nin haziresinde medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 567.

İsim: Abdürrezzak
Görev: Şeyh

Yer: Mimar Kasım Tekke Haziresi[280]
Hattat: Halil

Transkripsiyon:

Lā ilāhe illallāh Muḥammedün Resūlullāh

Tarīḳat-ı ‘alīyye-i Ḳādirīyye’den merḥūm
Ġavsī-zāde es-Seyyid eş-Şeyḫ
Muḥammed Rāşid Efendi’niŋ
maḫdūmu es-Seyyid eş-Şeyḫ merhūm
‘Abdurrezzāḳ Efendi’niŋ
rūḥiçün el-fātiḥa

sene 1291 (28 Mart 1875) | Ketebehū Ḫalīl

Fotoğraf 296

Tanım: Mezar bir kāideye oturtulmuş baş taşından ibarettir. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Üstte Kādirî tarikatına mahsus tac-ı şerif kabartma olarak işlenmiştir.

[280] Tekkenin ismi Gavsi Tekkesi ve Numan Efendi Tekkesi olarak da geçmektedir. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 5, s. 2359-2362.

İsim: Gavsi
Görev: Şeyh

Yer: Mimar Kasım Tekke Haziresi
Hattat: Halil

Transkripsiyon:

Yā Hū

Ṭarīḳat-ı ʻalīyye-i
Ḳādirīyye ricālinden
Ġavs̱ī Efendi
ḥażretleriniŋ rūḥiçün
fātiḥa | 1090 (1679-80)[281]

Ketebehū Ḫalīl

Fotoğraf 297

Tanım: Mezar bir kâideye oturtulmuş baş taşından ibarettir. Kādirî tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[281] Bu tarih sahib-i kabrin vefat tarihi değil tekkenin kuruluş tarihidir. Şeyh Gavsi Efendi 1090'da değil 1171'de (1757-58) vefat etmişti. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 5, s. 2359. Hattatın bu tarihlerden daha geç bir tarihte yaşadığı diğer imzalı mezar taşı kitabelerinden anlaşıldığı için kitabenin muahhar olduğunu söyleyebiliriz.

İsim: Zeynelabidin
Görev: Şeyh

Yer: Mimar Kasım Tekke Haziresi
Hattat: Halil

Transkripsiyon:

Lā ilāhe illallāh Muḥammedün Resūlullāh

Tarīḳat-ı ‘alīyye-i Ḳādirīyye’den merḥūm
Ġavsī-zāde es-Seyyid eş-Şeyḫ
Muḥammed Rāşid Efendi’niŋ
maḫdūmu es-Seyyid eş-Şeyḫ merhūm el-ḥāc
Muḥammed Zeynel‘abidīn Efendi’niŋ

rūḥiçün el-fātiḥa | sene 1307 (1889) | Ketebehū Ḫalīl[282]

Fotoğraf 298

Tanım: Mezar, bir kāideye oturtulmuş baş taşından ibarettir. Üstüvani şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Üstte Kādirî tarikatına mahsus tac-ı şerif kabartma olarak işlenmiştir.

[282] Taşın özellikle orta bölümü aşınmış vaziyette olduğundan ketebe kısmı da dahil olmak üzere kitabenin okuması Revnakoğlu’ndan faydalanmak suretiyle yapılmıştır. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 5, s. 2362.

İsim: Muhyiddin
Görev: Şeyh

Yer: Şeyh Raşid Tekkesi (Camii) Haziresi
Hattat: Nuri (Korman)

Transkripsiyon:

Hüve'l-Muḥyī

Ramażān-ı şerīfiŋ on beşinci
pençşembe gicesi Kaŋlıca'da
ḫānesinde yatsı namāzınıŋ
farżını cemā'atle edāya ḳıyām
ider iken üç bāġī tarafından
şehīd idilen ṭarīḳāt-ı 'aliyye-i
Ḳādiriyye hulefāsından Dülbendci
eş-Şeyḫ el-ḥāc Muḥyiddīn
Efendi'niŋ rūḥiçün el-fātiḥa

[3 Haziran] sene 1336 | [15 Ramazan-ı şerif] sene 1338 (2 Haziran 1920) | Ketebehū el-ḥāc Nūrī[283]

Fotoğraf 299

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Kādirî tarikatına mahsus tac-ı şerif başlıklı **şâhide** celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir. Serlevhanın iki yanında Kādirî gülleri bulunmaktadır.

[283] Şâhidenin en altta kalan bölümü çamura gömülü olduğundan tarihin gün ve ay bölümleriyle ketebe kaydını göremedik. Bu sebeple Revnakoğlu'nun okumasını referans aldık. Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 4 s. 1808. Yazının Nuri Korman hatt-ı desti olması bizce de muvafıktır. Ayrıca Revnakoğlu "taşın arkasında" Nuri ketebeli aynı zata ait bir kitabeden daha söz eder.

2.36. Topkapı Mahallesi

Topkapı Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan altı hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 776-792). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirede bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu hem bir hattat hem de hattatını bilinen mezar taşıdır.

İsim: Mehmet Sait (Ahmet Efendizâde)
Görev: Hattat, Müellif

Yer: Gazi Kara Ahmed Paşa Camii Haziresi
Hattat: Eğrikapılı Mehmet Rasim[284]

Transkripsiyon:

Subḥāne'l-Ḥayyi'l-leẕī lā-yemūt

Hāẕā meşhedü'ş-şābbi'ş-şehidillezī't
teḫaẕe'l-'ilme meşreben ve'l-'amele-ẕādehū
a'nī bihī Meḥemmed Sa'īd eş-şehīr bi-Aḥmed
Efendi-ẕāde kāne enbele'n-nübehā ve
enbehe'n-nübelā ve
efḍale'l-ezkiyā ve ezke'l-fuḍalā teferrede
bi-cem'i'l-feḍāili fe-ḍāhā bi-kemālihi İbn
e'l-Kemāli ve ṣannefe asnafe'r-resā'ili fe-bāhā
bi-efḍalihi
es-Seyyide ve'l-Celāl mā'a mābtekerahu
mine'l-meḍāmini
'l-ġarā'ibi'l-letī te'aṭṭara bi-'urfihā Örfī ve
Ṣa'īb[.] Ve ḳad māte
şehīden ḥükmīyyen bi-dā'i baṭnihi ve lem
yetecāvez tis'a
'aşerete seneten fī sinnihi fe-lā zale raḥmetu'r-
Raḥīmi 'aleyhi tenhemir
fī maḳ'adi ṣıdḳin 'inde Melikin Muḳtedirin
fī evāḫir-i Ẕi'l-ḳa'ade 1134 (Eylül 1722)

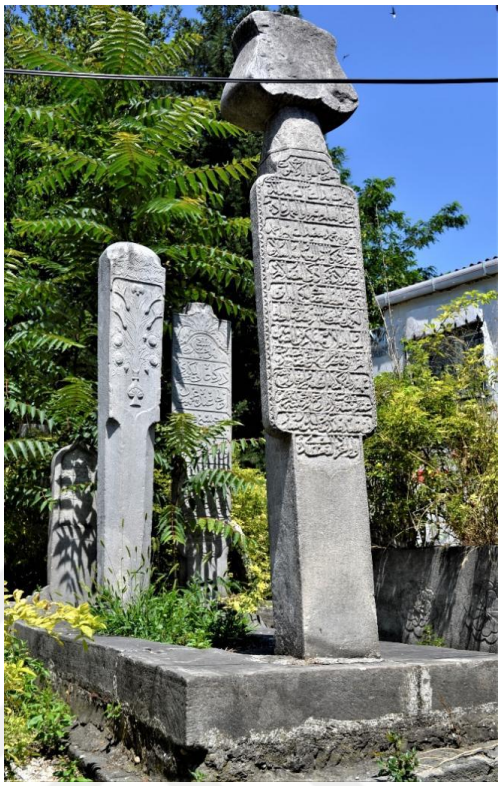
Fotoğraf 300

Tanım: Mezar; bir kāide üzerine oturtulmuş baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. En az seksen küsür senedir başlığının tahrip olduğu anlaşılan şâhide[285] celi sülüs hatla yazılmış Arapça mensur kitabeye sahiptir.[286] Sanat endişesi taşıyan mensur metin hocası Yanyalı Es'ad Hâce'nin eseridir.[287]

---

[284] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 352.

[285] Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 15.

[286] Kitabenin tercümesi Mustafa Koç'un hazırladığı *Tuhfe-i Hattâtîn*'de dipnot olarak yer almaktadır. Tercümeyi yaptığımız tashihlerle birlikte iktibas ediyoruz: "Bu ilmi yol, ameli azık edinen genç şehidin şehadetgâhıdır. Ahmed Efendi-zâde adıyla meşhur Mehmed Said'i kastediyorum. En seçkinlerin en asillerinden, en asillerin en aklı başında olanların en erdemlilerinden, en erdemlilerin en aklı başında olanlarından biriydi. Bütün erdemleri kendisinde toplamıştı. Kemaliyle İbn-i Kemâl'e benziyordu. Pek çok alanda risaleler yazmıştır. Yetkinliği Seyyid Şerif Cürcanî'ye ve Celâleddin Devvânî'ye yetişmişti. Pek çok yeni konular ortaya koydu. Örfî Sâib bunlarla ıtırlandı. Karın ağrısından hükmen şehid olarak öldü. On dokuz yaşını daha doldurmamıştı. Hâlâ 'Güçlü padişahın huzurunda doğruluk koltuklarında' (Kamer, 55) Rahîm olan Allah'ın rahmeti onun üzerine inmektedir." bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 353.

[287] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 352.

2.37. Yavuz Sinan Mahallesi

Yavuz Sinan Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan iki hazire alanı mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 793-797). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirede bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu hattatı bilinen bir mezar taşıdır.

Mahallede yaptığımız araştırmanın neticesinde İbrahim Zaim[288] adlı hattatın mezar taşı bulunamamıştır.

[288] Üç Mihraplı Camii civarında medfundu. Bkz. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 53.

İsim: Mustafa
Görev: Sadrazam Karakulağı

Yer: Üç Mihraplı Camii Haziresi
Hattat: Yahya Vehbi

Transkripsiyon:

Yā Hū

Merḥūm ve maġfūr el-muḥtāc
ilā raḥmeti Rabbihi'l-ġafūr
esbaḳ Ṣadr-ı A'ẓam Ḳara
ḳulāġı es-Seyyid Muṣṭafā
Aġa'nıŋ rūḥiçün el-fātiḥa

fī ġurre-i M sene 1235 (Ekim/Kasım 1819) |
Ḥarrarahū Yaḥya Vehbī bi-Ḥāfıẓü'l-Ḳur'ān
ġufira-lehū

Fotoğraf 301

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Katibi başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

2.38. Yavuz Sultan Selim Mahallesi

Yavuz Sultan Selim Mahallesi sınırları içerisinde günümüze ulaşan sekiz hazire alanı ve altı türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 798-818). Tezin kapsamı dahilinde bir hazirede bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu bir hattata ait mezar taşıdır.

İsim: Osman
Görev: Hattat, Altı Poğaça Camii İmamı

Yer: Altı Poğaça Camii Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

Beni ḳıl maġfiret ey Rabb-i yezdān
Bi-haḳḳı ʻarş-ı aʻẓām nūr-ı ḳurān
Gelüb ḳabrim ziyāret iden iḫvān
İdeler rūḥuma bir fātiḥa iḥsān

Altı Poġaça Cāmiʻ-i şerīfi
İmāmı merḥūm Ḫaṭṭāṭ Osmān
Efendi rūḥuna el-fātiḥa
fī 19 B sene 1245 (14 Ocak 1830)

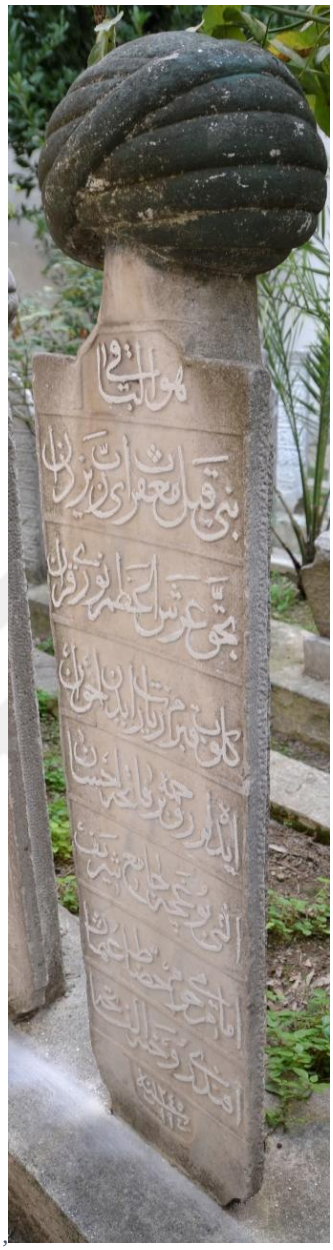

Fotoğraf 302

Tanım: Mezar, mermer bir kāideye raptedilmiş bir baş taşından ibarettir. İlmiye sarığı başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış klişe bir manzum kıt'a ve mensur bölüm bir arada kitabeye sahiptir.

2.39. Zeyrek Mahallesi

Zeyrek Mahallesi sınırları içinde günümüze ulaşan dokuz hazire alanı ve iki türbe mevcuttur (İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri, 2019, s. 828-853). Tezin kapsamı dahilinde üç hazire alanında beş mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlardan ikisi hattat mezar taşı iken üç tanesi hattatları bilinen mezar taşlarıdır.

İsim: Aliyyü'l-Mısrî el-Kemâlî[289]

Yer: Şeyh İsmail Efendi Haziresi (Zeyrek Mezarlığı)

Görev: Hattat, Şeyh

Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Bāḳī

A'lemü'l-'ulemāi'l-muḥaḳḳikīn
ve Re'īsü'l-ḫaṭṭâṭīn merḥūm ve maġfūr-leh
es-Seyyid eş-Şeyḫ 'Aliyyü'l-Mıṣrī
el-Kemālī 'aleyhi'l-raḥmeti'l-Bārī
ḥażretleriniŋ
rūḥiçün el-fātiḥa
fī 15 N [sene] 1243 (31 Mart 1828)

Fotoğraf 303

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Burma destarlı başlıklı[290] şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

[289] Bkz. Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 845.

[290] **CSRA**, 40:43.

İsim: Mehmet Emin (Kabakulak Ahmet Bey-zâde)
Görev: Hattat

Yer: Gazanfer Ağa Medresesi Haziresi
Hattat: -

Transkripsiyon:

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bāḳī

Fenādan beḳāya eyledi rıḥlet
İde ḳabrini Haḳ ravża-i cennet

Bābü's-sā'detü'l-'ālīyye Aġası
Emīn Ġaz[ż]anfer Aġa vakfı mütevellīsi
Ḳabaḳulak Aḥmed Beg-ẕāde merḥūm
Ḥaṭṭāṭ ḥāfız Meḥemmmed Emīn Efendi
rūḥiçün el-fātiḥa | fī 15 C sene 1221 (30 Ağustos 1806)

Fotoğraf 304

Tanım: Mezar; baş, ayak ve pehle taşlarından oluşur. Nezkep başlıklı şâhide celi sülüs hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Serdar
Görev: Fatma Sultan'ın Başağası

Yer: Gazanfer Ağa Medresesi Haziresi
Hattat: Mısrîzâde Ali Rıza (Üsküdârî)

Transkripsiyon:

Yā Hū

Devletlū ‘işmetlū Fāṭıma
Sulṭān ‘aliyyetü’ş-şān
ḥażretleriniŋ Baş
aġası merḥūm Serdar
Aġa’nıŋ rūḥiçün fātiḥa

fī Receb sene 1292 (Ağustos 1875) | Mıṣrī-z̲āde ‘Alī Rıẓā

Fotoğraf 305

Tanım: Mezar, bir baş taşından ibarettir. Aziz fes başlıklı şâhide mâil olarak celi ta’lik hatla yazılmış mensur kitabeye sahiptir.

İsim: Cafer
Görev: Kazasker

Yer: Hüsam Bey Camii Haziresi
Hattat: Suudu'l-Mevlevi (Su'ud Yavsı Ebusuudoğlu)

Transkripsiyon:

Hāẕā merḳadü faḫri'l-'ulemā
ḥażret-i Ca'fer Efendi
el-Kaḍıasker
raḥmetullāhi te'ālā
sene 978 (1570-71) | Ketebehū Su'udü'l-Mevlevī 1332 (1913-14)

Fotoğraf 306

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. 1908 Çırçır Yangını'ndan sonra kabir taşları Milli/Ulusal Mimari programına muvafık olarak yenilenmiştir. Bu sırada kitabesi de celi sülüs hattıyla mensur olarak yeniden yazılmıştır.[291]

[291] Yangından sonra harap olan cami ve hazire bilahare tecdid edilmiştir. Bu sırada Kazasker Cafer Efendi ve oğlu Şeyhülislam Sunullah Efendi'nin kabirleri de Şeyhülislam Ebusuud Efendi'nin soyundan gelen Meşihat Mühürdârı Nuri Bey'in önerisiyle yeniden yaptırılmıştır. İhtifalci Ziya Bey hazirenin caddeye bakan parmaklıklı duvarında "nefîs bir hat ile" diye nitelediği, bahsi geçen iki kişinin faziletlerini anlatan kitabeden de bahseder. Bkz. Mehmed Ziya, **a.g.e.**, C. 2, s. 23. İhtifalci'nin söz ettiği Nuri Bey ile Hattat Su'ud Bey arasında Ebusuud dolayısıyla bir kurbiyetleri olsa gerektir.

İsim: Sunullah
Görev: Şeyhülislam

Yer: Hüsam Bey Camii Haziresi
Hattat: Suud(u'l-Mevlevi) (Yavsı Ebussuudoğlu)

Transkripsiyon:

Hāẕā ḳabrü'l-merḥūm el-mebrūr
Müftīyyi'l-enām-ı esbaḳ
ḥażret-i Ṣun'ullāh Efendi
ibnü'l-merḥūm Cā'fer Efendi
vilādetehū 960 (1553) | Ketebehū Su'ūd 1332
| irtiḥālihū [8 Sāfer] 1021 (10 Nisan 1612)[292]

Fotoğraf 307

Tanım: Mezar; lahitli, baş ve ayak taşlarından oluşur. 1908 Çırçır Yangını'ndan sonra kabir taşları Milli/Ulusal Mimari programına muvafık olarak yenilenmiştir. Bu sırada kitabesi de, tıpkı yanı başındaki babasının kabri gibi, celi sülüs hattıyla mensur olarak yeniden yazılmıştır.[293]

[292] Mehmet İpşirli, "Sun'ullah Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2009, C. 37, s. 531. Çevrimiçi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/sunullah-efendi- (12.01.24).

[293] Bkz. Bir önceki sayfadaki dipnot.

3. HATTAT MEZAR TAŞLARI

Bu bölümde İstanbul Suriçi hazire ve türbelerinde mezar taşları tespit edilen hattatların muhtasar hâl tercümelerine yer verilmiştir. Bu başlık bağlamında tezin özgün ve iddialı olduğu konu hattatların mezar taşlarının katalogunu çıkarmak ve ismi kaynaklarda geçmeyen hattatları tanıtmak olduğu için mufassal bir biyografik döküm yapılmamış; bununla birlikte ismi kaynaklarda geçen hattatlar hakkında ilgili kaynaklara atıfa bulunulmuştur.

Araştırmanın neticesinde 120 hattatın mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar arasında ilk defa bir yayında mevzubahis edilen çok sayıda mezar taşı vardır. Alfabetik olarak listelediğimiz hattatların isimlerinin bazılarının yanında, mezar taşı katalogunda olduğu gibi onları tanıtıcı mahiyette muhtelif ibareler de bulunmaktadır. İlk cümle mezar taşından edindiğimiz bilgi, ikinci cümle -meşhur veya marufsa (ilki derece bakımından daha üstün olduğuna delalet eder şekilde kullanılmıştır)- hat sanatı tarihimizdeki yeri ve -biliyorsa- doğum yeri ile tarihi, üçüncü cümle de hüsn-i hattı -sülüs ve nesih- kimden meşk ettiği -sülüs ve nesih harici bir hat nev'inde behre sahibiyse bu da bir sonraki cümlede belirtilmiştir- bilgilerini ihtiva eder. Hakkında izahata muhtaç noktalar bulunan hattatlar hakkında içerikte veya dipnotta malumat verilmiştir. "İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır." cümlesi; *Devhatü'l-küttâb, Tuhfe-i Hattâtîn, Son Hattatlar* ve *Uğur Derman'ın makaleleri/kitapları* gibi eserlerde bu hattatlar hakkında bilgi olmadığı anlamına gelmektedir.

3.1. Abdurrahman

Mezar taşındaki ibareden Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa'nın oğlu olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.2. Abdurrahman (Hocazâde)

Mezar taşındaki ibareden Kütahyalı olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.3. Abdülfetttah

Mezar taşındaki ibareden sersikkekanlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından olan Abdülfettah Efendi, 1815'te Sakız Adası'nda doğdu. Hüsn-i hattı Hafız Mustafa Şakir Efendi'den, ta'lik hattını ise Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den meşk etti.[294]

3.4. Abdülhamit Ferit (Paşa)

Mezar taşındaki ibareden mabeyn müşiri ve valide sultan kethüdası vazifesini ifa ettiği sırada vefat ettiği anlaşılmaktadır. 1814'te İstanbul'da doğdu. Rik'a hattında behre sahibi olduğu bilinmektedir.[295]

3.5. Ahmet (Harsüveli)

Mezar taşındaki ibareden Kādirî tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen medfun olduğu tekkenin müntesiplerinden olan hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

---

[294] İnal, **a.g.e.**, s. 24-28. M. Uğur Derman, "Abdülfettah Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 1, s. 203. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulfettah-efendi (6.12.23).

[295] İnal, **a.g.e.**, s. 693-96.

3.6. Ahmet (Mestçizâde)

Mezar taşındaki ibareden yalnızca nesebi anlaşılmaktadır. Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatların Mestçizâde Ahmet, İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı Eğrikapılı Mehmed Rasim Efendi'den meşk etmiştir.[296]

3.7. Ahmet

Mezar taşındaki ibareden yalnızca hattat olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.8. Ahmet Ârif

Mezar taşındaki ibareden Hattat Mehmet Sait Efendi'nin[297] oğlu olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.9. (Hafız) Ahmet Mecdi (Sünbüli)

Mezar taşındaki ibareden Sünbül Efendi Dergahı'nda hücre sahibi olduğu ve aynı yerde zâkirlik vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Mezar taşında hattatlığının yanı sıra hakkâk olduğunu zikredilmektedir. Hafız Ahmet Mecdi hakkında mufasal bir hâl tercümesi bulunmasa da yazdığı kitabeler ve kazıdığı mühürler cihetinden devrin kayda değer bir hattatı olduğunu anlamaktayız.[298]

3.10. Ali Fuat

Mezar taşındaki ibareden Sadrazam Mehmet Emin Ali Paşa'non oğlu olduğu ve vergi eminliği vazifesini ifa ederken vefat ettiği anlaşılmaktadır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın

[296] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 68-69.

[297] Mezar taşı için bkz. F. 176.

[298] Oktay Türkoğlu, "Hâfız Ahmed Mecdi Dede", **Derin Tarih**, S. 136, Temmuz, 2023, s. 116-119. Bu makālede gözden kaçan iki mezar taşı kitabesi tezde incelenmiştir.

Son Hattatlar'ında rik'a hattında babasının yolunu tuttuğu ve ikisinin yazısının birbirinden ayırt edilemeyecek kadar benzer olduğu söylenir.[299]

3.11. Ali Vehbi

Mezar taşındaki ibareden Sekbanbaşı Tokatlı İbrahim Ağa'nın azatlı kölesi olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.12. Aliyyü'l-Mısrî el-Kemâlî

Mezar taşındaki ibarede âlim, muhakkik ve şeyh olduğu anlaşılan hattattan aynı zamanda "reisü'l-hattatin" olarak bahsedilmesi sanatında üstün bir kabiliyeti haiz olduğunu göstermektedir. Hüsn-i hattı Afif damadı Deli Osman Efendi'den meşk etmiştir.[300]

3.13. (Şeyh) Ârif

Mezar taşındaki ibareden Beyazıt'ta sanatını icra ettiği anlaşılmaktadır. Kabrinin bulunduğu yerden ve başlığından dolayı bir Halveti-Sünbüli şeyhi de olduğu anlaşılan hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamaktadır.[301]

3.14. Bahai Mehmet

Mezar taşındaki ibareden şeyhülislamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Muhtemelen 1595'te İstanbul'da doğdu. Daha ziyade şair kişiliği ile tanınan Bahai Mehmet'in ta'lik hattını Derviş Abdi-i Mevlevi'den meşk etmiştir.[302]

---

[299] İnal, **a.g.e.**, s. 667-671.

[300] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 41-42.

[301] Süleymaniye'de Kalenderhane Camii'nin kubbe göbeğinde 1316 (1898-99) tarihli âyet-i kerime yazısında "Şeyh Ârif" ketebesi bulunmaktadır. Bu yazının ona ait olabileceği ihtimal dahilindedir. Ayrıca mezkûr yerdeki ketebesinin aynılarını kullandığı bazı levhalar için bkz. http://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/12/seyh-arif-efendi.html (6.12.23).

[302] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 652. İpşirli ve Uzun, **a.g.m.**, C. 4, s. 463-64.

3.15. Cafer (Taczâde)

Üzerinde herhangi bir ibare olmadığından mezar taşından malumat elde edilememektedir. Osmanlı tarihinin maruf şahsiyetlerinden Taczâde Cafer Çelebi, Amasya'da doğdu. Hüsn-i hattı Şeyh Hamdullah'tan meşk etmiştir.[303]

3.16. Cemalettin İshak (Karamani)

Mezar taşındaki ibareden şeyh olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı tarihinin şöhretli Halveti şeyhlerinden olan İshak Karamani, Karaman'da doğdu. Hüsn-i hattı Şeyh Hamdullah'tan meşk etmiştir. Hattat Ahmet Karahisari'nnin mürşididir.[304]

3.17. Derviş Ali

Mezar taşındaki ibareden hattatlığı dışında herhangi bir malumat elde edilememektedir. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.18. Derviş Ali (Ağaçkakan Müezzinizâde)

Mezar taşındaki ibareden bugün Sümbül Efendi mahallesi sınırları içerisindeki İskender Çelebi Camii'nin müezzinin olan zatın oğlu olduğu anlaşılmaktadır.[305] Mezar taşında kendisinden hattatların reisi olarak bahsedilse de herhangi bir kaynakta hakkında bir malumata ulaşılamamıştır.

3.19. Derviş Mustafa

Mezar taşındaki ibareden sadaret kethüdalığı vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Hüsn-i hattı Vefayi Abdi Efendi'den meşk etmiştir.[306]

---

[303] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 140-41.

[304] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 105.

[305] Cami, *Hadika*'da; "Ağaçkakan Mescidi" olarak da geçmektedir. Bkz. Ayvansarâyî, **a.g.e.**, s. 77.

[306] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 472.

3.20. Ebubekir Nasih

Mezar taşındaki ibareden devlette memurluk vazifesi ifa ettiği anlaşılmaktadır. Hüsn-i hattı kimden öğrendiği bilinmemekle birlikte divani hattını Ebubekir Mümtaz Efendi'den meşk ettiği mukayyettir.[307]

3.21. Esad (Hamzazâde)

Mezar taşındaki ibareden vefatından evvel İzmir kadılığı vazifesini icra ettiği anlaşılmaktadır. İstanbul'da doğdu. Şairliği de bilinen Hamzazâde Esad, ta'lik hattını Katipzâde Refî Efendi'den meşk etmiştir. Kardeşleri İbrahim[308] ve Abdullah efendiler de hattattır.[309]

3.22. Fahrettin İbrahim Şevki (Erenden)

Mezar taşındaki ibareden Nurettin Cerrahi Tekkesi'nin on sekizinci şeyhi olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul-Karagümrük'te doğdu. Hüsn-i hattı Filibeli Bakkal Ârif Efendi'den meşk etmiştir.[310]

3.23. Fazıl Ahmet (Paşa) (Köprülüzâde)

Mezar taşında herhangi bir ibare olmamasına karşın türbenin üst bölümündeki kitabeden sadrazamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı tarihinin maruf şahsiyetlerinden biri olan Fazıl Ahmet Paşa, 1045'te (1635-36) Samsun-Vezirköprü'de doğdu. Babası Köprülü Mehmed Paşa'dan sonra sadrazam oldu. Hüsn-i hattı Derviş Ali'den meşk etmiştir.[311]

---

[307] İnal, **a.g.e.**, s. 229.

[308] Mezar taşı için bkz. F. 58.

[309] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 647-48.

[310] Nihat Azamat, "Fahreddin Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1995, C. 12, s. 83-84. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/fahreddin-efendi (01.02.24).

[311] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 79.

3.24. Halil

Mezar taşındaki ibareden medfun olduğu hazirenin camisinde kayyim ve mektebin meşk hocası olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.25. Hasan

Mezar taşındaki ibareden saray doktoru vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Hüsn-i hattı Ağakapılı İsmail Efendi'den meşk etmiştir, ayrıca rik'a hattında da behre sahibidir.[312]

3.26. Hasan

Mezar taşındaki ibareden yalnızca hattat olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[313]

3.27. Hasan Tevfik

Mezar taşındaki ibareden Karahisar-ı Şarkīli (Şebinkarahisar) olduğu ve Kesedar Ahmet Efendi'nin emektarlarından olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.28. Hüseyin (Fehimzâde)

Mezar taşındaki ibareden yalnızca hattat olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

---

[312] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 156; Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 78.

[313] Mezar taşında geçen "hâce" ifadesi onun medfun olduğu yere yakın bir noktada bulunan bir sıbyan mektebinde meşk hocası olduğunu işaret ediyor olabilir. Ayrıca aynı hazirede isminin geçtiği bir başka mezar taşı daha vardır. İmla hatalarıyla dolu bu mezar taşında şunlar yazar: "Hüve'l-Bâkī / Merhûm hatdâd (!) Hasan Efendi'nin / yeğeninin (!) merhûm Teberdâr-zâde / el-hâc Mustafa Ağa'nın oğlu / İbrahim Edhem Ağa'nın oğlu / es-Seyyid Mehmed Âşir rûhiçün el-fâtiha / sene 1240 (1824-25)."

3.29. Hüseyin Vehbi

Mezar taşındaki manzumeden şair ve mevaliden olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı tarihinin şöhretli şairlerden biri olan Seyyid Vehbi ta'lik hattını Kazasker Abdülbaki Ârif Efendi'den meşk ettmiştir, ayrıca hurde şikest hattında terakki ettiği de nakledilir.[314]

3.30. İbrahim

Mezar taşındaki ibareden hafız ve hacı olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.31. İbrahim

Mezar taşındaki ibareden Afyonkarahisar'da doğduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.32. İbrahim

Mezar taşındaki manzumeden çeşitli devlet kademelerinde bulunduktan sonra şeyhülislamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Giresun-Şebinkarahisar'da doğdu. Ta'lik hattını Katipzâde Refî Efendi'den meşk etmiştir.[315]

3.33. İbrahim (Hamzazâde)

Mezar taşındaki ibareden Selanik kadılığı vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı Taşmektepli Mustafa Râkım'dan meşk etmiştir. Kardeşi Esad[316] ve Abdullah efendiler de hattattır.[317]

---

[314] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 588.

[315] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 570.

[316] Mezar taşı için bkz. F. 56.

[317] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 33-34.

3.34. İbrahim (Kavafzâde)

Mezar taşındaki ibareden Yedikule'deki Hacı Evhad Tekkesi'nin şeyhi Seyyid Hüseyin Efendi'nin soyundan ve aynı zamanda tekke olarak kullanılmış Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin şeyhlerinden Seyyid Veli Efendi'nin kayınpederi olmasının yanı sıra Yeniçeri teşkilatında yazıcı vazifesini üstlendiğini anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.35. (Nevşehirli Damat) İbrahim (Paşa)

Mezar taşındaki ibareden sadrazamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı tarihi meşhur şahsiyetlerinden biri olan Nevşehirli İbrahim Paşa, tahminen 1662'de Nevşehir'de doğdu. Hüsn-i hattı evvela Hafız Osman'dan, onun vefatıyla Ressam Ömer Efendi'den meşk etmiştir.[318] İbrahim Paşa'nın elimize herhangi bir yazısı ulaşmamış olsa da kendi yaptırdığı eserlerin kitabelerin devrin önemli hattatlarına yazdırmış olması onun bu sanata ne denli ilgi duyduğunu göstermektedir.[319]

3.36. İbrahim Şevki

Mezar taşındaki ibareden meşk hocası olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.37. İbrahim Vasfi

Mezar taşındaki ibareden Kazasker Abdurrahim Efendi Sıbyan Mektebi'nin hat hocalarından olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

---

[318] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 33. Münir Aktepe, "Damad İbrâhim Paşa, Nevşehirli", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 8, s. 441-43. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/damad-ibrahim-pasa-nevsehirli (6.12.23).

[319] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 413.

3.38. İsmail (Mimar Şeyhi)

Mezar taşındaki ibareden medfun olduğu hazirenin tekkesinde şeyhlik vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı Yedikuleli Abdullah Efendi'den meşk etmiştir, ayrıca aklâm-ı sitteye vakıf olduğu ve çok sayıda talebe yetiştirdiği nakledilir. Sünbüli şeyhi Nurettin Efendi'den hilafet almıştır.[320]

3.39. İsmail (Noktacızâde)

Mezar taşındaki manzumeden Babü's-saade muhasebecisi ve Amcazâde Hüseyin Paşa'nın akrabası olduğu anlaşılmaktadır. Eğri defterdarı İbrahim Efendi'nin oğlu olarak Bosna'da doğdu. Hüsn-i hattı Enderun'da sikke ressamı Ömer Efendi'den meşk etti. Uğur Derman onun hat sanatına en büyük hizmetinin Suyolcuzâde Mehmed Necib Efendi'yi (ö. 1171/1758) Devhatü'l-Küttâb isimli hattatlar tezkiresini yazmaya teşvik etmesi olduğunu söyler. Yüz yaşında irtihal etmiştir. Oğulları Mustafa ve Davud'un da hattattır. Noktacızâde ve Bosnevî olarak da anılır.[321]

3.40. İsmail (Kethüdazâde)

Mezar taşındaki ibareden anadolu kazaskerliği yaptığı anlaşılmaktadır. Baltacı Mehmed Paşa'nın kethüdası Osman Efendi'nin oğlu olduğu "Kethüdazâde" olarak anılmaktadır. Ta'lik hattını (hurde ve celi de olmak üzere) Şeyhülislam Veliyüddin ve Fındıkzâde İbrahim efendilerden meşk etmiştir. Defnedildiği mektebin tarih manzumesinin onun hattıdır.[322]

---

[320] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 109-10; Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 64.

[321] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 119; Derman, **a.g.e.**, C. 3 s. 397.

[322] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 578-79. Oktay Türkoğlu, "Fatih'te Hattatlarını Bildiğimiz Sebil Kitabeleri", **Tarihî Su Kültürü ve Yapıları Sempozyumu**, İstanbul, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, 2023, s. 135.

3.41. İsmail Asım (Çelebizâde)

Mezar taşındaki ibareden şeyhülislamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Şikeste ta'lik hattını Ârif Efendi'den meşk etmiştir; ayrıca sülüs, nesih rik'a ve nesta'lik de behre sahibidir.[323] Bu zatın babası Küçük Çelebi de hattattır.[324]

3.42. İsmail Hakkı (Kıbrısizâde)

Mezar taşındaki ibareden Sadi şeyhi ve ta'lik hocası olduğu anlaşılmaktadır. 1785'te İstanbul'da doğdu. Şairlik vadisinde de söz sahibi olan Kıbrısizâde, ta'lik hattını Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den meşk etmiştir.[325]

3.43. İsmail Hakkı Sami

Mezar taşındaki ibareden türlü hat nev'ilerinde behre sahibi olduğu ve devlet bürokrasisinde vazife ifa ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Sami Efendi, 1838'de İstanbul-Fatih-Haydar'da doğdu. Ta'lik hattı evvela Kıbrısizâde İsmail Hakkı, sonra Ali Haydar Bey'den; sülüs hattını Boşnak Osman Efendi'den meşk etmiştir. Ta'likte Kıbrısizâde'den, hüsn-i hatta Hulusi ve Şevki efendilerden icazet aldığı kaydedilir.[326]

3.44. İshak

Mezar taşındaki ibareden şeyhülislamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Kayın atası Paşmakçızâde Seyyid Ali Efendi ve kardeşi Esad Efendi'nin de şeyhülislam olmuştur. Hüsn-i hattı Ârif Efendi'den meşk etmiştir.[327]

---

[323] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 579; Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 33-34.

[324] Mezar taşı için bkz. F. 174.

[325] İnal, **a.g.e.**, s. 544-45.

[326] İnal, **a.g.e.**, s. 355-65; Derman, **a.g.e.**, C. 1, s. 308.

[327] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 578.

3.45. Aziz Mahmut (Hatip Efendi)

Mezar taşındaki ibareden Sünbül Efendi Hankahı'nda zâkirbaşı, hatip ve ikinci imam; Koruk Tekkesi'nde ise postnişin olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.46. Küçük Çelebi

Mezar taşındaki manzumeden devlet kaleminde vazife ifa ettiği anlaşılmaktadır. Hüsn-i hattı Nefeszâde İsmail Efendi'den, sair hattı şakirdi olduğu ruus kalemi ricalinden meşk etmiştir.[328] Oğlu Şeyhülislam İsmail Asım Efendi de hattatır.[329]

3.47. Lütfullah

Mezar taşındaki ibareden anadolu kazaskerliği vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Ta'lik hattını Durmuşzâde Ahmet Efendi'den meşk etmiştir.[330]

3.48. Mehmet (Dal Çelebi)

Mezar taşındaki ibareden reisü'l-küttaplık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Hüsn-i hattı Şeyhzâde Mustafa Dede'den meşk etmiştir.[331]

3.49. Mehmet (Üç Ambarlı Reis)

Mezar taşındaki okunabilen tarih beytinden defterdarlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Reisü'l-küttap da olan Mehmet Efendi, fiziki olarak iri olması sebebiyle "Üç Ambarlı" olarak anılırmış. Hüsn-i hattı Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi'den meşk etmiştir. Oğlu Abdülkadir ve torunu Mehmed Emin Efendi'nin de hattattır.[332]

---

[328] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 435.

[329] Bkz. F. 111.

[330] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 643.

[331] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 432.

[332] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 370-71.

3.50. Mehmet Ârif (Arapzâde)

Mezar taşındaki ibareden şeyhülislamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Şeyhülislam Arapzâde Ataullah'ın oğlu olarak 1740'da doğdu. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Hattatlar*'ında Cevdet Paşa'dan naklen ta'lik hattıyla on kadar mushaf yazdığı söylenir ki bu da onun bu hat nev'inde kudretini ibraz ettiğini göstermektedir.[333]

3.51. Mehmet Ata

Mezar taşındaki ibareden Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Kebecizâde Mehmet Vasfi'nin (v. 1 Mayıs 1841)[334] başhalifesi olduğu anlaşılmaktadır. Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumat bulunmamaktadır.[335] Bununla birlikte Kebecizâde'nin tertibini yaptığı *Silsile-i Hattâtîn* isimli eserde Kebecizâde'nin onu başhalifesi olarak göstermesi mezar taşında geçen bilgiyle uyumludur. Yine bu kayıtta onun "sarây-ı hümâyûn hocası" olduğu da kaydedilmiştir.[336] Vefat tarihi belli değilse de eldeki levhalardan onun 1810'dan sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır.

3.52. Mehmet Behçet

Mezar taşındaki ibareden rumeli kazaskerliği vazifesini ifa etmiş Arapzâde Zeki Efendi'nin oğlu olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata

---

[333] İnal, **a.g.e.**, s. 495.

[334] Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 78. Ayanoğlu'nun Milli Kütüphane'de mahfuz dosyalarında ketebe kaydı ile vefat tarihinin ay ve günü okunmamıştır. Buna mukabil İBB'nin neşriyatında ay "Ş (Şaban)" olarak okunmuştur. Oysa fotoğrafta aşikar bir şekilde "Ra" yazmaktadır. Ayrıca her iki kaynakta da okunmayan ketebe kaydında Mehmed Tahir'in ismi geçmektedir. Bu imzanın yaptığımız tetkīk neticesinde meşhur hattatlardan Mahmud Celaleddin tilmizi Mehmet Tahir (v. 12621845-56) olduğuna kanaat getirdik.

[335] Bu kaynakta hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bkz. https://www.ketebe.org/sanatkar/hoca-ataullah-efendi-379 (29.01.24). Kaynak belirtilmediği için verilen bilgilere tereddütle yaklaşmaktayız.

[336] Şevket Rado, **Türk Hattatları**, İstanbul, Yayın Matbaacılık, s. 293 [ilavede s. 12].

ulaşılamayan Mehmet Behçet'in eldeki icazetname ve tasdiklerinden ta'lik hattında behre sahibi olduğunu anlıyoruz.[337]

3.53. Mehmet Esad (Yesârî)

Mezar taşındaki ibareden yalnızca hattat olduğu anlaşılmaktadır. Tahminen 1730'ların ortalarına doğru İstanbul'da doğdu. Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Mehmet Esad, sol eliyle yazdığı için "Yesârî" adıyla anılır. Ta'lik hattını Dedezâde Mehmed Said'ten meşk etmiştir. Bu hat nev'ine Osmanlı-Türk kimliği kazandırmıştır.[338]

3.54. Mehmet Emin (Kabakulak Ahmet Beyzâde)

Mezar taşındaki ibareden medfun olduğu külliyenin vakfının mütevellisi Kabakulak Ahmed Bey'in nesebinden geldiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.55. Mehmet Emin (Tokadi)

Mezar taşındaki manzumeden Nakşi şeyhi olduğu anlaşılmaktadır. 1664'te Tokat'ta doğdu. Hüsn-i hattı Yedikuleli Seyyid Abdullah'tan meşk etmiştir; ayrıca Eğrikapılı Mehmed Rasim'den de istifade ettiği nakledilmektedir.[339]

3.56. Mehmet Emin (Tophaneli)

Mezar taşındaki ibareden haremeyn muhasebeciliği vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Üsküdar'da doğdu fakat sahilhanesi Tophane'de olduğu için "Tophaneli" olarak anılır. Hüsn-i

[337] Nerede olduğunu tespit edemediğimiz bu icazetnameleri dedesi Arapzâde Sadullah ile Yağlıkçızâde Emin Bey'in oğlu Abdülkadir'den ve Yesârîzâde Mustafa İzzet'ten almıştır. Muhtemelen dedesinden aldığı icazetname, diğerleri tasdiklerdir.

[338] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 658-59. M. Uğur Derman, "Yesârî Mehmed Esad", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2013, C. 43, s. 486-87. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/yesari-mehmed-esad (6.12.23).

[339] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 364; Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 27

hattı İsmail Zühdü Efendi'den (Atik Zühdü) meşk etmiştir, ayrıca; divani ve şikeste ta'likte de behre sahibi olduğu nakledilir.[340]

3.57. Mehmet Sait (Ahmet Efendizâde)

Mezar taşındaki ibareden genç yaşta vefat etmesine karşın ilmi yönü kudretli bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul'da doğdu. Aklâm-ı sitteyi Eğrikapılı Mehmet Rasim'den meşk etmiştir.[341]

3.58. Mehmet Selim

Mezar taşındaki ibareden Molla Beyefendi'nin kızının süt annesinin oğlu olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.59. Mehmet Raif

Mezar taşındaki ibareden beylikçilik vazifesini ifa ettiği sırada vefat ettiği anlaşılmaktadır. 1827'de İstanbul doğumlu olan Mehmet Raif'in rik'a hattında behre sahibi olduğu nakledilir.[342]

3.60. Mehmet Hâşim

Mezar taşındaki ibareden sikke ressamlığı vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Meşhur hattat Mustafa Râkım'ın manevi oğlu ve talebesidir. Hocasının açtığı yolda terakki ederek tuğrakeşlik yolunu tuttuğu İstanbul sathında birçok kitabe üzerinde kendi imzasını taşıyan tuğraların olmasından da anlaşılabilmektedir.[343]

3.61. Mehmet Hâşim

Mezar taşındaki manzumeden kalemde vazife ifa ettiği anlaşılmaktadır. Bugün Bulgaristan'da kalan Rusçuk'ta doğdu. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın tezkire-i saniliği

[340] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 420; Suyolcuzâde, a.g.e., s. 130.

[341] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 352.

[342] İnal, **a.g.e.**, s. 735.

[343] İnal, **a.g.e.**, s. 125.

vazifesini de ifa etmiştir. Hüsn-i hattı Eğrikapılı Mehmed Rasim'den meşk etmiştir. Kardeşi Ali Efendi ve kız kardeşinin oğlu Şeref İsmail Efendi de hattattır.[344]

3.62. Mehmet Hilmi

Mezar taşındaki ibareden Merkez Efendi'nin nesebinden geldiği ve medfun olduğu hazirenin tekkesinde şeyhlik vazifesi ifa ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.63. Mehmet Hüdadad (Ebu Bekir Efendizâde)

Mezar taşındaki ibareden müderris olduğu anlaşılmaktadır. Babası Ebubekir Efendi, Hekimbaşı Nuh Efendi'nin oğlu, Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın kardeşidir ve İstanbul kadısı iken irtihal etmiştir. Ta'lik hattını Şeyhülislam Veliyüddin Efendi'den meşk etmiştir.[345]

3.64. Mehmet Raşit

Mezar taşındaki ibareden yeniçeri kalemi baş halifesi olduğu anlaşılmaktadır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Hattatlar*'ında yalnızca mezar taşı bilgisi yer almaktadır.[346] Bunun dışında ilgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.65. Mehmet Sadullah (Arapzâde)

Mezar taşındaki ibareden şeyhülislamlık vazifesini ifa etmiş Arapzâde Ârif Efendi'nin oğlu olduğu ve kendisinin de rumeli kazaskerliği vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. 1766'da doğdu. Ta'lik hattını Mehmet Esad Yesârî'den meşk etmiştir.[347]

---

[344] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 405. Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 142.

[345] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 647

[346] İnal, **a.g.e.**, s. 802.

[347] İnal, **a.g.e.**, s. 609-613.

3.66. Mehmet Sait

Mezar taşındaki ibareden yeniçeri teşkilatında vazife ifa ettiği anlaşılmaktadır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Hattatlar*'ında yalnızca mezar taşı bilgisi yer almaktadır.[348] Bunun dışında ilgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.67. Mehmet Sait Raşih (Vanizâde)

Mezar taşındaki ibareden Yenişehir (Larisa) kadılığı vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. İstanbul'da doğdu. Annesi tarafı Şeyh Mehmet Vani soyundan geldiği için "Vanizâde" olarak da anılır. Mürettep divanı da olan Rasih Efendi hüsn-i hattı Habli Hüseyin Efendi'den meşk etmiştir.[349]

3.68. Mehmet Salim

Mezar taşındaki ibareden rumeli kazaskerliği vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Şeyhülislam Mirza Mustafa Efendi'nin oğlu olarak 1688'de İstanbul'da doğdu. Yazdığı şair tezkiresinden ötürü "Tezkireci" olarak da anılır. Hüsn-i hattı Bahri Mehmet Paşa'dan meşk etmiştir, ta'lik hattında dahi behre sahibidir.[350]

3.69. Mehmet Şevket Sait (Siyahizâde)

Mezar taşındaki ibareden devlet memuriyet vazifesi ifa ettiği ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.70. Mehmet Şükrü

Mezar taşındaki manzumeden hakkında topçu ocağında çalışan bir askerken hattat olmaya karar verdiği ve Şeyh Hamdullah tarzı yazdığı bir mushafın sekizinci cüzüne geldiğinde

[348] İnal, **a.g.e.**, s. 348.

[349] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 360

[350] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 412. Hüseyin Güfta, "Sâlim", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 36, s. 46-47. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/salim (6.12.2023).

vefat ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hattat hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.71. Mehmet Zeynelabidin

Mezar taşındaki ibareden babası Çelebizâde İsmail Asım Efendi gibi şeyhülislamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. 1749'da doğdu. Ta'lik hattında behre sahibi olduğu nakledilir.[351]

3.72. Mehmet Tahir (Habib Efendizâde)

Mezar taşındaki ibareden Şeyhülislam Arapzâde'nin[352] akrabası ve kadı olduğunun yanı sıra hususen ta'lik hattında behre sahibi olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[353]

3.73. Mir Hasib (Kadri Beyzâde)

Mezar taşındaki manzumeden genç yaşında medrese talebesi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hazirede medfun Kadri Bey'in oğlu olduğu, dolayısıyla Hattat Ali Haydar Bey'in de kardeşi olduğu görülmektedir. Yine manzumede ta'lik hattında maharet kesbettiği söylense de ne ilgili kaynaklarda biyografisine ne de bugüne ulaşan herhangi bir eserine rastlayamadığımız için bunu anlayabilmek mümkün olmamaktadır. Genç yaşta öldüğü anlaşılan Mir Hasib Efendi'nin mezar taşının dokuzuncu mısrâındaki ifadelerden annesinin ondan sonra öldüğü anlaşılmaktadır.

3.74. Muhammet Eşref Zihni

Mezar taşındaki ibareden Kayalar Camii'nin imamının oğlu Süleyman Efendi'nin oğlu olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

---

[351] İnal, **a.g.e.**, s. 639.

[352] Burada kastedilen tarih itibarıyla Arapzâde Ataullah da Mehmet Arif de olabilir.

[353] Üsküdar-Çamlıca'daki Meryem Kadın Çeşmesi'nin ta'lik hatla muharrer 1208 (1793-94) tarihli manzum kitabesinde "el-abdü'l-dâ'î Mehmed Tâhir" ketebesi bulunmaktadır. Tarih ve hat nev'i cihetinden buradaki Mehmet Tahir'le muvafık gözüken bu kitabenin onun hattı olması muhtemeldir. Bkz. İbrahim Hilmi Tanışık, **İstanbul Çeşmeleri II-Beyoğlu ve Üsküdar Ciheti**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1945, C. 2, s. 390-92. Bkz. Ekler, F. 483.

3.75. Muhammet Emin Recai

Mezar taşındaki ibareden tevkī'lik vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı Şekercizâde Seyyid Mehmet Efendi'den meşk etmiştir.[354]

3.76. Mustafa

Mezar taşındaki ibareden Rıfai tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.77. Mustafa

Mezar taşındaki ibareden vefatından evvel sır katibliği yaptığı anlaşılmaktadır. Akrabası Kaymakam Çerkes Mehmed Paşa'nın yardımıyla Enderun'a dahil olup sır katipliğine kadar yükselmiştir. "Tozkondurmaz" diye anılır. Hüsn-i hattı Hocazâde Mehmed Efendi'den meşk etmiştir.[355]

3.78. Mustafa (Hatipzâde)

Mezar taşındaki ibareden sahib-i kabrin medfun olduğu hazirede türbesi bulunan Şehzâde Mehmed'in türbedarı olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[356]

3.79. Mustafa (Kadızâde)

Mezar taşındaki manzumeden yaşı geçkin vefat ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

---

[354] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 353-54.

[355] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 474.

[356] Aynı hazirede isminin geçtiği bir mezar taşı daha vardır. Torununa ait bu şâhidede şu ifadeler yazmaktadır: "Hüve'l-Bâkī / Merhûm Hattât / Hatîb-zâde Mustafa / Efendi'nin hafîdi cennet-mekân / Sa'dullâh Monla'nın / rûhuna fâtiha | sene 1203 (1788-89)".

3.80. (Kaymak) Mustafa (Paşa)

Mezar taşındaki ibareden kaptan-ı derya olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı tarihinin meşhur devlet adamlarından biri olan Kaymak Mustafa Paşa, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın damadıdır. Bu sebeple tevkı' ve taşında yazan görevi yapmaya memur edilmiştir. Hüsn-i hattı Ağakapılı İsmail'den meşk etmiştir.[357]

3.81. Mustafa Râkım

Mezar taşındaki ibareden şeyh olmasının yanı sıra medfun olduğu caminin imam hatibi ve mektebinin de hocası olduğu anlaşılmaktadır. Taraklı'da doğdu. Revnakoğlu onun hattat olduğunu zikretse de kimden meşk ettiğini kaydetmez.[358]

3.82. Mustafa (Vezir Ferhat Paşazâde)

Mezar taşındaki ibareden Vezir Ferhat Paşa'nın oğlu olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı kardeşi Mir Ahmed ve babası Ferhat Paşa'dan meşk etmiştir.[359]

3.83. Mustafa Âşir

Mezar taşındaki ibareden reisü'l-küttaplık vazifesini ifa eden Mustafa Efendi'nin oğlu olduğu ve kendisinin de şeyhülislamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. 1729'da doğdu. Ta'lik hattında behre sahibi olduğu bilinmektedir.[360]

3.84. Mustafa Cevdet (Behçetzâde)

Mezar taşındaki ibareden süvari mukabelesi olduğu ve ta'lik hattındaki ikinci İmad olarak adlandırılmaya lâyık bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. "Acem Kılıcızâde" diye şöhret bulduğu ve defterdarlık vazifesini icra ettiğine ilave olarak ehl-i tarik bir kimse olduğu da

[357] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 481-82; Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 128.

[358] Koç, **a.g.e.**, C. 5, s. 2222.

[359] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 479

[360] İnal, **a.g.e.**, s. 496-502. Mehmet İpşirli, "Âşir Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1991, C. 4, s. 8. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/asir-efendi (6.12.23).

nakledilir. Hüsn-i hattı Giritli Mehmed Efendi'den meşk etmiştir, ayrıca divani, siyakat ve hurde ta'likte de behre sahibidir.[361]

3.85. Mustafa Fevzi

Mezar taşındaki ibareden Kocamustafapaşa'daki Ramazan Efendi Tekkesi'nin postnişini, piş-kademi ve imamı olduğu anlaşılmaktadır. Revnakoğlu, ona "Öküz Hafız" yakıştırması yapıldığını söyler.[362] İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.86. Mustafa Halimi

Mezar taşından yalnızca hattat olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.87. Mustafa İzari

Mezar taşındaki ibareden devlet memuru ve hutût-ı mütenevvia denilen on iki farklı yazı nev'inde behre sahibi olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.88. Mustafa İzzet (Yesârîzâde)

Mezar taşındaki ibareden yalnızca hattat olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Yesârîzâde, Hattat Yesârî Mehmet Esad'ın oğlu olarak İstanbul'da doğdu. Ta'lik hattını babasından meşk etmiştir.[363] Çok sayıda kitabe yazmasıyla da şöhret kazanmıştır.[364]

---

[361] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 413

[362] **CSRA**, 40:45.

[363] İnal, **a.g.e.**, s. 562. İcazetin fotoğrafı için bkz. Derman, **a.g.e.**, C. 2, s. 434.

[364] İstanbul'da yazdığı imzalı/imzasız kitabelerinin katalogu için bkz. Oktay Türkoğlu, **Hattat Yesârîzâde Mustafa İzzet'in İstanbul Kitâbeleri**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2023.

3.89. Mustafa Sıdkı

Mezar taşındaki ibareden Şabani şeyhlerinden Ahmed Naziki Efendi'nin halifesi ve Aksaray'daki Cambaziye Camii'nin imamı olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.90. Mustafa Zeyni

Mezar taşındaki manzumeden Kur'anı fasih şekilde okuyan bir Hafızu'l-Kur'an olduğu ve medfun olduğu hazirenin camiinde vazifeli olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.91. Muhammet Emin Âlî (Paşa)

Mezar taşındaki ibareden beş kere sadrazamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı tarihinin meşhur devlet adamlarından Ali Paşa'nın rik'a hattını iyi yazanlardan olduğu nakledilir.[365]

3.92. Muhammet Sait

Mezar taşındaki ibareden babasının Yeniçeri kalemi halifelerinden Osman Efendi olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.93. Muhammet Sait

Mezar taşındaki ibareden Sultan III. Mustafa'nın ebezâdesi olduğu ve müderrislik vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

[365] İnal, **a.g.e.**, s. 655.

3.94. Muhammet Ragıp (Paşa)

Mezar taşındaki ibareden sadrazamlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı tarihini meşhur şahsiyetlerinden Ragıp Paşa, 1110'da (1698-99) İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı Yusuf Efendi'den meşk etmiştir ve ayrıca başka kalemlerde de behre sahibidir.[366]

3.95. Namık İbrahim

Mezar taşından yalnızca hattat olduğu anlaşılmaktadır. Hüsn-i hattı önce Hüseyin-i Habli'den sonra Yedikuleli Seyyid Abdullah'tan meşk etmiştir, ayırca nesih şikesti ve celi divanide de söz sahibi olduğu kaydedilir.[367]

3.96. Nazif Mustafa

Mezar taşındaki ibareden vefatından evvel sadrazam kethüdalığı yaptığı anlaşılmaktadır. Hüsn-i hattı Yedikuleli Seyyid Abdullah'tan meşk etmiştir, ayrıca divani hattında da söz sahibi olduğu nakledilir.[368]

3.97. Nuri

Mezar taşındaki manzumeden genç yaşta vebadan vefat ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.98. Osman (Trabzonlu)

Mezar taşındaki ibareden babası Mustafa'nın Trabzonlu, hacı ve kaptan olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.99. Osman

Mezar taşındaki ibareden Altı Poğaça Camii'nin imamı olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

---

[366] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 408.

[367] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 48-49; Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 323

[368] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 479; Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 132-33.

3.100.(Hafız) Osman

Mezar taşındaki ibareden hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamaktadır. Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Hafız Osman, 1642'de İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı evvela Derviş Ali'den, sonra Suyolcuzâde Mustafa Efendi'den, daha sonra Nefeszâde Seyyid İsmail Efendi'den meşk etmiştir.[369]

3.101.Osman (Pirizâde)

Mezar taşındaki ibareden şeyhülislamlık vazifesin ifa ettiği anlaşılmaktadır. Ta'lik hattını Katipzâde Refî Efendi'den meşk etmiştir, ayrıca aklâm-ı sitteye vakıf olduğu nakledilmektedir.[370]

3.102.Osman Zeki

Mezar taşındaki ibareden padişahın ser-kurenası olduğu anlaşılmaktadır. Doğum tarihi bilinmeyen Osman Zeki, maruf hattatlardan Hakkâkzâde Mustafa Hilmi'nin oğludur**.** Hüsn-i hattı babasından meşk etmiştir.[371] Mezar taşında "meşâhir-i hattatîn'den" gibi iddialı bir ifade geçmesine karşın Osman Zeki'nin hattatını belgeleyen eserleri göz önünde tutulduğunda bunun mübalağalı bir ifade olduğu anlaşılmaktadır. Onun hat sanatı cihetinden mühim tarafı Çemberlitaş'ta kurduğu matbaada; ünlü hattatların hattıyla Osmanlı'da ilk defa olarak matbu Kur'an tab' etmeye başlamasıdır.[372] İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

[369] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 276; Derman, **a.g.m.**, s. 98-100.

[370] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 620. Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 91.

[371] İnal, **a.g.e.**, s. 213.

[372] Bu matbaa ile alâkalı mufassal bilgi için bkz. Ali Birinci, "Osmanbey ve Matbaası", **Müteferrika**, S. 39, 2011/1.

3.103.Ömer (Nahilbendli)

Mezar taşındaki ibareden yalnızca Nahilbendli olduğu anlaşılmaktadır. Hüsn-i Şeyh Seyyid Nureddin Efendi'de tarikat aldığını ve Sünbüliyye tarikatının büyüklerinden biri olduğu mukayyettir. Hüsn-i hattı Ağakapılı İsmail'den meşketmiştir.[373]

3.104.Ömer (Nuh Efendizâde)

Mezar taşındaki manzumeden Nuh Efendi'nin oğlu olduğu ve sahn müderrisi iken vefat ettiği anlaşılmaktadır. Ta'lik hattını evvela Siyahi Ahmet Efendi'den, onun vefatıyla Durmuşzâde Ahmet Efendi'den meşk etmiştir. Yirmi yaşlarında vefat ettiği nakledilir.[374]

3.105.(Ahmet/Küçük) Râkım

Mezar taşındaki manzumeden celi sülüs ve nesih yazılarında üstün bir kabiliyeti haiz olduğu ve yaşı elliye erişmeden aniden öldüğü anlaşılmaktadır. Şu halde 1812'den biraz önce doğduğu anlaşılan Ahmet Râkım, hat tarihinde Hattat Mustafa Râkım'la karıştırılmaması için "İkinci Râkım" veya "Küçük Râkım" olarak anılmaktadır. Hüsn-i hattı Hâşim Efendi'den meşk etmiştir.[375]

3.106.Rıza Ali (Mehterzâde)

Mezar taşındaki ibareden defterdarlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Evvela Baltacılar Ocağı'na dahil olmuş, sonra sırasıyla Yazıcı ve Haremeyn muhasebecisi, ardından Defterdar olduğunu kaydedilmektedir. Hüsn-i hattı İbrahim-i Kemali'den meşk etmiştir.[376]

---

[373] Mezar taşında yazmasa da Müstakimzâde madde başında onu "Şeyh" diye tanımlar. Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 317.

[374] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 632.

[375] İnal, **a.g.e.**, s. 286; M. Uğur Derman, **a.g.m.**, C. 2, s. 117. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-rakim-efendi (6.12.23). Ayrıca onun devlet arşivleri ışığında bir incelemesi için bkz. Abdülbari Mert, "Ahmed Râkım Efendi", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, İstanbul, TİSAV, S. 1, 2000.

[376] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 307.

3.107.Sadık (Hacı Esat Ağazâde)

Mezar taşındaki manzumeden genç yaşta vefat ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.108.Salih

Mezar taşındaki manzumeden Mahzen-i Çub katibi ve şair olduğu anlaşılmaktadır. Hüsn-i hattı Eğrikapılı Mehmed Rasim Efendi'den meşk etmiştir. Musikide de behre sahibi olan Salih Efendi'nin Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın ser-hanendeganlığını yaptığı nakledilir.[377]

3.109.Sırrı Paşa (Giritli)

Mezar taşındaki ibareden idareci ve müellif olduğu anlaşılmaktadır. 1844'te Girit'te doğdu. Rik'a hattında kendine has bir şiveye mâlik olduğu nakledilir.[378]

3.110.Süleyman (Beşikçizâde)

Mezar taşındaki ibareden Nakşi şeyhi olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul'da doğdu. Haseki'deki medfun olduğu hazirenin tekkesinin şeyhliğini ifa etmiştir. Hüsn-i hattı Seyyid Hamdi'den meşk etti.[379]

3.111.Süleyman Saadettin (Müstakimzâde)

Mezar taşındaki ibareden Nakşibendi şeyhi Tokadi Mehmet Emin Efendi'nin halifelerinden bir alim olduğu anlaşılmaktadır. 1719'da İstanbul-Hırka-i Şerif'te doğdu. Kendisinin telif ettiği *Tuhfe-i Hattâtîn* adlı eserinde hüsn-i hattı Eğrikapılı Mehmet Rasim, ta'lik hattını ise Fındızâde İbrahim, Katipzâde Refî ve Dedezâde Mehmet Sait efendilerden meşk ettiğini söylemektedir.[380]

---

[377] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 216.

[378] İnal, **a.g.e.**, s. 756.

[379] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 201.

[380] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 200-01.

3.112.Süleyman (Ebubekir Paşazâde)

Mezar taşındaki ibareden Safiye Sultan'ın damadı ve Ebubekir Paşa'nın oğlu olduğu anlaşılan Süleyman Beyefendi'nin ayırca Divan-ı Hümayun hocalarından olduğu mukayyettir. Bahsi geçen Safiye Sultan, Sultan II. Mustafa'nın kerimesidir ki kabri de damadının yanındadır. Ebubekir Paşa ise "Alaiyeli" diye meşhurdur. Daha önce başka kimselerle evlilikleri olan Safiye Sultan ile Ebubekir Paşa 1740'ta teehhül etmişlerdir. Bu sırada Süleyman Bey, Safiye Sultan'ın kızı Zahide Hanım Sultan ile evlenmiş; böylece Süleyman Bey, Safiye Sultan'ın hem üvey oğlu hem de damadı olmuştur. Müstakimzâde'nin *Tuhfe-i Hattâtîn*'inde Safiye Sultan'dan "kayın anası" diye bahsedilmesinin anlamı da budur. Mezkûr eserde babası Ebubekir Paşa Mısır valisi iken oradaki mevlevihanenin şeyhi Abdi Dede'den sülüs ve nesih yazıyı meşk ettiği ve icazete nail olduğu zikredilir.[381]

3.113.Süleyman (Şeyhzâde)

Mezar taşındaki ibareden Kilisli ve şeyh oğlu/torunu olduğu anlaşılmaktadır. Defnedildiği hazire bir tekkeye ait olduğundan o tekkenin şeyhlerinden birinin oğlu/torunu olduğu düşünülebilir. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.114.Şerife Necibe (Yazıcızâde kerimesi)

Mezar taşındaki ibareden yalnızca hattat olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.115.Şerife Şefiyye

Mezar taşındaki ibareden evkaf nazırlığı vazifesini ifa etmiş Şevki Efendi'nin vekilharcı Halil Ağa'nın kızı olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

[381] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 196; M. Çağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1980, s. 77.

3.116.Şirin Ali

Mezar taşındaki ibareden harem ağası vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.117.Vasfi Mehmet (Bedestanizâde)

Mezar taşındaki ibareden genç yaşta vefat ettiği anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.118.Yahya

Mezar taşındaki ibareden silahdârlık vazifesini ifa ettiği anlaşılmaktadır. Silahdâr Yahya Efendi'nin hüsn-i hattı kimden meşk ettiği bilmiyorsak da Hasköy'de bânisi olduğu çeşmenin üzerindeki manzum kitabede ve Ayasofya'nın mihrap âyetindeki imzalarından icazete nail olduğunu anlıyoruz.[382] İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.119.Yakup Kemali

Mezar taşındaki ibareden Sünbüli muhibbanı ve Melami mesleğine mensup olduğunun yanı sıra Rüstem Paşa Mektebi'nin hat hocası olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

3.120.Zahide Selma

Mezar taşındaki ibareden Sadrazam Âlî Paşa'nın kızı olduğu ve Piyade Reis-i Sânîsi Hüseyin Nazım Paşa'nın eşi olduğunun yanı sıra ünlü bir hattat olduğu anlaşılmaktadır. Zahide Selma 1857'de İstanbul-Bebek'te doğdu. Ta'lik hattını Kazasker Mustafa İzzet'ten meşk etti.[383]

---

[382] Oktay Türkoğlu, "Enderun'dan Çıkma Bir Bürokrat Hattat Fuzalâ-yı Meşhureden Silahdâr Yahya Efendi'", **Derin Tarih**, S. 130, Ocak 2023, s. 140-41.

[383] İnal, **a.g.e.**, s. 616-17.

4. HATTATLARI BİLİNEN MEZAR TAŞLARINDAKİ HATTATLAR

Bu bölümde İstanbul Suriçi hazire ve türbelerinde hattatları bilinen mezar taşlarının hattatları hakkında muhtasar hâl tercümeleri verilerek hattını yazdıkları mezar taşlarının sahipleri ve yazı türlerine yer verilmiştir. Bu başlık bağlamında tezin özgün ve iddialı olduğu konu kaynaklarda ismi geçen hattatların yazı numunelerini ortaya çıkarmak, ismi geçmeyen hattatları ise en azından isim düzeyinde literatüre kazandırmak olduğu için mufassal bir biyografik döküm yapılmamış; bununla birlikte ismi kaynaklarda geçen hattatlar hakkında ilgili kaynaklara atıfa bulunulmuştur.

Tespitlerimiz neticesinde eserleri olan 72 hattat ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında ilk defa bir yayında mevzubahis edilen çok sayıda hattat vardır. Alfabetik olarak listelediğimiz hattatların isimlerinin bazılarının yanında, mezar taşı katalogunda olduğu gibi onları tanıtıcı mâhiyette muhtelif ibareler de bulunmaktadır. İlki cümle -meşhur veya marufsa (ilki derece bakımından daha üstün olduğuna delalet eder şekilde kullanılmıştır)- hat sanatı tarihimizdeki yeri ve -biliniyorsa- doğum yeri ile tarihi, ikinci cümle hüsn-i hattı -sülüs ve nesih- kimden meşk ettiği -sülüs ve nesih harici bir hat nev'inde behre sahibiyse bu da bir sonraki cümlede belirtilmiştir-, üçüncü cümle -biliniyorsa- ölüm tarihi ve defnedildiği yer hakkındaki bilgileri ihtiva eder. Hakkında izahata muhtaç noktalar bulunan hattatlar hakkında içerikte veya dipnotta malumat verilmiştir. "İlgili kaynaklarda hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır." cümlesi; *Devhatü'l-küttab*, *Tuhfe-i Hattatin*, *Son Hattatlar* ve *Uğur Derman'ın makaleleri/kitapları* gibi eserlerde bu hattatlar hakkında bilgi olmadığı anlamına gelmektedir. Bir sonraki paragrafta ise; ilk cümlede kaç mezar taşında hattı olduğu, ikinci cümle bunların ölüm tarihi en erken olandan en geç olana doğru bir sıralamayla hangi kişilere ait olduğu, üçüncü cümle bu/bunların hangi yazı türü yazıldığı ile ketebeli mi ketebesiz mi olduğu bilgilerini ihtiva eder. 2. bölümde adı geçen hattat hakkında yalnızca "Bkz." verilerek ilgili yere atıf yapılmıştır. Eğer hattat kitabenin altına ketebesini koyduysa bu ketebelerin her birinden detaylar maddenin altına ilave edilmiştir.

4.1. Ali Haydar

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Ali Haydar Bey, Sadrazam Melek Mehmed Paşa'nın torunu ve Abdülkadir Bey'in oğlu olarak 1802'de İstanbul'da doğdu. Temayüz ettiği tek hat nev'i olan ta'lik hattını Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den meşk etti. 1870'de vefat edip Beşiktaş'taki Yahya Efendi Dergâhı haziresine defnedilmiştir.[384]

Ali Haydar'ın hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Kadri Beyzâde Mir Hasib, Melek Paşazâde Abdülkadir ve Yesârîzâde Mustafa İzzet adlı kişilere aittir. Hepsi celi ta'lik hattıyla yazılmıştır. Üçünün de Ali Haydar Bey ile güçlü bir münasebetinin olması (biri babası biri kardeşi biri hat hocası) dikkat çekici bir husûstur. Bu sebeptendir ki şâhidelerde hattatın ketebesine tesadüf edilmez.

4.2. Aliyyü'l-Mısrî (el-Kemali)

Bkz. 3.12 Aliyyü'l-Mısrî el-Kemâlî

Aliyyü'l-Mısrî'nin hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Züleyha ve İbrahim Edhem adlı kişilere aittir. İkisi de sülüs hatla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 308

Fotoğraf 309

4.3. Ârif (Filibeli/Bakkal)

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Ârif Efendi, 1836'da Filibe'de doğdu. 93 Harbi'nde İstanbul'a göç etmiş ve Saraçhane'de bir bakkal dükkanı açarak geçimini

[384] İnal, **a.g.e.**, s. 542-43. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 47.

sağlamıştır. Hüsn-i hattı ilk olarak Filibe'de, bilahare İstanbul'da Şevki Efendi'den meşk etti. 1909'da vefat edip Edirnekapı'ya defnedilmiştir.[385]

Filibeli Bakkal Ârif'in hattı olan on mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Mehmet Raşit, Ahmet Celal, Muhammet Cevher, Mehmet Ali Müştak, Mahmut Aziz, Ahmet Eşref, Muhammet Şerafettin, Muhammet Eşref, Muhammet Abdurrefi ve Muhammet Tevfik kişilerine aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

[385] İnal, **a.g.e.**, s. 54-57; Süleyman Berk, "Hattat Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempzoyumu IV**, Haz. Osman Sak ve İrfan Çalışan, Eyüp Belediyesi, 2000, s. 325. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 53.

Fotoğraf 310

Fotoğraf 311

Fotoğraf 312

Fotoğraf 313

Fotoğraf 314

Fotoğraf 315[386]

Fotoğraf 316

Fotoğraf 317

[386] Bulut, **a.g.t.**, s. 261.

Fotoğraf 318

Fotoğraf 319

4.4. Aziz

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[387]

Aziz'in hattı olan on mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Şerife Nefise, Mustafa Naili, Abdurrahman Sami, Ahmet Muhtar Kesbi, Faika, Ataullah, Nimetullah, Mahmut Mesut, Mehmet Şevket ve Fatma Memduhe adlı kişilere aittir. Hepsi ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

[387] Bu hattatın Fatih, Soğuksu ve Üsküdar'da hepsi 1292 (1875-76) tarihinde yapılmış olan Rüşdiye yapılarının üzerindeki celi ta'lik kitabeleri yazan hattatla aynı kişi olması ihtimal dahilindedir. Ayrıca Eyüpsultan Defterdar'da Emin Baba Tekkesi'nin 1294 (1877-78) tarihli celi ta'lik kitabesindeki "Seyyid Azîz" imzasının da ona ait olabileceğini düşünüyoruz. Eğer öyleyse ketebe kaydındaki ''min telâmiz-i Aliyyü'l-Haydar'' ibaresi onun hocasının göstermesi açısından oldukça mühimdir. Ancak buradaki hattatın meşhur ta'liknüvis Ali Haydar Bey (1802-1870) olup olmadığının üzerinde biraz daha durulması gerekmektedir.

Fotoğraf 320

Fotoğraf 321

Fotoğraf 322

Fotoğraf 323

Fotoğraf 324

Fotoğraf 325

Fotoğraf 326

Fotoğraf 327

Fotoğraf 328

Fotoğraf 329

4.5. Abdülfettah

Bkz. 3.3. Abdülfettah

Abdülfettah'ın hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Ahmet Fethi ve Şevknihal adlı kişilere aittir. İkisi de sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 330

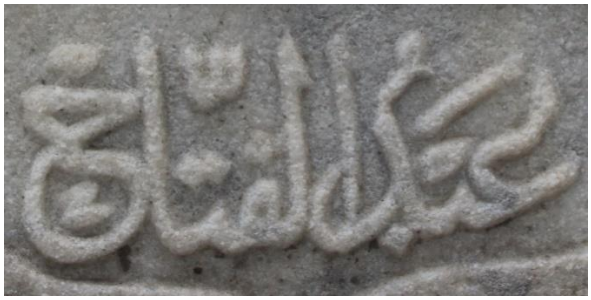

Fotoğraf 331

4.6. Ağakapılı İsmail

Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından İsmail bin Ali, Ağakapısı Mektebi'nin muallimi olduğu için Ağakapılı diye şöhret bulmuştur. Hüsn-i hattı Büyük Derviş Ali'den meşk etti.[388] 1706'da vefat edip Kasımpaşa'da Doymazdere kabristanına defnedildiyse de bugün kabrine tesadüf edilememektedir.[389]

Ağakapılı İsmail'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Hattat Hafız Osman'a aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

[388] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 114.

[389] Mezar taşı için bkz. Ayanoğlu, **a.g.e.**, C. 2, s. 12.

4.7. Cemil (Eyyübi)

Eyüp Bahariye'de oturan ve aslen Erzincanlı olan Cemil Eyyübi, Bahriye binbaşılarından ve Bahriye Matbaası başhattatlarındandı.390 Hüsn-i hattı Şefik Bey'den, sonra İbrahim Alaaddin beylerden meşk etti. 1915'te ölmüştür; kabri belli değildir.[391]

Cemil Eyyübi'nin hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Ahmet Raşit, Hasan Hilmi ve Ayşe Nadir adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 332

Fotoğraf 333

Fotoğraf 334

4.8. Çarşambalı Ârif

Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından Ârif Bey, doğduğu yere nispetle "Çarşambalı" olarak anılır. Sülüs ve nesihi Kazasker Mustafa İzzet'ten, ta'lik hattını Kıbrısizâde İsmail Hakkı'dan meşk etmiştir. 1892'de vefat edip Eyüp yolu üzerindeki Yavedud Kabristanı'na defnedildiği söylense de bugün kabrine rastlanmaz.[392]

---

390 Cemil Eyyübi'nin eski adıyla Kasımpaşa'daki Taşkızak Tersanesi dahilinde olan Çorlulu Ali Paşa Camii'nin 1314 (1896-97) tarihli celi sülüs hatla yazılmış tamir kitabesinde, "Sevvedehû Cemil hattatun fî Matba'a-i Bahriyye" şeklinde imzasını atmış olması da bunu teyit etmektedir. Kitabe için bkz. https://www.osmanlikitabeleri.com/?b=1162 (6.12.223).

391 Koç, **a.g.e.**, C. 2, s. 994; Nurullah Tilgen, **Eyüp'lü Hattatlar (1650-1950)**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1950, s. 8-9.

392 İnal, **a.g.e.**, s. 49-53.

4.9. Çömez Mustafa Vasıf

Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından Mustafa Vasıf, Kastamonu'da doğdu. İlk hat hocası Kebecizâde Mehmet Vasfi ona "Çömez" lakabını vermiş ve mezkûr hattat bu adla şöhret bulmuştur. Hüsn-i hattı Kebecizâde'den sonra Laz Ömer Vasfi'den de meşk etti. 1269'de (1852-23) vefat edip Eyüp Camii'nin haziresinde Ayas Paşa'nın baldeken türbesinin yakınına defnedilmiştir.[393]

Çömez Mustafa Vasıf'ın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; İbrahim İbiş adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.10. Derviş Ömer

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Derviş Ömer'in hattı olan iki mezar taşı edilmiştir. Bunlar; Şeyhülislam Mehmet Emin ve Kazasker Mustafa adlı kişilere aittir. Her ikisi de ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.[394] İki taşın da devlet kademesinde yüksek mevki sahibi kişilere ait olması, aynı yılda yazılmış olması ve birbirine oldukça yakın mesafede bulunması dikkat çeken hususlardır.

Fotoğraf 335

4.11. Eğrikapılı Mehmet Rasim

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Mehmet Rasim, 1099'da (1687-88) İstanbul-Eğrikapı'da doğdu. Babasının Eğrikapı yakınlarındaki Molla Aşki Camii'nin imamı olması ve burada ikāmet ediyor olmalarından dolayı "Eğrikapılı" diye şöhret bulmuştur. Hüsn-i

[393] İnal, **a.g.e.**, s. 443-46. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 206.

[394] Kazasker Mustafa'nın taşındaki ketebe detayı ilgili bölümdeki açıklamaya istinaden alınamamıştır.

hattı Yedikuleli Abdullah Efendi'den meşk etti. Bilahare ilerlemiş yaşında Katipzâde Refî'den de ta'lik icazeti aldı. 1169 (1756) tarihinde vefatının ardından yaşadığı yere en yakın sur kapısının yanındaki kabristana defnedilmiştir.[395]

Eğrikapılı Mehmet Rasim'in hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Hattat Mehmet Sait, Hünkar Delisi Şeyh Ahmet ve Hattat Salih adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir. Sayısız talebe yetiştirmiş olan Eğrikapılı'nın hattını yazdığı iki taşın onun talebesi olan hattatlara ait olması dikkat çeken bir husûstur.

4.12. (Mehmet) Emin Eyyübi

Revnakoğlu'nun naklettiğine göre Eyüp'teki Mihrişah Mektebi'nde hat muallimi olan Mehmet Emin Eyyübi'ye bu sebeple "muallim-i sıbyan" da derlerdi. Eyüp'te bugün ulaşamayan Bali Baba/Hoca Camii'nin imamlığını da deruhte etmiş olan Emin Eyyübi birçok talebe yetiştirmiştir, bunların içinde; Şah Sultan şeyhi Necati Efendi, Burhaneddin Belhî, Hırka-i şerîf hatibi Ömer Vasfi Efendi ve Rifat (Yazgan) Efendi gibi isimler vardır. 1895'te vefat etti; kabri nâ-malumdur.[396]

Mehmet Emin Eyyübi'nin hattı olan on mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Ragıp Paşa, Fatma, Hüseyin Tevfik, Şerif Ali Paşa, Şerife Habibe, Emine Firdevs, Abdullah, Fatma Nur-ı Felek, Şerife Hatice ve Muhammet Emin Derviş kişilerine aittir. Hepsi de sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.[397]

---

[395] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 421-425, 663. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 170.

[396] **CSRA**, 41:186, 156-157. Tilgen, **a.g.e.**, s. 13.

[397] Hattatın sadece Suriçi'nde değil, İstanbul'un muhtelif yerlerinde çok sayıda mezar taşı kitabesi yazdığını yıllardır yaptığımız saha çalışmalarında bizzat müşahede ettik. Öyle ki İstanbul mezarlıklarında ketebesine en çok tesadüf edilen hattatın o olduğunu artık rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir örnek için bkz. Açıkgözoğlu, **a.g.t.**, s. 125.

Fotoğraf 336

Fotoğraf 337

Fotoğraf 338

Fotoğraf 339

Fotoğraf 340

Fotoğraf 341

Fotoğraf 342

Fotoğraf 343

Fotoğraf 344

Fotoğraf 345

4.13. Ferit

Şabani şeyhi Muhammet Necip Efendi'nin oğlu olarak 1858'de İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı Şevki Efendi'den meşk etti. Kabri malum olmadığından 1920'li yılların sonlarında vefat ettiği ancak tahmin edilebilmektedir.[398]

Ferit Bey'in hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Hatice Şerif ve Muhammet Şerif adlı kişilere aittir. Her ikisi de sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 346

Fotoğraf 347

4.14. Hafız Ahmet (Mecdi) Sünbüli

Bkz. 3.9. (Hafız) Ahmet Mecdi (Sünbüli)

Hafız Ahmet Mecdi Sünbüli'nin hattı olan dokuz mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Afife Şerife Fazıla, Mustafa Fevzi, Muhammet, Hatice, Fatma, Muhammet Raif, Fatma Rahime, Mustafa Sıdkı ve Muhammet Nurettin adlı kişilere aittir. Yedi tanesi sülüs iki tanesi ta'lik hattıyla yazılmıştır ve hepsi ketebelidir.

[398] İnal, a.g.e., s. 778; M. Uğur Derman, "Ferid Bey", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1995, C. 12, s. 392-93. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ferid-bey (6.12.23).

Fotoğraf 348

Fotoğraf 349

Fotoğraf 350

Fotoğraf 351

Fotoğraf 352

Fotoğraf 353

Fotoğraf 354

Fotoğraf 355

Fotoğraf 356

4.15. Hamit (Aytaç)/Diyabekri Azmi

Son devir Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Hamit Aytaç, 1891'de Diyarbakır'da doğdu. Asıl ismi Şeyh Musa Azmi olan hattat, bu sebeple bazı yazılarını "Azmi" ketebesi ile yazmıştır. Hüsn-i hattı Nazif Bey, Kamil Akdik ve Hulusi efendilerden meşk etti. 1982'de tarihinde vefat edip Üsküdar'da Şeyh Hamdullah'ın kabrininn civarına defnedilmiştir.[399]

Hamit Aytaç'ın hattı olan altı mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Osman Hulusi, Mehmet Cezmi, Sait Halim Paşa, Ali Emiri, Cudi ve İsameddin adlı kişilere aittir. Bunlardan üç tanesi ta'lik, iki tanesi sülüs hattıyla yazılmıştır ve hepsi ketebelidir.

[399] İnal, **a.g.e.**, s. 123. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 98-99.

Fotoğraf 357

Fotoğraf 358

Fotoğraf 359

Fotoğraf 360

Fotoğraf 361

Fotoğraf 362

4.16. Hatib-i Kalender (Derviş Ali)

Doğu vilayetlerinin birinde doğdu, bilahare İstanbul'a hicret etti. Hüsn-i hattı Hüseyin Habli'den meşk etti. Bugün Süleymaniye Mahallesi sınırları içindeki Kalenderhane Camii'nde hatiblik ifa ettiği için "Kalenderhane Hatibi" olarak da anılmaktadır. 1786'da evinde kendini asarak intihar etmiştir; kabri nâ-malumdur.[400]

Hatib-i Kalender'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Fatma adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmış ve ketebelidir.

[400] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 308.

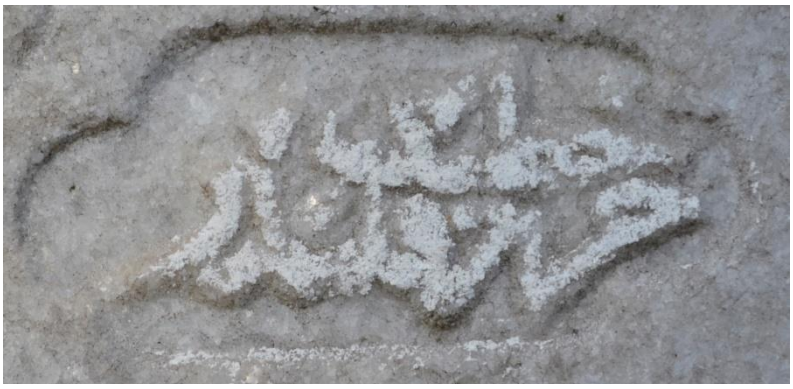

Fotoğraf 363

4.17. Hâşim

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[401]

Hâşim'in hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Hattat Ahmet Mecdi ve Seyyit Mehmet adlı kişilere aittir. Her ikisi de sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 364

Fotoğraf 365

4.18. Hulusi (Yazgan)

Son devir Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Hulusi Yazgan, 1869'da İstanbul-Fatih'te doğdu. Hüsn-i hattı mektep hocası İznikli Mustafa Efendi'den, bilahare Muhsinzâde Abdullah'tan; asıl kudretini ortaya koyduğu ta'lik hattını ise önce Karinabadlı Hasan

[401] Bununla birlikte Hâfız Ahmed Mecdî Dede'nin tilmizi olabilir. Bkz. Oktay Türkoğlu, "Hâfız Ahmed Mecdi Dede", **Derin Tarih**, S. 136, Temmuz 2023, s. 118-19.

Hüsnü Efendi'den, sonra Çarşambalı Ârif Efendi ve nihayet Sami Efendi'den meşk etti. 1940 tarihinde vefat edip Edirnekapı'ya defnedildiği bilinse de mezar taşı mevcut değildir.[402]

Hulusi Yazgan'ın hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; İsmail Hakkı, Ahmet Nazif ve Zehra adlı kişilere aittir. Hepsi ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 366

Fotoğraf 367

Fotoğraf 368

4.19. Hüsnü

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Hüsnü'nün hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mahmut Hamdi adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 369

[402] İnal, **a.g.e.**, s. 557. Muhittin Serin, "Yazgan, Mehmet Hulûsi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2013, C. 43, s. 356-57. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/yazgan-mehmet-hulusi (17.01.24).

4.20. İbrahim

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

İbrahim'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Yazıcı Ebubekir Efendizâde Muhammet Tahir adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 370

4.21. İmamzâde Rasim

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

İmamzâde Rasim'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Muhammet Emin adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 371

4.22. İsmail (Mimar Şeyhi)

Bkz. 3.39. İsmail (Mimar Şeyhi)

İsmail'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Hamdullah el-Ensari'ye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.23. İsmail Zühdü

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından İsmail Zühdi, Ordu-Ünye'de doğdu. Meşhur hattat Mustafa Rakım'ın ağabeyidir. Hüsn-i hattı Moralı Ahmet Hıfzi'den meşk etti. 1806'da vefat edip Edirnekapı'ya defnedilmiştir.[403]

İsmail Zühdü'nün hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Hatice adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

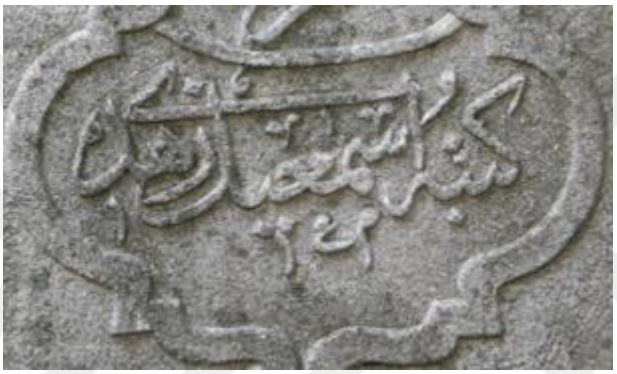

Fotoğraf 372

4.24. İsmail Hakkı Altunbezer

Son devir Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından İsmail Hakkı Altunbezer, 1873'te İstanbul-Kuruçeşme'de doğdu. Hattat Mehmet İlmi Efendi'nin oğlu olan Altunbezer, hüsn-i hattı babasından ve Sami Efendi'den meşk etti. 1946'da vefat edip Karacaahmet'te babasının yanında defnedilmiştir.[404]

[403] İnal, **a.g.e.**, s. 472-76. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 124-25.

[404] İnal, **a.g.e.**, s. 97-101; M. Uğur Derman, "Altunbezer, İsmail Hakkı", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1989, C. 2, s. 543-44. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/altunbezer-ismail-hakki (6.12.23). Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 165-66.

İsmail Hakkı Altunbezer'in hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Babanzâde İsmail Hakkı ve Hüseyn Agah'a aittir. Her ikisi de sülüs hattıyla yazılmıştır ve ilki ketebesiz, ikincisi ketebelidir.

Fotoğraf 373

4.25. (Mehmet) İzzet

Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından Mehmet İzzet, 1841'de İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hattı Yahya Hilmi Efendi'den meşk etti. 1903'te vefat edip Yahya Efendi Dergâhı haziresine defnedilmiştir.[405]

Mehmet İzzet'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Süreyya Paşa ve Ömer Vasfi adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 374

Fotoğraf 375

[405] İnal, **a.g.e.**, s. 163-67. M. Uğur Derman, "Mehmed İzzet Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, Ankara, C. 28, s. 493-94. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-izzet-efendi (6.12.23). Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 167.

4.26. Kazasker Mustafa İzzet

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Kazasker Mustafa İzzet, 1801'de Kastamonu-Tosya'da doğdu. Hüsn-i hattı Çömez Mustafa Vasıf'tan, ta'lik hattını ise Yesârîzâde Mustafa İzzet'ten meşk etti. 1876'da vefat edip Beyoğlu'ndaki Kādirîhane Tekkesi'nin haziresine defnedilmiştir.[406]

Kazasker Mustafa İzzet'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Keçecizâde Kazım adlı kişiye aittir. Ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.27. Kamil (Akdik)

Son devir Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Kamil Akdik, 1861'de İstanbul-Fındıklı'da doğdu. Hüsn-i hattı Sami Efendi'den meşk etti. 1941'de vefat edip Eyüp'e defnedilmiştir.[407]

Kamil Akdik'in hattı olan dört mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Ahmet Midhat, Fatma, Hattat İsmail Hakkı Sami ve Emine Hayriye adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ikincisi hariç ketebelidir.

Fotoğraf 376

Fotoğraf 377

Fotoğraf 378

[406] İnal, **a.g.e.**, s. 154- 162. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 131-32.

[407] İnal, **a.g.e.**, s. 168-174; M. Uğur Derman, "Akdik, Kâmil", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1989, C. 2, s. 234-35, Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/akdik-kamil (6.12.23). Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 127.

4.28. Katipzâde Mehmet Refî

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Katipzâde Refî, İstanbul-Çarşamba'da doğdu. Babasının Mustafa Efendi Divan-ı Hümayun çavuşları katipliği görevinde bulduğu için "Katipzâde" diye tanınmıştır. Hüsn-i hattı Kevkeb Hafız Mehmet, ta'lik hattını ise Abdülbaki Ârif ve Durmuşzâde Ahmet efendilerden meşk etti. 1769'da vefat edip Çarşamba'da Kovacı Dede Haziresi'ne defnedildiyse de kabri kaybolmuştur.[408]

Katipzâde'nin hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mehmet Emin Tokadi'ye aittir. Ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.29. Kaşıkçızâde Hüseyin Ârif

Kastamonu'da doğdu. Hüsn-i hattı Şekercizâde Mehmet Efendi'den meşk etti. Ne zaman vefat ettiği belli değildir.[409]

Kaşıkçızâde'nin hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Muhammet Ragıp Paşa'ya aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.30. Hüseyin Macit Ayral

Son devir Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından Hüseyin Macit Ayral 1891'de İstanbul-Beylerbeyi'nde doğdu. Hüsn-i hattı Ahmet Râkım ve İsmail Hakkı Altunbezer, ta'lik hattını ise Hulusi efendilerden meşk etti. 1961'de vefat edip Karacaahmet'e defnedilmiştir.[410]

---

[408] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 412-13 ve 659-60.

[409] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 168-69. Yakın zamanda yeniden yapılan Fatih Alemdar'daki Lala Hayreddin (Acem Ağa) Mescidi'nin celi sülüs tamir kitabesinde hattatın 1193 (1779-80) tarihli, "Kaşıkcızâde min telâmiz-i merhûm Şekerzâde" şeklinde ketebe kaydı vardır. Bu kitabe restorasyondan sonra camiye getirilmemiştir, muhtemelen hâlen taşındığı Türk İnşaat ve Sanat Eseleri'nin deposunda mahfuzdur. Bkz. Bilgin Turnalı, "Lala Hayreddin (Acem Ağa) Mescidi", **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni**, S. 60/339, Eylül-Aralık 1977, s. 10, 12-13-14. Bu kitabeyi göz önünde tuttumuğumuzda Kaşıkçızâde'nin Ragıp Paşa'nın kabrini yazdıktan en azından 20 sene kadar sonra vefat etmiş olduğunu anlıyoruz.

[410] İnal, **a.g.e.**, s. 179-182; M. Hüsrev Subaşı, Ayral, Macit", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1991, C. 4, s. 284., Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ayral-macit (6.12.23). Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 137.

Macit Ayral'ın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Hâkānî Mehmet'e aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.31. Mâlik

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Eyüp'te tespit edilen bir mezar taşındaki ketebe kaydından kendisinden "Hatib-i Cami'-i Gül" olarak söz etmesi Fatih'te kiliseden münkalib Gül Camii'nin hatibi olduğunu göstermektedir.[411]

Mâlik'in hattı olan beş mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Şerife Ümmü Gülsüm Reşide, Fatma Hayriye, Mehmet Abdülkadir, Zahide ve Fatma adlı kişilere aittir. İlk üçü ta'lik diğerleri sülüs hattıyla yazılmıştır ve hepsi ketebelidir.

[411] Bu şâhide Mustafa Şekip Paşa'nın 1271/1854 tarihli celi ta'likle yazılmış mezar taşıdır. Bkz. Açıkgözoğlu, **a.g.t.**, s. 85 ve 133.

Fotoğraf 379

Fotoğraf 380

Fotoğraf 381

Fotoğraf 382

Fotoğraf 383

4.32. Hafız Mehmet

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Ketebe kaydından dolayı Tatarpazarlı[412] olduğu anlaşılmaktadır.

Hafız Mehmet'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mustafa adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 384

4.33. Halil

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Yalnız Revnakoğlu onun hakkında; "son şeyhin pederi Muhyiddin Efendi'nin cezbeli dervişlerinde işrete müptela bir zattı" kaydını aktarır.[413]

Halil'in hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Şeyh Abdürrezzak, Şeyh Gavsi ve Şeyh Zeynelabidin adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 385

Fotoğraf 386

Fotoğraf 387

[412] Günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde kalan ve "Pazarcık" ismiyle de bilinen bir şehir.

[413] Koç, **a.g.e.**, C. 5, s. 2359.

4.34. Mehmet Nazif

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[414]

Mehmet Nazif'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Şerife Hatice Zekiyye adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 388

4.35. Mehmet Rânâ

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Ketebesinden hareketle Divan kaleminde Mühimme defterlerinin tutulduğu kısımda çalışan bir memur olduğu anlaşılmaktadır.

Mehmet Rânâ'nın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mustafa Fevzi adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

[414] Eyüp'te Nakkaş Hasan Paşa Türbesi'nin haziresindeki Başmuhâsebe kalemi halifelerinden Gül Hâfız Mehmed Emîn Efendi'nin 3 Ş. 1230 (11 Temmuz 1815) tarihli celi sülüs hatla yazılmış mezar taşı kitabesinde "Meşşekahu Nazîf'' kaydı yer almaktadır. Yazı şivesi bakımından tezde işlenen mezar taşı kitabesiyle benzerlikler gösteren bu yazının da aynı hattata ait olması ihttimal dahilindedir.

Fotoğraf 389

4.36. Mehmet Rıfat

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Mehmet Rıfat'ın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mahmut Aziz Paşa adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 390

4.37. Mehmet Rıfat Mısrî/Üsküdârî

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[415] Bununla birlikte hattatın Karacaahmet'teki mezar taşından hareketle 26 Ramazan 1288'de (8 Aralık 1871) vefat ettiğini biliyoruz. Ayrıca bu şâhideden "Şa'banî" tarikatına bağlı ve oğlunun adının da Ali

[415] İbnülemin onun hakkında (hicri) 1274'de Ahmed Hulusi Efendi'den icazet aldığını söyler. Buna mukabil, tezde de konu ettiğimiz cihetle, onun bu tarihten önce çok sayıda yazısı mevcuttur. Bu durum mezkûr zattan o tarihte icazet alanın o değil, belki de Mücellit Mehmet Rıfat olduğunu düşündürür. Çünkü Mücellit Mehmet Rifat'ın (hicri 1288 tarihli) Aksaray'da Pertevniyal Valide Sultan Camii'ndeki kuşak yazısı olmak üzere eldeki levhalarında da Mehmet Hulusi tilmizi olduğunu kaydettiğini görüyoruz. Bu durumda İbnülemin'in sehven Mehmet yerine Ahmet dediğini ve icazeti de Mücellit Mehmet Rifat yerine Mehmet Rifat Mısrî/Üsküdârî'ye nispet etmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Rıza olduğunu anlıyoruz.[416] Mehmet Rıfat Efendi'nin İstanbul'da yazdığı mezar taşları ve kitabelerde, "Mehmed Rif'at Mısrî, Rif'at Mısrî, Mehmed Mısrî, Mehmed Rif'at Üsküdârî, Rif'at ve Eser-i hâme-i Mısrî" gibi farklı ketebelerine rastlıyoruz. Bununla beraber Samsun-Çarşamba Rahtvan (Rıdvan Paşa) Camii haziresinde; Trabzon valisi Hazinedarzâde Osman Paşa'nın oğlunun zevcesi Fatıma Hanım'ın hicri 1272 tarihli mezar taşında "Eser-i hâme-i Ünyevi Mehmed Rif'at" ve yine aynı hazirede Hazinedarzâde Osman Paşa'nın zevcesi Rukiyye Hanım'ın yine hicri 1272 tarihli taşında da "Eser-i hâme-i Ünyevi Mehmed" ketebeleri vardır. Trabzon'da Sülüklü Şehir Mezarlığı'na nakledilen mezar taşlarından biri olan Hazinedarzâde Osman Paşa'nın hicri 1258 tarihli taşında ise "Ünyevi Terzi İsmail-zâde Mehmed Rif'at Mısrî" ketebesi görülmektedir.[417] Bu ketebelerden şöyle bir sonuca varmak mümkündür: Mehmet Rifat Efendi, Mısır'dan Anadolu'ya hicretle Ünye'ye yerleşen Terzi İsmail Efendi'nin oğludur; "Mısrî" lakabı bu sebepledir. Ketebelerinde "Ünyevi" diye yazdığına göre Ünye'de doğduğu tahmin edilebilir. Daha sonra da "Üsküdârî" diye ketebe yazdığına göre Ünye'den İstanbul'a gelip yerleştiği anlaşılır.

Mehmet Rıfat Mısrî/Üsküdârî'nin hattı olan beş mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Ayşe Sıdıka, Sıdıka, İmamzâde Mehmet Esat, Ahmet, Mehmet Kamil ve Mehmet Hami adlı kişilere aittir. Sonuncusunun sülüs olması haricinde hepsi ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

[416] Acar, **a.g.e.**, s. 174.

[417] Bkz. Ekler, F. 484.

Fotoğraf 391

Fotoğraf 392

Fotoğraf 393

Fotoğraf 394

-

Fotoğraf 395

Fotoğraf 396

4.38. Mehmet Rıfat Üsküdârî (Mısrîzâde mahdumu)

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Bununla birlikte ketebelerinden anlaşıldığı üzere Hattat Mehmet Rıfat Üsküdârî/Mısrî'nin oğlu Hattat Mısrîzâde Ali Rıza Üsküdârî'nin oğlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu da en az iki kuşak boyunca hattat olan bir ailenin ferdi olduğunu göstermektedir.

Mehmet Rıfat Üsküdârî'nin hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; İbrahim Hakkı ve Faid adlı kişilere aittir. Her ikisi de ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 397

Fotoğraf 398

4.39. Mehmet Şakir Recai

Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından olan Recai Efendi, 1804'te İstanbul-Sütlüce'de doğdu. Hüsn-i hattı önce Filibeli Mehmet bilahare Mustafa Râkım efendilerden meşk etti. 1874'te vefat edip Eyüp'te Mihrişah Mektebi'nin haziresine defnedilmiştir.[418]

Mehmet Şakir Recai'nin hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Edakâr Emine, Ayşe Münteha ve Hatice adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve sonuncusu hariç diğerleri ketebelidir.

Fotoğraf 399

Fotoğraf 400

4.40. Mehmet Şevket

Ne zaman ve nerede doğduğu malum değildir. Hüsn-i hattı Ahmet Râkım'dan meşk etti. Tahminen 1877-78 yıllarında vefat etti.[419]

---

[418] İnal, **a.g.e.**, s. 309-315; Derman, **a.g.e.**, C. 2, s. 258-269. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 173.

[419] İnal, **a.g.e.**, s. 405-06.

Mehmet Şevket'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mehmet Emin adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 401

4.41. Mehmet Zühdü Zeki

Giresun-Şebinkarahisar'da doğdu. Kimden meşk ettiği şimdiye kadar tespit edilememiştir. 1913'te İstanbul-Beyoğlu'nda vefat ettiyse de kabri belli değildir.[420]

Mehmet Zühdü Zeki'nin hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Abdullah Galib adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 402

4.42. Mestçizâde Ahmet

Bkz. 3.6. Ahmet (Mestçizâde)

[420] İnal, **a.g.e.**, s. 479-80.

Mestçizâde Ahmet'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; kendi şâhidesidir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.43. Mısrîzâde Ali Rıza Üsküdârî

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılmamıştır. Bununla birlikte hicri 1290 ile 1310'lu yıllar arasında İstanbul'daki kitabelerde ve birçok mezar taşında imzası bulunan Mısrîzâde Ali Rıza Efendi'nin Mehmet Rıfat Efendi'nin oğlu olduğunu Rıfat Efendi'nin Karacaahmet'teki hicri 1288 tarihli mezar taşındaki "nemekahu mahdum Ali Rıza" ketebesinden ve Ali Rıza Efendi'nin "Mısrîzâde" lakabını kullanmasından anlıyoruz.

Mısrîzâde Ali Rıza Üsküdârî'nin hattı olan altı mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Serdar, Mehmet Salih[421], İsmail Paşa, Ahmet Eyüp Paşa, Ahmet Rıfat ve Hüseyin Rüştü[422] adlı kişilere aittir. Hepsi ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 403

Fotoğraf 404

Fotoğraf 405

Fotoğraf 406

4.44. Musaffa

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılmamıştır.

[421] Bu mezar taşını bir kaynaktan iktibas ettiğimiz için sıhhatli bir ketebe detayı almak mümkün olmadı.

[422] Mezar taşından ketebe detayı alınmamıştır.

Musaffa'nın hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Rukiye ve Ömer adlı kişilere aittir. Her ikisi de sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 407

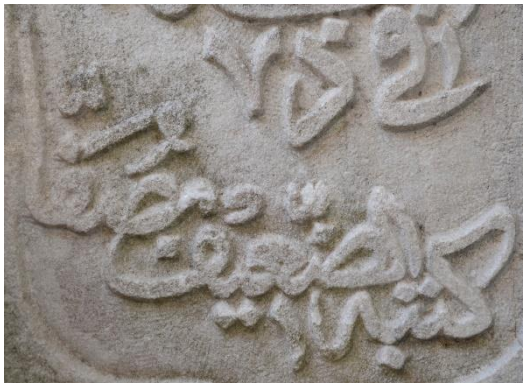
Fotoğraf 408

4.45. Mustafa Halim Özyazıcı

Son devir Osmanlı hat sanatının meşhur hattatlarından Mustafa Halim Efendi, 1898'de İstanbul'da doğdu. Hüsn-i hatta Hamit Aytaç'tan meşk ederek başlamış; bilahare Hasan Rıza, Kamil Akdik, İsmail Hakkı Altunbezer ve Hulusi Yazgan gibi muhtelif hattatlardan türlü hat nev'ilerinden meşke devam ederek sanatında terakki etmiştir. 1964'te vefat edip Zeytinburnu-Kozlu Mezarlığı'na defnedilmiştir.[423]

Mustafa Halim Özyazıcı'nın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Zeynep Sultan adlı kişiye aittir. Arabi harflerle olan kısmı sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

[423] İnal, **a.g.e.**, s. 104-106. M. Uğur Derman, "Özyacızı, Mustafa Halim", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, C. 34, s. 135-37, Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ozyazici-mustafa-halim (9.12.23). Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 199.

Fotoğraf 409

4.46. Mustafa Hilmi (Hakkâkzâde)

Hakkâkzâde namıyla iştihar eden Mustafa Hilmi'nin nerede ve ne zaman doğduğu malum değildir. Hüsn-i hattı Laz Ömer Vasfi'den meşk etti. Ne zaman vefat ettiği ve nereye defnedildiği de nâ-malumdur. Matbaa-i Osmani'nin müessisi Osman Zeki Bey onun oğlu ve tilmizidir.[424]

Mustafa Hilmi'nin hattıyla bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Revnak adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 410

4.47. Mustafa Râkım

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Mustafa Râkım, 1758'de Ordu-Ünye'de doğdu. Hüsn-i hattı ağebeyi İsmail Zühdü ve (III.) Derviş Ali efendilerden meşk etti. 1825'te vefat edip Fatih-Karagümrük'te kendi yaptırdığı medresenin yanındaki türbesine defnedilmiştir.[425]

[424] İnal, **a.g.e.**, s. 213-14. Oğlunun mezar taşı için bkz. F. 183.

[425] İnal, **a.g.e.**, s. 269-85. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 201-02.

Mustafa Râkım'ın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Nurcihan adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 411

4.48. Necmettin Okyay

Son devir Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Necmettin Okyay, 1883'te İstanbul-Üsküdar'da doğdu. Hüsn-i hattı Filibeli Bakkal Ârif, asıl temayüz ettiği ta'lik hattını ise Sami efendilerden meşk etti. 1976'da vefat edip Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir.[426]

Necmettin Okyay'ın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Keçecizâde İzzet Molla adlı kişiye aittir. Ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.49. Nazif

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Nazif Bey, 1846'da Bulgaristan-Rusçuk'da doğdu. Hüsn-i hattı Abdülahad Vahdeti, Şefik ve Sami gibi hattatlardan meşk etti. 1913'te vefat edip Yahya Efendi Dergâhı'na defnedildiyse de kabri malum değildir.[427]

Nazif'in hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Ali Saip ve Saadet adlı kişilere aittir. İlki ta'lik diğeri sülüs hattıyla yazılmıştır ve ilki ketebeli diğeri ketebesizdir.

---

[426] İnal, **a.g.e.**, s. 597-601. M. Uğur Derman, Okyay, "Mehmed Necmeddin", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, C. 33, s. 343-45, https://islamansiklopedisi.org.tr/okyay-mehmed-necmeddin (6.12.23). Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 212.

[427] İnal, **a.g.e.**, s. 232-235. M. Uğur Derman, "Mehmed Nazif Bey", **TDVİA**, Ankara, TDV Yayınları, 2003, C. 28, s. 502-03, Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-nazif-bey (6.12.23).

Fotoğraf 412

4.50. Necati

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Necati'nin hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Fatma Zehra adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 413

4.51. Nuri (Korman)

Son devir Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından olan Nuri Korman, 1868'de İstanbul-Ortaköy'de doğdu. Hüsn-i hattı Muhsinzâde Abdullah'tan, ta'lik hattını Mevlevi Zeki Dede'den meşk etti. 1951'de vefat edip Beşiktaş'ta Yahya Efendi Dergâhı'na defnedilmiştir.[428]

[428] İnal, **a.g.e.**, s. 242-245. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 213.

Nuri Korman'ın hattını yazdığı altı mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; İbrahim Cevat, Salih Kemalettin, Refet, Muhammet Emin Bağdadi, Muhyiddin[429] ve Ziya Gökalp adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 414

Fotoğraf 415

Fotoğraf 416

Fotoğraf 417

Fotoğraf 418

4.52. (Hatip) Ömer Vasfi

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Hatip Ömer Vasfi, 1880'de İstanbul-Tophane'de doğdu. Uzun yıllar boyunca Hırka-i Şerif Camii'nin hatipliğini yapması münasebetiyle "Hatip" olarak anılır, böylece kendisinden evvel iştihar etmiş ve "Laz" mahlasıyla maruf olan Ömer Vasfi'den tefrik edilir. Hüsn-i hattı ve ta'lik hattı Çukurcumalı Kadri, Şeyh Aziz Rıfai, Sami gibi hattatlardan meşk etti. 1928'de vefat edip Eyüp sırtındaki kabristana defnedilmiştir.[430]

Hatip Ömer Vasfi'nin hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Bereketzâde Rıfat, Ahmet Amiş ve Mehmet Rıza Paşa adlı kişilere aittir. İkincisi hem ta'lik hem sülüs, diğerleri sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidirler.

[429] Ketebe detayını alabilmek ilgili bölümde zikrettiğimiz şekilde mümkün olmadı.

[430] İnal, **a.g.e.**, s. 262-267. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 217.

Fotoğraf 419

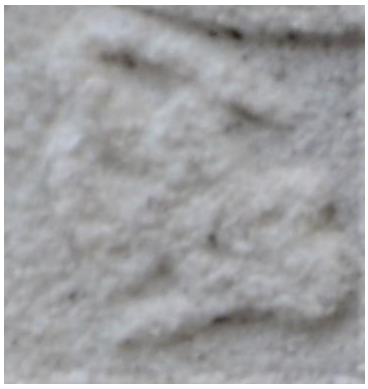

Fotoğraf 420

Fotoğraf 421

4.53. (Ahmet/Küçük) Râkım

Bkz. 3.105. (Ahmet/Küçük) Râkım

Ahmet Râkım'ın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Hattat Hâşim adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.54. Rıfat

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Rıfat'ın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mehmet Şakir adlı kişiye aittir. Ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 422

4.55. (İsmail Hakkı) Sami

Bkz. 3.44. İsmail Hakkı Sami

Sami'nin hattı olan beş mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Kıbrısizâde İsmail Hakkı, Muhammet Salih, Abdullah Nidayi, Halil Hamit ve Muhammet Ferruh adlı kişilere aittir. Bunların içinde Halil Hamit ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir; geri kalanlar sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 423

Fotoğraf 424

Fotoğraf 425

Fotoğraf 426

4.56. Seyyit Ali Hamdi

Şumnu'da doğdu. Hüsn-i hattı İbrahim Rodosi'nin tilmizlerinden Musa Efendi'den meşk etti. Kabri ve vefat tarihi nâ-malumdur.[431]

Seyyit Ali Hamdi'nin hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Ömer, Fatma Cihanfüzun, Kadıbeyzâde Muhammet Emin, Süleyman adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.[432]

Fotoğraf 427

Fotoğraf 428

Fotoğraf 429

Fotoğraf 430

[431] www.ketebe.org, Seyyid Alî Hamdî Efendi: https://www.ketebe.org/en/artist/seyyid-ali-hamdi-efendi-787 (18.01.24).

[432] Hattını yazdığı bir mezar taşına Bursa'da Yeşil Türbe Haziresi'nde tesadüf edilmiştir. Ahmed Aziz Paşa'nın 16 Muharrem 1229 (8 Ocak 1814) için bkz. Bedri Mermutlu ve Hasan Basri Öcalan, **Bursa Hazireleri: Tarihi Bursa Mezar Taşları**, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2011, C.1, s. 85.

4.57. Seyyit Mehmet Hulusi

Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından Seyyit Mehmet Hulusi, Kastamonu'da doğdu. Hüsn-i hattı Mahmut Raci ve Aliyyü'l-Vasfi efendilerden meşk etti. 1874'te vefat edip Zeytinburnu-Merkezefendi Mezarlığı'na defnedilmiştir.[433]

Seyyit Mehmet Hulusi'nin hattı olan üç mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Mehmet Emin, Fatma, Muhammet Servet Süeda adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 431

Fotoğraf 432

Fotoğraf 433

4.58. Seyyit Mustafa

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılmamıştır. Yalnız ketebe kaydından hareketle berberlik yaptığı anlaşılmaktadır.

Mustafa'nın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Ömer Sırri adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

[433] İnal, **a.g.e.**, s. 134-136. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 162.

Fotoğraf 434

4.59. Seyyit Osman

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[434]

Seyyit Osman'ın hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mustafa adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 435

[434] Hattatın kendine has bir istifle oluşturduğu ketebesinin aynılarına; Üsküdar'da 1196 (1781-82) tarihinde inşa edilmiş Selim Ağa Kütüphanesi'nin hariminin giriş kapısı üzerindeki celi sülüs âyet kitabesinde, Şahkulu Sultan Dergâhı haziresindeki 1206 (1791-92) tarihli Laleli Hacı Mustafa Ağa'nın celi sülüs kabir kitabesinde, Eyüp'te Ebusuud Mektebi haziresindeki 1217 (1802-03) Yenişehirli Halil Hilmi Efendi'nin celi sülüs kabir kitabesinde ve Eyüpsultan Camii haziresindeki 1209 (1795) tarihli Sadrazam Mehmet Emin Paşa'nın zevcesi Hafize Hanım'ın celi sülüs kabir kitabesinde rastlanmıştır. Bu imzaların Afif Damadı Deli Osman (v. 1806) ait olup olmadığı ise şimdilik meçhuldür.

4.60. Suudü'l-Mevlevi (Suud Yavsı Ebusuudoğlu)

Son devir Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından Suudü'l Mevlevi, 1882'de İstanbul-Kuruçeşme'de doğdu. Meşhur hattat Şevket Vahdeti'nin torunudur. Şeyhülislam Ebusuud Efendi'nin ahfadından olmakla bu soyadını almıştır. Tarikat-ı Mevleviyye'ye müntesip olması münasebetiyle kimi imzalarında bu mensubiyetini belirtmiştir. Hüsn-i hattın türlü nev'ilerini Nuri Korman, Muhsinzâde Abdullah, Kamil Akdik, Sami Efendi ve İsmail Hakkı Altunbezer gibi muhtelif hattatlardan meşk etti. 1948'de vefat edip Zeytinburnu-Merkezefendi Mezarlığı'na defnedilmiştir.[435]

Suudü'l-Mevlevi'nin hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Cafer ve Sunullah adlı kişilere aittir. Tecdiden yazılan bu kitabelerin ikisi de sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

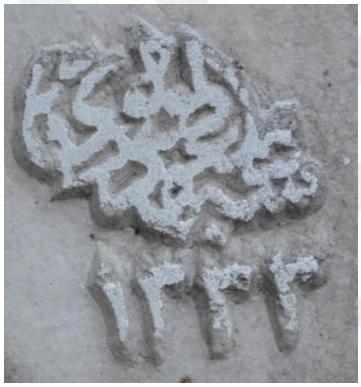

Fotoğraf 436

Fotoğraf 437

4.61. (İbrahim) Sükûti

Ne zaman ve nerede doğduğu malum değildir. Hüsn-i hattı "Afif Damadı" diye maruf Osman Efendi'den meşk ettiği gerek kendi gerek damadı Hattat Mustafa Hilmi'nin yazdığı muhtelif levhalardan anlaşılmaktadır. 1235 (1850-51) tarihinde vefat edip Edirnekapı'da Hattat İsmail Zühdü Efendi'nin kabrinin yakınlarına defnedilmiştir.[436]

İbrahim Sükûti'nin hattını yazdığı bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Abdülaziz adlı kişiye aittir. Sülüsle yazılmıştır ve ketebelidir.

---

[435] İnal, **a.g.e.**, s. 374-76. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 182.

[436] İnal, **a.g.e.**, s. 143. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 119.

Fotoğraf 438

4.62. Süleyman Nadiri

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Süleyman Nadiri'nin hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Kamili Ahmet adlı kişiye aittir. Ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

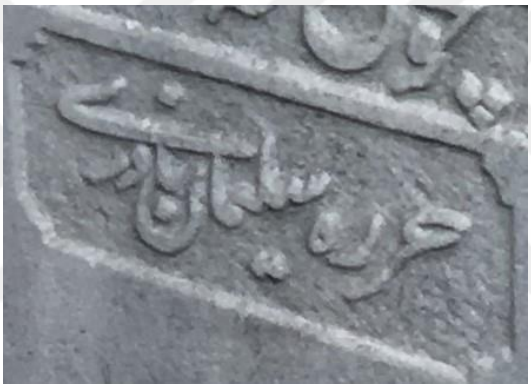

Fotoğraf 439

4.63. Şevki

Osmanlı hat sanatı tarihinin meşhur hattatlarından Şevki Efendi, 1244'de (1828-29) Kastamonu'da doğdu. Hüsn-i hattı dayısı Seyyit Mehmet Hulusi'den meşk etti. 1887'de vefat edip Zeytinburnu-Merkezefendi Mezarlığı'nda dayısının yanına defnedilmiştir.[437]

Şevki'nin hattı olan altı mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Fatma Zehra, Şerife Zeynep, Muhammet Galip, Mahmut Sırri, Hasan Rıza ve Muhammet Ali Müştak adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

[437] İnal, **a.g.e.**, s. 397-99. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 163.

Fotoğraf 440

Fotoğraf 441

Fotoğraf 442

Fotoğraf 443

Fotoğraf 444

Fotoğraf 445

4.64. Şükrü

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Şükrü'nün hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Abdülhalim Ağazâde İsmail Zühdü'ye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 446

4.65. Taşmektepli Mustafa Râkım

Osmanlı hat sanatı tarihinin maruf hattatlarından Taşmektepli Mustafa Râkım, Merkezefendi Tekkesi'nin müezzini "Leylek Müezzin" lakabıyla anılan Ahmet Efendi'nin oğlu olarak İstabul'da doğdu. Cibali'de Aşık Paşa Camii civarındaki taş mektebin muallimi olduğu

için "Taşmektepli" diye anılmaktadır. Aklâm-ı sitteyi Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi'den meşk etti. 1118'de (1767-68) vefat edip Merkezefendi Mezarlığı'na defnedilmiştir.[438]

Taşmektepli'nin hattı olan bir şâhide tespit edilmiştir. Bu; Mehmet Fahri adlı kişiye aittir. Ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.66. Tevfik

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Tevfik'in hattı olan altı şâhide tespit edilmiştir. Bunlar; Mehmet Emin, İbrahim, Mehmet Fazlı, Mehmet Zihni, Ahmet Şemsettin ve Mahmud Selahattin adlı kişilere aittir. Hepsi ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 447

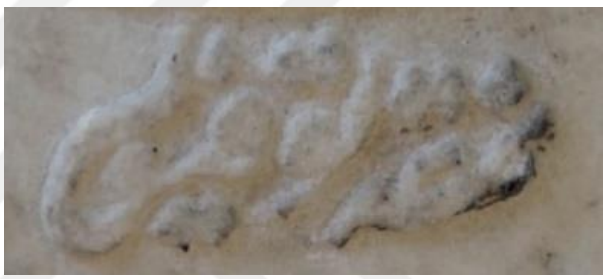

Fotoğraf 448

[438] Müstakimzâde, **a.g.e.**, s. 468; Suyolcuzâde, **a.g.e.**, s. 54. Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 203.

Fotoğraf 449

Fotoğraf 450

Fotoğraf 451

Fotoğraf 452

4.67. Vahit

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Vahit'in hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mehmet Emin adlı kişiye aittir. Hem sülüs hem ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 453

4.68. Vasfi

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.[439]

Vasfi'nin hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Hattat Zahide Selman adlı kişiye aittir. Celi sülüs hatla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 454

4.69. Vehbi

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Vehbi'nin hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Muhammet Celalettin adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

[439] Beşiktaş Vişnezâde'de 1278 (1861-62) tarihinde inşa edilmiş Ramiz Ağa Çeşmesi'nin celi sülüsle muharrer âyet ve hadis kitabelerinde ve Üsküdar-Karacaahmet'te 24. Ada'da Şerife Hatice Adile Hanım'ın 1304 (1887) tarihli mezar taşının celi sülüsle yazılmış kitabesinde "Vasfi" ketebesine rastlanmıştır. Yazı niteliği ve tarih itibarıyla bunların aynı hattata ait olması ihtimal dahilindedir.

Fotoğraf 455

4.70. Yahya Vehbi

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Yalnız ketebe kaydından hareketle "Hâfız" da olduğu anlaşılmaktadır.[440]

Yahya Vehbi'nin hattı olan bir mezar taşı tespit edilmiştir. Bu; Mustafa adlı kişiye aittir. Sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 456

4.71. Yesârîzâde Mustafa İzzet

Bkz. 3.88. Mustafa İzzet (Yesârîzâde)

[440] Laz Ömer Vasfi'nin tilmizlerinden olup 1857'de vefat eden Hafız Yahya Vehbi'yle aynı kişi olup olmadığını anlamak şimdilik mümkün gözükmemektedir. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 454. Ayrıca Eyüpsultan Camii'nin kıble yönündeki haziresinde tespit ettiğimiz Silahşörân-ı hassadan, Hatab Emîni iken vefât eden el-hâc Muhammet Sâdık Ağa'nın 17 Ş. 1242 (16 Mart 1827) tarihli celi sülüs hatla yazılmış mezar taşında "Ketebehû Yahyâ Vehbî gufira-leh" kaydı yer almaktadır. Bu kitabenin yazısının aynı hattata ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Yesârîzâde Mustafa İzzet'in hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Yesârî Mehmet Esad ve Tahsin adlı kişilere aittir. Her ikisi de ta'lik hattıyla yazılmıştır ve ketebesizdir.

4.72. Zihni

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Zihni'nin hattı olan dört mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Mehmet Atıf, Şikarizâde Ahmet, Ahmet İhsan ve Abdülkerim'e adlı kişilere aittir. Hepsi sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 457

Fotoğraf 458

Fotoğraf 459

Fotoğraf 460

4.73. Zühdü

Hattat hakkında ilgili kaynaklarda herhangi bir malumata ulaşılamamıştır.

Zühdü'nün hattı olan iki mezar taşı tespit edilmiştir. Bunlar; Şerife Rukiye ve Fatma adlı kişilere aittir. Her ikisi de sülüs hattıyla yazılmıştır ve ketebelidir.

Fotoğraf 461

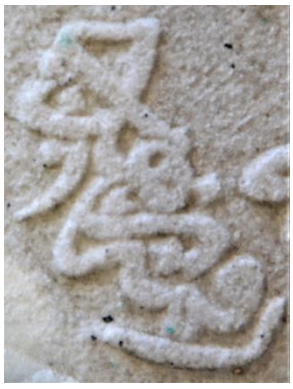

Fotoğraf 462

5. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde hattat mezar taşları ve hattatları bilinen mezar taşları iki başlık halinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

5.1. Hattat Mezar Taşları

Bir biyografik kaynak olarak mezar taşlarının varlığı şüphesiz büyük önem taşır. Hattatların mezar taşlarını onlar hakkında nihai vesikalar olarak değerlendirmek mümkündür. Çoğu kez -birçok kimse gibi- doğum tarihleri ve yeri bilinmeyen hattatların, bu şâhideler sayesinde ebedi istirahatgâhlarının neresi olduğunu ve ölüm tarihlerini öğrenebilmekteyiz. Çalışmada kimisi meşhur, kimisi maruf kimisi de ismi nisyan ile malul 120 mezar taşı tespit edildi. Bunların bir kısmının bilgisine *Tuhfe-i Hattâtîn, Son Hattatlar* gibi kaynak eserlerde rastlayıp araştırmaya girişmişken bir kısmı da bunları ararken veya umûmî saha çalışması sırasında tevâfuken tespit edildi. Bu sebeple çalışma bir tetkīk ve tetebbu olduğu kadar tecessüsün ürünü olarak değerlendirilebilmesi kābildir.

Çalışmamızda büyük ölçüde *Tuhfe-i Hattâtîn* gibi bir okyanustan istifade ettik. Mezkûr kitabın müellifi Müstakimzâde Süleyman Saadettin Efendi deyim yerindeyse eli divit tutmuş hemen herkesi kitabına derc etmiş gibidir. Bunlardan hakkında pek az bilgi olan hattatlar olduğu gibi devlet adamlığı, şairliği, musikişinaslığı ile daha çok tanınan kimseler de vardır. Bu bir cepheden Osmanlı kültür ortamında hat sanatının tuttuğu mevkiyi gözler önüne serer. Zaten yaşı 4'ü bulduğunda soluğu sıbyan mektebinde alan bir sabînin ilk yaptığı iş de "Rabbi Yesir" duasını ezberlemek ve bilâhare onu hüsn-i hat kāidelerine muvafık bir şekilde yazma gayretinde bulunmak olduğu düşünüldüğünde bu vaziyetin vuku bulmasının da ne kadar tabii olduğu anlaşılır. Dolayısıyla hattatlıkla -elde hiçbir eseri olmadığından- ancak ikinci, üçüncü derecede ilgilenmiş olduğu anlaşılan ancak *Tuhfe*'de adı geçen kişilerin de mezar taşlarını bu çalışmaya dahil etmek tezin hacmini büyütmüştür. Bununla birlikte hattatların mezar taşlarıyla ilgili çalışmalardan tezi ayıran en bariz taraf da bu olmuştur diyebiliriz. Çünkü bu çalışmalarda meşhur/maruf hattatların yahut şâhidesinde "hattat" ibaresinin geçtiği meçhul hattatların mevzubahis edildiği göz önünde bulundurulduğunda yaptığımız işin bir tür metin ve saha arkeolojisi olduğunu söylememiz gerekir.

Buna ilave olarak İbnülemin'in *Son Hattatlar* adlı derya eserinde rik'a hattatları bölümünde adı geçen hattatların da çalışmada yer bulmuştur. Rik'a hattının daha ziyade arşiv

vesikalarında karşımıza çıkan bir nevi el yazısı olduğu ve hat sanatının belli başlı türlerindeki gibi bir etraflı bir meşk usulünü ve icâzet geleneğini taşımadığı için rik'a yazan kişilerin hattat sayılıp sayılmayacağı tartışmaya açılabilir. Biz bu tartışmayı sırf İbnülemin gibi bir mütabahhirin bu kanaate sahip olup rik'a yazanları da hattatlar cemaatine dahil etmesinin kifayet edeceğini düşünerek saf dışı bırakıyoruz. Bununla birlikte kısaca şunu söylemek gerekir ki rik'a hattı yaklaşık olarak 19. asrın ortalarından itibaren yalnız bir el yazısı değil bir sanat yazısı olarak tebellür etmiştir. Bunda Ebubekir Mümtaz Efendi ve Galatalı Mehmed İzzet Efendi gibi bu türün öncü ve yenilikçi isimlerin etkisinden söz edilebilir. Daha sonra belli başlı tüm hattatların rik'a hattında da söz sahibi kimseler olduğu söylenebilir. Biz de bu nokta-i nazardan düşünerek rik'a hattında behre sahibi -birçoğu daha ziyade devlet adamlığıyla bilinen- kişileri de "hattat" olarak kabul ederek mezar taşlarına yer verdik.

Çalışmanın nihayetinde Suriçi İstanbul'unda bulunan 39 mahallede 120 hattat ve 73 farklı hattatın yazdığı mezar taşı tespit edilmiştir. Suriçi'nde mezar taşı kitabesi yazan sekiz hattatın mezarı da yine Suriçi'ndedir. Bunlar; Aliyyü'l-Mısrî, Abdülfettah, Hafız Ahmet Mecdi Dede, Mimar Şeyhi İsmail, Mestçizâde Ahmet, Ahmet/Küçük Râkım, Sami ve Yesârîzâde Mustafa İzzet adlı hattatlardır.

Çalışmanın zemini olarak Suriçi İstanbul'u yani bugünkü Fatih ilçesi olarak belirlenmiştir. Bu, tesadüfi bir tercih değildir. Hat sanatçılarının İstanbul'un fethinden Cumhuriyet'in ilanına değin pâyitaht-ı Osmanî olan bu mahalde ikāmet etmiş olmaları sürpriz bir durum sayılamaz. Dolayısıyla vefatlarına müteakip ikāmet ettikleri yerde gömülmeyi murad etmiş olmalarından dolayı en çok hattat medfeni barındıran yerlerden birisi de burası olmuştur diyebiliriz. Öte yandan irili ufaklı birçok hazireyi ihtiva eden Suriçi İstanbul'u mezar taşlarının yoğunluğu bakımından Eyüp Sultan ve Karacaahmet'le niceliksel olarak rekābet eder vaziyettedir.[441] Bunun yanında buranın II. Mahmud Türbesi Haziresi, Fatih, Süleymaniye, Sümbül Efendi camileri gibi hem yoğun hem de önemli kimselerin gömülü olduğu hazire alanlarına sahip oluşu, burada "hattatı bilinen" bir mezar taşına tesadüf etmek imkânını arttıran sebeplerden biri olduğunu zikretmemiz gerekir. Toplamda 57 mahalleden oluşan Fatih ilçesinin kısm-ı azamında tezi ilgilendiren mezar taşlarının olduğu anlaşılmıştır.

[441] Eyüp ve Karacaahmet mezarlıkları başta olmak üzere İstanbul'daki tarihi mezarlıklara panoramik bir bakış için bkz. Hans-Pter Laqueur, **Hüve'l-Baki: İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları**, Çev. Selahattin Dilidüzgün, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997, s.7-62.

Tezde işlenen 120 hattat mezar taşının bir kısmı ilk defa hat sanatı bağlamında bir yayına konu olmuştur. Bunlar; Abdülhamit Ferit Paşa, Ali Fuat, Şeyh Ârif, Şeyhülislam Bahai Mehmet, Cemalettin İshak Karamani[442], Ağaçkakan Müezzinizâde Derviş Ali, Derviş Mustafa, Hamzazâde Esad, Hamzazâde İbrahim, Şeyh Fahrettin İbrahim Şevki, Köprülüzâde Fazıl Ahmet Paşa, Hasan (Tabip), Hasan, Hüseyin Tevfik, Hüseyin Vehbi, Şeyhülislam İbrahim, İbrahim (Afyonkarahisarlı), Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, Çelebizâde İsmail Asım, Şeyhülislam İshak, Küçük Çelebi, Lütfullah, Mehmet/Dal Çelebi, Mehmet (Üç Ambarlı Reis), Mehmet Ata, Arapzâde Mehmet Ârif, Mehmet Emin Tokadi, Mehmet Raif, Mehmet Hâşim, Mehmet Hilmi, Ebubekir Efendizâde Mehmet Hüdadad, Mehmet Sait, Mehmet Salim, Mehmet Şükrü, Mehmet Zeynelabidin, Habib Efendizâde Mehmet Tahir, Muhammet Eşref Zihni, Mustafa (Kadızâde), Kaymak Mustafa Paşa, Şeyhülislam Mustafa Aşir, Mustafa Halimi, Muhammet Emin Ali Paşa, Muhammet Ragıp Paşa, Nazif Mustafa, Pirizâde Şeyhülislam Osman, Ömer (Nahilbendli), Ömer (Nuh Efendizâde), Mehterzâde Rıza Ali, Salih, Giritli Sırrı Paşa, Beşikçizâde Süleyman, Ebubekir Paşazâde Süleyman, Şeyhzâde Süleyman, Yazıcızâde kerimesi Şerife Necibe, Bedestanizâde Vasfi Mehmet, Silahdâr Yahya, Yakup Kemali.

Bu hattatların arasında; Hoşkadem Medresesi haziresinde medfun olan Behçetzâde Mustafa Cevdet (v. 16 Şubat 1787) adlı hattatın mezar taşı günümüzde mevcut değildir ve Mimar Ayas Camii haziresinde medfun olan adlı hattatların mezar taşları ise nakl-i kubura tabi tutularak asli yerlerinden uzaklaştırılmıştır.

Kabir taşları nakl-i kubur ile başka yere taşınan mezar taşları da vardır. Bunlar; Beyoğlu-Sütlüce'de Mahmut Ağa Camii'nin yakınlarında husûsî türbesinden Karamani Piri Mehmet Paşa Camii (Koruk Tekkesi) haziresine taşınan Cemalettin İshak Karamanî (v. 1526-27), Hekimbaşı Ömer Efendi Medresesi haziresinden Şeyh Molla Gürani Camii haziresine taşınan Çelebizâde İsmail Asım (v. 16 Şubat 1760) ve Mehmet Zeynelabidin (v. 15 Mart 1824), Fatih-Hobyar'da kendi yaptırdığı kütüphanesinden Karamani Piri Mehmet Paşa Camii (Koruk Tekkesi) haziresine taşınan Şeyhülislam Mustafa Âşir (v. 29 Kasım 1804), Keskin Dede Camii haziresinden yaklaşık olarak asli yerinin karşındaki Malul Mehmed Efendi Medresesi haziresine taşınan Habib Efendizâde Mehmet Tahir (v. 1815-16), Mimar Ayas Camii haziresinden Eyüp'te Afife Hatun Tekkesi'ne taşınan Fehimzâde Hüseyin (v. 23 Mart 1848) ve İbrahim Şevki (v. 1838-39), Cezeri Kasım Camii haziresinden Eyüp'te Afife Hatun Tekkesi'ne taşınan Derviş Ali (v. 18 Aralık

[442] Acar'da (**a.g.e.**, s. 120-21) bu hattat kayıtlıysa da nakl-i kubur ve dolayısıyla muahhar mezar taşı işlenmemiştir.

1832) adlı kişilere ait mezar taşlarıdır. Bunlara ilaveten Tophaneli Mehmet Emin (v. 28 Kasım 1759) gibi defnedildiği mahalde olup rekzedildiği yerde olmayan bir mezar taşı da vardır.

Kabrinin önüne muvacehe penceresi hattatlar arasında; Mehterzâde Rıza Ali (v. 1751-1752), Vanîzâde Mehmet Sait Râsih (v. Mart/Nisan 1776), Mehmet Emin Recâi (v. 7 Temmuz 1780), Yesârî Mehmet Esad (v. 20 Aralık 1798), Şeyhülislam Arapzâde Mehmet Ârif (v. 14 Mayıs 1826), Yesârîzâde Mustafa İzzet (v. 23 Haziran 1849), Mehmet Behçet (v. Temmuz/Ağustos 1861) ile yedi hattat bulunur. Bunların arasından Mehterzâde Rıza Ali'nin muvacehe penceresi sebil olarak düzenlenmiş olmasıyla dikkat çeker. Ayırca Küçük Çelebi'nin (v. 1 Mayıs 1706) kabrinin bulunduğu hazirenin iç bölümünden yer almasından dolayı yoldan gelip geçen eşhâsın kabri farkedebilmeleri için muvacehe pencerelerinin arasına özet mâhiyetinde bir kitabe koydurmuş olmasını da ilgi çekici bir detay olarak zikretmemiz gerekir.

İki hattatın birden fazla mezar taşının olduğu görüldü. Bunlar; Damad İbrahim Paşa Camii haziresinde medfun olan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa (v. 1730) ve Erdik Baba Tekkesi (Uçuruk Medresesi Mezarlığı) haziresinde medfun olan Şeyhzâde Süleyman (v. 6 Ocak 1819) adlı kişilerdir.

Hattatların üçü hariç hepsi erkeklerden oluşur. Kadın hattatlar; Cerrahpaşa Camii haziresinde medfun olan Şerife Necibe (v. 10 Haziran 1812), Sümbül Efendi Camii haziresinde medfun olan Şerife Şefiyye (v. 4 Temmuz 1849), Süleymaniye Camii haziresinde medfun olan Zahide Selma (v. 1895-96) adlı kişilerdir. Bunlardan Şerife Necibe'nin daha önce Hilal Kazan'ın *Dünden Bugüne Hanım Hattatlar* adlı eseri başta olmak üzere herhangi bir kaynakta isminin zikredilmediğini ve bu tez vesilesiyle literatüre dahil edildiğinin altını çizmek gerekir. Kadın hattatların mezar taşlarında Arapça kāidelerine göre "hattâte" şeklinde tanımlanmadığını da söylemeliyiz.

Çalışma hattatların vefat tarihleriyle ilgili birinci elden kaynaklar olan mezar taşlarını konu aldığı için kaynaklarda zikredilen ölüm tarihlerini teyit etme gibi bir fonksiyonu icra etmiştir. Yalnız Burmalı Mescid haziresinde medfun olan Namık İbrahim ile alâka+lı bir karışıklık ortaya çıkmıştır. Müstakimzâde Süleyman Saadettin Efendi *Tuhfe-i Hattâtîn* adlı eserinde vefat tarihi olarak 10 Zilhicce 1189 (1 Şubat 1776) tarihini verirken, Ayvansarayi Hüseyin Efendi *Mecmuâ-ı Tevârih* adlı eserinde vefat tarihi olarak yalnız 1189 (1775-76) tarihini kaydeder. İki muteber kaynakta bu tarihlerin zikredilmesi, hele de Müstakimzâde'nin öldüğü

tarihi gün ve ay ile birlikte kaydetmesi şâhidede mahkuk olan tarihin hatalı olabileceğine işaret etmektedir.

Şinasi Acar'ın *Gelimli Gidimli Dünya* adlı eseri haricinde hiçbir yerde kaydı olmayan Küçük Ayasofya Camii'nde medfun olan Şirin Ali Ağa'nın (v. 1812-13) mezar taşındaki vefat tarihi mezkûr eserde şâhide toprağın altında kaldığı için okunmamıştır. Biz saha çalışması sırasında bu şâhideyi topraktan ayırarak hem kitabesinin tam olarak okumasını hem de vefat tarihini açığa çıkarmış olduk.

Buna benzer bir örnek de Zeynep Sultan Camii haziresinde medfun olan Mustafa İzari (v. 1855-56) adlı kişide karşımıza çıktı. Günümüzde seyyar vaziyette ve altındaki satırların bir kısmı kırık olan şâhidenin tamamının okunması Atatürk Kitaplığı'ndaki bir fotoğraf sayesinde mümkün olabildi.

Bunlarla birlikte ölüm tarihi mezar taşında yalnızca sene ile gösterilen bazı hattat şâhidelerinin eğer kaynaklarda gün ve ay, yahut sadece ay verilerek ölüm tarihleri bildiriliyorsa bunların da ilgili kaynaklara atıfla tespitleri yapılmıştır.

Bu çalışmanın ön ayak olması sebebiyle hattatlığı hakkında araştırma yaptığımız ve ikisi için de müstakil birer makale kaleme aldığımız iki hattat olmuştur. Bunlar; Sultan I. Abdülhamid Türbesi haziresinde medfun olan Silahdâr Yahya (v. 2 Mart 1790) ile Ramazan Efendi Camii haziresinde medfun olan Hafız Ahmet Mecdi Dede (v. 24 Haziran 1884) ile adlı kişilerdir.

Kaleme aldığımız "Enderun'dan Çıkma Bir Bürokrat Hattat Fuzalâ-yı Meşhureden Silahdâr Yahya Efendi" adlı makālemizde[443] Silahdâr Yahya Efendi'nin imzasını taşıyan Ayasofya mihrabında el'an görülebilmekte olan âyet-i kerime yazısı başta olmak üzere, Hasköy'de, Fındıklı'da ve İznik-Elbeyli'de yaptırdığı çeşmelerdeki kitabelerin ona ait olduğunu tespit etmiş ve böylece hiçbir hat tarihi kaynağında ismi geçmeyen bu "meçhul hattat"ın sanatkâr cephesini ortaya koymuş olduk.

Yine kaleme aldığımız "Hâfız Ahmed Mecdi Dede" makālesiyle[444] ismi hat tarihiyle ilgili hiçbir kaynakta geçmeyen mezkûr hattatın sanatkâr cephesini aydınlatmaya çalıştık. Mezar taşında hattatlığının yanı sıra hakkâk olduğu da mukayyet olan (hem de "hakkâk esnafı ser-

[443] Bkz. Kaynakça.

[444] Bkz. Kaynakça.

amedânından" ifadesiyle güçlü bir şekilde vurgulanarak) Ahmet Mecdi Dede'nin bu yönü de yine adı geçen makālede örneklerle birlikte izah edilmeye çalışılmıştır. Mezar taşında hem hattat hem hakkâk olduğu birlikte ifade edilmesinin bu şâhideye başlı başına ayrı bir önem kazandırdığının özellikle söylemeliyiz; şâhide bu açıdan nâdir, belki de tek örnektir.

Hoşkadem Medresesi haziresinde medfun Hattat Behçetzâde Mustafa Cevdet'in (v. 16 Şubat 1787) taşının teze konu olan hattat mezar taşları arasında belki de en talihsizidir. Eğer tespitlerimizde yanılmıyorsak Hoşkadem Camii ile Ankaravi Mehmet Emin Efendi Medresesi'nin arasında bir sebilin arkasındaki hazirede bulunan Mustafa Cevdet'in mezar taşının ya buranın hedmi sırasında ortadan kaldırıldığı veya şâhidesinin ilk olarak Mimar Ayas Camii'ne nakledildiği sonra da mezkûr cami yıkılınca o sırada imha edildiğini anlıyoruz.

Bazı hattatların defnedildiği yerin ikāmet ettiği hanenin yakınındaki bir hazire olduğu görülmektedir. Bunlar; Mihrimah Sultan Camii haziresinde medfun olan Hâkānî Muhammet/Mehmet (v. 1606-07), Cambaziye Camii haziresinde medfun olan Hüseyin Vehbi (v. 1736-37), Ebubekir Paşa Sıbyan Mektebi hazirende medfun olan Kethüdazâde İsmail (v. 1752-53), Toklu Dede kabri haziresinde medfun olan Sır Katibi Mustafa (v. 1744-45), Kadı Sadi Tekkesi haziresinde medfun olan Salih (v. 1753-54), Şeyh Ebu'l-Vefa Camii haziresinde medfun olan Tabib-i Hassa Hasan (v. Ağustos 1785), Hoşkadem Medresesi haziresinde medfun olan Behçetzâde Mustafa Cevdet (v. 16 Şubat 1787), Mahmut Paşa Camii haziresinde medfun olan Mestçizâde Ahmet (v. Nisan/Mayıs 1761) adlı kişilerdir. Zeynep Sultan Camii haziresinde medfun olan Kadri Beyzâde Mir Hasib'in (v. 2 Kasım 1827) mezkûr yere defnedilmesinin sebebi ise babası Abdülkadir Bey'in caminin bâniyesi olan hanım sultanın eşi olan Melek Paşa'nın oğlu olmasıdır.

Çalışmamıza bir türbe dahilinde mezar taşı olan hattatlar da dahil edildi. Bununla birlikte mezar taşına sahip olmayıp sandukalı olan hattat kabirleri kaydedilmemiştir. Bunlara; Atik Ali Mahallesi'nde husûsî türbesinde medfun olan Mustafa Râkım, yine aynı mahallede husûsî türbesinde medfun olan Nişancı/Boyalı Mehmet Paşa, Hırka-i Şerif Mahallesi'nde meşihatini yürüttükleri Şeyh Şemsettin Efendi (Perşembe) Tekkesi'ndeki husûsî türbelerinde medfun olan Şeyh Şemsettin ve Şeyh Muhyiddin Efendi[445] ile hattatlığı bilinen Sultan II. Mustafa, III. Ahmet, II. Mahmut, Abdülmecit gibi kimselerin makberleri misal olarak verilebilir.

[445] Koç, **a.g.e.**, C. 3, s. 1241.

Tablo 1: Aşağıda teze konu olan hattatların mezar taşlarının özeti mâhiyetinde tablo.

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
Abdurrahman	Baş, ayak, pehle	Paşalı	-	Mensur	-	Kaptanıderya İbrahim Paşa Camii Haziresi
Abdurrahman (Hocazâde)	Baş, pehle	-	-	Mensur	-	Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Abdülfettah	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	Mensur	Sersikkeken	II. Mahmud Türbesi Haziresi
Abdülhamit Ferit Paşa	Lahitli, baş ve ayak	Başlıksız, Mevlevi sikkesi kabartmalı	-	Mensur	Mabeyn Müşiri, Hazine-i Hassa Nazırı, Valide Sultan Kethüdası	II. Mahmud Türbesi Haziresi
Ahmet (Harsüveli)	Baş	Sırmalı sarık	-	Manzum ve Mensur	-	Hasan Ünsi Efendi Tekkesi Haziresi
Ahmet (Mestçizâde)	Baş	Tepelikli	-	Mensur	-	Mahmud Paşa Camii Haziresi
Ahmet	Baş	Paşalı	-	Mensur	-	Toklu Dede Kabri Haziresi
Ahmet Ârif	Baş, ayak, pehle	Örfi	-	Mensur	Müderris	Mahmud Paşa Camii Haziresi
(Hafız) Ahmet Mecdi (Sünbüli)	Baş	Sünbüli tac-ı şerifi	Hâşim	Mensur	Zakir, Hakkak	Ramazan Efendi Camii Haziresi
Ali Fuat	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	Mensur	Vergi Emini	Süleymaniye Camii Haziresi
Ali Vehbi	Baş, kaide	Katibi	-	Mensur	-	Murad Paşa Camii Haziresi
Aliyyü'l-Mısrî el-Kemâlî	Baş	Burma destarlı	-	Mensur	Şeyh	Şeyh İsmail Efendi Haziresi (Zeyrek Mezarlığı)
Ârif	Baş, kaide	Sünbüli tac-ı şerifi	-	Manzume ve Mensur	Şeyh	Sümbül Efendi Camii Haziresi

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
Bahai Mehmet	Lahitli, baş, ayak	Üstüvani	-	Mensur	Şeyhülislam	Şeyhülislam Baha Efendi Haziresi
Cafer (Taczâde)	Baş, ayak	Başlıksız	-	-	-	Tevkîî Cafer Camii Haziresi
Cemalettin İshak (Karamani)	Baş, sanduka	Halveti tac-ı şerifi	-	Mensur	Şeyh	Karamani Piri Mehmet Paşa Camii (Koruk Tekkesi) Haziresi
Derviş Ali	Baş	Mahmudi fes	-	Manzum ve Mensur	-	Cezeri Kasım Camii Haziresi
Derviş Ali (Ağaçkakan Müezzinizâde)	Baş	Başlıksız	-	Manzum ve Mensur	-	Hoca Hamza Camii Haziresi
Derviş Mustafa	Lahitli, baş ve ayak	Katibi	-	Mensur	Sadaret Kethüdası	Beyazıt Camii Haziresi
Ebubekir Nasih	Baş, ayak, pehle	Hamidi fesli	-	Mensur	Mütehayyiz	Ramazan Efendi Camii Haziresi
Esad (Hamzazâde)	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	Mensur	İzmir Kadısı	Malul Mehmed Efendi Medresesi Haziresi
Fahrettin İbrahim Şevki	Sandukalı	-	Hamit Aytaç	Manzum ve Mensur	Şeyh	Nurettin Cerrâhî Tekke Türbesi
Fazıl Ahmet (Paşa) (Köprülüzâde)	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	-	Sadrazam	Köprülü Mehmed Paşa Türbesi
Halil	Baş, ayak, pehle	İlmiye	-	Mensur	Kayyim, Meşk Hocası	Süleymaniye Camii Haziresi
Hasan	Baş, ayak ve pehle	Tanımlanamadı	-	Mensur	Tabib-i Hassa	Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Hasan	Baş	Başlıksız	-	Mensur	Hoca (Sıbyan mektebinde meşk hocası?)	Bostani Ali Camii Haziresi

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
Hüseyin (Fehimzâde)	Baş ve pehle	İlmiye	-	Mensur	-	Mimar Ayas Camii Haziresi'nden Eyüp-Afife Hatun Tekkesi'ne nakledildi
Hüseyin Tevfik (Şebinkarahisarlı)	Baş, ayak, pehle	Azizi fes	-	Mensur	-	Süleymaniye Camii Haziresi
Hüseyin Vehbi	Lahitli, baş ve ayak	Başlıksız	-	Manzum	Şair	Cambaziye Camii Haziresi
İbrahim	Baş, ayak (?), pehle	Halveti tac-ı şerifi	-	Manzum ve Mensur	-	Şehzâde Camii Haziresi
İbrahim	Baş	Başlığı yerinde değil	-	Manzum ve Mensur	-	Molla Şemseddin Gürani Camii Yakınındaki Hazire (Vefa Hazire Alanı)
İbrahim	Lahitli, baş ve ayak	Örfi	-	Manzum	Şeyhülislam	Şeyh Hamza Tekkesi Haziresi
İbrahim (Hamzazâde)	Baş, ayak, pehle	Üstünavi	-	Mensur	Selanik Kadısı	Malul Mehmed Efendi Medresesi Haziresi
İbrahim (Kavafzâde)	Baş, ayak, pehle	Halveti tac-ı şerifi	-	Mensur	Yeniçeri Katibi	Sokullu Şehid Mehmed Paşa Camii Haziresi
(Nevşehirli Damat) İbrahim (Paşa)	Baş, kadei/Lahitli, baş ve ayak	Başlıksız/Kallavi	-	Manzum	Sadrazam	Damad İbrahim Paşa Camii Haziresi
İbrahim Şevki	Baş	İlmiye	-	Mensur	Meşk Hocası	Mimar Ayas Camii Haziresi'nde iken yok olmuştur.
İbrahim Vasfi	Baş ve kaide	İlmiye	-	Mensur	Sıbyan Mektebi Hocası	Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi Haziresi

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
İsmail (Mimar Şeyhi)	Baş	Halveti tac-ı şerifi	-	Mensur	Şeyh	Mimar Acem Camii Haziresi
İsmail	Baş ve pehle	Paşalı	-	Manzum	Babüssaade Muhasebecisi	Amcazâde Hüseyin Paşa Medresesi Haziresi
İsmail (Kethüdazâde)	Lahitli, baş ve ayak	Örfi	-	Mensur ve Manzum	Anadolu Kazaskeri	Ebubekir Paşa Sıbyan Mektebi Haziresi
İsmail Asım (Çelebizâde)	Lahitli, baş ve ayak	Örfi	-	Mensur	Şeyhülislam	Hekimbaşı Ömer Efendi Medresesi haziresinden Şeyh Molla Gürani Camii haziresine taşınmıştır.
İsmail Hakkı (Kıbrısizâde)	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	Sami	Mensur	Şeyh	Sümbül Efendi Camii Haziresi
İsmail Hakkı Sami	Baş, ayak, pehle	Hamidi fesli	Kamil Akdik	Mensur	Mümeyyiz	Fatih Camii Haziresi
İshak	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	Mensur	Şeyhülislam	İsmail Ağa Camii Haziresi
Aziz Mahmut (Hatip Efendi)	Baş, kırık vaziyette pehle	Sünbüli tac-ı şerifi	-	Mensur	Zakirbaşı, Hatip, İmam, Postnişin	Sümbül Efendi Camii Haziresi
Küçük Çelebi	Lahitli, baş ve ayak	Kafesi destar	-	Manzum	-	Gazi Atik Ali Paşa Camii Haziresi
Lütfullah	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	Mensur	Anadolu Kazaskeri	İsmail Ağa Camii Haziresi
Mehmet (Dal Çelebi)	Baş, ayak	Üstüvani	-	Manzum	Reisülküttap	Akseki Camii Haziresi
Mehmet (Üç Ambarlı Reis)	Baş, ayak, pehle	Horasani kafesi destarlı	-	Manzum	Defterdar	Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Mehmet Ârif (Arapzâde)	Lahitli, baş ve ayak	Örfi	-	Mensur	Şeyhülislam	Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
Mehmet Ata	Baş	-	-	Manzum ve Mensur	-	Mesih Ali Paşa Camii Haziresi
Mehmet Behçet	Lahitli, baş ve ayak	İlmiye	-	Mensur	-	Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Mehmet Esad (Yesârî)	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	Yesarizâde Mustafa İzzet	Mensur	-	Yesarizâde Mustafa İzzet Türbesi (Fatih Camii Haziresi)
Mehmet Emin (Kabakulak Ahmet Bey-zâde)	Baş, ayak ve pehle	Nezkep	-	Mensur	-	Gazanfer Ağa Medresesi Haziresi
Mehmet Emin (Tokadi)	Baş, ayak, pehle	Nakşi tac-ı eşrifi	Katipzâde Mehmet Refi	Manzum	Şeyh	Mehmed Emin Tokadî Türbesi
Mehmet Emin (Tophaneli)	Baş	Horasani kafesi destarlı	-	Mensur	Haremeyn Muhase-becisi	Mahmud Paşa Camii Haziresi
Mehmet Sait (Ahmet Efendizâde)	Baş, ayak, pehle	Tahrip olmuş durumda	Eğrikapılı Mehmet Rasim	Mensur	Müellif	Gazi Kara Ahmed Paşa Camii Haziresi
Mehmet Selim	Baş, ayak, pehle	Katibi	-	Mensur	-	Kemal Paşa Camii Haziresi
Mehmet Raif	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	Mensur	Beylikçi	Süleymaniye Camii Haziresi
Mehmet Hâşim	Lahitli, baş ve ayak	Mahmudi fesli	Ahmet/Küç ük Rakım	Mensur	Sikke Ressamı	Hattat Mustafa Rakım Efendi Türbesi
Mehmet Hâşim	Lahitli, baş ve ayak	Horasani kafesi destarlı	-	Manzum	Tezkireci	Gazi Atik Ali Paşa Camii Haziresi
Mehmet Hilmi	Baş	Sünbüli tac-ı şerifi	-	Mensur	Postnişin, Şeyhü'l-kurra	Bayram Paşa Külliyesi Haziresi
Mehmet Hüdadad	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	Mensur	-	Nuh Efendi Medresesi Haziresi

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
Mehmet Raşit	Baş	Katibi	-	Manzum ve Mensur	Yeniçeri Kalemi Serhalifesi	Cerrahpaşa Camii Haziresi
Mehmet Sadullah (Arapzâde)	Lahitli, baş ve ayak	İlmiye	-	Mensur	Rumeli Kazaskeri	Koca Sinan Paşa Medresesi Haziresi
Mehmet Sait	Baş	Katibi	-	Mensur	Kasapbaşı Vekili	Sofular (Ekmel) Tekkesi Haziresi
Mehmet Sait Raşih (Vanizâde)	Baş, ayak, pehle	Örfi	-	Mensur	Kadı	Şehzâde Camii Haziresi
Mehmet Salim	Baş, ayak, pehle	Tanımlanamadı	-	Mensur	Rumeli Kazaskeri	Arpa Emini Mustafa Efendi Mektebi Haziresi
Mehmet Şevket Sait (Siyahizâde)	Baş	Katibi	-	Manzum ve Mensur	Muhasebe-i Evvel şakirdi	Sokullu Şehid Mehmed Paşa Camii Haziresi
Mehmet Şükrü	Baş	Tahrip olmuş durumda	-	Manzum	Topçu, Zakir	Keçecizâde Fuat Paşa Camii Haziresi
Mehmet Zeynelabidin	Baş, ayak, pehle	Örfi	-	Mensur	Şeyhülislam	Hekimbaşı Ömer Efendi Medresesi haziresinden Şeyh Molla Gürani Camii haziresine taşınmıştır.
Mehmet Tahir (Habib Efendizâde)	Baş, kāide	Başlıksız	-	Mensur	Kadı	Efdalzâde (Keskin Dede) Camii haziresinden Malul Mehmed Efendi Medresesi haziresine taşındı.
Mir Hasib (Kadri Beyzâde)	Baş ve pehle	Örfi	-	Manzum	-	Zeynep Sultan Camii Haziresi
Muhammet Emin Recai	Lahitli, baş ve ayak	Horasani kafesi destarlı	-	Mensur	Tevkī‘	Şehzâde Camii Haziresi

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
Mustafa	Baş	Başlığı tahrip olmuş durumda.	-	Mensur	-	Şeyh Hüsameddin Camii Haziresi
Mustafa	Baş	Paşalı	-	Mensur	Sır Katibi	Toklu Dede Kabri Haziresi
Mustafa	Baş	Katibi	-	Mensur	Türbedar	Şehzâde Camii haziresinde iken yok olmuştur.
Mustafa (Kadızâde)	Baş	Tepelikli	-	Manzum	-	Sokullu Şehid Mehmed Paşa Camii Haziresi
(Kaymak) Mustafa (Paşa)	Lahitli, baş ve ayak	Kallavi	-	Mensur	Kaptan-ı Derya	Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Türbesi Haziresi
Mustafa Rakım	Baş	İlmiye	-	Mensur	İmam hatib, Mektep hocası, Şeyh	Hacı Kadın Camii Haziresi
Mustafa (Vezir Ferhat Paşazâde)	Lahitli, baş ve ayak	Başlıksız	-	Mensur	-	Şehzâde Camii Haziresi
Mustafa Aşir	Lahitli, baş ve ayak	Örfi	-	Mensur	Şeyhülislam	Karamani Piri Mehmet Paşa Camii (Koruk Tekkesi) Haziresi
Mustafa Cevdet (Behçetzâde)	Baş	Horasani kafesi destarlı	-	Mensur	Süvari Mukabelesi	Hoşkadem Medresesihazire sinde iken yok olmuştur.
Mustafa Fevzi	Baş, ayak, pehle	Sünbüli tac-ı şerifli	Hafız Ahmet (Mecdi) (Sünbüli)	Mensur	Postnişin, Pişkadem, İmam	Sümbül Efendi Camii Haziresi
Mustafa Halimi	Baş, ayak, pehle	Kati	-	Manzum ve Mensur	-	Zeynep Sultan Camii Haziresi
Mustafa İzzet (Yesarizâde)	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	Ali Haydar (Melek Paşa hafidi)	Mensur	-	Yesarizâde Mustafa İzzet Türbesi (Fatih Camii Haziresi)
Mustafa Sıdkı	Baş, ayak, pehle	Şabani tac-ı şerifi	Hafız Ahmet (Mecdi) (Sümbüli)	Mensur	İmam	Sümbül Efendi Camii Haziresi

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
Mustafa Zeyni	Baş	Halveti tac-ı şerifi	-	Manzum	-	Mahmud Paşa Camii Haziresi
Muhammet Emin Ali	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	-	Mensur	Sadrazam	Süleymaniye Camii Haziresi
Muhammet Sait	Baş	Başlıksız	-	Mensur	-	Bıçakçı Alâeddin Camii Haziresi
Muhammet Sait	Baş, ayak, pehle	Örfi	-	Mensur	Müderris	Mahmud Paşa Camii Haziresi
Muhammet Ragıp	Lahitli, baş ve ayak	Kallavi	Kaşıkçızâde Hüseyin Ârif	Mensur	Sadrazam	Ragıp Paşa Türbesi
Namık İbrahim	Baş, pehle	Başlıksız	-	Mensur	-	Burmalı Mescid Haziresi
Nazif Mustafa	Lahitli, baş ve ayak	Horasani kafesi destarlı	-	Mensur	Sadrazam Kethüdası	Sümbül Efendi Camii Haziresi
Nuri	Baş, pehle	Katibi	-	Manzum	-	Sümbül Efendi Camii Haziresi
Osman (Trabzonlu)	Baş, ayak, pehle	Katibi	-	Manzum ve Mensur	-	Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Osman	Baş, kāide	İlmiye	-	Manzum ve Mensur	İmam	Altı Poğaça Camii Haziresi
(Hafız) Osman	Baş, ayak, pehle	Tepelikli	Ağakapılı İsmail	Mensur	-	Sümbül Efendi Camii Haziresi
Osman (Pirizâde)	Lahitli, baş ve ayak	Örfi	-	Mensur	Şeyhülislam	Murad Paşa Camii Haziresi
Osman Zeki	Lahitli,baş ve ayak	Üstüvani	-	Mensur	Serkurena	II. Mahmud Türbesi Haziresi
Ömer (Nahilbendli)	Baş, kāide	Sünbüli tac-ı şerifli	-	Mensur	-	Sümbül Efendi Camii Haziresi
Ömer (Nuh Efendizâde)	Lahitli, baş ve ayak	Örfi	-	Manzum	-	Sümbül Efendi Türbesi
(Ahmet/Küçük) Rakım	Baş, ayak, pehle	Azizi fes	-	Manzum	-	Şeyh Ebu'l-Vefa Camii Haziresi
Rıza Ali (Mehterzâde)	Lahitli, baş ve ayak	Horasani kafesi destarlı	-	Mensur	Defterdar	Gazi Atik Ali Paşa Camii Haziresi

Hattat	Durumu	Başlığı	Hattatı	Kitabe	Hattatlığı dışındaki görevi	Hazire/Türbe
Sadık (Hacı Esat Ağazâde)	Baş, pehle	Katibi	-	Manzum	-	Beyazıt Camii Haziresi
Salih	Baş, ayak	-	Eğrikapılı Mehmet Rasim	Manzum	Mahzen-i Çub Katibi, Şair	Kadı Sadi Tekkesi Haziresi
Sırrı Paşa (Giritli)	Lahitli, baş ve ayak	Üstüvani	-	Mensur	Vezir, Müellif	II. Mahmud Türbesi Haziresi
Süleyman Saadetttin (Müstakimzâde)	Baş, kāide	Nezkep altına seyyit sarığı	-	Mensur	Şeyh	Piri Mehmet Paşa Medresesi Haziresi
Süleyman (Ebubekir Paşazâde)	Baş, ayak, pehle	Horasani kafesi destarlı	-	Mensur	Divan-ı Hümayun Hocası	Süleymaniye Camii Haziresi
Süleyman (Şeyhzâde)	Baş, pehle/Baş	Nezkep/Nezkep	-	Mensur/Mensur	-	Erdik Baba Tekkesi Haziresi (Uçuruk Medresesi Mezarlığı)
Şerife Necibe (Yazıcızâde kerimesi)	Baş, ayak, pehle	Tepelikli	-	Mensur	-	Cerrahpaşa Camii Haziresi
Şerife Şefiyye	Baş, pehle	Tepelikli	-	Manzum ve Mensur	-	Sümbül Efendi Camii Haziresi
Şirin Ali	Baş	Tahrip olmuş durumda	-	Manzum ve Mensur	Harem Ağası	Küçük Ayasofya Camii Haziresi
Vasfi Mehmet (Bedestanizâde)	Baş, ayak, pehle	Katibi	-	Manzum ve Mensur	-	Kazasker Mehmed Efendi Camii Haziresi
Yahya	Lahitli, baş ve ayak	Katibi	-	Manzum ve Mensur	Silahdâr	Sultan I. Abdülhamid Türbesi Haziresi
Yakup Kemali	Baş	İlmiye	-	Mensur	Mektep Hocası	Sümbül Efendi Camii Haziresi
Zahide Selma	Baş, ayak, pehle	Üstüvani	Vasfi	Mensur	-	Süleymaniye Camii Haziresi

5.2. Hattatları Bilinen Mezar Taşları

Hattatları bilinen mezar taşlarına gelince burada önceki başlığa nispetle daha fazla mezar taşıyla karşılaşırız. Aslında niceliksel olarak bu başlıkta daha az hattat varken bazı hattatların birden fazla şâhide kitabesi yazmaları dolayısıyla ilk bölümdeki hacmi daha fazla tutmuştur. Yalnız bir tane kitabesi olan hattatlar olduğu gibi Filibeli Bakkal Ârif (10), Aziz (10), Mehmet Emin Eyyübi (10), Hafız Ahmet Mecdi (9), Şevki (6), Nuri Korman (6), Tevfik (6) gibi çok sayıda olanlar da vardır. Bu noktada bu başlığın hacmini öncekiyle kıyas kabul etmeyecek kadar olsa da *Tuhfe-i Hattâtîn*'in arttırdığını belirtmek gerekir. Hattatın ketebesini koymadığı mezar taşlarının önemli bir kısmına mezkûr eser sayesinde vâkıf olup araştırmamıza dahil ettik ve pek tabii ilgili sahifeye referans verdik. Bununla birlikte *Son Hattatlar*'dan, muhtelif koleksiyonlardaki yazı kalıplarından ve mâkuliyet ölçülerine uygun olarak kendi kanaatimizin de bu konuda belirleyici olduğunu ilave etmek gerekir.

Ketebeli olmadığı halde hattatını kaynaklara referans vererecek gösterdiğimiz mezar taşları şunlardır: Sümbül Efendi Camii haziresinde medfun olan Hattat Hafız Osman'ın (v. 3 Aralık 1698) şâhidesi Ağakapılı İsmail'in, husûsî türbesinde medfun olan Mehmet Emin Tokadi'nin (v. 12 Eylül 1745) şâhidesi Katipzâde Mehmet Refi'nin, Gazi Kara Ahmed Paşa Camii haziresinde medfun olan Ahmet Efendizâde Mehmet Sait'in (v. Eylül 1722) şâhidesi Eğrikapılı Rasim'in, Karamani Piri Mehmet Paşa Camii (Koruk Tekkesi) haziresinde medfun olan Mehmet Fahri'nin (v. 1735-36) şâhidesi Taşmektepli Mustafa Râkım'ın, Kadı Sadi Tekkesi haziresinde medfun olan Salih'in (v. 1753-54) şâhidesi Eğrikapılı Rasim'in, Fatih Camii haziresinde medfun olan Yesârî Mehmet Esad'ın (v. 20 Aralık 1798) şâhidesi Yesârîzâde Mustafa İzzett'in, I. Abdülhamid Türbesi haziresinde medfun olan İbrahim İbiş'in (v. Aralık 1825-Ocak 1826) şâhidesi Çömez Mustafa Vasıf'ın, Hattat Mustafa Râkım Türbesi'nde medfun Hattat Hâşim'in (v. 28 Haziran 1845) şâhidesi Ahmet Râkım'ın, Zeynep Sultan Camii haziresinde medfun olan Melek Paşazâde Abdülkadir'in (v. 3 Aralık 1846) şâhidesi Ali Haydar'ın, Fatih Camii haziresinde medfun olan Yesârîzâde Mustafa İzzet'in (v. 23 Haziran 1849) şâhidesi Ali Haydar'ın, Fatih Camii haziresinde medfun olan Halil Hamit'in (v. 20 Aralık 1888) şâhidesi Sami'nin, Fatih Camii haziresinde medfun olan Nasuh Efendi'nin (v. 25 Aralık 1890) şâhidesi Çarşambalı Ârif'in, Fatih Camii haziresinde medfun olan Saadet Hanım'ın (v. 20 Ocak 1903) şâhidesi Nazif Bey'in hattıdır.

Ketebeli olmayıp hattatı kaynaklarda da zikredilmeyen ve kendi kanaatimiz doğrultusunda hattatlarını tespit ettiğimiz mezar taşları ve onların hattatları şunlardır: Zeynep

Sultan Camii haziresinde medfun olan Ahmet Efendizâde Tahsin'in (v. 1808) şâhidesi Yesârîzâde Mustafa İzzet'in, Zeynep Sultan Camii haziresinde medfun olan Kadri Beyzâde Mir Hasib'in (v. 2 Kasım 1827) şâhidesi Ali Haydar'ın, Pertevniyal Valide Sultan Camii haziresinde medfun olan Hatice'nin (v. Nisan/Mayıs 1844) şâhidesi Mehmet Şakir Recai'nin hattıdır.

Yine ketebeli olmamasına karşın bu defa yazı kalıbının varlığından dolayı hattatını tespit ettiğimiz bir mezar taşı vardır. Bu, Beyazıt Camii haziresinde medfun olan Babanzâde İsmail Hakkı (v. 25 Aralık 1913) adlı kişiye ait İsmail Hakkı Altunbezer'in hattı olan şâhidedir.

Hattatların ketebelerini koydukları mezar taşlarının ketebe detaylarına üçüncü bölümde yer verdik. Burada bazı hattatların mezar taşı kitabelerinin altına ketebe koymadıkları görülmüştür. Bunların dökümü yukarıdaki paragraflarda yapılmıştır. Hattatların ketebelerine baktığımızda isimlerinden önce daha ziyade "ketebehû" ibaresinin yer aldığı görülür. Bununla birlikte; "harrarahû", "nemakahû", "sevvedahû", "rakamahû", "meşşekahû", "hâme-i", "eser-i hâme", "tahrirahû" gibi ibarelerin de kullanıldığı vâkîdir. Bazıları daha ziyade inşa kitabelerinde örneklerini gördüğümüz şekilde, isminden önce; "el-fakir", "ed-da'if" gibi tevazu içerikli ibareler kullanmıştır. İsminin önünde hiçbir ibare kullanmadan yalnız adıyla iktifa eden hattatlar da vardır.

Kimin talebesi olduğunu husûsen kaydeden iki hattat taşına da tesadüf edilmiştir. Bunlar; Bayrampaşa Külliyesi haziresinde medfun olan Baba Efendizâde Mehmet Ali Müştak'ın (v. Ekim 1891) kabrinin celi sülüs kitabesini yazan Bakkal Filibeli Ârif ile Fatih Camii haziresinde medfun Hattat Sami'nin (v. 1 Temmuz 1912) kabrinin celi sülüs kitabesini yazan Kamil Akdik efendilerdir.

Ketebe kaydında doğduğu yeri belirten iki hattat vardır. Bunlar; Fatih Camii haziresinde medfun olan Ali Emiri'nin (v. 1857-1924) mezar taşında "el-Amidi", Siverekli Osman Hulusi Paşa'nın (v. 15 Ağustos 1917) mezar taşında "Diyarbekri" ibaresini kullanarak hemşehrisi olduğu sahib-i kabirlerin kitabesinde hoş bir nükte yapan Hamit Aytaç ve "bi-Tatarpazarı" ibaresini kullanan Hafız Mehmet adlı kişilerdir.

Hattatlığı haricindeki meşgalesini husûsen kaydeden beş hattata tesadüf edilmiştir. Bunlar; "Hafızü'l-Kur'an" olduğunu belirten Tatarpazarlı Mehmet ve Yahya Vehbi, "Hafız-ı Kütüb-i Ragıp Paşa" olduğunu belirten Seyyit Mehmet Hulusi, "Berber" olduğunu belirten Mustafa, "nüvisân-ı mühimme-i kalem-i dîvân-ı hümâyûn" olduğunu belirten Mehmet Rânâ adlı kişilerdir.

Akrabalık bağını husûsen belirten iki hattata tesadüf edilmiştir. Bunlar; "Mısrîzâde mahdumu" olduğunu belirten Mehmet Rıfat Üsküdârî ve "zevcetü'l-merhûme" diyerek hattını yazdığı kabrin sahibinin eşi olduğunu belirten Mehmet Şakir Recai adlı kişilerdir.

Mensup olduğu tarikatı hususen belirten bir hattata tesadüf edilmiştir. Bu; "el-Mevlevi" olduğunu belirten Su'ud Ebussuudoğlu adlı kişidir.

Bunlar dışında "çizgi-dışı" ketebeye sahip iki hattat da bulunmaktadır. Bunlar; "Râkımü'l-hurûf Mustafâ el-ma'rûf" şeklinde ketebesini hem kafiyeli hem de kendi ismini de hatırlatır şekilde (tevriye) kullanan Mustafa Râkım ve genellikle kullanılan tevazu ibarelerinin aksine "bi-nâmıku'l-hat" şeklinde ketebesini tercih eden İbrahim adlı kişilerdir.

İki hattat vardır ki biri ketebelerinin hepsini diğeri de pek çoğunu farklı şekillerde atmıştır. Bunlar; Cemil Eyyübi ve Mehmet Emin Eyyübi adlı kişilerdir. Her iki hattat bazen düz satır halinde bazen de istifli şekillerde imzalarını atmışlardır. Mehmet Emin Eyyübi bazen isminin önünde bir ibare kullanmış bazen kullanmamış, bazen yalnızca Emin ismini bazen de Emin Eyyübi ismini kullanmıştır. Dahası sadece Emin şeklinde koyduğu ketebelerde bile farklı formasyonlar denemiştir.

Bir hattat da vardır ki kitabesini yazdığı bir mezar taşına ketebesini koymamış bir tanesini de neredeyse görülmeyecek derecede küçük, âdeta mikroskobik ölçülerde atmıştır. Nazif Bey'in hattını yazdığı Serasker Ali Saip Paşa'nın (1891-92) şâhidesindeki imza bu sebeple Mustafa Bulut'un teferruatlı doktora tezinde dahi okunamamıştır. Bu tez vesilesiyle bu hem mimari hem de ihtiva ettiği kitabe açısından abidevi ölçeklerde olan mezar taşının hattatı da tekrar gün yüzüne çıkmış oldu.

SONUÇ

Ortaya konulan araştırma neticesinde; daha evvel kaynaklarda adı geçmeyen hattatlar, adı geçse de vefat tarihi ve yeri ile ilgili malumat bulunmayan yahut bulunsa bile nâkısalar taşıyan hattatlar, kaynaklarda adı geçen hattatların ismi zikredilmeyen eserlerinden bazıları ve daha önemlisi kaynaklarda adı geçmeyen hattatların ketebe kaydından hareketle tespiti gibi yönlerden hat sanatı tarihine özgün katkılarda bulunulmuştur.

Üçüncü bölümde kitabelerin altına ketebelerini koyan hattatların her ketebesinden detaylar konuldu. Böylece bu bölüm aynı zamanda bir tür ketebe katalogu hüviyeti taşır hâle getirildi. Bu durum aynı hattatın kaç farklı şekilde ketebesi olduğunu gösterdiğinden hattatların kitabe veya levha olarak vücut bulmuş diğer eserlerinin ona ait olup olmadığı tahkīk etme imkânını da sağlamaktadır.

Esas olarak hattat mezar taşları ve mezar taşı kitabelerini söz konusu etmesine karşın çalışmada aynı zamanda mezar taşlarının unsurlarından, manzumelerinden ve bunların şairlerinden de bahsedilmesi çok yönlü bir okumaya müsait bir zemin hazırladı. Bu da başka türlü çalışmalar veya daha ileri teşhisler için kapı aralama imkânı sunmaktadır.

Son söz olarak; Osmanlı sanat tarihinin mimari ile birlikte en mühim cüzü olan hat sanatının icracıları olan hattatlar hakkında Suriçi İstanbul'unda yapılmış bu çalışmayla hat sanatı tarihimize özgün katkılar verilmeye çalışılmıştır. Mezar taşları araştırmaları ile hattatların biyografilerinde yer alan bilgiler teyit veya tashih edilmiş yahut yeni bir bilgi olarak hanelerine yazılmıştır. Aynı zamanda ilk defa ya kendi şâhideleri (2. Bölüm) veya ketebe kayıtları (3. Bölüm) dolayısıyla çıkan hattatların isimleri böylece literatüre kazandırılmış oldu.

KAYNAKÇA

Abdurrahman Sâmî Paşa: **İnşâ-yı Sâmî**, İstanbul, 1289 (1873).

ACAR, M. Şinasi: **Gelimli Gidimli Dünya: İstanbul'un Hattat Mezar Taşları**, İstanbul, Ofset Yapımevi Yayınları, 2023.

AÇIKGÖZOĞLU, Ahmet Sacit: "Hattat Sami Efendi'nin Mezar Taşı Kitabeleri", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu**, İstanbul, Mezarlıklar Vakfı Yayınları, 1999, s. 128-139.

_____: "Eyüp Sultan Civarında İmzalı Mezar Taşı Kitabeleri", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı**, YL Tezi, 1995.

ANASTASOPOULOS, Antonis: "The Islamic Gravestones of Ottoman Rethymno: Preliminary Remarks and Thoughts about Them", **The Eastern Mediterranean under Ottoman Rule: Crete, 1645-1840. Halcyon Days in Crete VI**, Rethymno, Crete University Press, 2008, s. 317-329.

Ârifzâde Âsım: **Dîvân**, Milli Yazmalar, nr. 6868.

AYANOĞLU, Fâzıl: "İstanbul'da Yola Kalbedilen Cami Vesaire", **Vakıflar Dergisi**, S. 8, 1969, s. 329-342.

_____: **Tarihî Mezar Taşları**, Haz. Seyit Ali Kahraman, İBB Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı, 2022. (4 Cilt)

_____: **Vakıflar İdaresince Tanzim Ettirilen Tarihî Makbereler**, İstanbul, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1942, s. 399-434.

Ayvansarâyi Hüseyîn Efendi & Alî Sâtı' Efendi & Süleymân Besîm Efendi: **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul, İşaret Yayınları, 2001.

AZAMAT, Nihat: "Fahreddin Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1995, C. 12, s. 83-84. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/fahreddin-efendi (01.02.24).

BAYINDIR, Şeyda: "Şehdî Divanı", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**, YL Tezi.

BULUT, Mustafa: **"Sultan II. Mahmut Türbesi Haziresi"**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2012.

BERK, Süleyman: **Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı**, İnkilâb Basım Yayım, İstanbul, 2022.

_____:**Zamanı Aşan Taşlar: Zeytinburnu'nun Tarihî Mezar Taşları**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2016. (2 Cilt)

_____: "Hattat Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempzoyumu IV**, Haz. Osman Sak ve İrfan Çalışan, Eyüp Belediyesi, 2000, s. 324-335.

BİRİNCİ, Ali: "Osmanbey ve Matbaası", **Müteferrika**, S. 39, 2011/1.

BOZCU, Mustafa Murat: **"Türk ve İslam Eserler Müzesi Taş Eserler Koleksiyonu (2 cilt)"**, MMSGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2017.

ÇAKIR, Mustafa Sefa: "Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)", **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, 2018.

Çeşmî-zâde Mustafa Reşîd, **Çeşmî-zâde Tarihi**, Haz. Bekir Kütükoğlu, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1959.

ÇETİNTAŞ, M. Burak: **1453'ten 1928'e kadar İstanbul'da Gömülmüş Türk Denizcilerinin Mezar Taşları**, İstanbul, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, 2009.

DERMAN, M. Uğur: **Ömrümün Bereketi: 1**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2017 (4. Baskı);

_____:**Ömrümün Bereketi: 2**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2019

_____:**Ömrümün Bereketi: 3**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2019

_____:**Ömrümün Bereketi: 4**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 2021.

_____:"Okyay, Mehmed Necmeddin", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s. 343-345. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/okyay-mehmed-necmeddin (25.11.23).

_____: "Sami Efendi, İsmail Hakkı", TDVİA, İstanbul, TDV Yayınları, 2009, C. 36, s. 72-74. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/sami-efendi-ismail-hakki (17.01.24).

_____: "Hâşim Efendi, Mehmed", **TDVİA**, İstanbul, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, C. 16, s. 408-409. Çevrimiçi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/hasim-efendi-mehmed (12.01.24)

_____: “Ahmed Râkım Efendi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, s. 117. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-rakim-efendi (17.01.24).

_____: “Mehmed İzzet Efendi”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, Ankara, C. 28, s. 493-494. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-izzet-efendi (6.12.23).

_____: “Yesari Mehmed Esad”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2013, C. 43, s. 486-487. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/yesari-mehmed-esad (6.12.23).

_____: “Ferid Bey”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1995, C. 12, s. 392-393. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ferid-bey (6.12.23).

_____: “Altunbezer, İsmail Hakkı”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1989, C. 2, s. 543-544. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/altunbezer-ismail-hakki (6.12.23).

_____: “Akdik, Kâmil”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1989, C. 2, s. 234-235, Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/akdik-kamil (6.12.23).

_____: “Mehmed Nazif Bey”, **TDVİA**, Ankara, TDV Yayınları, 2003, C. 28, s. 502-503, Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-nazif-bey (6.12.23).

_____: “Mehmed Necmeddin”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, C. 33, s. 343-45, https://islamansiklopedisi.org.tr/okyay-mehmed-necmeddin (6.12.23). Mezar taşı için bkz. Acar, **a.g.e.**, s. 212.

_____: “Özyazıcı, Mustafa Halim”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, C. 34, s. 135-37, Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ozyazici-mustafa-halim (9.12.23).

_____: “Abdülfettah Efendi”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 1, s. 203. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/abdulfettah-efendi (6.12.23)

DERMAN, M. Uğur ve PALA, İskender: **Hilye-i Hâkānî**, İstanbul, Albaraka Yayınları, 2020

DOĞAN, Muhammet Nur: “İshak Efendi, Ebûishakzâde”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2000, C. 22, s. 530-531. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/esad-efendi-ebuishakzâde (18.01.24).

Emîn Efendi: **Menâkıb-ı Kethüdâzâde El-Hâc Mehmed Ârif Efendi: Osmanlı Hayatından Kesitler**, İstanbul, İnsan Yayınları, 2007.

ELDEM, Edhem: "Ölümüne Kopya: Osmanlı Mezar Taşı Geleneğinde Metin Aktarımı Hakkında", **Bir Allame-i Cihan: Stefanos Yerasimos (1942-2005)**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2012. (2 Cilt)

ERGİN, Osman: **Balıkesirli Abdülaziz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti**, İstanbul, Kenan Basımevi, 1942.

EYİCE, Semavi: "Efdalzâde Sebili", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1994, C. 10, s. 455. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/efdalzade-sebili (18.01.24).

_____: "İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihî Eserleri", **Tarih Dergisi**, 2011, S. 27, s. 133-178.

GÜFTA, Hüseyin: "Sâlim", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, C. 36, s. 46-47. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/salim (6.12.2023).

GÖLPINARLI, Abdülbaki: **Melamilik ve Melamiler**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1931.

Habib: **Hat ve Hattâtân**, İstanbul, 1305.

Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî: **Mecmuâ-i Tevârih**, Haz. Fahri Ç. Derin ve Vâhid Çabuk, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1985

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal: **Son Hattatlar**, İstanbul, Maarif Basımevi, 1955.

_____: **Son Asır Türk Şairleri**, İstanbul, MEB Devlet Kitapları, C. 2/5, 1969/1970.

İPŞİRLİ, Mehmet: "Âşir Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1991, C. 4, s. 8. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/asir-efendi (6.12.23).

_____: "Bahâî Mehmed Efendi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yayınları, 1991, C. 4, s. 463-464. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/bahai-mehmed-efendi (18.01.24).

_____: "Sun'ullah Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2009, C. 37, s. 530-532. Çevrimiçi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/sunullah-efendi- (12.01.24).

İŞLİ, H. Necdet: **Osmanlı Serpuşları**, İstanbul, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti, 2009.

_____: "Osmanlı Mezarlıklarında Bulunan İkili ve Üçlü Mezartaşları", **Yücel Dağlı Anısına**, Haz. E. Balta-M. S. Koz-Y. Dedes-E. N. İşli, İstanbul, Turkuaz Yayınları, 2016, s. 268-283.

KANBAŞ, Mahmut Sami: "Hattat Sâmi Efendi ve Hat Sanatındaki Yeri", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk-İslâm Sanatları Tarihi Anabilim Dalı,** Doktora Tezi, 2022.

KARAKOYUN, Engin: "Zaik Divanı", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı**, Konya, 2007.

KESKİN, Mustafa Çağhan: "Üzerime bir kubbe ve âsâr binâlar etmen: Osmanlı Mimarlığında Açık Türbe Modası (1661-1763)", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, S. 55, 2022, s. 51-97.

KOÇ, Mustafa: **Revnakoğlu'nun İstanbul'u: İstanbul'un İç Tarihi: Fatih**, İstanbul, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, 2021. (5 Cilt)

KOÇU, Reşat Ekrem: **İstanbul Ansiklopedisi**, 1958-1974. (11 Cilt)

Kolektif: **İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri: Fatih** (4 Cilt), İstanbul, Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü, 2019.

KOYUNOĞLU, Arif Hikmet: **Kitabe-i Seng-i Mezar: Türk-İslam Mezar Taşlarından Bir Kesit**, Haz. Hasan Kuruyazıcı, İstanbul, Turkuaz Yayınları.

KURUYAZICI, Hasan: (Haz.) **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet: Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler**, İstanbul, YKY, 2008.

KUZUCU, Kemalettin: **Kahramanı Yaratmak & İttihatcıların Alemdar Mustafa Paşa'yı Hatırlaması**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2018.

LAQUEUR, Hans-Pter : **Hüve'l-Baki: İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları**, Çev. Selahattin Dilidüzgün, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997.

MERMUTLU, Bedri ve Öcalan, Hasan Basri: **Bursa Hazireleri: Tarihi Bursa Mezar Taşları**, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2011. (2 Cilt)

MERT, Talip: "Osmanlı Arşivlerinde Kitabe Sipariş Belgeleri", **İslam Dünyasın Hat ve Mimari**, Ed. İrvin Cemil Schick ve Mohammad Gharipour, İstanbul, Albaraka Yayınları, 2022, s. 309-341.

_____: "Ahmed Râkım Efendi", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, İstanbul, TİSAV, S. 1, 2000, s. 219-234.

Mehmed Ziya: **İstanbul ve Boğaziçi**, İstanbul, Darü'l-Tıbâatü'l-Âmire, 1336/1928.

Muallim Nâci: **Osmanlı Şairleri**, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986.

Müstakimzâde, **Tuhfe-i Hattâtîn**, Haz. Mustafa Koç, İstanbul, Klasik Yayınları, 2011.

Nazîm: **Dîvan**, Haz. Mehmed Nâil, İstanbul, 1257 (1841-42).

SARACOĞLU, Necibe: **Türk Mezarlarına Dair Araştırma**, İstanbul Matbaacılık, 1950.

ÖZER, Murat: **Ayasofya'nın Nişânesi Kazasker Mustafa İzzet**, İstanbul, Kuveyttürk, 2020.

ÖZCAN, Abdülkadir: "Âsım Efendi, Çelebizâde", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, c. 3, s. 477-478. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/asim-efendi-celebizade (27.11.23).

ÖZCAN, Ali Rıza: **Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi: Hazîre**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2007. (2 Cilt)

ÖZCAN, Tahsin: "Mehmed Emin Efendi, Ankaravî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Ankara, TDV Yayınları, 2003, C. 28, s. 461-462. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-emin-efendi-ankaravi (26.11.2023).

_____: "Pîrîzâde Osman Sâhib Efendi", **TDVİA**, İstanbul, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007, C. 34, s. 291-292. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/pirizade-osman-sahib-efendi (13.01.24).

ÖZDENİZ, Engin: **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşme ve Sebilleri**, İstanbul, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1995.

RADO, Şevket: **Türk Hattatları**, İstanbul, Yayın Matbaacılık.

Recaizâde Ahmed Cevdet: **Divan-ı Cevdet**, İstanbul Üniversitesi (Demirbaş: 02847), s. 16a-16b. http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TY/nekty02847.pdf (21.12.2023).

SAMSAKÇI, Mehmet: **Ölüme Açılan Estetik Kapı: Türk Mezar Taşı Edebiyatı**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2023.

SAYAR, Ahmed Güner: **A. Süheyl Ünver: Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri (1898-1986)**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2004.

SERİN, Muhittin: "Yazgan, Mehmet Hulûsi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2013, C. 43, s. 356-357. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/yazgan-mehmet-hulusi (17.01.24).

SEZER, Bilal: "Siverekli Osman Hulûsi Paşa'nın Mezartaşı Kitâbesi", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, S. 37, Erzurum, 2016, s. 52-59.

SUBAŞI, M. Hüsrev: “Ayral, Macit”, **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 1991, C. 4, s. 284. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/ayral-macit (6.12.23).

Suyolcuzâde Mehmed Necib: **Devha-tül-küttab**, Haz. Kilisli Muallim Rifat, İstanbul, Güzel San’atlar Akademisi Neşriyatı, 1942.

Şehdi: **Divan-ı Şehdi**, İstanbul, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Halet Efendi, nr. 147, 43b.

ŞİMŞEK, Halil İbrahim: “Mehmed Emin Tokadî” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Ankara, TDV Yayınları, 2003, C. 28, s. 467-468. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-emin-tokadi (17.01.24).

Tâhirü’l-Mevlevî, **Bahar Kadar Taze, Hayat Kadar Nazik: İstanbul Yazıları (1910-1951)**, Haz. Mustafa Kirenci, İstanbul, Büyüyen Ay Yayınları, 2020.

TANIŞIK, İbrahim Hilmi: **İstanbul Çeşmeleri II-Beyoğlu ve Üsküdar Ciheti**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1945. (2 Cilt)

TİLGEN, Nurullah: **Eyüp’lü Hattatlar (1650-1950)**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1950.

TURNALI, Bilgin: “Lala Hayreddin (Acem Ağa) Mescidi”, **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni**, S. 60/339, Eylül-Aralık 1977, s. 8-13.

TÜRKOĞLU, Oktay: **Hattat Yesârîzâde Mustafa İzzet’in İstanbul Kitâbeleri**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyât, 2023.

_____: “Patrona Halil İsyanı ve Üç Paşanın Hazin Sonu”, **Derin Tarih**, S. 128, Kasım 2022, s. 146-149.

_____: “Enderun'dan Çıkma Bir Bürokrat Hattat Fuzalâ-yı Meşhureden Silahdâr Yahya Efendi'”, **Derin Tarih**, S. 130, Ocak 2023, s 138-141.

_____: “Fatih’te Hattatlarını Bildiğimiz Sebil Kitabeleri”, **Tarihî Su Kültürü ve Yapıları Sempozyumu**, İstanbul, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, 2023, s. 129-150.

_____: “Hâfız Ahmed Mecdi Dede”, **Derin Tarih**, S. 136, Temmuz, 2023, s. 116-119.

_____: “Bayram Paşa Tekkesi ve Sanat Şahikası Bir Mezar Taşı”, **Derin Tarih**, sy. 131, Şubat 2023, s. 24-25.

ULUÇAY, M. Çağatay: **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1980.

ÜNSAL, Behçet: "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri II**, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1968, s. 6-61.

ÜNVER, A. Süheyl: **İstanbul Risaleleri**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2015.

_____:**Hekimbaşı ve Hattât Kâtipzâde Mehmet Refî' Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, İ.Ü. Tıb Tarihi Enstitüsü, 1950.

YAVAŞ, Doğan: "Pertevniyal Vâlide Sultan Külliyesi", **TDVİA**, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, C. 34, s. 241-242. Çevrim içi erişim: https://islamansiklopedisi.org.tr/pertevniyal-valide-sultan-kulliyesi (17.01.24).

İnternet Kaynakları

https://defter-i-ussak.blogspot.com

http://hattatlarimiz.blogspot.com/

https://www.janusmezat.com

www.ketebe.org

http://lugatim.com/

https://www.osmanlikitabeleri.com/

Arşivler

Atatürk Kitaplığı

CSRA, Süleymaniye Kütüphanesi

Encümen Arşivi

Milli Saraylar Koleksiyonu

Salt Araştırma

Oktay Türkoğlu Arşivi

EKLER

Fotoğraf 463: Çeşmenin üzerindeki “Keçecizâde Hânedânı Makberesidir” yazılı sofa kitabesi.

Fotoğraf 464: Hafız Mustafa İzari'nin seyyar vaziyetteki mezar taşı. Tarihi kayıtlı değildir. ("Zeynep Sultan Camiinin bahçesinde bir mezar taşı", İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_005460)

Fotoğraf 465: Hattat Mehmet Esad Yesari ve Yesarizâde Mustafa İzzet'in makberleri Fatih Camii'nin yakınlarındaki Tuti Abdüllatif Efendi Medresesi'nin haziresinde iken. (Encümen Arşivi)

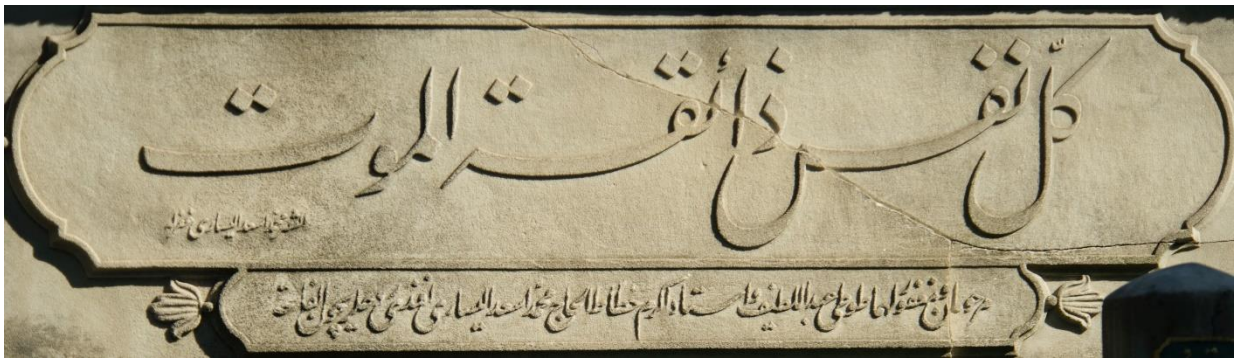

Fotoğraf 466: Hattat Mehmet Esad Yesari'nin muvacehe penceresi üzerindeki âyet-i kerime ve altındaki ta'lik satır.

Fotoğraf 467: Hattat Yesarizâde Mustafa İzzet'in muvacehe penceresinin sağında ve solunda iki ayrı kartuş şeklinde düzenlenmiş kitabe.

Fotoğraf 468: Ahmet Midhat Efendi'nin mezar taşının yan cephesinde Şair Nigar Hanım'a ait beyit.

Fotoğraf 469: Hattat Katipzâde Mehmet Refi'nin kabrinin imha edilmesinden biraz sonra Kovacı Dede Cami ve haziresi, 1939. (Encümen Arşivi)

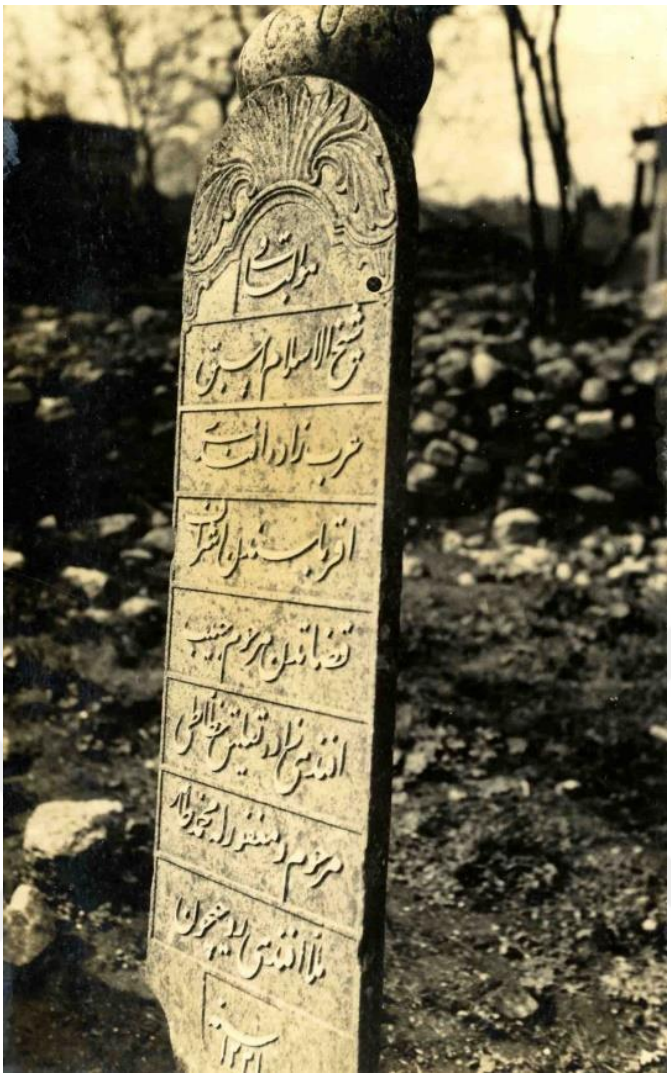

Fotoğraf 470: Hattat Mehmet Tahir’in kabri taşınmadan önce. (Encümen Arşivi)

Fotoğraf 471: Topkapı Sarayı’nda Hazine Koğuşu’nda sergilenen yazı kalıbı.

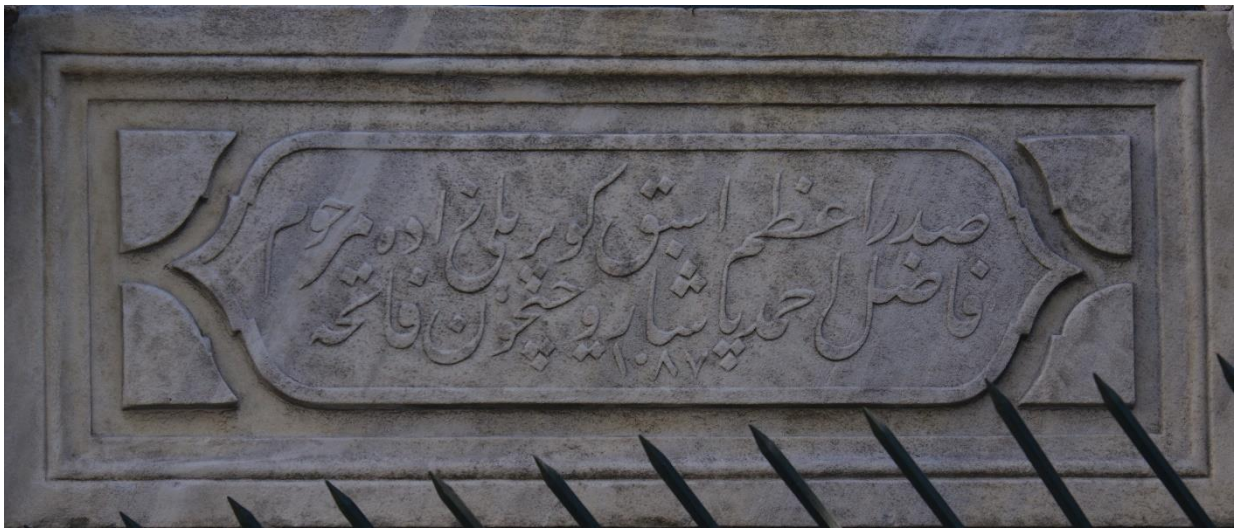

Fotoğraf 472: Köprülüzâde Fazıl Ahmet Paşa'nın türbesinin cephesindeki kitabe.

Fotoğraf 473: Tokadi Mehmet Emin'in parmaklıkla çevrili kabrinin hemen arkasında Müstakimzâde'nin kitabeli cephesi parmaklığa bakar şekilde göze çarpıyor. (Oktay Türkoğlu Arşivi)

Fotoğraf 474: Hattat Cemalettin İshak Karamani'nin Sütlüce'de Mahmut Ağa Camii'nin haziresindeki türbesi.

Fotoğraf 475: Hattat Cemalettin İshak Karamani'nin kabri Koruk Tekkesi'ne taşındıktan sonraki ilk hali. (https://www.janusmezat.com)

Fotoğraf 476: Muvacehe penceresinin arkasında sol tarafta Mehmet Zeynelabidin'in mezar taşı asli yerindeyken gözüküyor. (Salt Araştırma-Ülgen Ailesi, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/89190) (Çevrim içi erişim: 13.02.24)

Fotoğraf 477: Behçetzâde Mustafa Cevdet'in mezarı asli yerinde duruyorken. (Ünsal, **a.g.e.**, s. 21)

Fotoğraf 478: Hattat Eğrikapılı Mehmet Rasim'in mezarı.

Fotoğraf 479: Hattat Mehterzâde Rıza Ali'nin sebil olarak düzenlenmiş muvacehe penceresi.

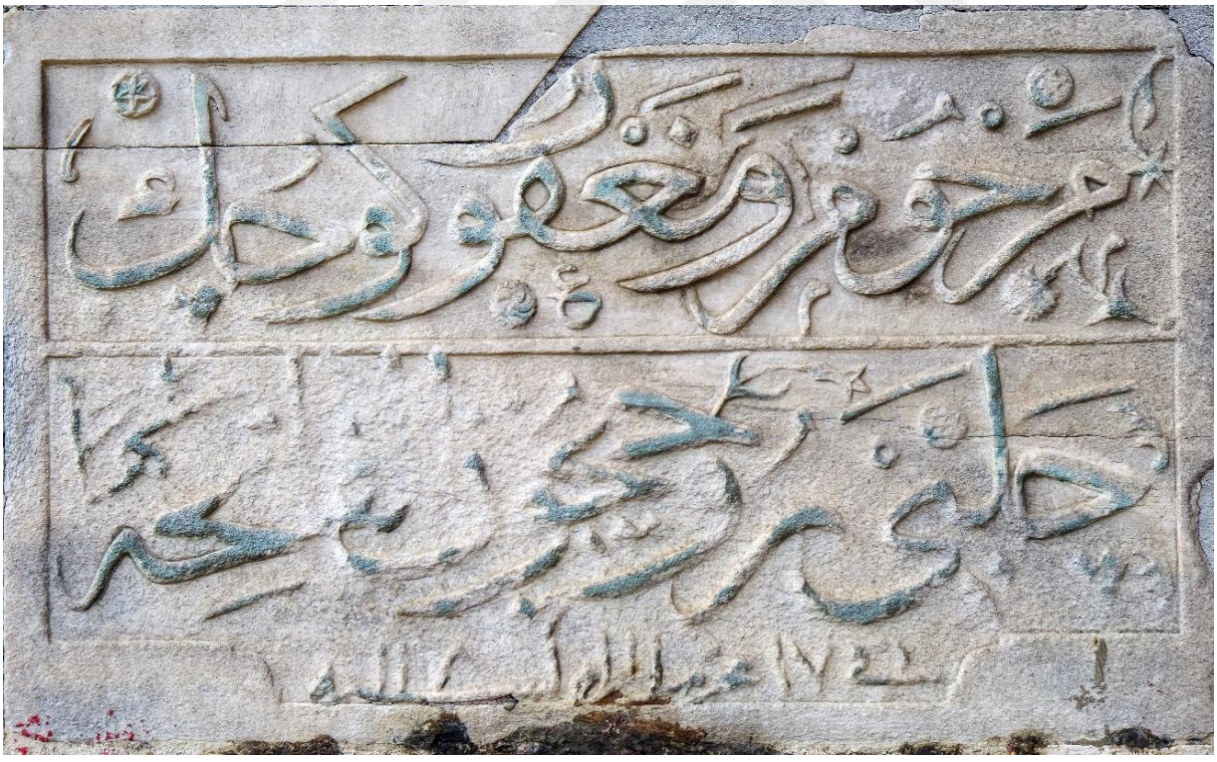
Fotoğraf 480: Küçük Çelebi'nin muvacehe penceresi kitabesi

Fotoğraf 481: Karesi Mutasarrıfı Muhammet Salih’in mezar taşı kitabesinin estampajı.

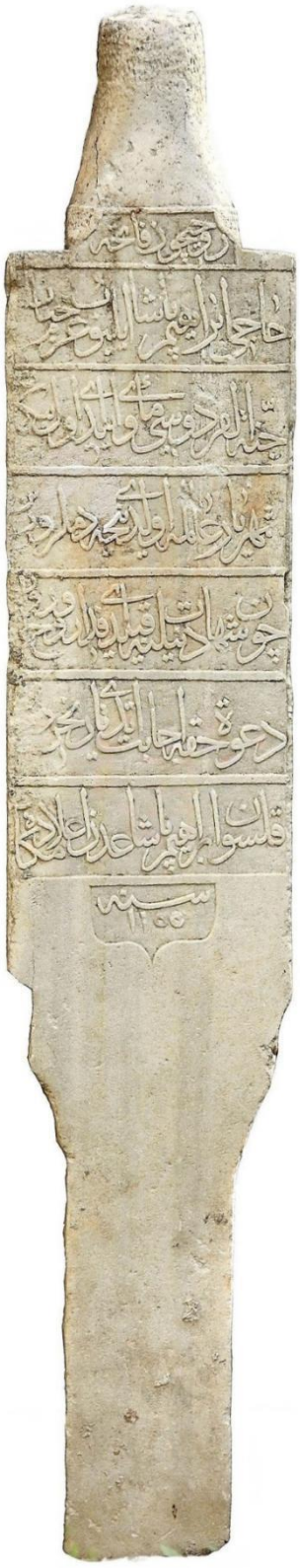

Fotoğraf 482: Sadrazam Kabakulak İbrahim Paşa'nın Resmo Arkeoloji Müzesi'ndeki mezar taşı. Başlığı yerinde olmayan bu şâhideye ait olması muhtemel bir kallavi başlık yine aynı müzede muhafaza edilmektedir. (Fotoğraf: Institute For Mediterranean Studies. Fotoğrafı bana ulaştıran Halil Ölmez'e teşekkür ederim.)

Fotoğraf 483: Üsküdar-Çamlıca'da Meryem Kadın Çeşmesi'nin celi ta'lik kitabesi.

Fotoğraf 484: Hazinedarzâde Süleyman Paşa'nın "Terzi İsmail-zâde Mehmed Rif'at Mısrî" ketebeli şâhidesi.